

Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije
Jurišićeva 13
10 000 Zagreb

**ANALIZA TRŽIŠTA ZAVRŠAVANJA
(TERMINACIJE) POZIVA U ODREĐENU JAVNU
KOMUNIKACIJSKU MREŽU KOJE SE PRUŽA
NA FIKSNOJ LOKACIJI**

srpanj 2009.

-SADRŽAJ-

1. SAŽETI PREGLED DOKUMENTA (ENG. EXECUTIVE SUMMARY)	5
2. UVOD	8
2.1. EUROPSKI REGULATORNI OKVIR ZA ELEKTRONIČKE KOMUNIKACIJE	8
2.2. ZAKON O ELEKTRONIČKIM KOMUNIKACIJAMA	9
2.3. KRONOLOŠKI SLIJED AKTIVNOSTI	11
3. UTVRĐIVANJE MJERODAVNOG TRŽIŠTA	14
4. NEPOKRETNE MREŽE I MEĐUPOVEZIVANJE U REPUBLICI HRVATSKOJ	15
4.1. GLAVNE KARAKTERISTIKE NEPOKRETNIH MREŽA I MEĐUPOVEZIVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ	15
5. ODREĐIVANJE MJERODAVNOG TRŽIŠTA	20
5.1. MJERODAVNO TRŽIŠTE U DIMENZIJI USLUGA	20
5.1.1. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina	20
5.1.1.1. Pozivi upućeni na VOIP brojeve kao zamjenska usluga pozivima upućenim na brojeve u nepokretnim mrežama	22
5.1.1.2. Pozivi upućeni na brojeve u pokretnim mrežama kao zamjenska usluga pozivima upućenim na brojeve u nepokretnim mrežama	23
5.1.1.3. Zaključak	24
5.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - veleprodajna razina	25
5.1.3. Zamjenjivost na strani ponude - veleprodajna razina	26
5.2. MJERODAVNO TRŽIŠTE U ZEMLJOPISNOJ DIMENZIJI	27
5.3. STAJALIŠTE NADLEŽNOG REGULATORNOG TIJELA O ODREĐIVANJU MJERODAVNOG TRŽIŠTA	27
6. ANALIZA MJERODAVNOG TRŽIŠTA	29
6.1. CILJ I PREDMET ANALIZE MJERODAVNOG TRŽIŠTA	29
6.2. ANALIZA PODATAKA NA TRŽIŠTU ZAVRŠAVANJA (TERMINACIJE) POZIVA U ODREĐENU JAVNU KOMUNIKACIJSKU MREŽU KOJE SE PRUŽA NA FIKSNOJ LOKACIJI	29
6.2.1. Tržišni udjeli	31
6.2.1.1. Tržišni udjel operatora po ukupnom broju završenih (terminiranih) minuta poziva (HT - ostali operatori)	31
6.2.2. Odnos poziva unutar vlastite mreže (eng. <i>on-net</i>) i poziva prema drugim mrežama (eng. <i>off-net</i>)	32
6.2.3. Usporedba minuta dolaznih poziva u vlastitu mrežu i odlaznih poziva u druge mreže (HT-ostali operatori)	33
6.3. TRŽIŠNI UDJEL OPERATORA NA MJERODAVNOM TRŽIŠTU	34
6.4. NEDOSTATAK PROTUTEŽNE KUPOVNE MOĆI	35
6.5. EKONOMIJE RAZMJERA	36

6.6. STAJALIŠTE NADLEŽNOG REGULATORNOG TIJELA O PROCJENI POSTOJANJA OPERATORA SA ZNAČAJNOM TRŽIŠNOM SNAGOM.....	37
7. PREPREKE RAZVOJU TRŽIŠNOG NATJECANJA.....	38
7.1. UVOD.....	38
7.1.1. Tržišna dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja	39
7.1.2. Uzročno posljedična dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja	40
7.1.3. Pregled prepreka razvoju tržišnog natjecanja prepoznatih u europskoj praksi	41
7.2. PREPREKE RAZVOJU TRŽIŠNOG NATJECANJA NA TRŽIŠTU ZAVRŠAVANJA (TERMINACIJE) POZIVA U ODREĐENU JAVNU KOMUNIKACIJSKU MREŽU KOJE SE PRUŽA NA FIKSNOJ LOKACIJI	42
7.2.1. Specifičnosti tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji	43
7.2.2. Previsoke cijene.....	44
7.2.3. Diskriminacija na cjenovnoj osnovi	45
7.2.4. Odbijanje dogovora/uskraćivanje međupovezivanja	46
7.2.5. Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage.....	48
7.2.6. Prenošnje značajne tržišne snage na osnovama nevezanim uz cijene	48
7.2.6.1. Taktike odgađanja	48
7.2.6.2. Neopravdani zahtjevi.....	49
7.2.6.3. Neopravdano korištenje informacija o konkurentima	49
7.2.7. Diskriminacija na osnovama koje nisu povezane cijenama	50
7.2.7.1. Diskriminacija kakvoćom usluge	50
7.2.7.2. Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za usluge međusobnog povezivanja	50
7.2.7.3. Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija.....	51
7.2.8. Prenošnje značajne tržišne snage na osnovama vezanim uz cijene.....	51
7.2.8.1. Unakrsno subvencioniranje	51
8. REGULATORNE OBVEZE OPERATORA SA ZNAČAJNOM TRŽIŠNOM SNAGOM	52
8.1. REGULATORNE OBVEZE ODREĐENE OPERATORIMA SA ZNAČAJNOM TRŽIŠNOM SNAGOM NA TRŽIŠTU ZAVRŠAVANJA (TERMINACIJE) POZIVA U ODREĐENU JAVNU KOMUNIKACIJSKU MREŽU KOJE SE PRUŽA NA FIKSNOJ LOKACIJI	52
8.1.1. Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže	53
8.1.2. Obveza nediskriminacije	56
8.1.3. Obveza transparentnosti	58
8.1.4. Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva	63
8.1.4.1. HT-Hrvatske telekomunikacije d.d.	64
8.1.4.1.1. Usluga završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj razini	69
8.1.4.1.2. Usluga završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini (eng. <i>single transit</i>)	71
8.1.4.1.3. Usluga završavanja (terminacije) poziva na nacionalnoj razini (eng. <i>double transit</i>)	73
8.1.4.2. Ostali operatori sa značajnom tržišnom snagom.....	75
8.1.4.2.1. Određivanje razine usluge završavanja (terminacije) poziva na koju se zaračunava stupanj asimetrije	78

8.1.4.2.2. Određivanje početne vrijednosti postotka X	78
8.1.4.2.3. Određivanje vremenskog trajanja asimetrije, odnosno roka u kojem će cijene postati simetrične	79
8.1.5. Obveza računovodstvenog razdvajanja	81
8.1.6. Ostale regulatorne obveze koje bi Agencija, na temelju ZEK-a, mogla propisati na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenoj nepokretnoj javnoj telefonskoj mreži koje se pruža na fiksnoj lokaciji	84
9. PRILOZI	85
9.1. PRILOG A – MIŠLJENJE AGENCIJE ZA ZAŠTITU TRŽIŠNOG NATJECANJA	85
9.2. PRILOG B – KOMENTARI NA TRŽIŠTE ZAVRŠAVANJA (TERMINACIJE) POZIVA U ODREĐENU JAVNU KOMUNIKACIJSKU MREŽU KOJE SE PRUŽA NA FIKSNOJ LOKACIJI I OSVRT AGENCIJE NA NAVEDENE KOMENTARE..	87
9.2.1. Komentari HT-Hrvatskih Telekomunikacija d.d. na analizu tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji	87
9.2.2. Komentari VIPnet-a d.o.o. na analizu tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji.....	122
9.2.3. Komentari OT-Optima Telekoma d.d. na analizu tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji	139
9.2.4. Komentari H1 Telekoma d.d. na analizu tržištu završavanja (terminaciju) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji.....	144

1. Sažeti pregled dokumenta (eng. *executive summary*)

Europske direktive implementirane su u hrvatsko zakonodavstvo kroz ZEK¹ koji je stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine. ZEK, između ostalog, propisuje uvjete obavljanja elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga. Agencija² primjenom odredaba ZEK-a osigurava uvjete za efikasno tržišno natjecanje odnosno omogućava jednake uvjete za sve operatore koji djeluju na tržištima elektroničkih komunikacija.

Agencija je u provedbi postupka analize tržišta, koji je propisan člankom 52. ZEK-a, osobito vodila računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj (lat. *ex ante*) regulaciji i o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge³.

Osnovni cilj postupka analize tržišta je utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu ili zajedničku značajnu tržišnu snagu. Na temelju rezultata provedene analize, bit će određene, zadržane ili izmijenjene regulatorne obveze navedene u člancima od 58. do 65. ZEK-a.

Temeljem članka 53. stavka 1. ZEK-a, Agencija je utvrdila tržište *završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji* kao mjerodavno tržište podložno prethodnoj regulaciji. Navedeno tržište je dio mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji, što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnom tržištu istodobno zadovoljena tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a.

Utvrđivanje mjerodavnog tržišta predstavlja temelj za provođenje analize tržišta, koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu te određivanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom.

U procesu određivanja mjerodavnog tržišta, Agencija je odredila dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju te na temelju rezultata provedene analize odredila devet mjerodavnih tržišta **završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji** i to kako slijedi:

1. Tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora Amis Telekom d.o.o., neovisno o nacionalnoj mreži⁴ u kojoj je poziv započeo;
2. Tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora H1 Telekom, neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo;
3. Tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora HT-Hrvatske telekomunikacije d.d., neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo;

¹ Zakon o elektroničkim komunikacijama (NN 73/08)

² Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije (HAKOM)

³ OJ C 165/6; 11. srpnja 2002. godine

⁴ Pojam „nacionalnoj mreži“ odnosi se na sve operatore koji na teritoriju Republike Hrvatske imaju dozvolu za obavljanje elektroničkih komunikacijskih usluga neovisno odnosi li se dozvola na nacionalno ili regionalno područje odnosno neovisno radi li se o nacionalnom ili regionalnom operatoru.

4. Tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora Iskon Internet d.d., neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo;
5. Tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora Metronet telekomunikacije d.d., neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo;
6. Tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora OT-Optima Telekom d.d., neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo;
7. Tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora Primatel d.o.o., neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo;
8. Tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora VIPnet d.o.o., neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo;
9. Tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora Voljatel telekomunikacije d.o.o., neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo.

Prethodno navedena mjerodavna tržišta uključuju uslugu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji te obuhvaćaju usluge međupovezivanja koje se nude na pristupnoj točki operatora na kojoj operator prenosi pozive predane od strane drugih operatora, kao i pozive upućene iz vlastite mreže, a usmjerene na vlastite zemljopisne brojeve (eng. *on net calls*) i ne zemljopisne brojeve (usluge s dodanom vrijednosti⁵), brojeve hitnih službi i posebnih službi, s te pristupne točke operatora na pojedina odredišta. Usluga završavanja (terminacije) poziva obuhvaća samo govorni promet, ali ne i podatkovni. Također, Agencija je odredila da je, u zemljopisnoj dimenziji, mjerodavno tržište za uslugu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, nacionalni teritorij Republike Hrvatske.

Agencija je, nakon što je odredila mjerodavno tržište, na temelju mjerila potrebnih za procjenu operatora sa značajnom tržišnom snagom iz članka 55. stavka 3. ZEK-a, odredila devet operatora nepokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža⁶ operatorima sa značajnom tržišnom snagom i to kako slijedi:

1. Operator Amis Telekom d.o.o., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
2. Operator H1 Telekom, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
3. Operator HT-Hrvatske telekomunikacije d.d., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
4. Operator Iskon Internet d.d., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
5. Operator Metronet telekomunikacije d.d., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
6. Operator OT-Optima telekom d.d., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
7. Operator Primatel d.o.o., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
8. Operator VIPnet d.o.o., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;

⁵ sukladno planu numeriranja

⁶ dalje u tekstu se pojam „nepokretna elektronička komunikacijska mreža“ mijenja s „nepokretna mreža“

9. Operator Voljatel telekomunikacije d.o.o., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu.

Nakon što je odredila gore navedene operatore, kao operatore sa značajnom tržišnom snagom, Agencija je, na temelju prepreka koje se mogu pojaviti na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenoj javnoj komunikacijskoj mreži koje se pruža na fiksnoj lokaciji i na pripadajućem maloprodajnom tržištu na koje operator sa značajnom tržišnom snagom može prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu, odredila i regulatorne obveze operatorima sa značajnom tržišnom snagom i to kako slijedi:

HT-Hrvatske telekomunikacije d.d.:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže;
- obveza nediskriminacije;
- obveza transparentnosti uz objavu standardne ponude međupovezivanja;
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva;
- obveza računovodstvenog razdvajanja.

Ostali operatori sa značajnom tržišnom snagom:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže;
- obveza nediskriminacije;
- obveza transparentnosti uz obvezu objave minimalne ponude uvjeta međupovezivanja;
- obveza nadzora cijena.

Sukladno članku 54. stavku 5. ZEK-a Agencija je zatražila mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja o načinu na koji je Agencija odredila mjerodavna tržišta i utvrdila operatore sa značajnom tržišnom snagom na tim tržištima, a koje se nalazi u poglavlju 9.1. „Prilog A“ ovog dokumenta.

2. Uvod

2.1. Europski regulatorni okvir za elektroničke komunikacije

Europska komisija je u ožujku 2002. godine usvojila četiri direktive koje predstavljaju regulatorni okvir iz 2002. godine na području elektroničkih mreža i komunikacijskih usluga, a peta direktiva, koja također predstavlja regulatorni okvir, usvojena je u listopadu 2002. godine. Prethodno navedene direktive su sljedeće:

- Direktiva 2002/19/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o pristupu i međusobnom povezivanju elektroničkih komunikacijskih mreža i pripadajućih dodatnih usluga („*Direktiva o pristupu*“),
- Direktiva 2002/20/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o ovlaštenju na području elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga („*Direktiva o ovlaštenju*“),
- Direktiva 2002/21/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Okvirna direktiva*“),
- Direktiva 2002/22/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o univerzalnoj usluzi i pravima korisnika vezanim uz elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Direktiva o univerzalnoj usluzi*“),
- Direktiva 2002/58/EC Europskog parlamenta i Vijeća o obradi osobnih podataka i zaštiti privatnosti u elektroničkom komunikacijskom sektoru („*Direktiva o privatnosti u elektroničkim komunikacijama*“).

Intencija direktiva Europske komisije je promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija u svim članicama Europske unije.

Na temelju prvog odlomka članka 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Europska komisija je usvojila:

- Preporuku (2003/311/EC) od dana 11. veljače 2003. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji⁷, koja je vrijedila do prosinca 2007. godine te je zamijenjena
- Preporukom (2007/879/EC) od dana 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji⁸.

Mjerodavna Preporuka iz veljače 2003. godine sadržavala je 18 tržišta koja su bila podložna prethodnoj regulaciji što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila) te na taj način utvrdila da su

⁷ OJ L 114/45; 08. svibnja 2003. godine

⁸ OJ L 344/65; 28. prosinca 2007. godine

mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije. Prethodna Preporuka o mjerodavnim tržištima izmijenjena je na način da umjesto 18 mjerodavnih tržišta, na temelju nove Preporuke o mjerodavnom tržištima, postoji 7 mjerodavnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji. Tržišta koja više nisu sastavni dio važeće Preporuke o mjerodavnim tržištima, nacionalna regulatorna tijela i dalje mogu regulirati, ali na način da dokažu da su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

Intencija Preporuke o mjerodavnim tržištima je promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija na način da isti proizvodi i usluge budu predmet analize tržišta u svim članicama Europske unije. Međutim, nacionalna regulatorna tijela članica su ovlaštena i sama utvrditi da su pojedina tržišta, koja se razlikuju od popisa tržišta iz važeće Preporuke, podložna prethodnoj regulaciji, a ovisno o prilikama u svakoj pojedinoj zemlji, ali uz uvjet da se dokaže da su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

2.2. Zakon o elektroničkim komunikacijama

Prethodno spomenute direktive implementirane su u hrvatsko zakonodavstvo kroz ZEK, koji između ostalog, propisuje uvjete obavljanja elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga. Agencija primjenom odredaba ZEK-a osigurava uvjete za efikasno tržišno natjecanje odnosno omogućava jednake uvjete za sve operatore koji djeluju na tržištima elektroničkih komunikacija.

Agencija u provedbi postupka analize tržišta, koji je propisan člankom 52. ZEK-a, osobito vodi računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije (2007/879/EC) od dana 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji i o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge.

Osnovni cilj postupka analize tržišta je utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu ili zajedničku značajnu tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu. Na temelju rezultata provedene analize ili Testa tri mjerila bit će određene, zadržane, izmijenjene ili ukinute regulatorne obveze navedene u člancima od 58. do 65. ZEK-a.

Regulatorni okvir iz 2002. godine, koji je implementiran u zemljama Europske unije i u hrvatskom zakonodavstvu kroz ZEK, propisuje postupak analize tržišta u tri koraka:

1. *Prvi korak odnosi se na proces utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj (ex ante) regulaciji u skladu s člankom 53. ZEK-a.*

Na temelju prvog odlomka članka 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Europska komisija je usvojila Preporuku od dana 11. veljače 2003. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji. Navedena mjerodavna Preporuka sadržavala je 18 tržišta koja su bila podložna prethodnoj regulaciji što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila) te na taj način utvrdila da su mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije.

Na temelju nove Preporuke od dana 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji, prethodna Preporuka o mjerodavnim tržištima izmijenjena je na način da umjesto 18 mjerodavnih tržišta postoji 7 mjerodavnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji. Tržišta koja više nisu sastavni dio važeće Preporuke o mjerodavnim tržištima, nacionalna regulatorna tijela i dalje mogu regulirati, ukoliko dokažu da su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

ZEK je u Republici Hrvatskoj stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine, a u članku 52. stavku 4. je navedeno da će, u provedbi postupka utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji, Agencija osobito voditi računa o primjeni mjerodavne preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima. Obzirom da je mjerodavna Preporuka o mjerodavnim tržištima stupila na snagu dana 28. prosinca 2007. godine i sadrži 7 tržišta podložnih prethodnoj regulaciji, Agencija je u mogućnosti, bez dokazivanja kumulativnog zadovoljenja tri mjerila (Test tri mjerila), prethodno regulirati samo tih 7 tržišta.

Isto tako, u skladu s člankom 53. stavkom 2. ZEK-a Agencija može odlukom utvrditi da su i druga mjerodavna tržišta, osim mjerodavnih tržišta iz preporuke Europske komisije, podložna prethodnoj regulaciji, ako su na tim tržištima istodobno zadovoljena sljedeća tri mjerila:

1. prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode,
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira,
3. primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

Međutim, u slučaju da su istodobno zadovoljena sva tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a, Agencija je u mogućnosti prethodno regulirati i preostalih 11 tržišta koja su bila sastavni dio stare Preporuke o mjerodavnim tržištima. Isto tako, Agencija je, u slučaju da su istodobno zadovoljena sva tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a, u mogućnosti prethodno regulirati i tržišta koja proizlaze iz ZOT-a⁹ ili bilo koja druga tržišta koja su specifična za područje elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga u Republici Hrvatskoj, a ne proizlaze iz stare Preporuke o mjerodavnim tržištima ili ZOT-a.

Tržište „završavanje (terminacija) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji“, koje je obrađeno u ovom dokumentu, bilo je smješteno na 9. mjestu od 18 mjerodavnih tržišta koja su bila navedena u staroj Preporuci o mjerodavnim tržištima. U novoj Preporuci o mjerodavnim tržištima navedeno tržište smješteno je na 3. mjestu od 7 mjerodavnih tržišta koliko je navedeno u toj Preporuci. Sukladno navedenom, ovo tržište i dalje je podložno prethodnoj regulaciji te je Agencija u mogućnosti prethodno regulirati, a samim time i utvrditi navedeno mjerodavno tržište bez da dokaže da su istodobno zadovoljena tri mjerila navedena u članku 53. stavku 2. ZEK-a.

⁹ Zakon o telekomunikacijama koji je u Republici Hrvatskoj bio na snazi do 01. srpnja 2008. godine, a temeljio se na regulatornom okviru iz 1998. godine. Navedeni Zakon prepoznavao je 4 mjerodavna tržišta: tržište međusobnog povezivanja, tržište iznajmljenih telekomunikacijskih vodova, tržište usluga nepokretnih javnih telefonskih mreža i tržište javne govorne usluge u pokretnim telekomunikacijskim mrežama.

2. U drugom koraku Agencija provodi analizu tržišta koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu u svrhu ocjene djelotvornosti tržišnog natjecanja na tom mjerodavnom tržištu u skladu s člankom 54. ZEK-a i člankom 55. ZEK-a.

U svrhu određivanja mjerodavnog tržišta, prema članku 54. ZEK-a, Agencija će utvrditi dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju, vodeći osobito računa o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Nakon što je odredila mjerodavno tržište, Agencija će, u suradnji s Agencijom za zaštitu tržišnog natjecanja, ocijeniti djelotvornost tržišnog natjecanja na tom tržištu.

Nakon ocjene djelotvornosti tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu Agencija će, u slučaju nedostatka djelotvornog tržišnog natjecanja, a sukladno članku 55. ZEK-a, procijeniti postoji li na navedenom mjerodavnom tržištu operator sa značajnom tržišnom snagom ili operatori sa zajedničkom značajnom tržišnom snagom.

3. Ako Agencija kroz analizu tržišta utvrdi nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, Agencija će u trećem koraku donijeti, u skladu s člankom 56. ZEK-a, odluku o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu, kojom će svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrediti najmanje jednu regulatornu obvezu iz članka 58. do 65. ZEK-a.

2.3. Kronološki slijed aktivnosti

Vijeće Agencije je, nakon što je ZEK stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine, na sjednici održanoj dana 09. srpnja 2008. godine donijelo Odluku¹⁰ kojom su određeni operatori koji su obvezni dostaviti sve potrebne podatke za određivanje i analizu tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji i tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji i Odluku¹¹ kojom su određeni operatori koji su obvezni dostaviti sve potrebne podatke za utvrđivanje tržišta prijenosa (tranzita) poziva u nepokretnoj javnoj komunikacijskoj mreži.

Navedenim odlukama, Vijeće Agencije je odredilo da su sljedeći operatori¹² obvezni dostaviti sve potrebne podatke:

- Amis Telekom d.o.o., Bani 75a, 10000 Zagreb,
- H1 Telekom d.o.o., Put Tršćenice 10, 21000 Split,
- HT-Hrvatske telekomunikacije d.d., Savska cesta 32, 10000 Zagreb,
- Iskon Internet d.d., Garićgradska 18, 10000 Zagreb,

¹⁰ klasa: UP/I-344-01/08-01/1584; ur. broj: 376-11-08-01

¹¹ klasa: UP/I-344-01/08-01/1583; ur. broj: 376-11-08-01

¹² operatori su poredani abecednim redom

- Metronet telekomunikacije d.d., Ulica grada Vukovara 269/d, 10000 Zagreb,
- OT-Optima Telekom d.d., Bani 75/a, 10000 Zagreb,
- Primatel d.o.o., Dubravkin trg 5, 10000 Zagreb,
- VIPnet d.o.o., Vrtni put 1, 10000 Zagreb,
- Voljatelj telekomunikacije d.o.o., Radnička cesta 48/1, 10000 Zagreb.

Uzevši u obzir ZOT i ZEK koji se temelji na mjerodavnoj Preporuci Europske komisije o mjerodavnim tržištima, na veleprodajnoj razini u nepokretnim mrežama postoje tri tržišta vezana za usluge međupovezivanja i to: tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji i tržište prijenosa (tranzita) poziva u nepokretnoj javnoj komunikacijskoj mreži¹³.

U skladu s navedenim, a u cilju prikupljanja svih potrebnih podataka, Agencija je, na temelju vlastitih pretpostavki i iskustava iz zemalja Europske unije, izradila jedinstveni upitnik za operatore koji pružaju elektroničke komunikacijske usluge u nepokretnim mrežama. Navedeni upitnik sastoji se od tri dijela, a isti sadrže sve potrebne podatke za provođenje postupaka iz članka 53. stavka 2. ZEK-a i članka 54. ZEK-a., te je iz samih upitnika razvidno u svrhu kojeg će se postupka podaci koristiti (utvrđivanje mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji ili određivanje i analiza mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji). Prvi dio upitnika se odnosi na uslugu započinjanja (originacije) poziva, drugi dio se odnosi na uslugu završavanja (terminacije) poziva, a treći na uslugu prijenosa (tranzita) poziva u nepokretnoj mreži. Podaci traženi u navedenom upitniku odnose se na vremensko razdoblje koje obuhvaća drugo polugodište 2005. godine, cijelu 2006. i 2007. godinu te prvo polugodište 2008. godine (podaci su zatraženi na šestomjesečnoj bazi).

S obzirom da je Agencija, osim na temelju vlastitih pretpostavki i iskustava iz zemalja Europske unije, željela izraditi upitnike i u suradnji s operatorima nepokretnih mreža, od dana 01. do 03. srpnja 2008. godine, sa svim gore navedenim operatorima nepokretnih mreža održani su sastanci na kojima su se pojasnili upitnici i zatražili komentari operatora.

Agencija je dana 16. srpnja 2008. godine, a sukladno odluci Vijeća Agencije od dana 09. srpnja 2008. godine, operatorima nepokretnih mreža poslala upitnike te odredila rok dostave ispunjenog upitnika, u pisanom i elektroničkom obliku, do dana 19. rujna 2008. godine. Operatori su dostavili podatke kako je navedeno u tablici 1.

Tablica 1. Zaprimanje upitnika - po operatoru

Red. Broj	NAZIV OPERATORA (operatori nepokretnih mreža)	Datum primitka ispunjenog upitnika
1	AMIS TELEKOM d.o.o.	22. rujna 2008.
2	H1 TELEKOM d.d.	19. rujna 2008.
3	HT – HRVATSKE TELEKOMUNIKACIJE d.d.	06. listopada 2008. ¹⁴
4	ISKON Internet d.d.	22. rujna 2008.

¹³ tržište 10 iz stare Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji

¹⁴ HT tražio dodatni rok koji mu je dopisom od 23. rujna 2008.g. i odobren

5	METRONET TELEKOMUNIKACIJE d.d.	18. rujna 2008.
6	OT-OPTIMA TELEKOM d.o.o.	26. rujna 2008.
7	PRIMATEL d.o.o.	19. listopada 2008.
8	VIP-NET d.o.o.	19. rujna 2008.
9	VOLJATEL telekomunikacije d.o.o.	06. listopada 2008.

Agencija je, po primitku upitnika, započela detaljnu analizu mjerodavnog tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Nadalje, nakon zaprimanja i analize dostavljenih podataka, uzimajući u obzir važnost i značaj pokrenutog postupka, a u svrhu otklanjanja mogućih nejasnoća vezanih uz dostavljene podatke, Agencija je dopisom od dana 13. studenog 2008. godine¹⁵ od određenih operatora zatražila dodatna pojašnjenja i/ili podatke koji nisu dostavljeni, a koji su potrebni za daljnju analizu mjerodavnog tržišta te odredila rok dostave do dana 28. studenog 2008. godine. Operatori su dostavili podatke kako je navedeno u sljedećoj tablici 2.

Tablica 2. Zaprimanje dodatnih pojašnjenja - po operatoru

Red. Broj	NAZIV OPERATORA (operatori nepokretnih mreža)	Datum primitka ispunjenog upitnika
1	H1 TELEKOM d.d.	28. studenog 2008.
2	HT – HRVATSKE TELEKOMUNIKACIJE d.d.	28. studenog 2008.
3	ISKON Internet d.d.	28. studenog 2008.
4	METRONET TELEKOMUNIKACIJE d.d.	02. prosinca 2008.
5	OT-OPTIMA TELEKOM d.o.o.	18. prosinca 2008.
6	PRIMATEL d.o.o.	-
7	VIP-NET d.o.o.	28. studenog 2008.
8	VOLJATEL telekomunikacije d.o.o.	27. studenog 2008.

Agencija je, po primitku dodatnih pojašnjenja i/ili podataka koji nisu dostavljeni, uzela u obzir dostavljeno te nastavila detaljnu analizu mjerodavnog tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji.

¹⁵ Klasa: UP/I-344-01/08-01/1585, Ur.broj: 376-11-08-25

3. Utvrđivanje mjerodavnog tržišta

Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije je nacionalna regulatorna agencija za obavljanje regulatornih i drugih poslova u okviru djelokruga i nadležnosti određenih ZEK-om. U okviru svojih nadležnosti, Agencija je zadužena za područje tržišnog natjecanja u elektroničkim komunikacijama, te sukladno članku 53. stavku 1. i stavku 2. ZEK-a utvrđuje odlukom mjerodavna tržišta podložna prethodnoj (*ex-ante*) regulaciji.

Temeljem članka 53. stavka 1. ZEK-a, Agencija utvrđuje mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji, a vodeći računa o mjerodavnoj preporuci Europske komisije iz članka 52. stavka 4. Zakona.

Isto tako, u skladu s člankom 53. stavkom 2. ZEK-a Agencija može odlukom utvrditi da su i druga mjerodavna tržišta, osim mjerodavnih tržišta iz Preporuke Europske komisije, podložna prethodnoj regulaciji, ako su na tim tržištima istodobno zadovoljena sljedeća tri mjerila:

1. prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode,
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira,
3. primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

Sukladno članku 53. stavku 1. Zakona, Vijeće Agencije je Odlukom¹⁶ utvrdilo mjerodavno tržište:

- **završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji¹⁷.**

Navedeno tržište je dio važeće Preporuke, što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnom tržištu istodobno zadovoljena gore navedena tri mjerila, te na taj način utvrdila da je mjerodavno tržište podložno prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije.

Utvrđivanje mjerodavnog tržišta predstavlja temelj za provođenje analize tržišta, koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu te određivanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom, a što je detaljno obrađeno u poglavljima koja slijede.

¹⁶ Odluka o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji (klasa:UP/I-344-01/08-01/1582; ur.broj:376-11-08-01)

¹⁷ tržište broj 3 iz Aneksa Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji

4. Nepokretne mreže¹⁸ i međupovezivanje u Republici Hrvatskoj

4.1. Glavne karakteristike nepokretnih mreža i međupovezivanja u Republici Hrvatskoj

U razdoblju obuhvaćenom upitnicima, maloprodajnu uslugu poziva iz nepokretnih mreža (dalje u tekstu: poziv), krajnjim korisnicima na telekomunikacijskom tržištu u Republici Hrvatskoj, pružalo je sljedećih devet operatora¹⁹:

- Amis Telekom d.o.o., Bani 75a, 10000 Zagreb,
- H1 Telekom d.o.o., Put Tršćenice 10, 21000 Split,
- HT-Hrvatske telekomunikacije d.d., Savska cesta 32, 10000 Zagreb,
- Iskon Internet d.d., Garićgradska 18, 10000 Zagreb,
- Metronet telekomunikacije d.d., Ulica grada Vukovara 269/d, 10000 Zagreb,
- OT-Optima Telekom d.d., Bani 75/a, 10000 Zagreb,
- Primatel d.o.o., Dubravkin trg 5, 10000 Zagreb,
- VIPnet d.o.o., Vrtni put 1, 10000 Zagreb,
- Voljatelj telekomunikacije d.o.o., Radnička cesta 48/1, 10000 Zagreb²⁰.

U Republici Hrvatskoj, HT je najveći operator sa vlastitom PSTN mrežom. Kroz godine je razvio mrežu, pretežno fokusiranu na pružanje javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži, na koju nadograđuje druge tipove elektroničkih komunikacijskih usluga kao što su podatkovne komunikacije (Internet, VoIP, IPTV) i bežični pristup internetu.

Arhitektura mreže HT-a sastoji se od deset regionalnih centrala (eng. *single tandem*) i sedamdeset dvije lokalne centrale²¹. HT preko svojih regionalnih centrala prihvaća međunarodne pozive. Također, na HT-ove regionalne centrale spajaju se operatori pokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža²² kao i operatori nepokretnih mreža koji se, za razliku od operatora pokretnih mreža, mogu spojiti i na lokalnim centralama, što je vidljivo na slici 1. U svrhu međupovezivanja mreža HT-a podijeljena je na četiri regionalna pristupna područja te je svako regionalno pristupno područje podijeljeno na više lokalnih pristupnih područja. Regionalne pristupne točke su osnovne točke preko kojih se pristupa uslugama regionalnog i nacionalnog međupovezivanja. Preko lokalne pristupne točke pristupa se uslugama lokalnog međupovezivanja. Promet između dva lokalna pristupna područja odvija se preko pripadajućih regionalnih pristupnih točaka. U svakom regionalnom pristupnom području HT je uspostavio više regionalnih pristupnih točaka, te po jednu pristupnu točku u svakom lokalnom pristupnom području. Konfiguracija nepokretne mreže HT-a prikazana je na slici 2.

¹⁸ Pojam „nepokretna mreža“ odnosi se na javne komunikacijske mreže na fiksnoj lokaciji

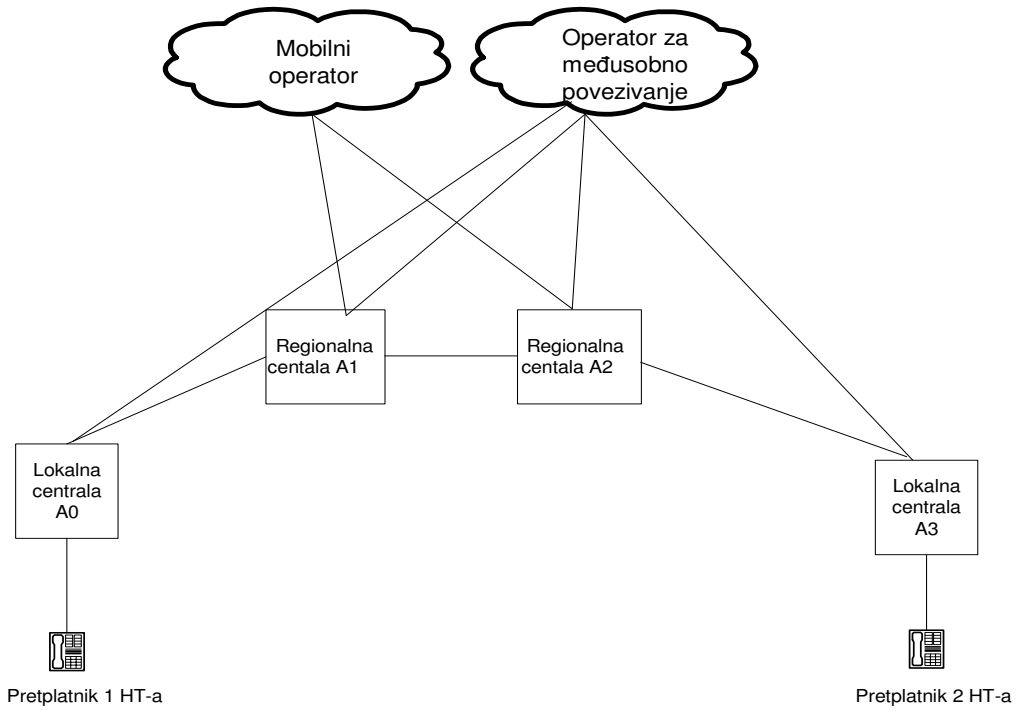
¹⁹ operatori su poredani abecednim redom

²⁰ B-net Hrvatska d.o.o. pruža javno dostupnu telefonsku uslugu kao daljnju prodaju (preprodaju) telekomunikacijskih usluga u suradnji s društvom Voljatelj d.o.o. te stoga nije obuhvaćen ovom analizom

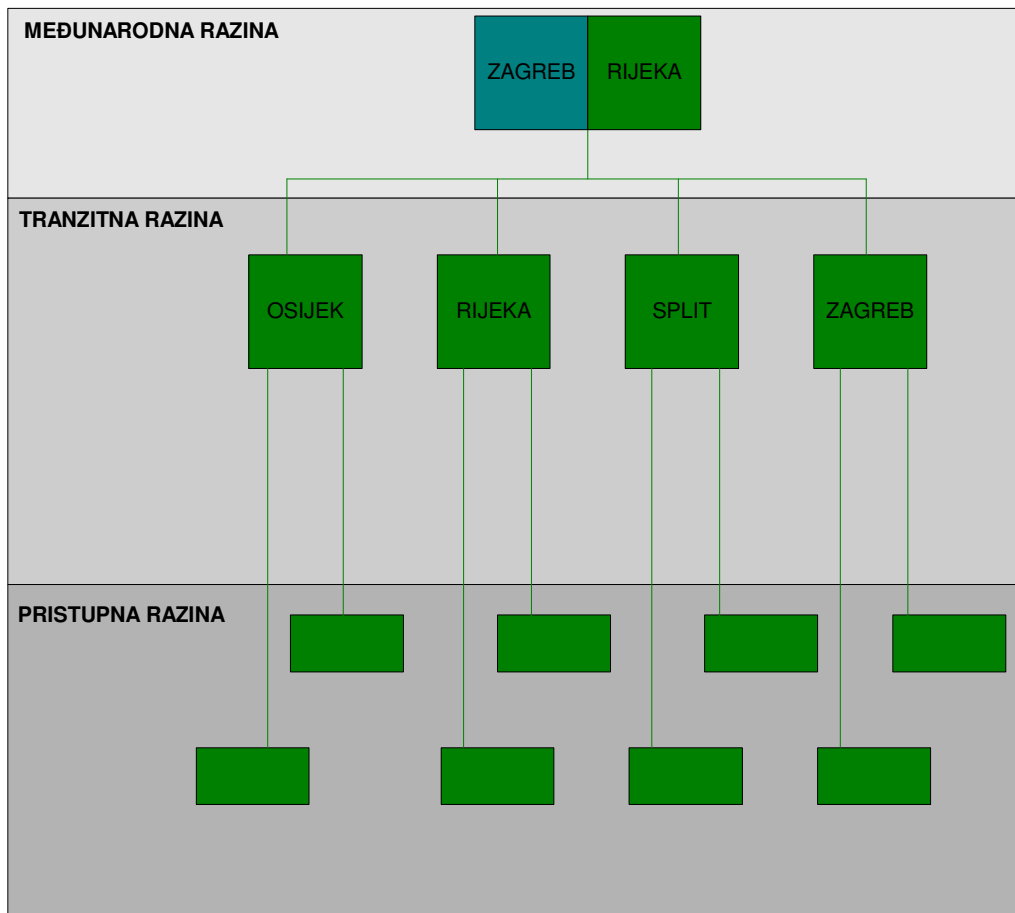
²¹ podatak preuzet iz upitnika za nepokretne mreže

²² dalje u tekstu se pojam „pokretna elektronička komunikacijska mreža“ mijenja s „pokretna mreža“

Slika 1. Međupovezivanje HT-a s ostalim operatorima

Slika 2. Konfiguracija fiksne mreže HT-a

Usluga završavanja (terminacije) poziva obuhvaća usluge međupovezivanja koje se nude na pristupnoj točki operatora na kojoj operator prenosi pozive predane od strane drugih operatora usmjerene na vlastite zemljopisne brojeve, ne zemljopisne brojeve (usluge s dodanom vrijednosti i besplatni brojevi), brojeve hitnih službi i posebnih usluga s te pristupne točke operatora na pojedina odredišta. Usluga završavanja (terminacije) poziva obuhvaća samo govorni promet, ali ne i podatkovni. Usluga završavanja (terminacije) poziva pruža se ovisno o točki međupovezivanja koja može biti unutar lokalnog ili regionalnog pristupnog područja. Koji promet će operator moći ostvarivati te po kojoj cijeni ovisi o točki međupovezivanja na koju će se spojiti. Preko lokalne pristupne točke pozivi se mogu terminirati u pripadajuće lokalno pristupno područje u kojem se nalazi lokalna pristupna točka. Iz perspektive međupovezivanja to se smatra uslugom lokalnog završavanja (terminacije) poziva. Pozivi koji završavaju (terminiraju) unutar istog regionalnog pristupnog područja u kojem su predani od operatora, su pozivi istog regionalnog pristupnog područja iz perspektive međupovezivanja (regionalno terminiranje). U slučaju međupovezivanja mreža preko regionalnih pristupnih točaka pozivi se mogu terminirati u regionalno pristupno područje različito od onog u kojem se nalazi regionalna pristupna točka na kojoj su pozivi predani od operatora odnosno onog u kojem je nastao polazni promet. U tom slučaju, pozivi se smatraju pozivima drugog regionalnog pristupnog područja iz perspektive međupovezivanja (nacionalno terminiranje) te za njih operator plaća cijenu usluge nacionalnog završavanja (terminacije) poziva.²³

Dosadašnje međupovezivanje operatora, definirano Standardnom ponudom²⁴, koji namjerava pružati svoje usluge pretplatnicima HT-a unutar cijelog teritorija Republike Hrvatske, s HT-ovom mrežom moguće je na jedan od sljedeća dva načina:

1) u svakom od četiri regionalna pristupna područja, i to:

- na svim regionalnim pristupnim točkama za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja, ili
- na svim lokalnim pristupnim točkama unutar pojedinog regionalnog pristupnog područja za usluge lokalnog međupovezivanja, ili
- na svim regionalnim pristupnim točkama unutar pojedinog pripadajućeg regionalnog pristupnog područja određenog u zahtjevu operatora za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja i na pojedinim lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu operatora za usluge lokalnog međupovezivanja;

2) u najmanje tri od četiri regionalna pristupna područja od kojih jedno obavezno mora biti regionalno pristupno područje Zagreb, i to:

- na svim regionalnim pristupnim točkama za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja unutar odabranog regionalnog pristupnog područja, ili
- na svim regionalnim pristupnim točkama unutar pojedinog odabranog pripadajućeg regionalnog pristupnog područja određenog u zahtjevu operatora za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja i na pojedinim lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu operatora za usluge lokalnog međupovezivanja.

²³ Prema Standardnoj ponudi HT-a za usluge međusobnog povezivanja usluga nacionalnog završavanja (terminacije) poziva je moguća samo dok ukupan promet iz i u regionalno pristupno područje u kojem operator nije spojen s HT-ovom mrežom ne prijeđe 60 Erlanga.

²⁴ Standardna ponuda za usluge međusobnog povezivanja HT-Hrvatskih telekomunikacija d.d. za telekomunikacijske operatore i davatelje usluga s dozvolom za pružanje javne govorne usluge u nepokretnoj mreži u Republici Hrvatskoj; 27. kolovoza 2007. godine

Dosadašnje međupovezivanje operatora, koji namjerava pružati svoje usluge pretplatnicima HT-a unutar određenog pristupnog područja, s HT-ovom mrežom moguće je:

- 1) na svim pripadajućim regionalnim pristupnim točkama unutar tog regionalnog pristupnog područja za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja, ili
- 2) na svim pripadajućim lokalnim pristupnim točkama unutar tog regionalnog pristupnog područja za usluge lokalnog međupovezivanja, ili
- 3) na svim regionalnim pristupnim točkama unutar pojedinog pripadajućeg regionalnog pristupnog područja za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja i na pojedinim lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu operatora za usluge lokalnog međupovezivanja.

Dosadašnje međupovezivanje operatora, koji namjerava pružati svoje usluge pretplatnicima HT-a unutar cijelog nacionalnog odredišnog koda, s HT-ovom mrežom moguće je:

- 1) na svim pripadajućim lokalnim pristupnim točkama unutar tog nacionalnog odredišnog koda za usluge lokalnog međupovezivanja, ili
- 2) na svim pripadajućim regionalnim pristupnim točkama koje pokrivaju taj nacionalni odredišni kod za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja, te na pojedinim lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu operatora za usluge lokalnog međupovezivanja.

Ostali operatori na tržištu imaju drugačije mreže od HT-a, većinom zvjezdaste arhitekture, sa glavnim čvorovima u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu. Uglavnom se sastoje od PSTN pristupnika (eng. *gateway*), softverskog/programskog preklopnika/komutatora (eng. *softswitch*) i dr. te se temelje na MPLS/IP tehnologiji. Dakle, u Republici Hrvatskoj ostali operatori imaju elektroničku komunikacijsku mrežu temeljenu na IP tehnologiji. Budući da se ovdje govori o dvije različite tehnologije gdje jedna koristi prospajanje kanala (eng. *circuit switching*), a druga prospajanje paketa (eng. *packet switching*), bitno je napomenuti da se različite tehnologije međusobno lako povezuju na način da se koriste pristupnici (eng. *gateway*) koji vrše pretvorbu sučelja i signalizacijskih protokola te se time postiže tehnološka neutralnost.

Također, tehnološka neutralnost pružanja usluga uočava se kod HT-a koji nudi Net Phone SME Internet uslugu za poslovne korisnike koja omogućava telefoniranje preko ADSL pristupa, korištenjem IP Centrex platforme. Rješenjem od 15. listopada 2007. godine Agencija je utvrdila da je usluga Net Phone Paketi SME javna govorna usluga u nepokretnoj mreži koja se pruža putem IP tehnologije, u potpunosti upravljana od strane HT-a te da se za uslugu završavanja (terminacije) poziva na navedene brojeve naplaćuje ista cijena kao i kod usluge završavanja (terminacije) poziva na ostale brojeve HT-a.²⁵

Prema važećoj strukturi međupovezivanja u uslugu završavanja (terminacije) poziva ulazi prijenos (tranzit) poziva od pristupne točke mreže na koju je drugi operator spojen, a koja može biti lokalna ili regionalna, pa do krajnjeg korisnika, kao što je prikazano na slici 3. Slika prikazuje uslugu završavanja (terminacije) poziva upućenog iz mreže drugog operatora u mrežu HT-a, u tri slučaja:

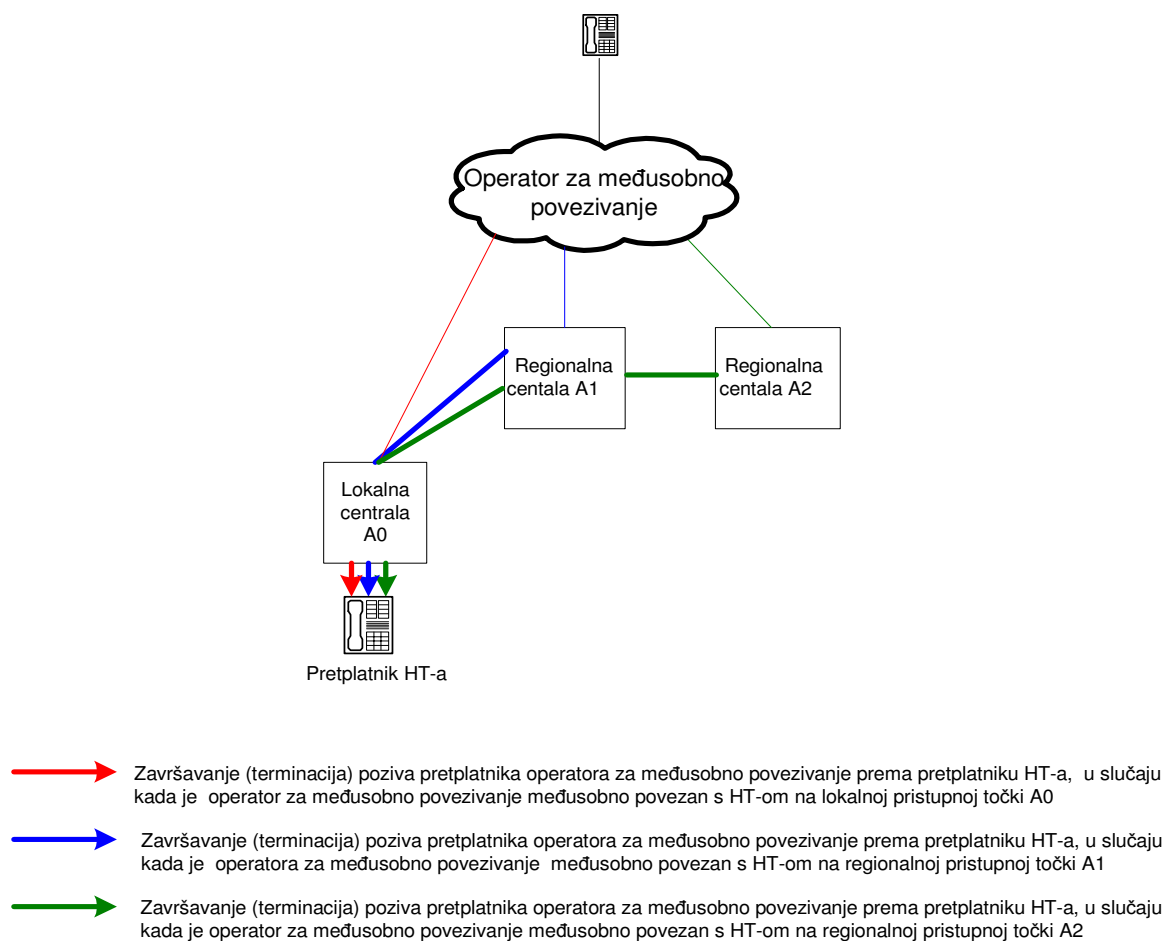
- usluga završavanja (terminacije) poziva kada je operator međusobno povezan s HT-om na lokalnoj pristupnoj točki A0 te tada usluga završavanja (terminacije) poziva

²⁵ Rješenje; 15. listopada 2007. godine; klasa:UP/I-344-01/07-01/613; Ur. broj:376-11-07-08

obuhvaća prijenos (tranzit) poziva od lokalne pristupne točke HT-a A0, na koju je spojen operator, do krajnjeg korisnika HT-a.

- usluga završavanja (terminacije) poziva kada je operator međusobno povezan s HT-om na regionalnoj pristupnoj točki A1 te tada usluga završavanja (terminacije) poziva obuhvaća prijenos (tranzit) poziva od regionalne pristupne točke HT-a A1, na kojeg je spojen operator, preko lokalne centrale A0 pa do krajnjeg korisnika HT-a, koji je spojen na tu centralu.
- usluga završavanja (terminacije) poziva kada je operator međusobno povezan s HT-om na regionalnoj pristupnoj točki A2 te tada usluga završavanja (terminacije) poziva obuhvaća prijenos (tranzit) poziva od regionalne pristupne točke HT-a A2, na koju je operator spojen, preko regionalne centrale A1, na koju operator nije spojen, sve do lokalne centrale A0, na koju je spojen krajnji korisnik HT-a. Na taj način se ostvaruje usluga nacionalnog završavanja (terminacije) poziva.

Slika 3. Vrste usluge završavanja (terminacije) poziva

5. Određivanje mjerodavnog tržišta

U svrhu određivanja mjerodavnog tržišta Agencija utvrđuje dimenziju usluga, analizom svih usluga koje su međusobno zamjenjive i kao takve čine jedno tržište, i zemljopisnu dimenziju tržišta, vodeći osobito računa o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Prema Smjernicama Europske komisije pri ocjeni ponašanja operatora na tržištu potrebno je uzeti u obzir zamjenjivost na strani potražnje te zamjenjivost na strani ponude. Pored navedenih ograničenja konkurencije potrebno je ocijeniti i postojanje potencijalne konkurencije. Za razliku od potencijalne konkurencije, kod zamjenjivosti na strani ponude operator odmah reagira na povećanje cijene, dok potencijalni konkurenti trebaju više vremena kako bi počeli nuditi istovjetnu uslugu na tržištu. Nadalje, u slučaju postojanja zamjenjivosti na strani ponude operatori se ne izlažu dodatnim troškovima, a ulazak potencijalnih konkurenata podrazumijeva značajne nenadoknadive troškove.

Pomoću zamjenjivosti na strani potražnje utvrđuju se usluge koje korisnici smatraju zamjenskim uslugama. S druge strane, zamjenjivost na strani ponude ukazuje na spremnost operatora da u kratkom, odnosno srednjem roku ponudi istovjetnu uslugu bez izlaganja dodatnim troškovima.

Jedan od mogućih načina kojim bi se moglo procijeniti postojanje zamjenjivosti na strani ponude i potražnje je primjena testa hipotetskog monopola (hipotetsko povećanje cijene)²⁶. Sukladno navedenom testu, postavlja se pitanje što se događa u situaciji malog, ali značajnog, trajnog povećanja cijena usluge uz pretpostavku da cijene svih drugih usluga ostanu iste, pri čemu se u pravilu u obzir uzima trajni rast cijena od 5% do 10%.

5.1. Mjerodavno tržište u dimenziji usluga

Zamjenska usluga je svaka usluga koja s obzirom na svoja svojstva, cijenu, namjenu i navike korisnika može zamijeniti drugu uslugu i na taj način zadovoljiti istorodnu potrebu korisnika.

Polazna točka za određivanje granica tržišta podložnih prethodnoj regulaciji je analiza maloprodajne razine, odnosno utvrđivanje zamjenjivosti usluga na maloprodajnoj razini, a s obzirom da iz iste proizlazi potražnja za uslugama na veleprodajnoj razini.

Agencija je mišljenja kako se veleprodajno tržište usluge završavanja (terminacije) poziva ne može promatrati neovisno od njemu odgovarajuće maloprodajne razine koja obuhvaća aktivnosti uglavnom povezane s komercijalnim pružanjem usluge poziva u određenu nepokretnu mrežu krajnjim korisnicima.

5.1.1. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina

Kako je u mjerodavnim Smjernicama Europske komisije i navedeno, prije definiranja dimenzije usluga i zemljopisne dimenzije veleprodajnih tržišta, potrebno je utvrditi zamjenjivost na strani potražnje na maloprodajnoj razini, s obzirom da iz iste proizlazi

²⁶ SSNIP test – eng. *small but significant non transitory increase in price*

potražnja za uslugama na veleprodajnoj razini, a u ovom slučaju potražnja za veleprodajnom uslugom završavanja (terminacije) poziva.

Zamjenjivost na strani potražnje na maloprodajnoj razini predstavlja zamjenjivost javno ponuđenih elektroničkih komunikacijskih usluga kao odgovor krajnjih korisnika na malo, ali značajno, trajno povećanje cijena elektroničkih komunikacijskih usluga određenog operatora. Maloprodajna usluga poziva, odnosno javno dostupna telefonska usluga jesu i upravljani VoIP pozivi kod kojih se prijenos govora pruža putem internetskog protokola i koji u potpunosti prolazi kroz mrežu operatora, a pritom osigurava poseban virtualni kanal za govor. Prilikom određivanja usluga koje se mogu smatrati zamjenskim uslugama, a za koje se korisnik može opredijeliti umjesto usluge poziva u određenu nepokretnu mrežu, potrebno je proučiti ponašanje korisnika pri čemu u obzir treba uzeti njegove navike te osvijestitost i osjetljivost na promjene cijena usluga. Osnovno je pitanje može li korisnik u slučaju hipotetskog povećanja cijene usluge jednog operatora, istu zamijeniti drugom uslugom istog ili nekog drugog operatora, kao odgovor na malo, ali značajno, trajno povećanje cijena.

Činjenica je da, prema strukturi troškova poziva, maloprodajna cijena poziva uključuje i trošak veleprodajne usluge završavanja (terminacije) poziva. Uslugu završavanja (terminacije) poziva u nepokretnim mrežama nudi svaki od devet operatora nepokretnih mreža, s naglaskom na činjenici da je usluga završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a regulirana²⁷, dok su usluge završavanja (terminacije) poziva u mreže drugih operatora predmet komercijalnog dogovora. U Republici Hrvatskoj, kao i cijeloj Europi na snazi je općeprihvaćeni CPP²⁸ princip prema kojemu trošak poziva u cijelosti snosi pozivatelj. Sukladno tome, povećanje veleprodajne cijene usluge završavanja (terminacije) poziva neće osjetiti korisnik operatora kod kojeg je poziv završio, već korisnici operatora od kojeg je poziv upućen.

Slijedom navedenog, pri određivanju mogućih prepreka potencijalnom povećanju cijena završavanja (terminacije) poziva u nepokretnim mrežama i učinaka njihove zamjene, potrebno je razmotriti ponašanje i pozivatelja i pozvanog, odnosno, korisnikovu cjenovnu osviještenost i osjetljivost na cjenovne promjene. Naime, u većini slučajeva korisnici su osjetljivi na cijenu usluge koju kupuju te na taj način ograničavaju operatore u povećavanju maloprodajnih cijena svojih usluga, a sukladno tome i veleprodajnih cijena. Međutim, zbog CPP principa operatori koji povećaju cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva se ne suočavaju s direktnim cjenovnim ograničenjima s maloprodajne razine, budući da se povećanje maloprodajne cijene odražava na krajnjem korisniku operatora s čije je mreže poziv upućen.

Svaki poziv upućen na točno određeni broj u nepokretnoj mreži rezultirat će isporukom poziva na birani broj koji je pridružen određenoj fiksnoj lokaciji. Budući da je svaki telefonski broj poseban za svaku određenu fiksnu lokaciju, pozivatelj točno zna koga zove/želi pozvati, iako ne mora znati u kojoj je nepokretnoj mreži navedeni broj, odnosno tko je pozvanom korisniku pristupni operator. Razlog tome je, između ostalog, i dostupnost usluge prenosivosti broja koja je u Republici Hrvatskoj dostupna od 2006. godine. Zbog navedene usluge korisnicima je teže utvrditi operatora pozvanog korisnika te sukladno tome i cijenu završavanja (terminacije) poziva koju isti primjenjuje, a koja će se u konačnici „prevaliti“ na pozivatelja.

²⁷ HT je, sukladno odredbama ZOT-a, proglašen operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu međusobnog povezivanja

²⁸ CPP princip (Calling Party Pays)-trošak poziva snosi strana koja zove

Nadalje, krajnji korisnici, neovisno o izboru operatora, žele mogućnost međusobnog komuniciranja. Kako bi im tu komunikaciju omogućili, odnosno kako bi omogućili završavanje (terminaciju) poziva na broju na određenoj lokaciji, operatori međusobno povezuju svoje mreže. S obzirom da niti jedan operator ne može umjesto operatora čiji je broj pozvan završiti poziv u svojoj mreži, poziv upućen prema nepokretnim mrežama, odnosno na točno određeni broj na fiksnoj lokaciji, nema prikladne zamjenske usluge.

Usluga završavanja (terminacije) poziva, osim što je po samoj svojoj logici i karakteristikama veleprodajna usluga, u slučaju kada su pozivatelj i primatelj poziva u istoj mreži (eng. *on net calls*) definira se kao usluga za vlastite potrebe (eng. *self supply*), što znači da usluga nije prodana drugom operatoru već maloprodajnom dijelu istog operatora.

Maloprodajna cijena usluge poziva prema brojevima u nepokretnim mrežama može stvoriti pritisak na određivanje cijena veleprodajne usluge završavanja (terminacije) poziva jedino na način da se izbjegne mreža operatora na čiji je broj poziv upućen. Međutim, u slučaju poziva u određenu nepokretnu mrežu ne postoji niti jedna prikladna zamjenska usluga tom pozivu, osim da poziv završi na broju i u mreži koja je pozvana. Iz razloga što nema zamjenske usluge pozivu na određeni broj u određenoj nepokretnoj mreži, moraju se sagledati svi mogući alternativni načini komunikacije koji bi mogli biti smatrani adekvatnim zamjenskim uslugama, odnosno, koji bi imali stvarni utjecaj na veleprodajnu cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva.

5.1.1.1. Pozivi upućeni na VOIP brojeve kao zamjenska usluga pozivima upućenim na brojeve u nepokretnim mrežama

Kako je u prethodnom tekstu već navedeno, maloprodajna usluga poziva (javno dostupna telefonska usluga) jesu i upravljani VoIP pozivi kod kojih se prijenos govora pruža putem internetskog protokola i koji u potpunosti prolazi kroz mrežu operatora, a pritom osigurava poseban virtualni kanal za govor. Prilikom razmatranja zamjenjivosti na strani potražnje na maloprodajnoj razini, Agencija stavlja u odnos javno dostupnu telefonsku uslugu kao osnovnu i razne vrste VoIP poziva kao potencijalne zamjenske usluge javno dostupnoj telefonskoj usluzi.

Usluga prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), obuhvaća sve vrste prijenosa govora putem internetskog protokola, a koje mogu biti upravljane i neupravljane.

Kod „neupravljanih“ (eng. *unmanaged*) VoIP poziva govori se o usluzi prijenosa govora koja se pruža putem internetskog protokola, i koja istovremeno u jednom svom dijelu prolazi kroz javni Internet (VoI) te kao takva nema garantiranu kvalitetu. Prilikom analize zamjenjivosti potražnje na maloprodajnoj razini važno je napomenuti da navedena usluga nema garantiranu kvalitetu pružanja usluge, odnosno ne odgovara kvaliteti javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži zbog čega ni ne predstavlja zamjensku uslugu pozivima upućenim na broj u nepokretnoj mreži.

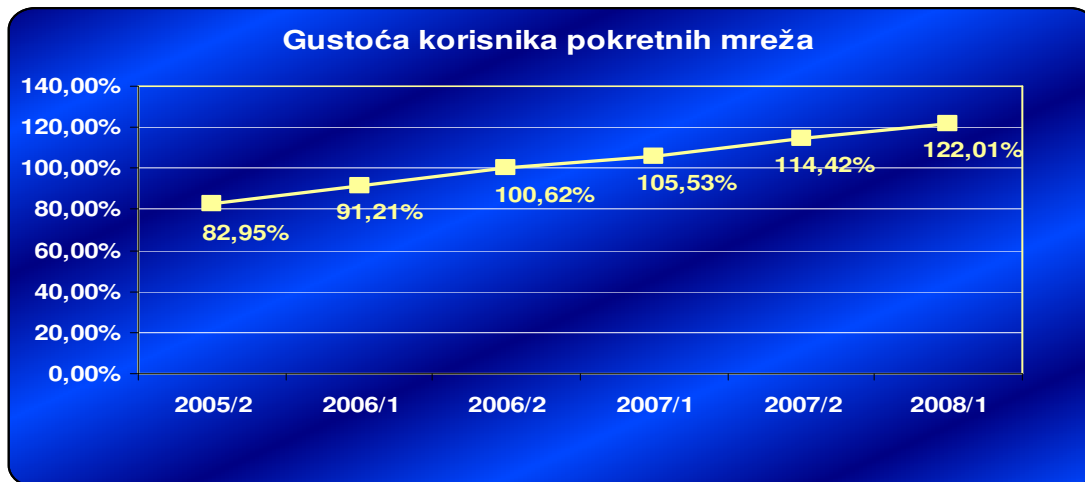
U slučaju „upravljanih“ (eng. *managed*) VoIP poziva riječ je o usluzi prijenosa govora koja se pruža putem internetskog protokola i koja u potpunosti prolazi kroz mrežu operatora, međutim ne osigurava poseban virtualni kanal za prijenos govora. Zbog spomenutih karakteristika, prije svega nepostojanja posebnog virtualnog kanala za prijenos govora, ni kvaliteta ove vrste VOIP poziva ne odgovara u potpunosti kvaliteti javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži. Drugim riječima, ovakav upravljani VoIP poziv nema garantiranu

kvalitetu te kao takav ne predstavlja zamjensku uslugu pozivima upućenim na broj u nepokretnoj mreži.

5.1.1.2. Pozivi upućeni na brojeve u pokretnim mrežama kao zamjenska usluga pozivima upućenim na brojeve u nepokretnim mrežama

Pozivatelj uvijek ima mogućnost, umjesto upućivanja poziva na broj u nepokretnoj mreži, dobiti traženog krajnjeg korisnika na njegov/njezin broj u pokretnoj mreži, ukoliko ga krajnji korisnik posjeduje.

Slika 4. Gustoća korisnika pokretnih mreža

Izvor: Upitnik za pokretne mreže

Kako je vidljivo iz slike 4., gustoća korisnika pokretnih mreža bilježi stalni porast. U promatranom razdoblju taj porast iznosi 39,06% odnosno, gustoća korisnika pokretnih mreža je u drugom polugodištu 2005. godine iznosila svega 82,95%, a prema podacima za prvo polugodište 2008. godine, dosegla je 122,01%.

Iz navedene perspektive, odnosno zbog dostupnosti/mobilitnosti pojedinog korisnika i putem broja u pokretnoj mreži, poziv upućen na broj u pokretnoj mreži može se smatrati zamjenskom uslugom pozivu upućenom na broj u nepokretnoj mreži. Međutim, uzimajući u obzir činjenicu da su cijene poziva upućenih iz nepokretnih mreža u pokretnu mrežu znatno više od cijena poziva iz nepokretne mreže u nepokretnu mrežu, a što je vidljivo iz tablice 3., nije realno očekivati da će korisnik zamijeniti sve svoje pozive prema nepokretnoj mreži pozivima prema pokretnim mrežama.

Tablica 3. Maloprodajne cijene poziva

	nepokretna	pokretna
nepokretna	0,28 kn / 0,14 kn*	1,77 kn / 0,88 kn*
pokretna	2,50 kn**	2,50 kn**

Cijene su izražene po minuti poziva; PDV uključen

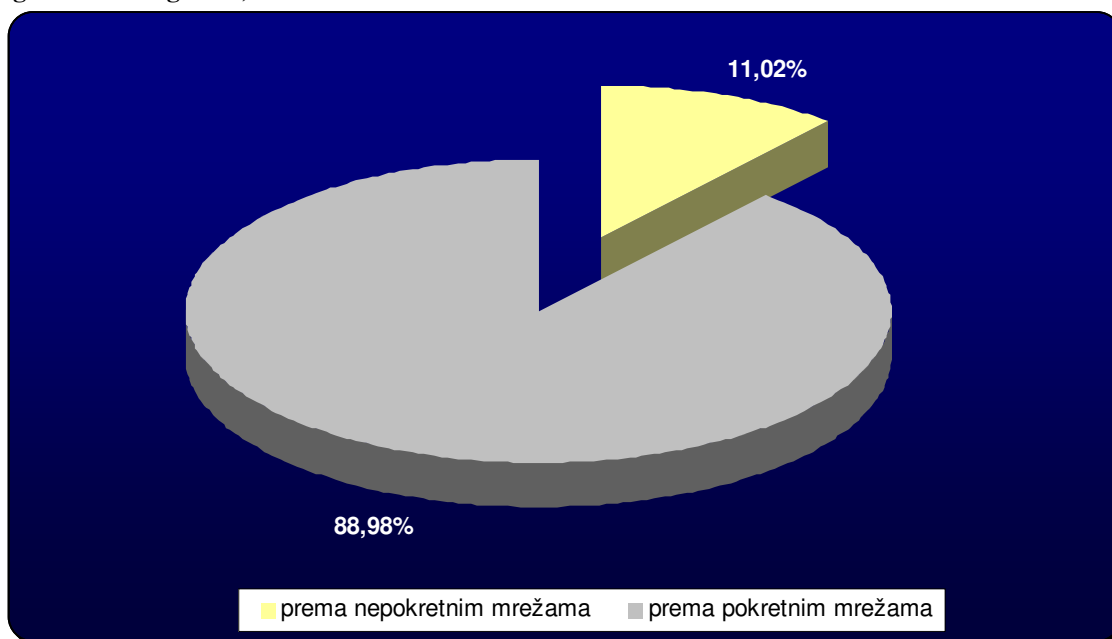
* cijena poziva u vrijeme niže tarife (19:00-07:00)

**cijena poziva prema ostalim mrežama

Sukladno navedenom, zamjena poziva iz nepokretne u nepokretnu mrežu pozivima iz nepokretne u pokretnu, ili pozivima iz pokretne u pokretnu mrežu, od strane cjenovno osjetljivog pozivatelja, nije realna, točnije realna je samo u situaciji kada je važno u određenom trenutku uspostaviti poziv.

Isto tako, ukoliko je poziv upućen iz pokretne mreže, maloprodajna cijena tog poziva bit će ista neovisno o tome je li poziv upućen u drugu pokretnu ili nepokretnu mrežu. Međutim, ista maloprodajna cijena poziva nije posljedica jednake veleprodajne cijene usluge završavanja (terminacije) poziva budući da je trošak usluge završavanja (terminacije) poziva u pokretne mreže veći od troška usluge završavanja (terminacije) poziva u nepokretne mreže. Stoga Agencija smatra kako prethodno navedena zamjenjivost uzrokovana povećanjem cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u nepokretnoj mreži nije realna.

Slika 5. Odnos trajanja odlaznih poziva iz nepokretnih mreža u nepokretne i pokretne mreže (prvo polugodište 2008. godine)

Izvor: Upitnik za nepokretne mreže

Slijedom svega navedenog, a i temeljem prikazanog na slici 5. gdje je vidljivo da najveći broj poziva iz nepokretnih mreža je upućen u nepokretne mreže, Agencija zaključuje da poziv upućen na broj u pokretnoj mreži nije zamjenska usluga pozivu upućenom na broj u nepokretnoj mreži.

Uzevši u obzir CPP princip koji je na snazi i specifičnost veleprodajne usluge završavanja (terminacije) poziva, Agencija je promatrajući zamjenjivost na strani potražnje na maloprodajnoj razini promatrala sve moguće zamjenske usluge pozivima u određenu nepokretnu mrežu. Kako je gore i navedeno, poziv na određeni broj u nepokretnoj mreži nema prikladne zamjenske usluge radi svih već navedenih razloga.

5.1.1.3. Zaključak

Slijedom svega navedenog, Agencija zaključuje da potražnja za uslugom završavanja (terminacije) poziva na veleprodajnoj razini proizlazi iz:

- potražnje za uslugama poziva na broj u određenoj nepokretnoj mreži i

- potražnje za uslugama poziva na broj u određenoj nepokretnoj mreži kada je poziv započeo u istoj mreži (eng. *on net calls*), usluga za vlastite potrebe (eng. *self supply*).

5.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - veleprodajna razina

Pri procjeni zamjenjivosti na strani potražnje na veleprodajnoj razini, važno je napomenuti da je usluga završavanja (terminacije) poziva, za razliku od nekih drugih veleprodajnih usluga, iznimno specifična. Naime, veleprodajnu uslugu završavanja (terminacije) poziva nude svi operatori nepokretnih mreža na tržištu koji imaju krajnje korisnike spojene na vlastitu mrežu, odnosno, za razliku od nekih drugih veleprodajnih usluga, uslugu završavanja (terminacije) poziva ne nudi samo postojeći operator sa značajnom tržišnom snagom, u ovom slučaju HT, već je, radi mogućnosti ostvarivanja govorne komunikacije među korisnicima različitih mreža, nude svi operatori na tržištu.

HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu međusobnog povezivanja (prema ZOT-u) nudi veleprodajnu uslugu završavanja (terminacije) poziva prema uvjetima iz Standardne ponude. Ovisno o ostvarenoj arhitekturi međupovezivanja, odnosno o točkama međupovezivanja između ostalih operatora i HT-a, za uslugu završavanja (terminacije) poziva, operator korisnik HT-u plaća naknade kako je prikazano u tablici 4.

Tablica 4. Cijene usluge završavanja (terminacije) poziva

Vrsta poziva	Uspostava veze (kn/po pozivu)		Naknada za trajanje (kn/min)	
	viša tarifa	niža tarifa	viša tarifa	niža tarifa
lokalni dolazni promet	0,015	0,0075	0,048	0,024
regionalni dolazni promet	0,015	0,0075	0,075	0,0375
nacionalni dolazni promet	0,015	0,0075	0,124	0,062

Kao što je iz tablice vidljivo, a slijedom navedenog u poglavlju 4., vrsta usluge završavanja (terminacije) poziva koju koristi operator, ovisi o točki međupovezivanja na koju je operator spojen. Važno je napomenuti da usluga završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj i nacionalnoj razini sadrži i prijenos (tranzit) poziva u mreži HT-a između dviju komutacijskih centrala HT-a kao vezanu uslugu (eng. *bundle*) sa uslugom završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj pristupnoj točki HT-a. **Zajednička karakteristika navedenih usluga, koje nudi HT, i svih sličnih usluga koje nudi ili će nuditi bilo koji od ostalih operatora, je što ih isti operator pruža kao jednu uslugu te su stoga za potrebe ove analize sve slične usluge promatrane kao jedinstvena usluga završavanja (terminacije) poziva.**

Za razliku od HT-a, ostali operatori uslugu završavanja (terminacije) poziva nude na osnovi komercijalnog dogovora. Gledajući tehničke karakteristike usluge koju nude ostali operatori može se reći da se radi o usporedivoj usluzi s uslugom završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a na regionalnoj razini te bi se stoga moglo zaključiti da postoje zamjenske usluge usluzi završavanja (terminacije) poziva HT-a. **No, zbog specifičnosti usluge poziva na određeni broj u nepokretnoj mreži, a koja je navedena na maloprodajnoj razini, iste usluge različitih operatora nisu međusobno zamjenjive.**

Uzimajući u obzir zamjenjivost potražnje na maloprodajnoj razini, odnosno činjenicu kako na istoj ne postoji održiva zamjenska usluga pozivu na broj u nepokretnoj mreži, Agencija je mišljenja kako na veleprodajnoj razini također ne postoji održiva zamjenska usluga usluzi

završavanja (terminacije) poziva na broj u određenoj nepokretnoj mreži. Dakle, ne postoji nikakva zapreka koja će spriječiti moguće povećanje veleprodajnih cijena operatora u svrhu povećanja vlastitih prihoda i troškova konkurencije.

Naime, operator čiji je korisnik započeo poziv ne može ugovoriti niti platiti naknadu za uslugu završavanja (terminacije) poziva nekom drugom operatoru, već samo operatoru pozvanog korisnika. Stoga je, a temeljem gore navedenog, na veleprodajnoj razini moguće završiti poziv samo na broju na koji je poziv (od krajnjeg korisnika) i upućen, odnosno navedeni poziv može završiti samo u mreži operatora koji je pristupni operator pozvanom korisniku. Iz navedenog razloga, usluge završavanja (terminacije) poziva koje nude operatori na tržištu nisu međusobno zamjenjive.

Slijedom svega navedenog, a i stoga što su cijene veleprodajne usluge završavanja (terminacije) poziva na bilo koji broj u određenoj nepokretnoj mreži iste, Agencija je zaključila da je mjerodavno tržište završavanja poziva (terminacije) posebno, za svakog operatora nepokretnih mreža na tržištu.

5.1.3. Zamjenjivost na strani ponude - veleprodajna razina

Agencija je analizirala može li budući ponuditelj brzo i uz relativno male troškove ponuditi veleprodajnu uslugu završavanja (terminacije) poziva trećoj strani kao odgovor malom, ali značajnom, trajnom povećanju cijena usluge od strane hipotetskog monopolista. Prilikom razmatranja zamjenjivosti na strani ponude na veleprodajnoj razini, sagledane su dvije mogućnosti.

Prva mogućnost se odnosi na situaciju kada su sve ili bar značajan dio fiksnih lokacija krajnjih korisnika spojene s dvije ili više različitih pristupnih mreža. U navedenom slučaju bi bilo moguće da povećanje veleprodajne cijene usluge završavanja (terminacije) poziva jednog operatora bude ograničeno zamjenjivosti na strani ponude, odnosno mogućnosti da poziv završi u mreži drugog operatora koji je „prisutan“ na navedenoj lokaciji i može u kratkom vremenu ponuditi istu veleprodajnu uslugu. S obzirom na stanje tehnologije i pristupne mreže u Republici Hrvatskoj, trenutno ne postoji mnogo lokacija koje su pokrivene pristupnim mrežama dvaju ili više operatora te stoga Agencija smatra da, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, spomenuta mogućnost nije realna.

Druga mogućnost zamjenjivosti na strani ponude se odnosi na situaciju kada bi bilo tehnički moguće da pozive na lokaciji krajnjeg korisnika završava (terminira) operator različit od operatora koji pruža uslugu pristupa krajnjem korisniku na danoj lokaciji. Prethodno navedeno bi imalo utjecaj na ponašanje hipotetskog monopolista, odnosno na mogućnost povećanja cijena, budući da bi na taj način isto bilo ograničeno. Trenutno, s obzirom na dani status tehnologije ni takva zamjenjivost na strani ponude nije moguća, a Agencija smatra da se, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi navedena analiza, situacija neće promijeniti.

Sukladno svemu navedenom, ako hipotetski monopolist poveća veleprodajnu cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva, niti jedan drugi operator neće moći zamijeniti ili početi pružati uslugu završavanja (terminacije) poziva u mrežu tog operatora. Operator može odgovoriti na povećanje cijena hipotetskog monopolista jedino povećanjem vlastite cijene završavanja (terminacije) poziva, a što ne ograničava povećanje cijena hipotetskog monopolista.

U skladu s navedenim, a uzimajući u obzir trenutni stupanj razvoja tehnologije, Agencija je mišljenja kako na veleprodajnoj razini ne postoji nikakva mogućnost zamjenjivosti na strani ponude te smatra da se situacija, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi navedena analiza, neće promijeniti.

5.2. Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji

Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji obuhvaća sva područja u kojima određeni operatori pružaju usluge pod istim uvjetima, odnosno, sva područja u kojima postoje istovrsni uvjeti tržišnog natjecanja.

U skladu sa smjernicama i preporukama Europske komisije zemljopisna dimenzija mjerodavnog tržišta je uglavnom određena na osnovu pokrivenosti mrežom i postojanjem jednakog pravnog i regulatornog okvira na određenom području.

Na temelju gore navedenog, a uzimajući u obzir analizu zamjenjivosti usluge završavanja (terminacije) poziva na maloprodajnoj i veleprodajnoj razini, Agencija zaključuje da je mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji za pružanje navedene usluge u opsegu nacionalno, odnosno, mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji čini cijeli teritorij Republike Hrvatske. Navedeni zaključak se temelji na činjenici da svi operatori nepokretnih mreža obuhvaćeni analizom imaju dozvolu za obavljanje javne govorne usluge u nepokretnoj telekomunikacijskoj mreži bez uporabe radiofrekvencijskog spektra na području Republike Hrvatske te, prema saznanjima kojima raspolaže Agencija, svi pružaju usluge međupovezivanja na cijelom teritoriju Republike Hrvatske. Isto tako, usluge se ovisno o regijama ne razlikuju cjenovno, odnosno pružaju se pod istim uvjetima i cijenama na cijelom teritoriju Republike Hrvatske.

Isto tako, pravni i regulatorni okvir mjerodavan za predmetne usluge, odnosno pravni i regulatorni okvir vezan uz područje elektroničkih komunikacija, je isti na cijelom teritoriju Republike Hrvatske.

5.3. Stajalište nadležnog regulatornog tijela o određivanju mjerodavnog tržišta

Slijedom svega navedenog Agencija je utvrdila da, mjerodavno tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, obuhvaća usluge međupovezivanja koje se nude na pristupnoj točki operatora na kojoj operator prenosi pozive predane od strane drugih operatora, kao i pozive upućene iz vlastite mreže, a usmjerene na vlastite zemljopisne brojeve (eng. *on net calls*) i ne zemljopisne brojeve (usluge s dodanom vrijednosti²⁹), brojeve hitnih službi i posebnih službi, s te pristupne točke operatora na pojedina odredišta. Usluga završavanja (terminacije) poziva obuhvaća samo govorni promet, ali ne i podatkovni.

²⁹ sukladno planu numeracije

Slijedom gore navedenog, Agencija je definirala sljedećih devet mjerodavnih tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji:

1. tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora Amis Telekom d.o.o., neovisno o nacionalnoj mreži³⁰ u kojoj je poziv započeo;
2. tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora H1 Telekom, neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo;
3. tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora HT-Hrvatske telekomunikacije d.d., neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo;
4. tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora Iskon Internet d.d., neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo;
5. tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora Metronet telekomunikacije d.d., neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo;
6. tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora OT-Optima Telekom d.d., neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo;
7. tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora Primatel d.o.o., neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo;
8. tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora VIPnet d.o.o., neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo;
9. tržište završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu operatora Voljatel telekomunikacije d.o.o., neovisno o nacionalnoj mreži u kojoj je poziv započeo.

Agencija određuje da je svako od navedenih mjerodavnih tržišta, u zemljopisnoj dimenziji, nacionalni teritorij Republike Hrvatske.

³⁰ Pojam „nacionalnoj mreži“ odnosi se na sve operatore koji na teritoriju Republike Hrvatske imaju dozvolu za obavljanje elektroničkih komunikacijskih usluga neovisno odnosi li se dozvola na nacionalno ili regionalno područje odnosno neovisno radi li se o nacionalnom ili regionalnom operatoru.

6. Analiza mjerodavnog tržišta

6.1. Cilj i predmet analize mjerodavnog tržišta

U skladu s mjerilima iz ZEK-a, a u okviru analize tržišta, Agencija će ocijeniti djelotvornost tržišnog natjecanja na određenom mjerodavnom tržištu te procijeniti postoje li operatori sa značajnom tržišnom snagom na određenom mjerodavnom tržištu, o čemu će kasnije donijeti odgovarajuću odluku sukladno ZEK-u i mišljenju tijela nadležnog za zaštitu tržišnog natjecanja.

Smatra se da operator ima značajnu tržišnu snagu ako, pojedinačno ili zajedno s drugim operatorima, ima položaj koji odgovara vladajućem, što znači da se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

U svrhu procjene značajne tržišne snage operatora, Agencija će izračunati tržišni udjel na određenom mjerodavnom tržištu i tumačiti ga u skladu sa Smjericama Europske komisije o mjerodavnim tržištima te mjerodavnom pravnom stečevinom Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Nakon utvrđivanja i određivanja mjerodavnog tržišta, kao što je opisano u poglavljima 3. i 5. ovog dokumenta, Agencija će, sukladno prikupljenim podacima, a u skladu s mjerilima iz članka 55. ZEK-a procijeniti postoji li na navedenom tržištu operator sa značajnom tržišnom snagom koji se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

U procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage na mjerodavnom tržištu koje je predmet analize Agencija će primijeniti sljedeća mjerila:

- tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu,
- nedostatak protutežne kupovne moći,
- ekonomije razmjera.

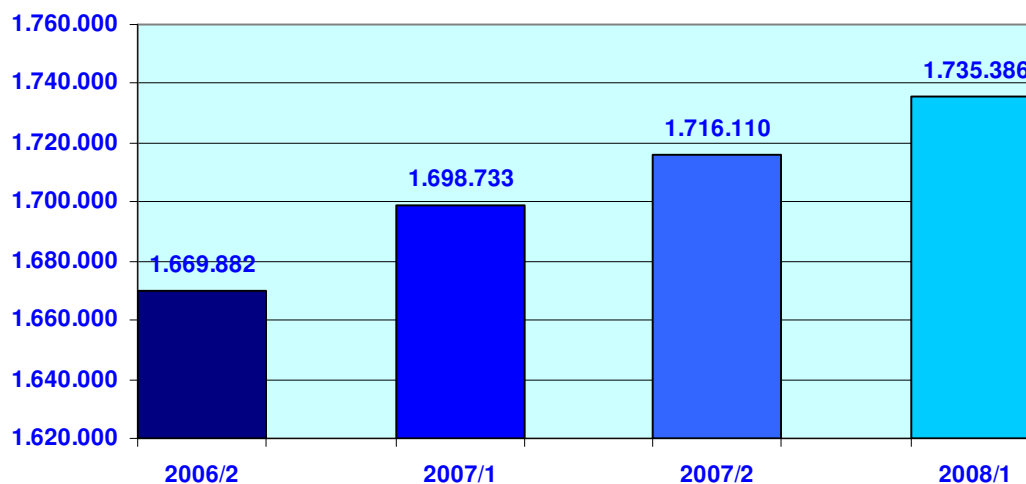
6.2. Analiza podataka na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Na početku je važno napomenuti da će se za potrebe analize, donošenja zaključaka o pojedinačnoj značajnoj tržišnoj snazi operatora te određivanja regulatornih obveza, i svih pripadajućih međusobnih usporedbi i odnosa među operatorima na tržištu, u ovom poglavlju s jedne strane gledati HT, a s druge strane sve ostale operatore na tržištu. Osnova za navedeni stav Agencije je što HT ima najveću bazu korisnika spojenu vlastitom pristupnom infrastrukturom, odnosno nekim od načina direktnog pristupa krajnjem korisniku. Ostali operatori koji su na tržište ušli kasnije, imaju puno manji broj direktno spojenih korisnika, a kao što je prethodnim poglavljima i obrazloženo, operatori naplaćuju uslugu završavanja (terminacije) poziva samo za korisnike direktno spojene na vlastitu infrastrukturu.

Kako bi se objasnio trenutni odnos u najzastupljenijem načinu pristupa krajnjem korisniku, pristupu putem bakrene parice, u slikama 6. i 7. je vidljivo da od ukupnog broja priključaka

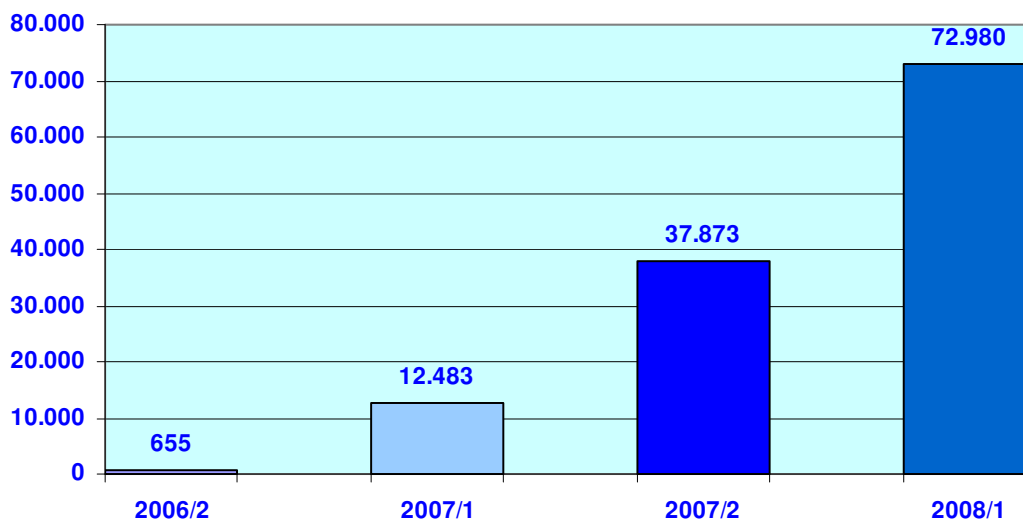
putem bakrene parice 1.735.386, ostali operatori, osim HT-a, imaju samo 72.980 korisnika putem izdvojene lokalne petlje, a što je 4,2% ukupnog broja korisnika. Drugim riječima, kod 95,8% korisnika HT naplaćuje uslugu završavanja (terminacije) poziva, dok ostali operatori to čine samo kod 4,2% korisnika³¹.

Slika 6. Broj aktivnih priključaka/bakrenih parica

Izvor: Upitnik za veleprodajni pristup mrežnoj infrastrukturi

Slika 7. Broj izdvojenih lokalnih petlji

Izvor: Upitnik za veleprodajni pristup mrežnoj infrastrukturi

³¹ ako se govori o pristupu putem bakrene parice

Slijedom svega navedenog, Agencija je odlučila, u nastavku ovog poglavlja, analizirati odnos HT-a s jedne strane i svih ostalih operatora zajedno, s druge strane.

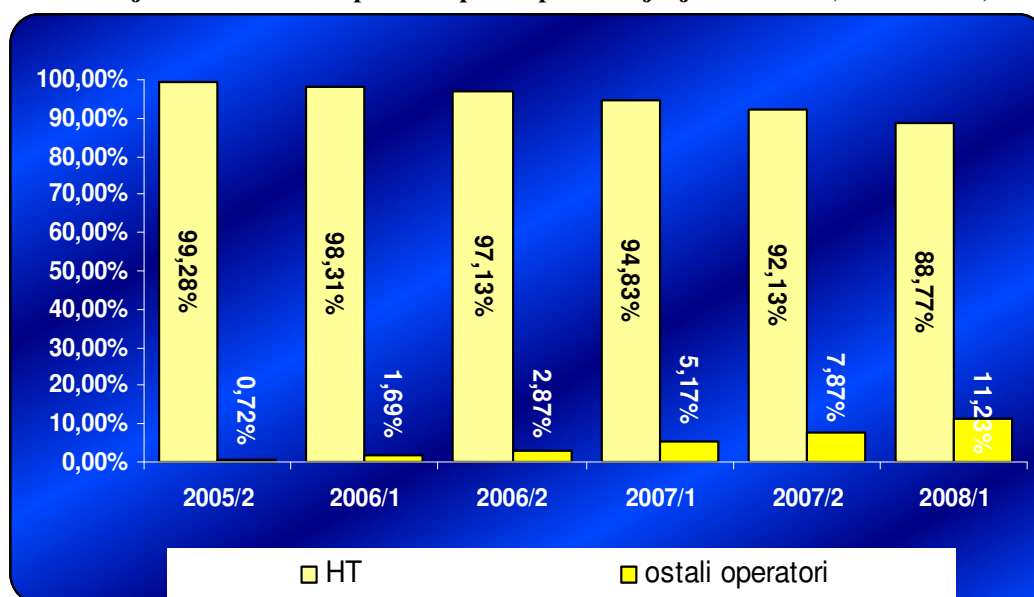
6.2.1. Tržišni udjeli

U skladu sa Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage, sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge, tržišni udjel smatra se ključnim kriterijem u procjenjivanju značajne tržišne snage operatora.

6.2.1.1. Tržišni udjel operatora po ukupnom broju završenih (terminiranih) minuta poziva (HT - ostali operatori)

Na temelju podataka prikupljenih upitnicima, a s ciljem kvalitetne analize tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, Agencija je izračunala tržišne udjele HT-a i ostalih operatora na ukupnom tržištu završavanja (terminacije) poziva po broju završenih (terminiranih) minuta.. Navedeni podatak bi trebao prikazati udio HT-a i ostalih operatora na teoretskom zajedničkom tržištu završavanja (terminacije) poziva. Iako je u poglavlju 5. ove analize, definirano da je tržište završavanja (terminacije) poziva vezano uz točno određenu nepokretnu mrežu, odnosno da je tržište posebno za svakog operatora, za potrebe analize i donošenja daljnjih zaključaka, kao i za razmjerno određivanje regulatornih obveza, bilo je potrebno sagledati ukupne odnose operatora na zajedničkom tržištu završavanja (terminacije) poziva u nepokretnim mrežama.

Slika 8. Tržišni udjeli HT-a i ostalih operatora po ukupnom trajanju završenih (terminiranih) minuta

Izvor: Upitnik za nepokretne mreže

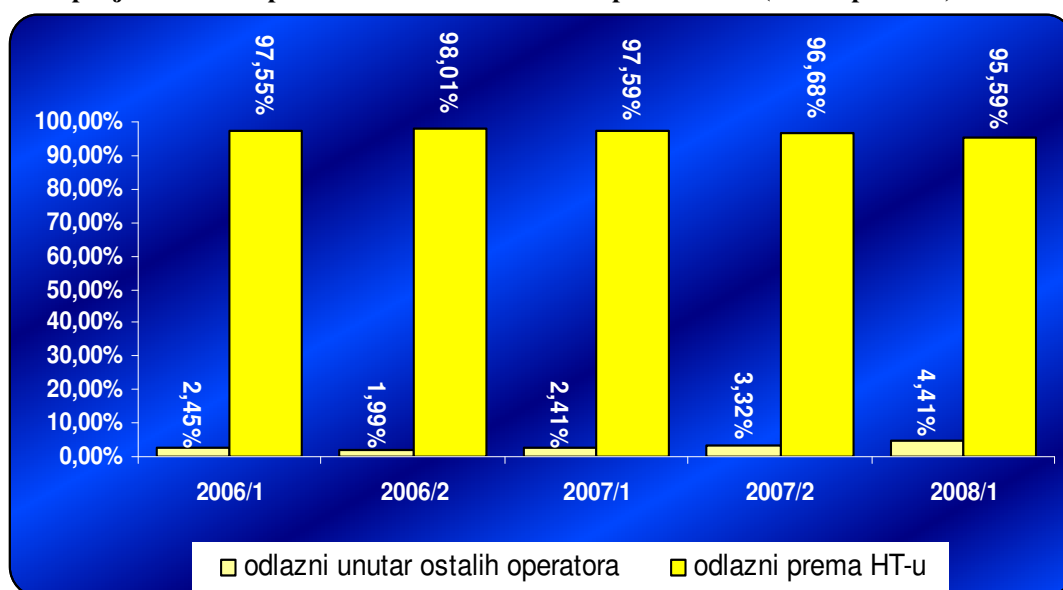
Iz slike 8., koja prikazuje udio minuta svih poziva (iz nacionalnih nepokretnih i pokretnih mreža) koji su završeni (terminirani) u mreži HT-a, kao i mrežama ostalih operatora, a na temelju definicije tržišta iz poglavlja 5., dakle ukupni dolazni promet, je vidljivo da je najveći udio završenih (terminiranih) minuta u HT-ovoj mreži, a što potvrđuje stajalište Agencije da u ovom poglavlju treba promatrati HT s jedne strane i sve ostale operatore s druge strane. Iz navedenog proizlazi da, iako prema definiciji tržišta iz poglavlja 5. svaki operator na svom tržištu ima tržišni udjel od 100%, svi operatori na ovom tržištu nisu međusobno u istom

položaju. Naime, budući da je ovo tržište jedne od usluga međupovezivanja u kojem određivanje cijene jednog operatora utječe na poslovne odluke drugog operatora, odnosi koji će biti sagledani u nastavku, vrlo su važni za donošenje daljnjih zaključaka.

6.2.2. Odnos poziva unutar vlastite mreže (eng. *on-net*) i poziva prema drugim mrežama (eng. *off-net*)

Temeljem navedenog kriterija, Agencija će zaključiti koliko prometa HT i ostali operatori ostvaruju unutar vlastite mreže odnosno koliko prometa HT-a i ostalih operatora završava (terminira) u drugoj mreži, a za koje se mora platiti trošak završavanja (terminacije) poziva. Naime, na temelju ekonomija razmjera³², operator koji ostvaruje više poziva unutar vlastite mreže istovremeno smanjuje jedinični trošak usluge završavanja (terminacije) poziva budući da u većini slučajeva ne plaća za uslugu završavanja (terminacije) poziva drugom operatoru.

Slika 9. Raspodjela odlaznih poziva unutar vlastite mreže i prema HT-u (ostali operatori)

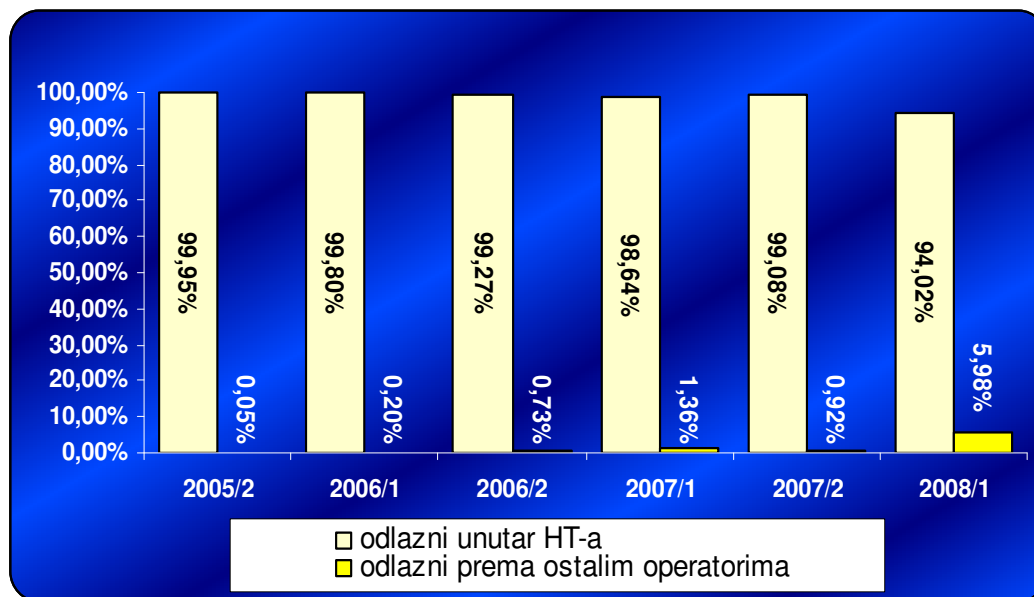
Izvor: Upitnik za nepokretne mreže

Iz slike 9. je vidljivo da ostali operatori na tržištu veliku većinu, odnosno 95,59% (prvo polugodište 2008. godine) poziva prema nepokretnim mrežama šalju u mrežu HT-a. S obzirom na navedene podatke jasno je da operatori u najvećem broju slučajeva plaćaju HT-u za uslugu završavanja (terminacije) poziva dok se u manje od 5% slučajeva završavanje (terminacija) poziva događa u njihovoj mreži. Iz navedenog grafikona vidljiv je isto tako trend rasta udjela poziva unutar vlastite mreže ostalih operatora, koji je, međutim, i dalje zanemariv u odnosu na broj minuta poziva prema HT-u. Navedeno proizlazi iz činjenice da HT ima najveću bazu korisnika, te većina poziva završava (terminira) na brojevima pretplatnika HT-a. Iz navedenog grafikona je vidljivo da ostali operatori ne iskorištavaju

³² Ekonomije razmjera (engl. *economies of scale*) nastaju smanjivanjem jediničnih (prosječnih) troškova proizvodnje, zbog povećanja obujma (volumena) proizvodnje. Važne su zbog ostvarivanja troškovnih prednosti iz veličine pojedinih poslovnih operacija, odnosno, u industrijama gdje je efekt ekonomija razmjera veći, veće poduzeće uvijek ima troškovne prednosti nad malim poduzećem. Mogućnost osiguravanja sniženja troškova, i zbog toga postizanja niskih cijena, čini važan izvor konkurentske prednosti na tržištima gdje je konkurencija cijenama glavni oblik suparništva među tvrtkama.

prednosti ekonomija razmjera budući da većina njihovih poziva, zbog takve korisničke baze, završava u HT-u.

Slika 10. Raspodjela odlaznih poziva unutar vlastite mreže i prema ostalim operatorima (HT)

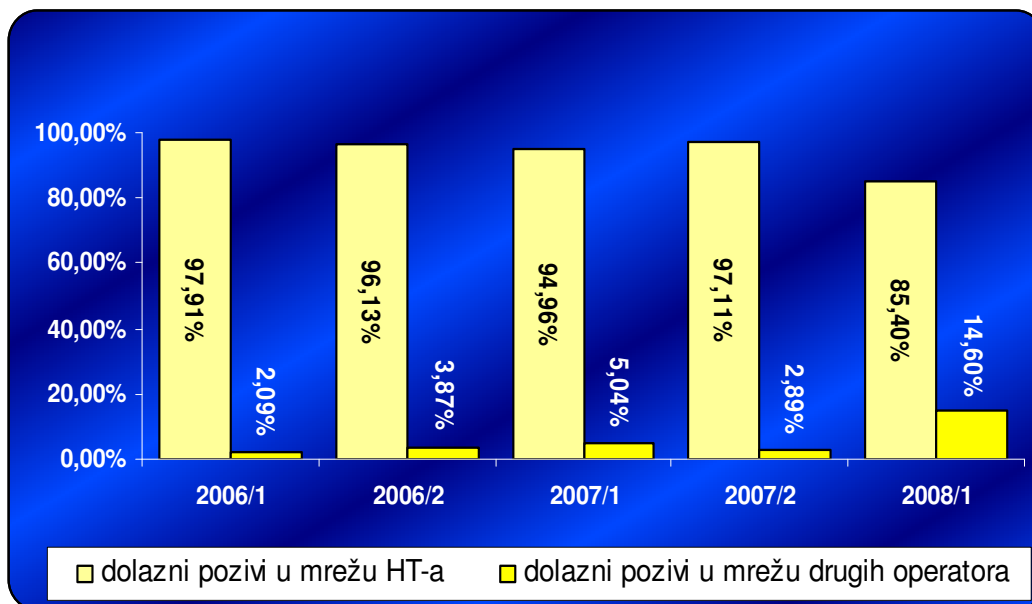
Izvor: Upitnik za nepokretne mreže

U odnosu odlaznih poziva HT-a u vlastitu mrežu i prema drugim nepokretnim mrežama, iz slike 10. vidljivo je da za razliku od odlaznog prometa ostalih operatora, HT-ov odlazni promet u većini slučajeva završava (terminira) u vlastitoj mreži, dok je samo 5,98% (prvo polugodište 2008. godine) prometa upućeno prema mrežama drugih operatora. Trend rasta zastupljenosti poziva prema mrežama ostalih operatora je povezan sa stalnim rastom broja direktnih pristupa ostalih operatora krajnjim korisnicima, ali kao i u slučaju iz slike 9., i dalje ostaje zanemariv. Prema prikazanom na slici 10. jasno je da HT ima mogućnosti ostvarivati prednosti ekonomija razmjera budući da mu kod većine odlaznih poziva uslugu završavanja (terminacije) poziva ne naplaćuje neki od ostalih operatora, već promet završava (terminira) u vlastitu mrežu.

6.2.3. Usporedba minuta dolaznih poziva u vlastitu mrežu i odlaznih poziva u druge mreže (HT-ostali operatori)

Na temelju navedenog kriterija Agencija može zaključiti postoji li na tržištu operator koji se može smatrati eng. „*net payer*“ operatorom. Naime, navedeni operator je operator koji, uzevši u obzir odnos minuta dolaznih poziva u vlastitu mrežu i minuta odlaznih poziva u druge mreže, više plaća za uslugu završavanja (terminacije) poziva, nego što istu naplaćuje. U slučaju da na tržištu postoji takav operator, on je u podređenom položaju u odnosu na ostale sudionike na tržištu budući da puno više financijskih sredstava mora izdvajati za uslugu završavanja (terminacije) poziva od ostalih sudionika na tržištu.

Slika 11. Usporedba minuta dolaznih i odlaznih poziva – HT i ostali operatori

Izvor: Upitnik za nepokretne mreže

Slika 11. prikazuje odnos trajanja poziva koji odlaze iz mreža ostalih operatora i završavaju (terminiraju) u mreži HT-a i trajanja poziva koji završavaju (terminiraju) u mrežama ostalih operatora upućenih iz mreže HT-a. Iz grafikona je vidljivo da ostali operatori u 85,40% slučajeva plaćaju HT-u za uslugu završavanja (terminacije) poziva dok u 14,60% slučajeva imaju prihod od usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu. Isto tako, u prvom polugodištu 2008. godine, HT, u 85,40% slučajeva ostvaruje prihod od usluge završavanja (terminacije) poziva, dok u 14,60% slučajeva istu plaća ostalim operatorima. Iz navedenog proizlazi da, analizirani zajedno, svi ostali operatori su „net payer“ operatori, odnosno više plaćaju za uslugu završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a, nego što ostvaruju prihoda od usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, a upućenih iz HT-a.

Isto tako, prema podacima na slici 11., HT nije „net payer“ operator, odnosno iz slike 11. je vidljivo da je u razdoblju obuhvaćenom upitnicima, više zarađivao od usluge završavanja (terminacije) poziva, nego što je za istu plaćao ostalim operatorima.

6.3. Tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu

Tržišni udjel je mjerilo relativne veličine nekog poduzetnika na mjerodavnom tržištu, izračunato na način da se utvrdi postotak u kojem taj poduzetnik sudjeluje u ukupnoj proizvodnji i/ili prodaji nekog proizvoda i/ili usluge na mjerodavnom tržištu u nekom razdoblju.

Tržišni udjel se najčešće koristi kao zamjena za tržišnu snagu. Iako, sukladno Smjernicama Europske komisije, visoki tržišni udjel nije sam po sebi dovoljan kako bi se utvrdilo postojanje značajne tržišne snage na nekom mjerodavnom tržištu, malo je vjerojatno da će operator koji nema značajan tržišni udjel imati vladajući položaj. Prema tome, *operator čiji tržišni udjel ne premašuje 25% vjerojatno neće imati značajnu tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu* i u skladu s tim, *operator čiji tržišni udjel premašuje 50% je sam po sebi, osim u iznimnim okolnostima, dovoljan dokaz postojanja značajne tržišne snage.*

Nadalje, kako je navedeno u poglavlju 5., poziv može završiti (terminirati) samo u mreži operatora koji je pristupni operator pozvanog korisnika. S obzirom da uz trenutni stupanj razvoja tehnologije na veleprodajnoj razini ne postoji nikakva mogućnost zamjenjivosti na strani ponude, Agencija je definirala mjerodavno tržište završavanja (terminacije) poziva posebno, za svakog operatora nepokretnih mreža na tržištu. Iz prethodno definiranog proizlazi da svaki od 9 operatora nepokretnih mreža koji omogućuje uslugu završavanja (terminacije) poziva u svoju mrežu, posjeduje 100% tržišnog udjela prema prihodima i prema trajanju, odnosno sukladno Smjernicama Europske komisije, a s obzirom na stabilnost tržišnog udjela, značajnu tržišnu snagu.

Međutim, važno je naglasiti kako visoki tržišni udjel nije jedino i odlučujuće mjerilo u procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage. Tržišni udjel jedino može ukazati na mogućnost postojanja značajne tržišne snage pojedinog operatora. Isto tako, iz Smjernica Europske komisije proizlazi da: „*dominantna pozicija može proizaći iz kombinacije mjerila za određivanje značajne tržišne snage, koji uzeti u obzir odvojeni možda ne bi bili odlučujući*“. Sukladno navedenom, Agencija je mišljenja kako u obzir treba uzeti i druga mjerila kako bi utvrdila postoji li na određenom tržištu operator koji djeluje neovisno o konkurenciji i korisnicima.

Isto tako, budući da je tržište završavanja (terminacije) poziva specifično i posebno za svakog operatora Agencija je u nastavku poduzela temeljitu i sveobuhvatnu analizu gospodarskih karakteristika mjerodavnog tržišta prije donošenja konačnog zaključka o postojanju značajne tržišne snage svakog pojedinog operatora.

6.4. Nedostatak protutežne kupovne moći

Protutežna kupovna moć postoji u situaciji kada određeni kupac, operator (ili više njih), ima veliku pregovaračku moć, a samim time i značajan utjecaj na konkurenciju, kojom onemogućava da se dominantni operator, odnosno operator s najvećim tržišnim udjelom, ponaša neovisno o konkurenciji i korisnicima.

Nadalje, protutežna kupovna moć proizlazi iz velikog udjela kojim operator, odnosno kupac, sudjeluje u ukupnim prihodima/ukupnoj proizvodnji drugog operatora, odnosno prodavatelja, kada na tržištu postoji mogućnost izbora davatelja usluge ili kada je operator u mogućnosti samostalno pružati određenu uslugu.

Kako je opisano u poglavlju 5., veleprodajna usluga završavanja (terminacije) poziva je vrlo specifična, a trenutno stanje tehnologije na veleprodajnoj razini ne omogućava nikakvu zamjenjivost na strani ponude zbog čega operator čiji je korisnik započeo poziv ne može ugovoriti niti platiti naknadu za završavanje (terminaciju) poziva nekom drugom operatoru, već samo operatoru pozvanog korisnika. Slijedom navedenog, zbog mogućnosti ostvarivanja govorne komunikacije među korisnicima različitih mreža, svi operatori na tržištu nude uslugu završavanja (terminacije) poziva. Isto tako, svaki od devet operatora nepokretnih mreža, na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, posjeduje 100% tržišnog udjela.

Uzimajući u obzir stanje na mjerodavnom tržištu, Agencija je razmatrajući ovaj kriterij, analizirala sljedeće odnose:

- odnos ostalih operatora i HT-a, odnosno protutežnu kupovnu moć ostalih operatora s kojom se suočava HT prilikom određivanja cijena usluge završavanja (terminacije) poziva i
- odnos HT-a i ostalih operatora, odnosno protutežnu kupovnu moć HT-a s kojom se suočavaju ostali operatori prilikom određivanja cijena usluge završavanja (terminacije) poziva.

Na temelju podataka koji su obrađeni u poglavlju 6.2. ovog dokumenta, odnosno na temelju tržišnog udjela operatora s obzirom na ukupan broj korisnika i ukupan broj minuta te omjer dolaznog i odlaznog prometa između operatora na tržištu, vidljivo je da je HT u dominantnoj poziciji u odnosu na ostale operatore na tržištu.

Naime, tržišni udjel³³ HT-a po broju minuta završenih (terminiranih) poziva iznosi 89,09%, dok je tržišni udio ostalih operatora 10,91%. Uzevši u obzir i da je u poglavlju 6.2.3. zaključeno da su ostali operatori „*net payer*“ operatori, dok HT ostvaruje puno veće prihode od troškova za uslugu završavanja (terminacije) poziva, jasno je da između HT-a i ostalih operatora postoji velika razlika.

Na temelju navedenog Agencija zaključuje da, u odsustvu regulacije, ostali operatori ne bi imali protutežnu kupovnu moć na mjerodavnom tržištu, budući da, zbog svoje male baze korisnika u odnosu na HT i niskog udjela u ukupnom broju završenih (terminiranih) minuta u odnosu na HT, ne bi mogli izvršiti konkurentski pritisak niti utjecati na povećanje cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a.

S druge strane, Agencija smatra da bi, u odsustvu regulacije, zbog svih gore navedenih pokazatelja, HT imao protutežnu kupovnu moć kojom bi mogao naštetiti ostalim operatorima na tržištu iz razloga što ima jaču poziciju na tržištu te bi na taj način mogao utjecati na poslovanje ostalih operatora na tržištu.

6.5. Ekonomije razmjera

Ekonomije razmjera (eng. *economies of scale*) nastaju smanjivanjem jediničnih (prosječnih) troškova proizvodnje, zbog povećanja obujma (volumena) proizvodnje. Važne su zbog ostvarivanja troškovnih prednosti iz veličine pojedinih poslovnih operacija, odnosno, u industrijama gdje je efekt ekonomija razmjera veći, veće poduzeće uvijek ima troškovne prednosti nad malim poduzećem. Mogućnost osiguravanja sniženja troškova i zbog toga postizanja niskih cijena, čini važan izvor konkurentске prednosti na tržištima gdje je konkurencija cijenama glavni oblik suparništva među tvrtkama. Upravo na temelju ekonomija razmjera operator koji ima veću bazu korisnika, ostvaruje više poziva unutar svoje mreže i prima najveći broj poziva iz drugih mreža, čime postiže niži jedinični trošak za uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu.

Kako je i vidljivo iz podataka na slikama 8. i 10., HT je jedini operator koji na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, koristi prednosti ekonomija razmjera. Naime, iz slike 8. proizlazi da najveći broj završenih (terminiranih) minuta u nepokretnim mrežama u Republici Hrvatskoj, završava (terminira) u mreži HT-a, a kao posljedica HT-ove najveće baze korisnika. Osim navedenog,

³³ svi podaci za prvo polugodište 2008.godine

prema podacima iz slike 10., od ukupnih odlaznih poziva krajnjih korisnika HT-a, oko 94% završava (terminira) u mreži HT-a (eng. *on net calls*). Za razliku od HT-a, od ukupnih odlaznih poziva krajnjih korisnika ostalih operatora, što je vidljivo iz slike 9., samo oko 4% završava (terminira) u mrežama ostalih operatora (eng. *on net calls*). Sve prethodno navedeno ukazuje na činjenicu da HT, za razliku od ostalih operatora, koristi prednosti ekonomija razmjera zbog svoje iznimno velike baze korisnika

6.6. Stajalište nadležnog regulatornog tijela o procjeni postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom

Na temelju provedene analize, Agencija je utvrdila da na mjerodavnim tržištima završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, ne postoji djelotvorno tržišno natjecanje te je odredila sljedeće operatore kao operatore sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnim tržištima iz poglavlja 5.3.:

1. Operator Amis Telekom d.o.o., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
2. Operator H1 Telekom, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
3. Operator HT-Hrvatske telekomunikacije d.d., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
4. Operator Iskon Internet d.d., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
5. Operator Metronet telekomunikacije d.d., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
6. Operator OT-Optima telekom d.d., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
7. Operator Primatel d.o.o., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
8. Operator VIPnet d.o.o., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
9. Operator Voljatel telekomunikacije d.o.o., kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu.

Navedeni operatori su određeni operatorima sa značajnom tržišnom snagom budući da imaju položaj koji odgovara vladajućem položaju, što znači da se nalaze u takvom gospodarskom položaju koji im omogućuje da se u značajnoj mjeri ponašaju neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

Agencija je postojanje značajne tržišne snage gore navedenih operatora utvrdila na temelju tržišnog udjela od 100%. U slučaju HT-Hrvatskih telekomunikacija d.d., Agencija je navedeni zaključak potkrijepila i ostalim mjerilima iz članka 55. ZEK-a odnosno nedostatkom protutežne kupovne moći i ekonomijama razmjera.

7. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja

7.1. Uvod

U ovom poglavlju će se obraditi sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se na mjerodavnom tržištu ili mjerodavnim tržištima u odsustvu regulacije mogle pojaviti, kako bi se najbolje moglo odrediti regulatorne obveze koje će najefikasnije ukloniti uočene prepreke, a što bi trebalo dovesti do uklanjanja prepreka za ulazak na tržište i razvoju konkurencije na tržištu, s krajnjim ciljem očuvanja interesa krajnjih korisnika.

Sukladno članku 56. stavku 3. ZEK-a regulatorne obveze moraju se temeljiti na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu te moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve iz članka 5. ZEK-a.

Pod preprekama razvoju tržišnog natjecanja smatra se svako postupanje operatora sa značajnom tržišnom snagom koje je usmjereno na izbacivanje postojećih konkurenata s tržišta, sprečavanje ulaska na tržište novim konkurentima ili svako postupanje suprotno interesima krajnjih korisnika³⁴.

Budući da postupak određivanja regulatornih obveza, definiran novim regulatornim okvirom i ZEK-om, ne pretpostavlja da se iskorištavanje statusa značajne tržišne snage stvarno i dogodilo, svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja može biti promatrana kao moguća prepreka razvoju tržišnog natjecanja, odnosno ona za koju se može pretpostaviti da bi se pod određenim okolnostima mogla i dogoditi.

Iako moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja već proizlaze iz regulatorne prakse europskih zemalja, ne smatra se da se svaka od postojećih/već poznatih prepreka razvoju tržišnog natjecanja automatski pojavljuje na svakom tržištu i u svakoj situaciji. U navedenom i leži najveća razlika između starog regulatornog okvira i ZOT-a te novog regulatornog okvira i ZEK-a. Naime, starim zakonskim okvirom bilo je automatski određeno da su operatoru sa značajnom tržišnom snagom nametnute sve obveze definirane ZOT-om, bez da se potreba za tim i dokazala. No, u skladu s gore u tekstu spomenutim člankom 56. stavkom 3. ZEK-a, regulatorno tijelo analizom treba prepoznati sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja da bi se na pojavljivanje istih u praksi moglo, određivanjem opravdane regulatorne obveze, preventivno djelovati. Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da regulatorna intervencija, odnosno određivanje regulatornih obveza, uvijek treba biti utemeljena na specifičnim nacionalnim okolnostima, a koje su utvrđene procesom analize tržišta (definicija tržišta i procjena djelotvornosti tržišnog natjecanja) iz poglavlja 5. i 6. ovog dokumenta.

U regulatornoj praksi su prepoznate tri osnovne vrste postupanja kojima se stvaraju prepreke razvoju tržišnog natjecanja i to kako slijedi:

1. prenošenje značajne tržišne snage operatora sa značajnom tržišnom snagom s tržišta na kojem ima značajnu tržišnu snagu na susjedno vertikalno ili horizontalno tržište;

³⁴ Citat iz dokumenta „Revised ERG Common Position on the approach to appropriate remedies in the ECNS regulatory framework; Final Version May 2006 (ERG (06) 33)“

2. različita postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja može koristiti kako bi zadržao status značajne tržišne snage koji posjeduje na pojedinom tržištu (podizanje prepreka ulasku na određeno tržište) i
3. postupanja koja se mogu svesti pod pojam „tipično monopolističko ponašanje“ (eng. *textbook monopoly behaviour*).

Prepreke razvoju tržišnog natjecanja se u svojoj definiciji odnose na: „...svako postupanje operatora sa značajnom tržišnom snagom...“, iz čega proizlazi da se prepoznavanje mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja najviše odnosi na otkrivanje situacija u kojima bi se prepoznalo postupanja odnosno ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom. Da bi se moglo preventivno djelovati na svako postupanje koje je u suprotnosti s razvojem djelotvornog tržišnog natjecanja i svako postupanje suprotno interesima krajnjih korisnika, regulatorne obveze moraju utjecati i regulirati postupke operatora sa značajnom tržišnom snagom. Stoga su regulatorne obveze, novim regulatornim okvirom i ZEK-om, usmjerene na sprečavanje određenog postupanja operatora. Sve navedeno ne znači da određeni problemi na nekom tržištu ne proizlaze i iz strukturalnih i regulatornih prepreka, a koje će u cijelom postupku određivanja regulatornih obveza također biti uzete u obzir.

Gore u tekstu su prepoznate tri osnovne vrste postupanja kojima se stvaraju prepreke razvoju tržišnog natjecanja. No isto tako, prepreke razvoju tržišnog natjecanja se mogu sagledati u dvije osnovne dimenzije i to:

- tržišnoj dimenziji i
- uzročno posljedičnoj dimenziji.

7.1.1. Tržišna dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja

Promatrajući tržišnu dimenziju u regulatornoj praksi se prepoznaju četiri različita slučaja ovisno o razinama na kojima se događaju, i to kako slijedi:

1. Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage

Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage se odnosi na situaciju u kojoj je operator prisutan na više različitih tržišta, odnosno na veleprodajnom i srodnom vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu³⁵. Operator sa značajnom tržišnom snagom na određenom veleprodajnom tržištu nudi određene veleprodajne usluge koje su neophodne za pružanje usluge na srodnom vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu. Operator sa značajnom tržišnom snagom može, putem veleprodajne usluge, pokušati prebaciti tržišnu snagu s tržišta na kojem ima status značajne tržišne snage na potencijalno konkurentno maloprodajno tržište. Ako prenošenje značajne tržišne snage uspije, operator će imati značajnu tržišnu snagu na oba tržišta, veleprodajnom i maloprodajnom. U navedenoj dimenziji postoji 11 tipičnih postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 7.1.3. ovog dokumenta.

³⁵ operator sa značajnom tržišnom snagom može biti prisutan i na dva srodna vertikalno povezana veleprodajna tržišta

2. Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage

Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage se odnosi na situaciju u kojoj operator posluje na različitim tržištima koja nisu vertikalno povezana i ima status značajne tržišne snage na jednom od njih. Pod određenim okolnostima može pokušati prenijeti značajnu tržišnu snagu s jednog tržišta na kojem ima status značajne tržišne snage na drugo, potencijalno konkurentno tržište. Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage može se dogoditi između maloprodajnih tržišta, veleprodajnih tržišta ili između veleprodajnog i, ne vertikalno povezanog, maloprodajnog tržišta. U navedenoj dimenziji postoje 2 tipična postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 7.1.3. ovog dokumenta.

3. Značajna tržišna snaga na pojedinom/jednom tržištu

Navedeni slučaj se odnosi, kako na moguće veleprodajno, tako i na moguće određeno maloprodajno tržište. U ovom slučaju operator sa značajnom tržišnom snagom može raznim postupanjima pokušati podići prepreke ulasku na navedeno tržište kako bi zaštitio svoj položaj značajne tržišne snage ili može posegnuti za tipičnim monopolističkim ponašanjem u svrhu očuvanja položaja značajne tržišne snage. Svi navedeni postupci u konačnici utječu na interese krajnjih korisnika. U navedenoj dimenziji postoji 10 tipičnih postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 7.1.3. ovog dokumenta.

4. Završavanje (terminacija) poziva

Navedena dimenzija, iako sadrži i tipična postupanja koja su definirana u prva tri slučaja, je posebno obrađena iz razloga što su tržišta terminacije različite prirode od ostalih tržišta. Naime, tržišta terminacije odnose se na situaciju dvostranog pristupa (eng. *two-way access*) u kojem dvije ili više mreža pružaju istu uslugu te se, kako bi krajnji korisnici mogli međusobno komunicirati, moraju međusobno povezati. U navedenoj situaciji različiti operatori pregovaraju o uvjetima međupovezivanja na veleprodajnoj razini. Nakon što dogovore veleprodajne uvjete međupovezivanja, postavljaju cijene na maloprodajnoj razini na kojoj mogu i ne moraju biti konkurenti (operatori pokretnih i nepokretnih mreža). Kao što je gore i navedeno, zbog specifičnosti tržišta terminacije, tipična postupanja, odnosno prepreke razvoju tržišnog natjecanja u ostalim gore spomenutim slučajevima, su posebno obrađena i u ovom slučaju. U navedenoj dimenziji postoje 4 tipična postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 7.1.3. ovog dokumenta. No, isto tako neka druga postupanja odnosno prepreke razvoju tržišnog natjecanja definirana u prva tri slučaja su moguća i na tržištima terminacije.

7.1.2. Uzročno posljedična dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja

Druga dimenzija koju bi trebalo sagledati kod postupanja operatora odnosno mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja je uzročno posljedična dimenzija. Naime, svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja odnosno određeno postupanje operatora sa značajnom tržišnom snagom ima određeni cilj, odnosno svako postupanje je uzrok koji vodi do određene posljedice na tržištu, za postojeće i potencijalne konkurente ili krajnje korisnike.

Uzročno posljedična dimenzija je drugi način sagledavanja problematike prepreka razvoju tržišnog natjecanja, ali pomaže u dinamičkom, vremenskom shvaćanju posljedica određenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja, odnosno, postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Promatrajući uzročno posljedičnu dimenziju u regulatornoj praksi se prepoznaju sljedeći elementi:

- a) **Strateške varijable:** cijena, kvaliteta, vrijeme, informacije, itd.
- b) **Postupanje:** cjenovna diskriminacija, diskriminacija kvalitetom, taktike odgađanja, skrivanje/uskraćivanje informacija, itd.
- c) **Posljedice:** podizanje troškova izravnih konkurenata, smanjivanje prodaje izravnih konkurenata, istiskivanje cijene, sprječavanje ulaska/gubitak prava

7.1.3. Pregled prepreka razvoju tržišnog natjecanja prepoznatih u europskoj praksi

Kao što je gore u tekstu i navedeno prepreke razvoju tržišnog natjecanja predstavljaju određena postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Prema dokumentu ERG (06) 33 u europskoj regulatornoj praksi postoji 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su prepoznate u praksi. Većina prepreka je bazirana na iskustvima regulatornih tijela i pokazuje stvarne situacije u sektoru elektroničkih komunikacija, no isto tako regulatorno tijelo ništa ne sprječava u prepoznavanju mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja izvan zadanog okvira, a koje su specifične za određenu državu ili određeno tržište.

Imajući na umu obrađeno u prijašnjem poglavlju odnosno tržišnu i uzročno posljedičnu dimenziju prepreka razvoju tržišnog natjecanja odnosno postupanja operatora, u nastavku se nalazi popis od 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su prepoznate u praksi. U navedenom popisu su sadržane i tržišna i uzročno posljedična dimenzija u dijelu u kojem se spominju strateške varijable i postupanje operatora.

Uobičajene prepreke razvoju tržišnog natjecanja prema tržišnoj dimenziji i postupanjima operatora su kako slijedi:

Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage

- odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa
- diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija
- taktike odgađanja
- grupiranje/vezanje usluga
- nerazumni/neopravdani zahtjevi
- diskriminacija kakvoćom usluge
- strateški dizajn proizvoda
- neopravdano korištenje informacija o konkurentima
- diskriminacija na cjenovnoj osnovi
- unakrsno subvencioniranje
- predatorske cijene

Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage

- grupiranje/vezanje usluga
- unakrsno subvencioniranje

Značajna tržišna snaga na jednom tržištu

- strateški dizajn proizvoda koji podiže troškove prelaska korisnika
- uvjeti ugovora koji podižu troškove prelaska korisnika
- ekskluzivni dogovor(i)
- prekomjerna ulaganja
- predatorske cijene
- previsoke cijene
- diskriminacija na cjenovnoj osnovi
- nedostatna ulaganja
- previsoki troškovi/inefikasnost
- niska kakvoća usluge

Terminacija

- prešutni sporazum(i)
- previsoke cijene
- diskriminacija na cjenovnoj osnovi
- odbijanje dogovora/uskraćivanje međupovezivanja

Kako bi regulatorno tijelo bilo u mogućnosti izabrati regulatorne obveze koje će najbolje riješiti prepoznate prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu/tržištima, osnovno je utvrditi uzrok odnosno izvor značajne tržišne snage operatora. Naime, prema mišljenju Agencije, uzrok odnosno izvor značajne tržišne snage operatora ukazuje na postojanje određenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja u odsustvu regulacije.

Pravodobnom reakcijom i dobro određenim regulatornim obvezama, regulatorno tijelo može utjecati na sprječavanje prenošenja značajne tržišne snage na susjedna tržišta i podizanje prepreka ulasku na tržište, a čime će izravno pomoći ulasku na tržište i razvoju konkurencije na tržištu. Na tržištima gdje je ulazak na tržište novih operatora malo vjerojatan i gdje tržišna snaga ostaje/odolijeva zbog prednosti prvog ulaska³⁶, regulatorno tijelo mora zaštititi korisnike od postupanja koje je suprotno interesima krajnjih korisnika i neefikasnosti operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Iz svega navedenog proizlazi da bi se za odabiranje odgovarajuće regulatorne obveze i prepoznavanje korijena problema trebalo sagledati ukupnu sliku na tržištima i utvrditi izvor značajne tržišne snage operatora uz definiranje mogućih strukturalnih i regulatornih prepreka, a što je, kako je gore u tekstu i navedeno, utvrđeno procesom analize tržišta.

7.2. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji

U ovom poglavlju Agencija će analizirati i detaljno obrazložiti moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje se u odsustvu regulacije, a u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, mogu pojaviti na mjerodavnom tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Prepreke razvoju tržišnog

³⁶ (eng. *First mover advantage*)

natjecanja mogu proizaći iz sposobnosti ili namjere operatora da na tržištu iskoristi svoj veliki tržišni udio, odnosno dominantni položaj.

Slijedom navedenog u poglavlju 7.1., a sukladno definiciji tržišta i temeljem procjene djelotvornosti tržišnog natjecanja te određivanja operatora sa značajnom tržišnom snagom, uzimajući u obzir kriterije kojima se dokazalo postojanje značajne tržišne snage, Agencija smatra da su, u odsustvu regulacije, moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje se mogu pojaviti na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, a koje su definirane u poglavljima 7.2.1. do 7.2.8., gdje je svaka od njih i detaljno obrazložena.

Agencija smatra da postoje dvije vrste prepreka razvoju tržišnog natjecanja: prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su se već dogodile u praksi na tržištima definiranim ZOT-om i prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se, na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, u odsustvu regulacije, mogle dogoditi, odnosno prepreke koje bi se mogle pojaviti u slučaju da Agencija ne regulira tržište na kojem postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom. Kod određivanja regulatornih obveza, a u skladu s dokumentom ERG (06) 33, Agencija nije radila razliku između gore navedenih prepreka te je u skladu s time i određivala regulatorne obveze. Drugim riječima za određivanje regulatornih obveza nije bitno je li se određena prepreka dogodila u praksi ili je Agencija predvidjela mogućnost pojavljivanja određene prepreke u budućnosti.

7.2.1. Specifičnosti tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji

U prepoznavanju mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja važno je uzeti u obzir da tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, odlikuje niz specifičnosti u odnosu na druga tržišta, a što utječe na donošenje zaključaka i pravilno određivanje regulatornih obveza.

Agencija je, kao što je i navedeno u poglavlju 5. ovog dokumenta³⁷ zaključila da na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, svaki od 9 operatora nepokretnih mreža ima status operatora sa značajnom tržišnom snagom i to na način da se svaki smatra operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu.

Iz gore navedenog proizlazi da prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištima završavanja (terminacije) poziva u pojedinu mrežu mogu nastati od strane više operatora budući da postoji više različitih nepokretnih mreža i više operatora sa značajnom tržišnom snagom. No, isto tako je činjenica da svi operatori na tržištima završavanja (terminacije) poziva, iako svaki od njih ima status značajne tržišne snage za uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, ne mogu značajnu tržišnu snagu iskoristiti na jednak način. Prema podacima iz poglavlja 6.2. jasno je da je HT, iako ima značajnu tržišnu snagu na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, kao i svi drugi operatori, u povoljnijoj situaciji od ostalih operatora. Navedeni položaj HT-a proizlazi iz činjenice da HT ima najveći broj direktno spojenih korisnika na svoju mrežu i, u skladu s tim, najveći broj ukupnih završenih

³⁷ specifičnosti tržišta završavanja (terminacije) poziva su najviše određene principom naplate u kojem trošak poziva snosi strana koja je poziv i uputila (CPP princip)

(terminiranih) minuta u Republici Hrvatskoj završava (terminira) u mreži HT-a. Sve navedene, kao i druge činjenice koje će biti obrađene u nastavku, stavljaju HT u drugačiji položaj od ostalih operatora, kako je definirano i u poglavlju 6.2., te će se u obrazloženjima svake pojedine prepreke razvoju tržišnog natjecanja posebno obraditi HT, dok će ostali operatori biti obrađeni ukoliko bude potrebno, odnosno za one slučajeve u kojima mogu iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage na tržištima završavanja (terminacije) poziva u njihove vlastite mreže.

Neravnoteža u mogućnosti iskorištavanja položaja značajne tržišne snage utječe i na određivanje prepreka razvoju tržišnog natjecanja zbog toga što operator koji ima najveći udio u pružanju određene usluge ima i najveću mogućnost iskoristiti položaj značajne tržišne snage, bez obzira što svi operatori imaju status značajne tržišne snage za uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu.

7.2.2. Previsoke cijene

Prepreka razvoju tržišnog natjecanja koja je obrađena u ovom poglavlju utemeljena je na specifičnosti tržišta završavanja (terminacije) poziva i odnosi se na situaciju u kojoj je operator sa značajnom tržišnom snagom, zbog postojanja CPP principa, motiviran povećati cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu budući da navedeni potez nema nikakvog utjecaja na maloprodajne cijene njegovih krajnjih korisnika, odnosno podizanje cijena neće se prebaciti na njegove krajnje korisnike, već će samo povećati troškove drugih operatora koji navedenu veleprodajnu uslugu koriste.

Kako svaki operator na tržištu obrađenom ovim dokumentom ima status značajne tržišne snage za uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, jasno je i da svaki operator može u određenom trenutku, u odsustvu regulacije, povećati cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu i to za sve operatore s kojima je ostvario međupovezivanje, odnosno sve operatore nepokretnih i pokretnih mreža.

I uz postojanje navedene mogućnosti, Agencija smatra realnim i potrebnim sagledati činjenice definirane poglavljem 6.2.. Iz zaključaka u navedenom poglavlju proizlazi da, gledajući ukupno tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu nepokretnu mrežu, postoji velika neravnoteža u ukupnom broju minuta završenih (terminiranih) poziva u mrežu HT-a i mreže ostalih operatora nepokretnih mreža, a što je vidljivo na slici 8. Navedena neravnoteža dovodi do zaključka da, iako na predmetnom tržištu svaki operator ima status značajne tržišne snage za uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, mogućnosti operatora da navedenu tržišnu snagu i iskoristi nisu iste. Naime, HT ima najveći broj krajnjih korisnika te bi u slučaju povećanja cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, a kako većina poziva koje upućuju krajnji korisnici drugih operatora završava u mreži HT-a, najviše utjecao na povećanje troškova ostalih operatora i njihovu konkurentnost na maloprodajnoj razini. Iz navedenog proizlazi da bi, u odsustvu regulacije, HT mogao postavljanjem previsokih cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, utjecati na ostale operatore te bi oni morali povećati cijene poziva u mrežu HT-a (eng. *off net pozivi*), zbog toga što, kako je prikazano na slici 9. većina poziva ostalih operatora završava u mreži HT-a. Navedenim bi HT direktno utjecao na povećanje troškova ostalih operatora, njihovu konkurentnost na maloprodajnoj razini i na interes krajnjih korisnika koji bi bio ugrožen zbog spomenutog povećanja maloprodajnih cijena. Potencijalna odluka HT-a imala bi direktnog utjecaja i na konkurentnost ostalih operatora, odnosno na njihov vjerojatni izlazak s tržišta.

Što se tiče odnosa HT-a i operatora pokretnih mreža, Agencija smatra da postoji jednaka mogućnost koja je opisana gore u tekstu.

Agencija smatra da, u odsustvu regulacije, i ostali operatori mogu pokušati iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage na tržištu obrađenom ovim dokumentom. Međutim, činjenica je da je mogućnost iskorištavanja statusa značajne tržišne snage drugih operatora u odnosu na HT vrlo ograničena. Navedeno proizlazi iz podataka obrađenih u poglavlju 6.2. Naime, neravnoteža u ukupnom broju minuta završenih (terminiranih) poziva u mrežu HT-a i mreže ostalih operatora nepokretnih mreža dovodi do zaključka da su ostali operatori ograničeni u svojim postupcima i to zbog činjenice da, u slučaju povećanja cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, a zbog njihove vrlo male baze korisnika, HT ne bi bio prisiljen pod svaku cijenu prihvatiti nove uvjete zbog čega bi mogao i otkazati međupovezivanje, a što bi ipak više naštetilo operatoru kojem najveći broj poziva predstavljaju pozivi izvan vlastite mreže (eng. *off net pozivi*), odnosno pozivi prema HT-u. Iz navedenog proizlazi da ostali operatori, iako mogu pokušati povisiti cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, ne mogu u potpunosti iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage na predmetnom tržištu budući da imaju lošu pregovaračku poziciju koja proizlazi iz nedostatka protutežne kupovne moći, te u toj situaciji nisu u istom položaju kao HT.

Osim međusobnih odnosa operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu obrađenom ovim dokumentom, Agencija je sagledala i odnose postojećih operatora na tržištu i svih potencijalnih novih operatora koji bi mogli ući na tržište. U navedenom slučaju svi operatori sa značajnom tržišnom snagom su u mogućnosti iskoristiti navedeni status u odnosu na potencijalne nove operatore, a što bi dovelo do povećanja troškova novih operatora i mogućeg sprečavanja ulaska na tržište ili izlaska s tržišta.

7.2.3. Diskriminacija na cjenovnoj osnovi

Prepreka razvoju tržišnog natjecanja koja se obrađuje u ovom poglavlju odnosi se na politike diskriminacije na cjenovnoj osnovi, odnosno na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom nudi različite cijene veleprodajne usluge svom maloprodajnom dijelu (vlastite potrebe) i povezanim društvima u odnosu na postojeće i potencijalne konkurente na veleprodajnom i pripadajućem maloprodajnom tržištu.

Osim gore navedenog postoje i druge vrste diskriminacije na cjenovnoj osnovi koje se mogu pojaviti na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Naime, operatori su u mogućnosti odrediti različite cijene različitim operatorima za uslugu završavanja (terminacije) poziva, između operatora nepokretnih mreža, između operatora pokretnih mreža ili između operatora nepokretnih i operatora pokretnih mreža.

U odsustvu regulacije, HT bi mogao odrediti različite cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu za vlastite potrebe i povezana društva, i cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu koju nudi ostalim operatorima na tržištu, operatorima nepokretnih i operatorima pokretnih mreža. U navedenom slučaju, kao i kod prepreke razvoju tržišnog natjecanja koja se očituje u postavljanju previsokih cijena, HT bi, zbog neravnoteže u ukupnom broju minuta završenih (terminiranih) poziva u mrežu HT-a i mreže ostalih operatora nepokretnih mreža na tržištu, mogao iskoristiti svoju značajnu tržišnu snagu i putem diskriminacije na cjenovnoj osnovi utjecati na veće troškove operatora za većinu poziva koje

nude, dok bi za vlastite potrebe i potrebe povezanih društava, troškovi pa i maloprodajne cijene koje može ponuditi bili znatno manji. U navedenom slučaju bi ostali operatori, da bi bili cjenovno konkurentni HT-u na maloprodajnoj razini i u konačnici povećali svoju bazu korisnika, morali ponuditi niže cijene poziva u mrežu HT-a (eng. *off net pozivi*) što bi posljedično dovelo do istiskivanja cijena (eng. *price squeeze*), povećanja troškova ostalih operatora na tržištu i, u konačnici, njihovog izlaska s tržišta.

Isto tako, u odsustvu regulacije, HT bi mogao odrediti različite cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu različitim operatorima nepokretnih ili pokretnih mreža na tržištu što bi dovelo do istih, gore obrazloženih efekata, ali samo za one operatore na tržištu koji bi morali plaćati veću cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a.

Agencija je mišljenja, kao i u slučaju prepreke razvoju tržišnog natjecanja koja se očituje postavljanjem previsokih cijena, da bi, u odsustvu regulacije, i ostali operatori sa značajnom tržišnom snagom na tržištu obrađenom ovim dokumentom, mogli pokušati iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage diskriminacijom na cjenovnoj osnovi. Međutim, mogućnost iskorištavanja statusa značajne tržišne snage drugih operatora u odnosu na HT vrlo ograničena. Navedeno proizlazi iz podataka obrađenih u poglavlju 6.2.. Naime, neravnoteža u ukupnom broju minuta završenih (terminiranih) poziva u mrežu HT-a i u mreže ostalih operatora nepokretnih mreža dovodi do zaključka da su ostali operatori ograničeni u svojim postupcima zbog toga što, u slučaju da postave različite cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, za vlastite potrebe i za povezana društva, u odnosu na HT, HT ne bi bio prisiljen prihvatiti nove uvjete, odnosno mogao bi otkazati međupovezivanje, a što bi ipak više naštetilo operatoru koji ima manji broj korisnika i kojem najveći broj poziva predstavljaju pozivi izvan mreže (eng. *off net pozivi*). Iz navedenog proizlazi da ostali operatori mogu pokušati diskriminirati HT na cjenovnoj osnovi, međutim ne mogu u potpunosti iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage na predmetnom tržištu te u ovoj situaciji nisu u istom položaju kao HT.

Isto tako, a kao što je i obrazloženo u prethodnom poglavlju, osim međusobnih odnosa operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu obrađenom ovim dokumentom, Agencija je sagledala i odnose postojećih operatora na tržištu i svih potencijalnih novih operatora koji bi mogli ući na tržište. U navedenom slučaju svi operatori sa značajnom tržišnom snagom su u mogućnosti iskoristiti navedeni status u odnosu na potencijalne nove operatore, a što bi dovelo do povećanja troškova novih operatora i mogućeg izlaska s tržišta.

7.2.4. Odbijanje dogovora/uskraćivanje međupovezivanja

U europskoj sudskoj praksi odbijanje dogovora/uskraćivanje međupovezivanja se ne odnosi samo na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom u potpunosti odbija pružiti/ponuditi veleprodajnu uslugu, nego i na situaciju u kojoj je operator sa značajnom tržišnom snagom spreman ponuditi uslugu, ali pod nerazumnim/neopravdanim uvjetima³⁸. U ovom dijelu se obrađuje samo potpuno odbijanje dogovora ili uskraćivanje međupovezivanja, dok je drugi dio iz navedenog primjera opisan pod ostalim preprekama razvoju tržišnog natjecanja neopravdani zahtjevi, previsoke cijene, itd.

³⁸ Dokument ERG-a, ERG (06) 33

U odsustvu regulacije, operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu obrađenom ovim dokumentom, mogao bi odbiti zahtjev za međupovezivanje s novim operatorom na tržištu, odnosno, jednako tako mogao bi postojećim operatorima na tržištu uskratiti već ostvareno međupovezivanje.

Kao što je i definirano u poglavlju 6. ovog dokumenta, pri određivanju značajne tržišne snage, kao i prepreka razvoju tržišnog natjecanja, važno je definirati izvor značajne tržišne snage. Na tržištu koje je obrađeno ovim dokumentom izvor značajne tržišne snage HT-a je široko razvijena pristupna mreža i veliki broj krajnjih korisnika. Široko razvijena pristupna mreža i veliki broj krajnjih korisnika omogućava HT-u, koji ima najveći broj direktno spojenih korisnika na vlastitu mrežu, odbijanje zahtjeva za međupovezivanje s nekim novim operatorom na tržištu budući da ne ovisi o malom broju korisnika koje određeni operator ima. Drugim riječima, veću će štetu pretrpjeti operator koji tek ulazi na tržište i čiji korisnici u slučaju neostvarivanja međupovezivanja s HT-om neće moći komunicirati s najvećim brojem korisnika, nego HT budući da njegovi korisnici u istom slučaju neće biti u mogućnosti ostvariti komunikaciju s malim brojem korisnika novog operatora. Ako bi se navedeno dogodilo bio bi upitan ulazak potencijalnih konkurenata na tržište, a budući da upravo novi operatori na maloprodajnim tržištima dovode do povećanja konkurencije i smanjenja cijena, spomenuta situacija ne bi bila dobra/povoljna niti sa stajališta ukupnog tržišnog natjecanja.

Isto tako, u odsustvu regulacije, HT bi mogao uskratiti međupovezivanje postojećim operatorima na tržištu, odnosno operatorima nepokretnih i pokretnih mreža. U tom slučaju bi HT iskoristio položaj značajne tržišne snage na predmetnom tržištu zbog čega krajnji korisnici postojećih operatora ne bi mogli uputiti poziv prema krajnjim korisnicima HT-a koji čine najveći dio baze korisnika. Niti u navedenom slučaju ostali operatori ne bi bili konkurentni HT-u na maloprodajnoj razini jer ne bi mogli ponuditi pozive u mrežu operatora s najvećim brojem korisnika (eng. *off net pozivi*), a što je preduvjet konkurentnosti na maloprodajnom tržištu. Prethodno opisano dovelo bi do izbacivanja postojećih konkurenata s tržišta budući da bi i njihov poslovni plan na pripadajućem maloprodajnom tržištu bio u opasnosti. Osim toga, i već ostvarena ulaganja novih operatora bila bi ugrožena.

Važno je naglasiti da ostali operatori nepokretnih mreža ne bi bili u mogućnosti uskratiti već postojeće međupovezivanje HT-u kao operatoru s najvećim brojem korisnika, a zbog njihove loše pregovaračke pozicije koja proizlazi iz nedostatka protutežne kupovne moći, te u toj situaciji nisu u istom položaju kao HT.

Što se tiče odnosa ostalih operatora nepokretnih mreža i potencijalnih novih operatora na tržištu, Agencija smatra da bi i ostali operatori nepokretnih mreža, kao i HT, mogli iskoristiti svoju značajnu tržišnu snagu na predmetnom tržištu i odbiti zahtjev za međupovezivanje s nekim novim operatorom na tržištu zbog toga što ne ovise o malom broju korisnika koje navedeni operator ima. Ako bi se navedeno dogodilo bio bi upitan ulazak potencijalnih konkurenata na tržište, a budući da upravo novi operatori na maloprodajnim tržištima dovode do povećanja konkurencije i smanjenja cijena, spomenuta situacija ne bi bila dobra/povoljna niti sa stajališta ukupnog tržišnog natjecanja.

7.2.5. Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage

U poglavljima koja slijede³⁹ Agencija je analizirala prepreka razvoju tržišnog natjecanja, prethodno definiravši dva odnosa:

- HT - postojeći i potencijalni novi operatori na tržištu i
- postojeći operatori na tržištu - potencijalni novi operatori na tržištu

Zbog činjenica definiranih u poglavlju 6.2., odnosno razlike u mogućnosti iskorištavanja značajne tržišne snage na tržištu obrađenom ovim dokumentom između HT-a i ostalih postojećih operatora na tržištu, koja proizlazi iz HT-ove protutežne kupovne moći, a koju ostali operatori na tržištu nemaju, Agencija smatra da, u navedenom odnosu, prepreke razvoju tržišnog natjecanja dolaze samo od strane HT-a.

U drugom odnosu, zbog specifičnosti navedenog tržišta i činjenice da svaki operator ima status značajne tržišne snage na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, Agencija smatra da su svi postojeći operatori u povoljnijem položaju u odnosu na potencijalne nove operatore na tržištu. Drugim riječima, u ovom odnosu postojeći operatori imaju protutežnu kupovnu moć na tržištu dok je potencijalni novi operatori nemaju. Stoga, Agencija smatra da, u navedenom odnosu, prepreke razvoju tržišnog natjecanja dolaze samo od postojećih operatora na tržištu

U skladu s navedenim, Agencija će analizirati samo prepreke razvoju tržišnog natjecanja u prvom odnosu (HT - postojeći i potencijalni novi operatori), dok će se zaključci, koji će proizaći iz odnosa HT-a i postojećih i potencijalnih novih operatora, automatski odnositi i na odnos postojećih operatora i potencijalnih novih operatora.

7.2.6. Prenošnje značajne tržišne snage na osnovama nevezanim uz cijene

7.2.6.1. Taktike odgađanja

Taktike odgađanja se odnose na situacije u kojima postojeći operatori sa značajnom tržišnom snagom ne odbijaju pružanje pripadajuće veleprodajne usluge/međupovezivanje, ali istu pružaju sa zakašnjenjem u odnosu na svoj maloprodajni dio (vlastite potrebe) ili povezana društva, te na taj način dovode sadašnje i potencijalne konkurente u neravnopravan položaj na pripadajućem maloprodajnom tržištu s obzirom da je veleprodajna usluga na tržištu obrađenom ovim dokumentom neophodna za pružanje usluge krajnjim korisnicima.

Agencija smatra da bi u odsustvu regulacije svi operatori sa značajnom tržišnom snagom na navedenom tržištu mogli koristiti taktike odgađanja u pregovorima s novim operatorima koji ulaze na tržište. Čak i kad postojeći operatori na tržištu ne bi odbijali potpisati ugovor o međupovezivanju s novim operatorom/operatorima na tržištu, mogli bi pokušavati što je moguće više odgoditi potpisivanje navedenog ugovora s ciljem očuvanja svog tržišnog udjela na pripadajućem maloprodajnom tržištu. U ovakvoj situaciji potencijalni konkurenti na pripadajućem maloprodajnom tržištu ne bi na vrijeme mogli ponuditi kompletnu uslugu

³⁹ osim poglavlja 7.2.6.1. Taktike odgađanja

poziva prema svim mrežama svojim krajnjim korisnicima te bi i njihov poslovni plan na pripadajućem maloprodajnom tržištu bio u opasnosti.

Kada bi se gore navedeno ponašanje operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu obrađenom ovim dokumentom realiziralo, došlo bi do onemogućavanja novih operatora u pružanju potpune usluge na maloprodajnoj razini, a što bi dovelo do problema u poslovanju i njihovog izlaska s tržišta. Spomenutim postupcima operatora sa značajnom tržišnom snagom, došlo bi do prenošenja značajne tržišne snage s veleprodajnog tržišta na kojem imaju status značajne tržišne snage na pripadajuće maloprodajno tržište.

7.2.6.2. Neopravdani zahtjevi

Neopravdani zahtjevi se odnose na sve uvjete ugovora o međupovezivanju koji se odnose na pružanje veleprodajne usluge, a koji nisu neophodni za pružanje iste, ali podižu troškove i troše vrijeme postojećih i potencijalnih konkurenata na pripadajućem maloprodajnom tržištu.

HT bi, u odsustvu regulacije, mogao koristiti razne oblike neopravdanih zahtjeva kojima bi mogao utjecati na poslovne odluke i troškove postojećih i potencijalnih konkurenata. Naime, HT bi mogao nametnuti postojećim i potencijalnim konkurentima na pripadajućem maloprodajnom tržištu, a koji su u odnosu međupovezivanja s HT-om strana koja uglavnom više plaća za veleprodajne usluge (eng. *net payer*), razne oblike neopravdanih instrumenata osiguranja plaćanja, s obzirom na uvjete i iznos ili neopravdano poticati korištenje skupljih tehnologija za pružanje veleprodajne usluge, a sve s ciljem podizanja troškova postojećih i potencijalnih konkurenata. Isto tako, u odsustvu regulacije, HT bi mogao tražiti razinu informacija o potrebama za veleprodajnom uslugom, iznad razine koja je potrebna i tehnički opravdana za pružanje veleprodajne usluge. Iz navedenog bi mogle proizaći prednosti za HT koji bi mogao ciljati na korisnike koji su predmet interesa novih operatora.

Ukoliko bi se navedeno ponašanje HT-a stvarno i realiziralo, došlo bi do povećanja troškova operatora i, posljedično, problema u poslovanju te njihovog izlaska s tržišta. U navedenoj situaciji došlo bi do prenošenja značajne tržišne snage HT-a s veleprodajnog tržišta obrađenog ovim dokumentom na pripadajuće maloprodajno tržište.

7.2.6.3. Neopravdano korištenje informacija o konkurentima

U ovom slučaju riječ je o postupcima operatora sa značajnom tržišnom snagom u kojima koristi podatke koje mu u okviru pružanja veleprodajnih usluga daju postojeći ili potencijalni konkurenti i korištenju istih kako bi se povećali troškovi konkurenata ili smanjila zarada na pripadajućem maloprodajnom tržištu.

U odsustvu regulacije HT bi mogao zatražiti određene informacije od postojećih i potencijalnih novih konkurenata, a u vezi planiranja kapaciteta prometa na određenim relacijama za potrebe pružanja usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu. Isto tako mogao bi zatražiti informacije i o budućim kolokacijama na kojima konkurenti planiraju međupovezivanje. Iz ovakvih bi se informacija vrlo lako mogli prepoznati planovi konkurenata na maloprodajnom tržištu ili bar zemljopisni segment maloprodajnog tržišta na kojem planiraju konkurirati HT-u. U navedenom bi slučaju HT mogao koristiti informacije svojih konkurenata za potrebe svog maloprodajnog dijela (vlastite potrebe) ili potrebe povezanih društava i to na način da pripremi posebne uvjete za pojedine krajnje korisnike kako bi ih motivirao da ne promijene operatora, a što bi moglo dovesti do smanjenja

maloprodajnih prihoda konkurenata, ukoliko krajnji korisnici odustanu od prelaska, ili do povećanja troškova konkurenata (npr. dodatni marketinški troškovi za privlačenje korisnika).

Na navedeni način HT bi ostvario prednosti pred ostalim konkurentima i to tako što bi iskoristio svoj položaj značajne tržišne snage na veleprodajnom tržištu koje je obrađeno ovim dokumentom i isti prenio na pripadajuće maloprodajno tržište te na taj način, u konačnici, utjecao na povećanje troškova ostalih operatora, probleme u poslovanju i vjerojatni izlazak s tržišta.

7.2.7. Diskriminacija na osnovama koje nisu povezane cijenama

7.2.7.1. Diskriminacija kakvoćom usluge

Diskriminacija kakvoćom usluge je moguća u slučajevima u kojima operator sa značajnom tržišnom snagom utječe na povećanje troškova postojećih ili potencijalnih konkurenata ili smanjivanjem zarade na maloprodajnoj razini na način da ih dovede u neravnopravan položaj kakvoćom pružanja usluge.

Osim diskriminacije na cjenovnoj osnovi, kao što je opisano u poglavlju 7.2.3., HT je u mogućnosti diskriminirati ostale sudionike na tržištu i na drugim osnovama poput diskriminacije u uvjetima, kvaliteti, rokovima ili informacijama. Navedeni oblici diskriminacije, odnosno oblici diskriminacije koji nisu povezani s cijenama, a koji se mogu pojaviti na tržištu također direktno utječu na podizanje troškova konkurencije odnosno mogu ostale operatore dovesti u nepovoljan položaj te ih u konačnici i prisiliti da prestanu nuditi svoje usluge na tržištu.

Agencija smatra da bi HT mogao diskriminirati ostale operatore na tržištu kakvoćom usluga i to na način da nudi veleprodajnu uslugu koja je neophodna za pružanje kompletne maloprodajne usluge, a koja je kvalitetom lošija od usluge koju nudi svome maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima. Postoji mogućnost da u slučaju pada mreže ili problema u mreži, HT daje prioritet završavanju (terminaciji) poziva upućenih iz vlastite mreže ili mreže povezanog društva na štetu poziva upućenih iz drugih mreža. Ovakvo ponašanje dovodi do situacije da postojeći ili potencijalni konkurent gubi povjerenje krajnjih korisnika (šteta na maloprodajnoj razini).

Svi gore navedeni postupci diskriminacije kakvoćom usluga mogli bi dovesti do neopravdanog povećanja troškova sadašnjih ili potencijalnih konkurenata s posljedicom njihovog izlaska s tržišta, a što bi onda uputilo na zaključak da je HT uspio prenijeti značajnu tržišnu snagu s veleprodajnog na pripadajuće maloprodajno tržište.

7.2.7.2. Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za usluge međusobnog povezivanja

Pod navedenim Agencija smatra diskriminacije poput diskriminacije u tehničkim uvjetima ili upravljanju i održavanju međupovezivanja koja, između ostalog, uključuje i vremenske okvire za otklon kvarova.

Naime, Agencija je mišljenja da bi, u odsustvu regulacije, HT bio u mogućnosti diskriminirati konkurenciju, osim cjenovno i na ostalim osnovama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za usluge međusobnog povezivanja.

Iako prethodno spomenuti oblici diskriminacije nisu navedeni u 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su prema dokumentu ERG (06) 33 prepoznati u praksi, Agencija je mišljenja da bi, u odsustvu regulacije, HT bio u mogućnosti diskriminirati ostale operatore i na drugim osnovama koje nisu povezane s cijenama.

7.2.7.3. Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija

Prepreka razvoju tržišnog natjecanja obrađena u ovom poglavlju govori o situaciji u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom na veleprodajnom tržištu pruža informacije važne za pružanje usluga na maloprodajnom tržištu svome maloprodajnom dijelu (vlastite potrebe) ili povezanim društvima, a iste ne pruža postojećim ili potencijalnim konkurentima na pripadajućem maloprodajnom tržištu, čime utječe na korištenje veleprodajne usluge i na konkurentnost na maloprodajnoj razini.

Agencija smatra da bi, u odsustvu regulacije, svojim konkurentima na pripadajućem maloprodajnom tržištu, HT mogao uskraćivati važne informacije i tako utjecati na njihovu konkurentnost na maloprodajnoj razini. Naime, u slučaju promjena u topologiji mreže HT-a, moglo bi doći i do određenih promjena u pružanju usluge završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a, kao jedne od usluga međupovezivanja te bi HT, ukoliko ne bude imao odgovarajuću obvezu, mogao uskratiti informacije o planiranim promjenama u mreži/topologiji mreže svojim postojećim i potencijalnim konkurentima, odnosno na taj način dovesti vlastiti maloprodajni dio i povezana društva u povoljniji položaj na pripadajućem maloprodajnom tržištu. Navedenim postupcima HT-a posljedično bi došlo do povećavanja troškova drugih operatora, a što bi dovelo do njihovog izlaska s tržišta. Na navedeni način došlo bi do vertikalnog prenošenja značajne tržišne snage HT-a s veleprodajnog tržišta obrađenog ovim dokumentom na pripadajuće maloprodajno tržište.

7.2.8. Prenošnje značajne tržišne snage na osnovama vezanim uz cijene

7.2.8.1. Unakrsno subvencioniranje

Prepreka razvoju tržišnog natjecanja koju se obrađuje u ovom poglavlju se odnosi na situaciju u kojoj postoje dva različita tržišta i dvije različite cijene na navedenim tržištima. Operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu na kojem ima navedeni status može, u odsustvu regulacije naplaćivati cijenu iznad troška kako bi na pripadajućem maloprodajnom tržištu mogao pružiti cijenu ispod troškova što bi dovelo do istiskivanja cijena (eng. *price squeeze*) i na taj način prenijeti značajnu tržišnu snagu s veleprodajnog tržišta na pripadajuće maloprodajno tržište.

U odsustvu regulacije, HT bi mogao nuditi veleprodajnu uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu iznad troška i tako utjecati na povećanje troškova operatora koji koriste navedenu uslugu, a u isto vrijeme cijene na maloprodajnoj razini za pozive unutar vlastite mreže postaviti ispod troška, što bi dovelo do istiskivanja cijena (eng. *price squeeze*) drugih operatora i podizanja troškova konkurencije, problema u poslovanju i, u konačnici, izlaska s tržišta, a što bi ustvari omogućilo HT-u prenošenje značajne tržišne snage s veleprodajnog tržišta obrađenog ovim dokumentom na pripadajuće maloprodajno tržište.

8. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom

Ako Agencija u postupku određivanja i analize tržišta iz članka 54. ZEK-a utvrdi nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, donijet će odluku o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu u skladu sa člankom 55. ZEK-a, kojom će odrediti, zadržati ili izmijeniti određene regulatorne obveze iz članka 58. do 65. ZEK-a, a koje su kako slijedi:

- obveza transparentnosti
- obveza nediskriminacije
- obveza računovodstvenog razdvajanja
- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva
- nadzor maloprodajnih cijena usluga
- najmanji skup iznajmljenih vodova
- odabir i predodabir operatora

Agencija će odrediti regulatorne obveze operatoru sa značajnom tržišnom snagom na osnovu postojećih i mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja definiranih poglavljima 7.2.2. do 7.2.8., a kako bi se operatoru sa značajnom tržišnom snagom onemogućila zlouporaba položaja značajne tržišne snage i utjecaj na djelotvorno tržišno natjecanje.

Regulatorne obveze određene u skladu sa ZEK-om moraju se temeljiti na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu, te moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve iz članka 5. ZEK-a. Svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom Agencija mora odrediti najmanje jednu regulatornu obvezu.

Agencija smatra da bi se načelo razmjernosti najbolje moglo zadovoljiti ako se svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrede one regulatorne obveze koje će najbolje riješiti postojeće i potencijalne prepreke razvoju tržišnog natjecanja, odnosno da se svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrede one regulatorne obveze koje po svojoj značajnoj tržišnoj snazi i zaslužuje.

8.1. Regulatorne obveze određene operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Nakon što su se u poglavljima 7.2.2. do 7.2.8. prepoznale i detaljno obrazložile moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se u odsustvu regulacije, a u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, mogle pojaviti na mjerodavnom tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, Agencija je u nastavku odredila regulatorne obveze koje u skladu s principima prethodne regulacije, najbolje rješavaju navedene probleme na tržištu te su u potpunosti u skladu s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a.

Na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, gdje značajnu tržišnu snagu ima svaki operator koji pruža uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, Agencija je odredila sljedeće regulatorne obveze:

Operator sa značajnom tržišnom snagom HT-Hrvatske telekomunikacije d.d.

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže;
- obveza nediskriminacije;
- obveza transparentnosti uz obvezu objave standardne ponude međupovezivanja;
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva;
- obveza računovodstvenog razdvajanja.

Ostali operatori sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže;
- obveza nediskriminacije;
- obveza transparentnosti uz obvezu objave minimalne ponude uvjeta međupovezivanja;
- obveza nadzora cijena.

8.1.1. Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže⁴⁰

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obvezu udovoljavanja opravdanim zahtjevima za pristup i korištenje posebnih dijelova mreže i pripadajuće infrastrukture i opreme. Isto tako, sukladno članku 61. stavku 2. ZEK-a, Agencija može operatorima odrediti obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže osobito ako smatra da bi uskraćivanje pristupa, ili koje drugo neprihvatljivo uvjetovanje ili ograničenje sličnog učinka, spriječilo održivo tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, ili bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika usluga. Također, sukladno članku 61. stavku 3. ZEK-a, Agencija može odrediti i dodatne uvjete koji se odnose na ispunjavanje načela pravičnosti, razložnosti i pravodobnosti.

U okviru ovog dokumenta govori se o tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji temeljem čega Agencija određuje obvezu, koja je navedena u članku 61. ZEK-a, operatorima sa značajnom tržišnom snagom, samo u dijelu koji se odnosi na pristup u svrhu međupovezivanja.

Zbog specifičnosti tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, koje se očituje u postojanju CPP principa, svaki operator na navedenom tržištu ima status značajne tržišne snage za uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu.

Na temelju navedenog pod preprekom razvoju tržišnog natjecanja koja se odnosi na odbijanje dogovora/uskraćivanje međupovezivanja, Agencija smatra da je na tržištu, na kojem je velika razlika u pregovaračkoj moći operatora i gdje operatori ovise o infrastrukturi drugog za pružanje maloprodajnih usluga, potrebno uspostaviti okvire, odnosno odrediti odgovarajuće regulatorne obveze, a kako bi se onemogućilo uskraćivanje pristupa/međupovezivanja ili bilo koje drugo neprihvatljivo uvjetovanje ili ograničenje sličnog učinka koje bi spriječilo održivo tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, ili bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika usluga.

Stoga, Agencija smatra da je regulatorna obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže osnovna regulatorna obveza, odnosno da je ista nužna i trebala bi se odrediti svim operatorima

⁴⁰ članak 12. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu, a kako bi sve mreže bile međusobno povezane.

Slijedom svega navedenog, a kako bi se izbjeglo moguće ponašanje operatora sa značajnom tržišnom snagom definirano u poglavlju 7.2.4. i poglavlju 7.2.6.1., Agencija je odredila regulatorne obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže svim operatorima sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu i to na sljedeći način:

- obveza pregovaranja u dobroj vjeri s drugim operatorima koji traže pristup u svrhu međupovezivanja i, u okviru ove obveze, obveza odgovora na svaki razuman zahtjev za pristup u svrhu međupovezivanja, u roku od 10 dana od primitka zahtjeva za pregovore;
- obveza kojom operatori sa značajnom tržišnom snagom ne smiju ukinuti već odobreni pristup u svrhu međupovezivanja postojećim operatorima nepokretnih i pokretnih mreža;
- obveza kojom HT mora osigurati zajedničko korištenje prostora ili druge oblike zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, uključujući osobito zajedničko korištenje zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza, ukoliko je tehnički ostvarivo;
- obveza pružanja usluga potrebnih za osiguranje međusobnog djelovanja usluga za krajnje korisnike usluga, uključujući opremu za usluge inteligentnih mreža;
- obveza međupovezivanja mreža ili mrežne opreme, odnosno obveza realizacije funkcionalnog međupovezivanja u roku od 60 dana od dana zaprimanja zahtjeva za pregovore;

Agencija je operatorima sa značajnom tržišnom snagom odredila obvezu pregovaranja u dobroj vjeri s drugim operatorima, i to s ciljem da se operatori sa značajnom tržišnom snagom prisile da u razumnom roku odgovore na zahtjev (Agencija je odredila rok od 10 dana), a kako ne bi mogli iskoristiti svoju značajnu tržišnu snagu na tržištu obrađenom ovim dokumentom i odugovlačiti pregovore s operatorima. Agencija je u obvezi koja je određena skratila rok za odgovor na razuman zahtjev sa 15 na 10 dana iz razloga što su operatori već sklopili veliki broj ugovora o međupovezivanju te Agencija smatra da navedene aktivnosti mogu odraditi u kraćem roku od onoga koji je bio na početku procesa liberalizacije. Obvezom koja je određena je također definirano da operatori sa značajnom tržišnom snagom, u slučaju prihvaćanja razumnog zahtjeva, moraju ostvariti međupovezivanje najkasnije u roku od 60 dana od zaprimanja zahtjeva. Navedenim rokom se operatori sa značajnom tržišnom snagom onemogućavaju u odgađanju realizacije međupovezivanja i, posljedično, iskorištavanju statusa značajne tržišne snage. Operatori sa značajnom tržišnom snagom su ocjenjivanje razumnog zahtjeva obvezni provoditi u skladu s obvezom nediskriminacije koja im je određena i tehničkim mogućnostima vlastite mreže. U ocjeni razumnog zahtjeva ili u pregovorima, operator sa značajnom tržišnom snagom ne smije zahtijevati od operatora koji želi ostvariti međupovezivanje određene akcije ili određene uvjete međupovezivanja koji bi bili suprotni regulatornim obvezama koje su ovim dokumentom određene operatoru sa značajnom tržišnom snagom.

Agencija je operatorima sa značajnom tržišnom snagom odredila obvezu kojom im je definirano da ne smiju uskratiti već ostvareno međupovezivanje budući da bi, ukoliko se već ostvareno međupovezivanje uskrati, isto moglo dovesti do štete i povećanja troškova operatora koji su imali ostvareno međupovezivanje, a time i do iskorištavanja značajne tržišne snage operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu obrađenom ovim dokumentom.

Nadalje, Agencija je HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom, odredila obvezu osiguranja zajedničkog korištenja prostora uključujući osobito zajedničko korištenje zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza, ukoliko je to tehnički ostvarivo, i to iz razloga što postojeći i potencijalni novi operatori moraju imati mogućnost zajedničkog korištenja prostora jer bi na navedeni način, ukoliko je to tehnički ostvarivo, mogli ostvariti međupovezivanje s HT-om te smanjiti troškove poslovanja. Navedena regulatorna obveza je određena samo za HT budući da upravo HT ima najrašireniju mrežu, najveći broj centrala na regionalnoj i lokalnoj razini, a isto tako, kako je određeno u poglavlju 6.2., najveći broj minuta poziva završava (terminira) u mreži HT-a što HT čini najatraktivnijim operatorom za međupovezivanje.

Isto tako, Agencija je odredila HT-u obvezu da osigura zajedničko korištenje elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, pri čemu je HT obavezan osigurati pristupne vodove na zahtjev operatora, koji omogućavaju pristup svakoj pristupnoj točki u mreži HT-a, u svrhu ostvarivanja međupovezivanja.

Nadalje, Agencija obvezuje HT da osigura određenu razinu usluge - SLA (eng. *Service Level Agreements*) za uslugu završavanja (terminacije) poziva i uslugu vodova za međusobno povezivanje, kao što su npr. omjer raspodjele prometa po operatorima za vrijeme kvara u mreži, stopa nepropusnosti mreže, rokovi uspostave usluge te vrijeme otklona kvarova. Također, sastavni dio svakog SLA su i odgovarajuće naknade u slučaju neispunjavanja određenih rokova u SLA. Sukladno navedenom, Agencija određuje HT-u pružanje osnovne razine usluge (eng. "*Basic SLA*") koji čine sastavni dio predmetne standardne ponude. Kako bi se osigurala primjena nametnute osnovne razine SLA, Agencija je odredila HT-u obvezu objavljivanja (indikatora) pokazatelja učinkovitosti na tromjesečnoj osnovi ili na zahtjev Agencije što je detaljno navedeno u dijelu obveze transparentnosti. Navedena regulatorna obveza je određena samo za HT budući da upravo HT ima najrašireniju mrežu i najveći broj minuta poziva završava (terminira) u mreži HT-a što HT čini najatraktivnijim operatorom za međupovezivanje.

Nadalje, s obzirom da maloprodajna cijena poziva na brojeve posebne usluge HT-a općih informacija 981 nije predmet prethodne regulacije, a navedena usluga ne spada u usluge hitnih službi, Agencija smatra kako veleprodajna cijena iste ne treba biti definirana standardnom ponudom međupovezivanja. Međutim HT je obavezan, a kako bi se onemogućilo uskraćivanje pristupa ili bilo koje drugo neprihvatljivo uvjetovanje ili ograničenje sličnog učinka koje bi spriječilo održivo tržišno natjecanje ili bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika usluga, omogućiti krajnjim korisnicima drugog operatora pristup 981 uslugama u vlastitoj mreži na način da se omogući održivo tržišno natjecanje.

Agencija je, pri određivanju obveza iz članka 61. stavka 3. ZEK-a odnosno obveza koje su navedene gore u dokumentu, vodila računa da iste budu razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a odnosno vodila je računa o kriterijima koju su navedeni u članku 61. stavku 5. ZEK-a. Naime, Agencija smatra kako je, s obzirom na stupanj razvoja tržišta, međupovezivanje tehnički i gospodarski u potpunosti izvedivo, uzimajući u obzir raspoložive kapacitete operatora.

Isto tako, Agencija smatra kako je ZEK-om i ostalim zakonskim propisima te podzakonskim aktima (npr: pravilnici, Zakon o obveznim odnosima) kao i standardnim ponudama, ovisno o svakom pojedinačnom slučaju, osigurana i dugoročna zaštita tržišnog natjecanja kroz prava i obveze svakog operatora na tržištu te da svaki operator ima jednaku priliku kroz određeno

vremensko razdoblje na povrat uloženi početnih sredstava, osiguravajući pritom poštivanje odgovarajućih prava intelektualnog vlasništva.

Mogućnost pojavljivanja prepreke razvoju tržišnog natjecanja koja je detaljno obrazložena u poglavlju 7.2.4. uklonjena je regulatornom obvezom određenom u ovom poglavlju. Kako bi se navedena regulatorna obveza mogla kvalitetnije provoditi, Agencija u nastavku operatorima sa značajnom tržišnom snagom određuje regulatorne obveze nediskriminacije i transparentnosti.

8.1.2. Obveza nediskriminacije⁴¹

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom obvezu nediskriminacije u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom. U okviru ovog dokumenta govori se o tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, temeljem čega Agencija određuje navedenu obvezu operatorima sa značajnom tržišnom snagom, samo u dijelu koji se odnosi na pristup u svrhu međupovezivanja.

Operator sa značajnom tržišnom snagom, kojemu je određena obveza nediskriminacije, osobito mora osigurati istovjetne uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge, te mora pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava za svoje vlastite potrebe ili za potrebe svojih povezanih društava.

Slijedom svega navedenog Agencija određuje regulatornu obvezu nediskriminacije svim operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, te u skladu s navedenom regulatornom obvezom, operatori sa značajnom tržišnom snagom moraju:

- osigurati jednake uvjete⁴² u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge;
- pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osiguravaju za svoje vlastite potrebe ili za potrebe svojih povezanih društava;
- dostaviti Agenciji ugovore sklopljene na temelju standardne ponude međupovezivanja ili minimalne ponude uvjeta međupovezivanja u roku od 15 dana od dana sklapanja istih.

Regulatornom obvezom nediskriminacije koju je Agencija odredila svim operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu obrađenom ovim dokumentom, prema mišljenju Agencije djelomično se rješava mogućnost pojavljivanja svih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavljima 7.2.3., 7.2.4. i 7.2.7., i svih sličnih prepreka koje nisu direktno definirane, a mogle bi dovesti do istih rezultata na tržištu. Navedenom regulatornom obvezom rješavaju se prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su vezane uz diskriminaciju na cjenovnoj osnovi i diskriminaciju koja nije na cjenovnoj osnovi, a koje će Agencija u potpunosti riješiti i određivanjem regulatorne obveze transparentnosti.

⁴¹ članak 10. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

⁴² uvjeti, rokovi, cijene, informacije, itd.

Isto tako, iako je u poglavlju 8.1.1. određena regulatorna obveza pristupa svim operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu obrađenom ovim dokumentom, ista će se kvalitetnije provoditi ukoliko se onemogućiti operatore sa značajnom tržišnom snagom, koji imaju obvezu međupovezivanja, u diskriminiranju drugih operatora na tržištu. Sukladno navedenom, regulatorna obveza nediskriminacije je određena operatorima sa značajnom tržišnom snagom kao dopunska obveza za obvezu pristupa te bi se, prema mišljenju Agencije, određivanjem ove regulatorne obveze, mogla kvalitetnije provoditi regulatorna obveza pristupa.

Agencija smatra da je regulatorna obveza nediskriminacije neophodna kako bi se na tržištu spriječila sva moguća diskriminacijska ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su opisana u poglavljima 7.2.4. i 7.2.7., a koja bi, u slučaju da se dogode, najviše štete nanijela krajnjim korisnicima. Sprečavanjem svih diskriminacijskih ponašanja stvaraju se uvjeti u kojima je olakšan ulazak na tržište novim operatorima, a što je u cilju povećanja konkurencije na maloprodajnom tržištu. Isto tako, u interesu je krajnjih korisnika da su sve nepokretne mreže u Republici Hrvatskoj međusobno povezane, kako bi svi korisnici u Republici Hrvatskoj mogli međusobno komunicirati, odnosno kako bi postojala interoperabilnost usluge. Ova regulatorna obveza će omogućiti svakom operatoru na tržištu jednake informacije, rokove, uvjete, kvalitetu i cijene usluge kao što ih imaju i povezana društva i maloprodajni dio operatora sa značajnom tržišnom snagom koji nudi predmetnu uslugu.

Slijedom gore navedenog, a sukladno članku 58. ZEK-a, Agencija nije u mogućnosti operatorima sa značajnom tržišnom snagom odrediti obvezu objave standardne ponude ako tim operatorima uz obvezu transparentnosti nije odredila i obvezu nediskriminacije. Temeljem navedenog, a uzevši u obzir obrazloženja iz poglavlja 8.1.3. ovog dokumenta koja govore zašto je nužno da HT ima obvezu objave standardne ponude međupovezivanja, Agencija je odredila za HT, kao i za ostale operatore sa značajnom tržišnom snagom, obvezu nediskriminacije.

Agencija smatra da je određivanje navedene regulatorne obveze u skladu s načelom razmjernosti odnosno da ne predstavlja nerazmjern teret operatorima kojima je određena, imajući u vidu da je korist od ove regulatorne obveze puno veća od tereta koji ona predstavlja operatorima kojima je određena. Agencija smatra da regulatorna obveza nediskriminacije ne predstavlja nikakav dodatni teret operatorima iz razloga što ih ne prisiljava na dodatne troškove ili različite postupke već samo kvalitativno definira njihov odnos prema drugim operatorima na međuoperatorskom tržištu. Drugim riječima, ova regulatorna obveza ne slabi djelovanje operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu već se samo odnosi na njihove interne procese.

Također, sukladno navedenoj regulatornoj obvezi, operatori sa značajnom tržišnom snagom drugim operatorima moraju ponuditi uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu po načelu nediskriminacije i to na način da je cijena završavanja (terminacije) poziva ista neovisno radi li se o pozivima koji dolaze od operatora nepokretnih ili pokretnih mreža, a završavaju (terminiraju) u određenoj nepokretnoj mreži.

Nadalje, operator sa značajnom tržišnom snagom HT treba dostaviti Agenciji ugovore sklopljene na temelju standardne ponude međupovezivanja⁴³, a ostali operatori sa značajnom tržišnom snagom ugovore sklopljene na temelju minimalne ponude uvjeta međupovezivanja⁴⁴ u roku od 15 dana od dana sklapanja istih. Naime, Agencija smatra potrebnim da prethodno navedeni operatori dostave ugovore o međupovezivanju kako bi Agencija bila u mogućnosti provjeriti poštuju li isti obvezu nediskriminacije. U slučaju nepoštivanja prethodno spomenute obveze, a na temelju obveze dostave ugovora, Agencija bi bila u mogućnosti brzo reagirati.

8.1.3. Obveza transparentnosti⁴⁵

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ovoga Zakona, operatorima sa značajnom tržišnom snagom odrediti obvezu transparentnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom, na način da učine javno dostupnima određene podatke, kao što su osobito sljedeći podaci:

- računovodstveni podaci,
- tehničke specifikacije,
- mrežne značajke,
- rokovi i uvjeti ponude i uporabe,
- cijene.

Isto tako, sukladno odredbama članka 58. ZEK-a, Agencija može zatražiti od operatora, kojemu je određena obveza nediskriminacije, objavu standardne ponude na temelju koje drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge. Standardna ponuda mora biti detaljno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta, te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga.

Kako je na početku ovog poglavlja i definirano, predmetna se regulatorna obveza može odrediti za usluge međupovezivanja i/ili pristupa. Međutim, kao što je i navedeno u poglavlju 8.1.2. u okviru ovog dokumenta govori se o tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji te iz navedenog razloga, a uzevši u obzir prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su detaljno objašnjene u poglavljima 7.2.3., 7.2.4. i 7.2.7. ovog dokumenta, Agencija određuje obvezu transparentnosti operatorima sa značajnom tržišnom snagom za usluge međupovezivanja.

Slijedom svega navedenog Agencija je odredila regulatornu obvezu transparentnosti svim operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu obrađenom ovim dokumentom i to kako slijedi:

1. HT mora objaviti standardnu ponudu međupovezivanja na temelju koje drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge;
2. standardna ponuda međupovezivanja mora biti detaljno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta, te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga;

⁴³ Navedeno je određeno pod obvezom transparentnosti koja je obrazložena u poglavlju 8.1.3.

⁴⁴ Navedeno je određeno pod obvezom transparentnosti koja je obrazložena u poglavlju 8.1.3.

⁴⁵ članak 9. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

3. standardna ponuda međupovezivanja mora sadržavati i dio u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija) zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge;
4. HT mora, na tromjesečnoj osnovi ili po potrebi na zahtjev Agencije, objaviti (indikatore) pokazatelja učinkovitosti - KPI (eng. *Key Performance Indicators*);
5. ostali operatori sa značajnom tržišnom snagom moraju objaviti minimalnu ponudu uvjeta međupovezivanja.

Agencija je odredila regulatornu obvezu transparentnosti svim operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu obrađenom ovim dokumentom, iz razloga što je Agencija mišljenja da navedena obveza rješava sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavlju 7.2.6.2. i sve slične prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi dovesti do istih rezultata na tržištu. Navedena regulatorna obveza je i dodatna obveza s ciljem rješavanja svih prepreka razvoju tržišnog natjecanja vezanih uz diskriminaciju na cjenovnoj osnovi i diskriminaciju koja nije na cjenovnoj osnovi iz razloga što je moguće utvrditi sve oblike diskriminacijskog ponašanja samo kada su transparentno objavljeni uvjeti pod kojima operator sa značajnom tržišnom snagom, kojem je regulatorna obveza transparentnosti određena, i nudi predmetnu veleprodajnu uslugu, odnosno samo uz transparentno objavljene uvjete operatori bi mogli lako doći do zaključka jesu li diskriminirani rokovima, uvjetima ili cijenama prilikom pružanja predmetne usluge.

Isto tako, iako je u poglavlju 8.1.1. određena regulatorna obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže svim operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu obrađenom ovim dokumentom, ista se ne bi mogla kvalitetno provoditi ukoliko se ne bi omogućilo da operatori sa značajnom tržišnom snagom, kojima je određena regulatorna obveza pristupa, objave sve uvjete međupovezivanja. Sukladno navedenom, regulatorna obveza transparentnosti je određena operatorima sa značajnom tržišnom snagom kao dopunska obveza za obvezu pristupa te se, prema mišljenju Agencije, određivanjem ove regulatorne obveze, uz obvezu nediskriminacije, osigurava kvalitetno provođenje regulatorne obveze pristupa.

Agencija smatra da na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji mora postojati obveza objave standardne ponude međupovezivanja za bivšeg monopolista budući da su sve usluge međupovezivanja koje se trebaju objaviti standardnom ponudom međupovezivanja, pa tako i usluga završavanja (terminacije) poziva, tehnički vrlo zahtjevne i bez postojanja transparentnih uvjeta operatori ne bi mogli lako doći do zaključka jesu li diskriminirani rokovima, uvjetima ili cijenama. Isto tako, standardna ponuda međupovezivanja mora biti jasno definirana da drugi operatori ne bi morali biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge. Standardna ponuda međupovezivanja mora biti detaljno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta, te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga. Isto tako, standardna ponuda međupovezivanja mora sadržavati i dio u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija) zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge. Navedena obveza je dodatak obvezi pristupa, a kojom će se obveza omogućavanja zajedničkog korištenja prostora (kolokacija) na transparentan način, zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge, i omogućiti i provesti u praksi. Agencija smatra da je obveza objave standardne ponude međupovezivanja jedini način da se naprave transparentni uvjeti za sve operatore i da svi operatori mogu, unutar jednog dokumenta na transparentan način, vidjeti sve što je potrebno za ostvarivanje međupovezivanja. Agencija smatra da nema razloga da svi uvjeti, rokovi i cijene vezani uz pružanje usluge zajedničkog korištenja prostora (kolokacije) budu različiti od uvjeta, rokova i

cijena pružanja iste usluge definirane u dokumentu „*Analiza tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji*“ u dijelovima gdje su usporedivi.

Nadalje, Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u da, nastavno na određeno u obvezi pristupa, a vezano uz pružanje pristupnih vodova za potrebe ostvarivanja međupovezivanja, HT mora unutar standardne ponude međupovezivanja utvrditi cijene i uvjete za navedene pristupne vodove, pri čemu Agencija može u posebnom postupku izmijeniti cijene pristupnih vodova ukoliko iste ne smatra razumnim i opravdanim.

Standardna ponuda međupovezivanja ne smije sadržavati diskriminacijske i druge odredbe protivne regulatornim obvezama koje su određene, s posebnim naglaskom na regulatorne obveze pristupa, nediskriminacije i nadzora cijena, a kojima bi se moglo uvjetovati npr. određene načine pristupa, minimalne brojeve točaka pristupa, postavljanje neopravdanih troškova, cijene koje nisu određene regulatornim obvezama, odnosno sve ono što bi bilo protivno regulatornim obvezama koje su HT-u ovim dokumentom određene. Agencija će redovno provjeravati usklađenost standardne ponude međupovezivanja s regulatornim obvezama i po potrebi reagirati u skladu s odredbama ZEK-a.

Isto tako, Agencija smatra da ostali operatori, koji na tržištu obrađenom ovim dokumentom, imaju status značajne tržišne snage, ne moraju objaviti cjelokupnu standardnu ponudu kao HT budući da je riječ uglavnom o operatorima koji su po prihodima, broju korisnika i broju zaposlenih, slabiji od HT-a. U skladu s navedenim, Agencija smatra da određivanje obveze objave detaljne, posebno raščlanjene standardne ponude, s pripadajućim troškovima određivanja navedene obveze za operatora, ne bi bilo razmjerno koristima od navedene regulatorne obveze. Stoga, Agencija smatra da bi objava detaljnih tehničkih specifikacija pružanja usluge završavanja (terminacije) poziva, odnosno usluge međupovezivanja, s definiranim mrežnim značajkama, uvjetima, rokovima i cijenama, pod nazivom minimalna ponuda uvjeta međupovezivanja, bila dovoljna za zadovoljenje navedene regulatorne obveze i troškovi koji bi nastali kod ostalih operatora, kao rezultat provođenja navedene regulatorne obveze, ne bi bili veći od koristi koja bi se s određivanjem obveze postigla.

Osnovni sadržaj standardne ponude međupovezivanja, razina detaljnosti podataka i način objave standardne ponude propisan je Pravilnikom o standardnim ponudama koji je donijelo Vijeće Agencije i koji je stupio na snagu dana 01. travnja 2009. godine.

Kako je na početku ovog poglavlja i definirano, predmetna se regulatorna obveza može odrediti za usluge međupovezivanja i pristupa. U okviru ovog dokumenta govori se o tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, ali treba naglasiti da se obveza objave standardne ponude odnosi na sva tržišta međupovezivanja na kojima operator ima značajnu tržišnu snagu i na kojima mu je određena ova regulatorna obveza.

Operatori koji imaju status značajne tržišne snage samo na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, obvezni su objaviti samo dokument s detaljnim tehničkim specifikacijama pružanja usluge završavanja (terminacije) poziva, odnosno usluge međupovezivanja, s definiranim mrežnim značajkama, uvjetima, rokovima i cijenama, pod nazivom minimalna ponuda uvjeta međupovezivanja, a kako je definirano u regulatornoj obvezi gore u tekstu.

Sukladno gore određenoj regulatornoj obvezi HT je obvezan do dana 01. listopada 2009. g. objaviti standardnu ponudu međupovezivanja koja će biti u skladu s regulatornim obvezama koje su mu određene. Uzevši u obzir da rok objave standardne ponude međupovezivanja i rok stupanja na snagu novih cijena usluge završavanja (terminacije) poziva, koje su sastavni dio poglavlja 8.1.4.1.1., 8.1.4.1.2. i 8.1.4.1.3. ovog dokumenta, nije isti, HT je, kao operator sa značajnom tržišnom snagom obvezan u standardnu ponudu međupovezivanja koju će objaviti do dana 01. listopada 2009. godine ugraditi sljedeće:

- postojeće cijene usluge završavanja (terminacije) poziva pored kojih će napomenuti da su na snazi do dana 31. prosinca 2009. godine, a kako je navedeno u Tablici 5;

Tablica 5. Cijene usluga završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a

Vrsta poziva	Uspostava veze* (kn/po pozivu)		Naknada za trajanje (kn/min)	
	viša tarifa	niža tarifa	viša tarifa	niža tarifa
LOKALNI dolazni promet	0,015	0,0075	0,048	0,024
REGIONALNI dolazni promet	0,015	0,0075	0,075	0,0375
NACIONALNI dolazni promet	0,015	0,0075	0,124	0,062

* naknada za uspostavu poziva se naplaćuje za uspješno uspostavljene veze
Navedene cijene su na snazi do dana 31. prosinca 2009. godine

- nove cijene usluge završavanja (terminacije) poziva pored kojih će napomenuti da su na snazi od dana 01. siječnja 2010. godine, a kako je navedeno u Tablici 6.

Tablica 6. Cijene usluga završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a

	Cijene usluge završavanja (terminacije) poziva iz mreže HT-a		
	LOKALNI dolazni promet	REGIONALNI dolazni promet	NACIONALNI dolazni promet
	HRK/min		
vrijeme jakog prometa	0,048	0,067	0,130
vrijeme slabog prometa	0,024	0,0335	0,065

Navedene cijene su na snazi od dana 01. siječnja 2010. godine

S ciljem harmoniziranja standardnih ponuda koje su obvezni objaviti operatori koji na mjerodavnim tržištima imaju status operatora sa značajnom tržišnom snagom, te kako bi se omogućili transparentni uvjeti poslovanja operatora sa značajnom tržišnom snagom i operatora korisnika standardne ponude, odnosno kako bi se onemogućilo HT da iskorištava svoj položaj operatora sa značajnom tržišnom snagom, a sve u svrhu sprječavanja narušavanja i ograničavanja tržišnog natjecanja u području elektroničkih komunikacija, HT je obvezan u standardnu ponudu međupovezivanja koju će objaviti do danom 01. listopada 2009. godine ugraditi sljedeće:

- jedan od instrumenta osiguranja plaćanja koje će HT utvrditi unutar standardne ponude mora biti zadužnica
- HT je obvezan u tekućem mjesecu slati račune za usluge koje su predmet ove standardne ponude pružene u prethodnom mjesecu

- rok dospijeca plaćanja računa je 30 dana od dana slanja računa, pri čemu HT šalje pisanu opomenu tek po isteku roka dospijeca;
- ukoliko operator u razdoblju od *jedne godine* od dana sklapanja ugovora o međupovezivanju uredno podmiruje svoje obveze, nakon jedne godine nije obavezan dostavljati instrumente osiguranja plaćanja;
- HT će primijeniti postupak naplate potraživanja iz dostavljenih instrumenata osiguranja plaćanja tek ukoliko operator ne podmiri svoja dospjela i *nesporna* dugovanja u roku 30 dana od zaprimanja pisane opomene;
- ukoliko se ne može naplatiti iz instrumenata osiguranja plaćanja, HT može privremeno obustaviti pružanje usluge tek ukoliko operator korisnik ne podmiri bilo koji dugovani i nesporni račun za usluge koje proizlaze iz ove standardne ponude u roku od 30 dana od zaprimanja pisane opomene. HT nema pravo privremeno obustaviti pružanje usluge ukoliko mu operator u roku 30 dana od zaprimanja pisane opomene dostavi ili obnovi odgovarajući instrument osiguranja plaćanja.

Budući da HT već ima Standardnu ponudu HT-a za usluge međusobnog povezivanja, temeljenu na obvezama iz ZOT-a, Agencija smatra da je rok do dana 01. listopada 2009.g. dovoljan da se ugrade sve izmjene i tekst i sadržaj standardne ponude međupovezivanja uskladi s regulatornim obvezama koje su određene ovim dokumentom, kao i Pravilnikom o standardnim ponudama. Slijedom svega navedenog, Agencija napominje da Standardna ponuda HT-a za usluge međusobnog povezivanja ostaje nepromijenjena u svim onim dijelovima u kojima se regulatorne obveze nisu promijenile.

Nadalje, u okviru obveze transparentnosti, Agencija HT-u određuje obvezu da, počevši od 01. siječnja 2010. godine, prati relevantne pokazatelje učinkovitosti te Agenciji dostavlja detaljna izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti (eng. *performance indicators*) i to na tromjesečnoj razini⁴⁶ ili po potrebi na zahtjev Agencije. HT za potrebe Agencije, treba dostavljati cjelokupno izvješće na tromjesečnoj razini zajedno s povjerljivim podacima, kako bi Agencija mogla pratiti i u slučaju potrebe spriječiti bilo kakvo diskriminirajuće ponašanje prema drugim operatorima. Izvješće o KPI vrijednostima osobito mora sadržavati sljedeće:

- omjer raspodjele prometa po operatorima za uslugu završavanja (terminacije) poziva za vrijeme kvara u mreži;
- stopa nepropusnosti mreže;
- prosječno vrijeme uspostave usluge voda za međusobno povezivanje;
- prosječno vrijeme otklona kvara voda za međusobno povezivanje;
- KPI vezano uz pružanje usluge zajedničkog korištenja prostora (kolokacije).

Agencija može naknadno odlukom zatražiti od HT-a praćenje i izvještavanje i za neke druge KPI vrijednosti ovisno o potrebama Agencije i zahtjevima tržišta.

Što se tiče pokazatelja učinkovitosti vezanih uz uslugu zajedničkog korištenja prostora (kolokacije), Agencija određuje da trebaju vrijediti isti oni pokazatelji učinkovitosti, vezani uz uslugu zajedničkog korištenja prostora (kolokacije), koji su definirani u dokumentu „*Analiza tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji*“.

⁴⁶ Prvo tromjesečno izvješće HT je obavezan dostaviti u travnju 2010. godine

Agencija jedanput godišnje provodi postupak izmjene standardnih ponuda u svrhu provedbe regulatornih obveza koje određuje u skladu s odredbama ZEK-a. Isto tako, u svrhu ostvarivanja regulatornih načela i ciljeva iz članka 5. ZEK-a, postupak izmjene standardnih ponuda međupovezivanja iznimno se može provesti i više puta tijekom godine. U slučaju izmjene standardne ponude temeljene na gore navedenim odredbama ZEK-a, Vijeće Agencije određuje da su svi operatori koji su obvezni objaviti standardnu ponudu međupovezivanja, obvezni objaviti novi tekst standardne ponude u roku koji je određen odlukom donesenom u postupku po članku 58. stavku 3. ZEK-a osim ako drugačije bude određeno odlukom.

Ukoliko operatori sa značajnom tržišnom snagom žele pokrenuti postupak izmjene standardne ponude međupovezivanja, obvezni su o tome obavijestiti Agenciju koja će, u slučaju da zahtjev operatora smatra opravdanim, po članku 58. stavku 3. pokrenuti postupak izmjene standardne ponude. U slučaju izmjene standardne ponude na temelju prethodno navedenog, Vijeće Agencije određuje da su svi operatori koji su obvezni objaviti standardnu ponudu međupovezivanja, obvezni objaviti novi tekst standardne ponude u roku koji će biti određen odlukom donesenom u postupku po članku 58. stavku 3. ZEK-a osim ako drugačije bude određeno odlukom.

Sukladno gore navedenoj/određenoj regulatornoj obvezi ostali operatori koji su proglašeni operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, obvezni su do dana 01. listopada 2009.g. objaviti minimalnu ponudu uvjeta međupovezivanja s detaljnim tehničkim specifikacijama pružanja usluge završavanja (terminacije) poziva, odnosno usluge međupovezivanja, s definiranim mrežnim značajkama, uvjetima, rokovima i cijenama, a koji će biti u skladu s regulatornim obvezama koje su određene ovim dokumentom. Uzevši u obzir da rok objave standardne ponude međupovezivanja i rok stupanja na snagu novih cijena završavanja (terminacije) poziva, koje su sastavni dio poglavlja 8.1.4.2.4. ovog dokumenta, nije isti, operatori sa značajnom tržišnom snagom Amis Telekom d.o.o., H1 Telekom, Iskon Internet d.d., Metronet telekomunikacije d.d., OT-Optima Telekom d.d., Primatel d.o.o., VIPnet d.o.o., Voljatel telekomunikacije d.o.o. obvezni su u minimalnu ponudu uvjeta međupovezivanja koju će objaviti do dana 01. listopada 2009. godine ugraditi:

- novu cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva pored koje će napomenuti da je na snazi od dana 01. siječnja 2010. godine.

8.1.4. Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva⁴⁷

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obveze u vezi s povratom troškova i nadzorom cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena te obvezu vođenja troškovnog računovodstva, koje se odnose na pružanje određenih vrsta međupovezivanja i/ili pristupa, u slučajevima kada se na temelju analize tržišta utvrdi da nedostatak djelotvornoga tržišnog natjecanja omogućuje određenom operatoru zadržavanje pretjerano visoke razine cijena ili primjenu istiskivanja niskom cijenom, a na štetu krajnjih korisnika usluga.

⁴⁷ članak 13. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

Agencija će osigurati da svi načini povrata troškova i metodologije određivanja cijena, koje su određene operatorima, budu usmjerene na promicanje djelotvornosti i održivoga tržišnog natjecanja, te na ostvarivanje najvećih pogodnosti za krajnje korisnike usluga, pri čemu može uzeti u obzir i cijene dostupne na usporedivim konkurentnim tržištima.

Operator, kojemu je određena obveza troškovne usmjerenosti cijena, snosi teret dokazivanja da cijene njegovih usluga proizlaze iz troškova, uključujući razumnu stopu povrata ulaganja. U svrhu izračuna troškova djelotvornog pružanja usluga Agencija će primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator, ili metodu referentnih vrijednosti, te može zatražiti od operatora cjelovito obrazloženje cijena njegovih usluga, a prema potrebi i izmjenu tih cijena.

Svrha određivanja obveze nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva jest osiguranje ravnopravnih, transparentnih kriterija te kriterija koji potiču razvoj konkurencije, a koje operator treba primijeniti prilikom raspodjele troškova na usluge koje pruža. Troškovno računovodstvo odnosi se na skup pravila i procedura koji osiguravaju raspodjelu troškova, prihoda, imovine, obveza i kapitala na pojedine aktivnosti i usluge, posebno uzimajući u obzir direktne i indirektne troškove.

Sustav troškovnog računovodstva omogućava provođenje obveze računovodstvenog razdvajanja te provjeru troškovne usmjerenosti cijena u svrhu sprečavanja međusobnog subvencioniranja, određivanja previsokih ili preniskih cijena i neefikasnog ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

8.1.4.1. HT-Hrvatske telekomunikacije d.d.

Budući da je Agencija u poglavlju 7.2.2. zaključila kako HT može, u odsustvu regulacije, postaviti previsoke cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu za druge operatore i time iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage, a kako bi navedenu mogućnost spriječila, Agencija je HT-u odredila:

- obvezu troškovne usmjerenosti cijena i
- obvezu vođenja troškovnog računovodstva,

koje se odnose na pružanje usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu kao jedne od usluga međupovezivanja.

Agencija smatra da se gore navedenim regulatornim obvezama, koje je Agencija odredila HT-u, mogu riješiti sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja definirane u poglavlju 7.2.2. Isto tako, Agencija smatra da se gore navedenim regulatornim obvezama djelomično rješavaju prepreke razvoju tržišnog natjecanja definirane u poglavlju 7.2.8.1., a koje se u potpunosti uklanja i obvezama nediskriminacije i računovodstvenog razdvajanja.

Budući da je prema odredbama ZOT-a, postojala obveza troškovne usmjerenosti cijena i vođenja troškovnog računovodstva, Agencija je u dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“⁴⁸ definirala metodologiju troškovnog računovodstva

⁴⁸ koji je sastavni dio rješenja od dana 18. studenog 2008. godine (Klasa: 130-01/06-01/09; Ur. broj: 376-11-18)

koju HT treba koristiti za izračun troškovno usmjerenih cijena svojih usluga, među ostalima i usluge završavanja (terminacije) poziva. Isto tako, Agencija može primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator te je u skladu s time planiran projekt definiranja metodologije troškovnog računovodstva (troškovnog modela) koju će koristiti Agencija, neovisno o metodologiji koju primjenjuje HT, a u svrhu kontrole troškovne usmjerenosti cijena HT-a. Dok navedeni projekt ne bude završen, Agencija neće biti u mogućnosti provjeriti usklađenost HT-ovih cijena s regulatornim obvezama koje su određene u ovom poglavlju.

Slijedom navedenog, u trenutku kad navedeni projekt bude završen, a na temelju zaključaka koji će proizaći iz istog, Agencija će definirati metodologiju troškovnog računovodstva (troškovni model) koju će koristiti, neovisno o metodologiji koju primjenjuje HT, a kojom će se provjeravati troškovna usmjerenost cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a.

Agencija smatra da bi do tog trenutka nadzor cijena trebao biti postavljen na temelju metode referentnih vrijednosti na temelju cijena na usporedivim tržištima u skladu s člankom 62. stavkom 2. i člankom 62. stavkom 3. ZEK-a.

Sukladno odredbama članka 62. stavka 2. i članka 62. stavka 3. ZEK-a, a u skladu s gore definiranim, u vezi mogućnosti Agencije da u ovom trenutku provjeri troškovnu usmjerenost cijena HT-a, Agencija je odlučila, u dijelu vremenskog razdoblja obuhvaćenog ovom analizom, odrediti cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a metodom referentnih vrijednosti na temelju cijena dostupnih na usporedivim konkurentnim tržištima i to kako slijedi.

Agencija je u procesu izračuna cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a koristila metodu referentnih vrijednosti (*eng. benchmark*), uzevši u obzir sljedeće dokumente, pretpostavke i metode:

- Zadnji dostupni izvještaj Cullen International „*Cross Country Analysis*“⁴⁹;
- cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mrežu bivšeg monopolista u svim članicama EU u kojima postoji navedena usluga⁵⁰;
- uklanjanje vanjskih vrijednosti temeljem odgovarajućih statističkih metoda;
- tečaj KN/EUR - prosjek srednjeg tečaja Hrvatske narodne banke⁵¹ u razdoblju od šest mjeseci⁵² u iznosu od 7,1748 kn.

Prilikom provođenja analize, Agencija je koristila podatke navedene u izvještaju Cullen International-a „*Cross Country Analysis*“ za cijene usluge završavanja (terminacije) poziva

⁴⁹ za zemlje zapadne Europe od siječnja 2009. godine; za zemlje središnje i istočne Europe od prosinca 2008. godine; Agencija je koristila zadnje dostupne podatke u trenutku stavljanja ovog dokumenta na javnu raspravu dana 02. ožujka 2009. godine, a ne najnovije podatke u trenutku donošenja odluke o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom iz razloga što najnoviji podaci nisu bili sastavni dio javne rasprave

⁵⁰ Agencija smatra da je relevantnost/opravanost usporednih podataka ključ kvalitetnog provođenja metode referentnih vrijednosti za određivanje cijena

⁵¹ HNB

⁵² Izvor <http://www.hnb.hr/tecajn/htecajn.htm?tsfsg=c178a2621b885aeab6bd0c4ee5b2d912>;

Prosjek srednjeg tečaja izračunat je prema zadnjim dostupnim službenim podacima u trenutku stavljanja ovog dokumenta na javnu raspravu dana 02. ožujka 2009. godine (razdoblje od srpnja do prosinca 2008.g.).

na lokalnoj razini, odnosno, usluge završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini u mreži bivšeg monopolista u svim članicama EU u kojima postoji navedena usluga.

Sukladno podacima iz gore navedenog dokumenta, usluga završavanja (terminacije) poziva u mreži bivšeg monopolista se obračunava na sljedeće načine:

- uz naknadu za uspostavu poziva (po pozivu)⁵³
- bez naknade za uspostavu poziva (po pozivu)⁵⁴
- jedinstvena cijena za vrijeme jakog i slabog prometa (po minuti trajanja poziva)⁵⁵
- različita cijena za vrijeme jakog i slabog prometa (po minuti trajanja poziva)⁵⁶
- različita cijena za vrijeme jakog i slabog prometa; postojanje dva vremenska intervala za vrijeme slabog prometa (po minuti trajanja poziva)⁵⁷

Kao što je vidljivo iz gore navedenog, postoje različiti načini obračuna usluge završavanja (terminacije) poziva. Kako bi se pri izračunu cijena uzele u obzir sve vrijednosti i veličine koje utječu na konačnu cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva po minuti, Agencija je cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva u svakoj zemlji svela na cijenu jedne minute, a koja uključuje uspostavu poziva i vremensku raspodjelu prometa (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa). Izračun je proveden sukladno kriterijima koji se koriste u izračunima kakvi se primjenjuju u dokumentima strukovnih tijela u području elektroničkih komunikacija (ERG i IRG) i to na način da se prosječna cijena usluge završavanja (terminacije) poziva za jednu minutu izračunala temeljem jednog poziva u trajanju od 3 minute s vremenskom raspodjelom u omjeru 50% vrijeme jakog prometa⁵⁸, 50% vrijeme slabog prometa⁵⁹. U slučaju postojanja dva vremenska intervala za vrijeme slabog prometa, među njima je raspodjela također u omjeru 50%:50%. Navedenim izračunom su se cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u svakoj zemlji svele na cijenu jedne minute, a kako je prikazano tablicama 7. i 8.

Tablica 7. Cijene usluge završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj razini u mreži bivšeg monopolista

	Država	cijena usluge lokalnog završavanja poziva (1 min) EURcent
EU 27	Finska*	-
	Velika Britanija	0,204
	Italija	0,299
	Cipar	0,308
	Francuska	0,331

⁵³ Navedeni način obračuna imaju sljedeće zemlje: Francuska, Danska, Švedska, Portugal, Estonija, Irska, Belgija, Nizozemska, Luksemburg, Latvija i Litva

⁵⁴ Navedeni način obračun imaju sljedeće zemlje: Bugarska, Cipar, Češka, Mađarska, Malta, Poljska, Rumunjska, Slovačka, Slovenija, Austrija, Njemačka, Grčka, Italija, Španjolska, Velika Britanija i Finska

⁵⁵ Navedeni način obračuna imaju sljedeće zemlje: Cipar, Latvija, Slovenija i Finska

⁵⁶ Navedeni način obračuna imaju sljedeće zemlje: Bugarska, Češka, Mađarska, Litva, Rumunjska, Austrija, Belgija, Danska, Njemačka, Italija, Luksemburg, Portugal, Španjolska, Švedska

⁵⁷ Navedeni način obračuna imaju sljedeće zemlje: Estonija, Malta, Poljska, Slovačka, Francuska, Grčka, Nizozemska, Velika Britanija i Irska

⁵⁸ vrijeme jakog prometa – promet u tijeku dana; nije u svakoj zemlji isti vremenski period

⁵⁹ vrijeme slabog prometa – promet u noćnim satima i vikendom; nije u svakoj zemlji isti vremenski period

	Danska	0,389
	Irska	0,427
	Švedska	0,428
	Portugal	0,448
	Estonija	0,456
	Njemačka	0,460
	Grčka	0,470
	Belgija	0,472
	Mađarska	0,534
	Španjolska	0,535
	Slovačka	0,550
	Nizozemska	0,559
	Luksemburg	0,570
	Poljska	0,595
	Austrija	0,650
	Slovenija	0,750
	Bugarska	0,754
	Rumunjska	0,790
	Malta	0,853
	Češka	0,895
	Litva	1,172
	Latvija	1,543

* u navedenoj zemlji ne nudi se usluga završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj razini

Tablica 8. Cijene usluge završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini u mreži bivšeg monopolista

		cijena usluge regionalnog završavanja poziva (1 min)
	Država	EURcent
EU 27	Francuska*	-
	Velika Britanija	0,300
	Estonija	0,456
	Švedska	0,470
	Italija	0,523
	Danska	0,526
	Cipar	0,548
	Irska	0,582
	Portugal	0,608
	Belgija	0,667
	Mađarska	0,681
	Nizozemska	0,703
	Poljska	0,707
	Njemačka	0,745
	Luksemburg	0,747
	Španjolska	0,800
	Slovačka	0,840
	Malta	0,853
	Grčka	0,860
	Rumunjska	0,915
Austrija	0,995	
Slovenija	1,040	

	Bugarska	1,049
	Češka	1,130
	Litva	1,172
	Latvija	1,543
	Finska	2,350

* u navedenoj zemlji cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini nije predmet regulacije

U tablicama je prikazana jedinstvena cijena jedne minute usluge završavanja (terminacije) poziva za sve zemlje EU u kojima navedena usluga postoji i to na način da su zemlje poredane po visini cijene usluge završavanja (terminacije) poziva, počevši od zemlje koja ima najnižu cijenu za navedenu uslugu.

Budući da je u statističkoj analizi najčešća mjera “prosjeaka” srednja vrijednost (aritmetička sredina), Agencija je odlučila izračunati istu, a kako bi dobila prosječnu cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva u zemljama EU.

Nadalje, napominjemo kako je važno utvrditi postojanje vanjskih vrijednosti (eng. *outliers*). Naime, ekstremno niske ili ekstremno visoke vrijednosti značajno utječu na vrijednost aritmetičke sredine što bi rezultiralo vrijednošću koja nije reprezentativna. Za postojanje istih potrebno je odrediti vrijednosti prvog ili donjeg kvartila i trećeg ili gornjeg kvartila⁶⁰, kao i interkvartil⁶¹. Temeljem navedenih statističkih pokazatelja Agencija je utvrdila donje i gornje granice u svrhu određivanja vanjskih vrijednosti, odnosno, vrijednosti koje bi utjecale na određivanje srednje vrijednosti (aritmetičke sredine) koja bi bila loš reprezentant polaznih vrijednosti.

Formule za izračun:

- prvi kvartil: $Q1=N/4$
- treći kvartil: $Q3=3N/4$
- interkvartil: $Iq=Q3-Q1$
- donja granica: $Q1-1,5Iq$
- gornja granica: $Q3+1,5Iq$

Uzimajući u obzir prethodno navedeno Agencija smatra kako bi se pri izračunu aritmetičke sredine iste trebale ukloniti.

Također, a u vezi utvrđivanja cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini, Agencija smatra da način obračuna usluge završavanja (terminacije) poziva temeljen na naplaćivanju usluge uspostave poziva, a koja se

⁶⁰ Kvantili su vrijednosti numeričke varijable koji niz uređen po veličini dijele na q jednakih dijelova. Kvantili koji dijele statistički niz na 4 jednaka dijela nazivaju se kvartilima. Kako je u ovom slučaju red kvantila q=4 postoje tri kvartila, prvi ili donji, drugi kvartil ili medijan i treći ili gornji kvartil.

⁶¹ Interkvartil je apsolutna mjera disperzije. To je raspon varijacije središnjih 50% članova niza uređenih podataka.

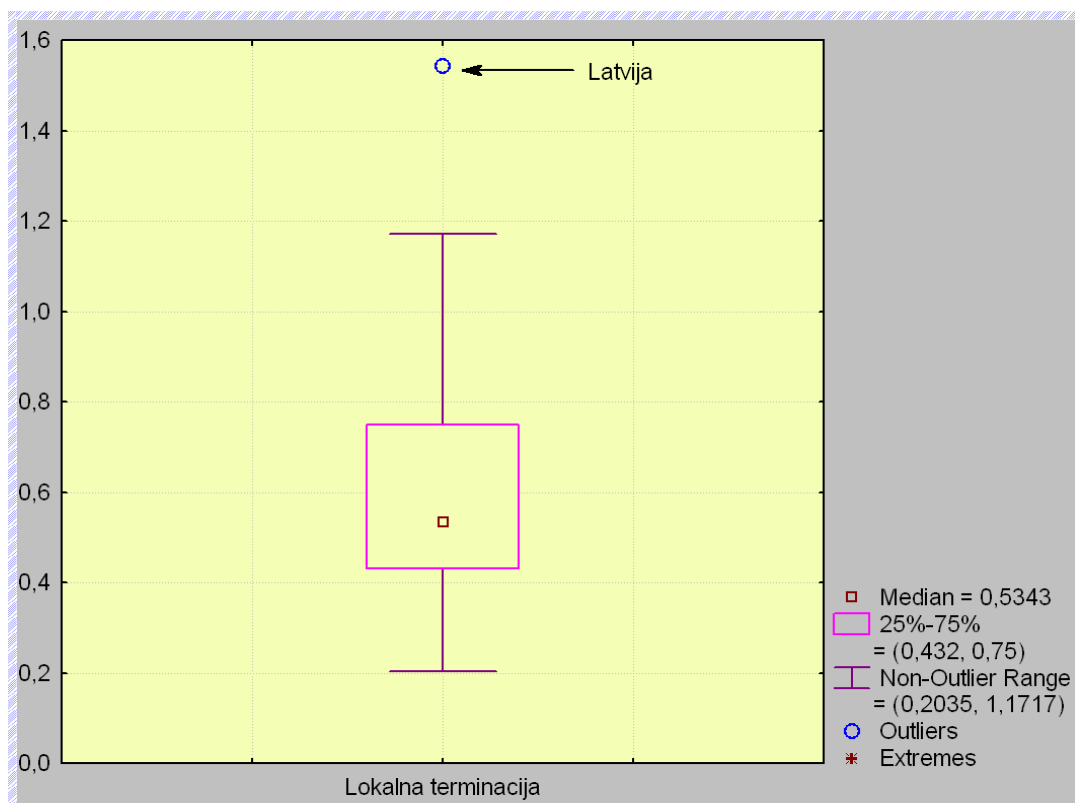
naplaćuje po pozivu, nije opravdan. Naime, HT, drugim operatorima, istu uslugu obračunava na dva načina. Agencija smatra da treba uskladiti način obračuna usluge završavanja (terminacije) poziva između postojećih operatora na tržištu i to na način da se način obračuna usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a uskladi s načinom obračuna iste usluge kod većine operatora. Agencija smatra da je usklađivanje potrebno radi transparentnosti pružanja usluge i usporedivosti troškova. Naime, sukladno dostavljenim upitnicima vidljivo je da ostali operatori, osim HT-a, ne naplaćuju uslugu uspostave poziva, koja se naplaćuje po pozivu, već naplaćuju samo uslugu završavanja (terminacije) poziva koja se naplaćuje po trajanju poziva. Isto tako, jednak način obračuna usluge završavanja (terminacije) poziva od strane svih operatora na tržištu bio bi povoljniji i radi lakšeg i preciznijeg zaračunavanja stupnja asimetrije između HT-a i ostalih operatora, a koja je obrađena u sljedećem poglavlju.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da dva načina obračuna iste usluge od strane HT-a nisu opravdana i stoga u nastavku dokumenta Agencija određuje cijene usluge završavanja (terminacije) poziva samo po trajanju poziva.

8.1.4.1.1. Usluga završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj razini

Uzimajući u obzir prethodno navedeno te sukladno provedenoj analizi cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj razini u zemljama EU, utvrđeno je da vanjsku vrijednost predstavlja cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u Latviji te, u skladu s gore navedenim, ista nije uzeta u obzir pri izračunu srednje vrijednosti (aritmetičke sredine), odnosno, prosječne cijene usluge završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj razini u zemljama EU. Prethodno navedeno vidljivo je na slici 13. i u tablici 9.

Slika 13. Box-Plot dijagram (Box-and-Whisker-Plot)

Tablica 9. Izračun srednje vrijednosti cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj razini

		cijena usluge lokalnog završavanja poziva (1 min)
	Država	EURcent
EU 26	Velika Britanija	0,204
	Italija	0,299
	Cipar	0,308
	Francuska	0,331
	Danska	0,389
	Irska	0,427
	Švedska*	0,428
	Portugal	0,448
	Estonija	0,456
	Njemačka	0,460
	Grčka	0,470
	Belgija	0,472
	Mađarska	0,534
	Španjolska	0,535
	Slovačka	0,550
	Nizozemska	0,559
	Luksemburg	0,570
	Poljska	0,595
	Austrija	0,650
	Slovenija**	0,750
	Bugarska	0,754
	Rumunjska	0,790
	Malta	0,853
	Češka	0,895
	Litva	1,172
	Latvija***	1,543
Prosječna cijena €/min		0,556
Prosječna cijena lp/min		3,9882
prosječna cijena kn/min		0,0399

*prvi kvartil; **treći kvartil; ***vanjske vrijednosti

Srednja vrijednost svih cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj razini u preostalim 25 zemalja EU, kao što je vidljivo iz tablice 9., iznosi 0,039 kn/min, i prema gore navedenim objašnjenjima uključuje sve naknade za uspostavu i trajanje poziva u svim vremenskim intervalima (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa).

Nadalje, na temelju podataka u tablici 9., Agencija je izračunala cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a na lokalnoj razini, a koja se temelji na prosjeku zemalja EU, koje su kao referentne vrijednosti, prema metodologiji navedenoj gore u tekstu, ušle u izračun.

Pri izračunu cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a na lokalnoj razini Agencija je zadržala pretpostavku prema kojoj cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u vremenu slabog prometa iznosi 50% cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vremenu jakog prometa te je na temelju stvarne vremenske raspodjele ukupnih završenih

(terminiranih) minuta poziva u mreži HT-a (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa) u omjeru 66%:34%⁶², izračunala cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a na lokalnoj razini.

Slijedom svega navedenog, cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a na lokalnoj razini, koja se temelji na metodi referentnih vrijednosti cijena dostupnih na usporedivim konkurentnim tržištima, iznosi kako slijedi u tablici 10.

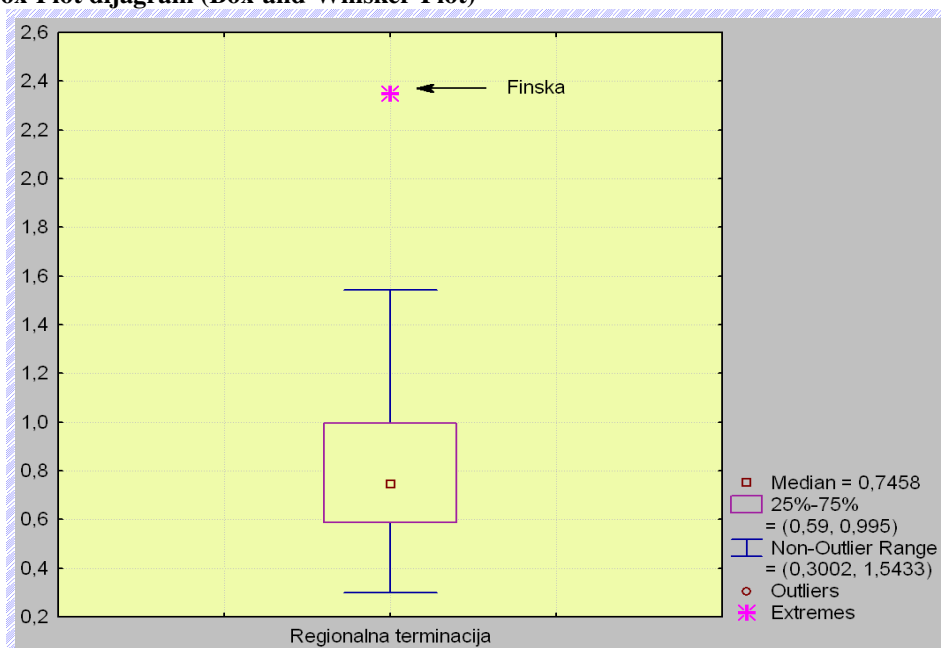
Tablica 10. Cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj razini u mreži HT-a

HT d.d.	TERMINACIJA
	LOKALNA
	kn/min
vrijeme jakog prometa	0,048
vrijeme slabog prometa	0,024

8.1.4.1.2. Usluga završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini (eng. *single transit*)

Isto tako, analizom cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini u zemljama EU, utvrđeno je da vanjsku vrijednost predstavlja cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u Finskoj te, u skladu s gore navedenim, ista nije uzeta u obzir pri izračunu srednje vrijednosti (aritmetičke sredine), odnosno, prosječne cijene usluge završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini u zemljama EU. Prethodno navedeno vidljivo je na slici 14. i u tablici 11.

Slika 14. Box-Plot dijagram (Box-and-Whisker-Plot)

⁶² sukladno podacima iz upitnika za nepokretne mreže (poglavlje o usluzi završavanja (terminacije) poziva)

Tablica 11. Izračun srednje vrijednost cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini

		cijena usluge regionalnog završavanja poziva (1 min)
	Država	EURcent
EU 26	Velika Britanija	0,300
	Estonija	0,456
	Švedska	0,470
	Italija	0,523
	Danska	0,526
	Cipar	0,548
	Irska*	0,582
	Portugal	0,608
	Belgija	0,667
	Mađarska	0,681
	Nizozemska	0,703
	Poljska	0,707
	Njemačka	0,745
	Luksemburg	0,747
	Španjolska	0,800
	Slovačka	0,840
	Malta	0,853
	Grčka	0,860
	Rumunjska	0,915
	Austrija**	0,995
	Slovenija	1,040
	Bugarska	1,049
	Češka	1,130
	Litva	1,172
	Latvija	1,543
	Finska***	2,350
Prosječna cijena €c/min		0,778
Prosječna cijena lp/min		5,584
prosječna cijena kn/min		0,056

*prvi kvartil; **treći kvartil; ***vanjske vrijednosti

Srednja vrijednost cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u preostalim 25 zemalja EU, kako je vidljivo iz tablice 11., iznosi 0,056 kn/min, i prema gore navedenim objašnjenjima uključuje sve naknade za uspostavu i trajanje poziva u svim vremenskim intervalima (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa).

Nadalje, na temelju podataka u tablici 11., Agencija je izračunala cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a na regionalnoj razini, a koja se temelji na prosjeku zemalja EU, koje su kao referentne vrijednosti, prema metodologiji navedenoj gore u tekstu, ušle u izračun.

Pri izračunu cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a na regionalnoj razini Agencija je zadržala pretpostavku prema kojoj cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u vremenu slabog prometa iznosi 50% cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vremenu jakog prometa te je na temelju stvarne vremenske raspodjele ukupnih završenih

(terminiranih) minuta poziva u mreži HT-a (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa) u omjeru 66%:34%⁶³, izračunala cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a na regionalnoj razini.

Slijedom svega navedenog, cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a na regionalnoj razini, koja se temelji na metodi referentnih vrijednosti na temelju cijena dostupnih na usporedivim konkurentnim tržištima, iznosi kako slijedi u tablici 12.

Tablica 12. Cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini u mreži HT-a

HT d.d.	TERMINACIJA
	REGIONALNA
	kn/min
vrijeme jakog prometa	0,067
vrijeme slabog prometa	0,0335

8.1.4.1.3. Usluga završavanja (terminacije) poziva na nacionalnoj razini (eng. *double transit*)

Vezano uz uslugu završavanja (terminacije) poziva na nacionalnoj razini (eng. *double transit*), Agencija je analizom predmetnog tržišta, zajedno sa zaključcima iz dokumenta o utvrđivanju tržišta prijenosa (tranzita) poziva, zaključila kako slijedi u tekstu. Analizom tržišta i podataka iz dostavljenih upitnika vidljivo je da je usluga završavanja (terminacije) poziva na nacionalnoj razini, u prvom polugodištu 2008. godine, kao zadnjem razdoblju obuhvaćenom upitnikom, činila 0,02% ukupnih usluga završavanja (terminacije) poziva. Isto tako, važno je napomenuti, da je radi povijesnih razloga, a što je spomenuto i u dokumentu o utvrđivanju tržišta prijenosa (tranzita) poziva, većina mreža novih operatora spojena s mrežom HT-a u svim regionalnim točkama. Iz navedenog je Agencija zaključila da, iako je cijena iste usluge u Republici Hrvatskoj iznad europskog prosjeka cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na nacionalnoj razini, u prvoj godini trajanja analize cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na nacionalnoj razini treba ostati na istoj razini na kojoj je i bila u trenutku slanja upitnika, ali s naglaskom da se, kako je gore u tekstu i navedeno, cijena treba odnositi samo na trajanje poziva, kao i da cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u vremenu slabog prometa iznosi 50% cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vremenu jakog prometa.

Slijedom svega navedenog, cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a na nacionalnoj razini iznosi kako slijedi u tablici 13.

Tablica 13. Cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na nacionalnoj razini u mreži HT-a

HT d.d.	TERMINACIJA
	NACIONALNA
	kn/min
vrijeme jakog prometa	0,130
vrijeme slabog prometa	0,065

⁶³ sukladno podacima iz upitnika za nepokretne mreže (poglavlje o usluzi završavanja (terminacije) poziva)

U svakoj sljedećoj godini trajanja ove analize, dok se cijene usluga završavanja (terminacije) poziva budu temeljile na metodi referentnih vrijednosti, usluga završavanja (terminacije) poziva na nacionalnoj razini će trebati zadržati isti omjer u odnosu na cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini.

Navedeni stav Agencije vezan za uslugu završavanja (terminacije) poziva na nacionalnoj razini proizlazi iz specifičnosti tržišta završavanja (terminacije) poziva u Republici Hrvatskoj, odnosno iz povijesne specifičnosti međupovezivanja operatora u Republici Hrvatskoj. Agencija smatra da će se navedenim načinom nadzora cijena zaštititi postojeća ulaganja operatora, a isto tako poticati nove operatore da ulažu u infrastrukturu, odnosno da se s vremenom spoje u više točaka i približe krajnjem korisniku.

Sukladno svemu prethodno navedenom, Agencija je odredila provođenje obveze nadzora cijena na sljedeći način i poštujući sljedeća pravila:

1. HT je obavezan, nove cijene usluga završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu koje su navedene u tablici 14. započeti primjenjivati dana 01. siječnja 2010.g.

Tablica 14. Cijene usluga završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a⁶⁴

	<i>Cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a</i>		
	LOKALNO terminiranje	REGIONALNO terminiranje	NACIONALNO terminiranje
	HRK/min		
vrijeme jakog prometa	0,048	0,067	0,130
vrijeme slabog prometa	0,024	0,0335	0,065

2. HT je obavezan nove cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, ugraditi u standardnu ponudu međupovezivanja i primijeniti po proteku jedne godine od primjene cijena navedenih pod točkom 1. HT je obavezan, 60 dana prije primjene novih cijena usluge završavanja (terminacije) poziva, provesti postupak provjere cijena završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu na temelju metodologije koja je objašnjena u ovom poglavlju dokumenta i to na temelju posljednjih dostupnih vrijednosti;
3. HT je obavezan, svaku sljedeću godinu, provoditi postupak iz točke 2. sve do trenutka dok se cijene ne budu određivale na temelju metodologije troškovnog računovodstva (troškovni model) spomenute u ovom poglavlju.

Nadalje, uzevši u obzir nagle promjene u tečajevima koje uzrokuje svjetska ekonomska kriza, Agencija smatra opravdanim omogućiti, kako HT-u tako i Agenciji, promjenu cijena završavanja (terminacije) poziva koje će odgovarati novom prosječnom tečaju kune u odnosu na euro, ukoliko se prosječni tečaj kune u odnosu na euro za razdoblje zadnjih šest mjeseci prema podacima Hrvatske narodne banke promijeni više od 10% u odnosu na tečaj na temelju

⁶⁴ Navedene cijene se ne odnose na pozive na brojeve hitnih službi u mreži HT-a koje ostaju definirane kao u postojećoj Standardnoj ponudi HT-a za usluge međusobnog povezivanja

kojeg je izračunata cijena završavanja (terminacije) poziva za svaku godinu od strane Agencije.

Sukladno navedenom, u situaciji da se prosječni tečaj kune u odnosu na euro poveća za najmanje 10%, HT je u mogućnosti promijeniti cijene završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu koje će odgovarati novom tečaju kune u odnosu na euro⁶⁵. S druge strane, u slučaju da se prosječni tečaj kune u odnosu na euro smanji najmanje 10%, Agencija će implementirati novu cijenu završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a, koja će odgovarati novom tečaju kune u odnosu na euro⁶⁶.

8.1.4.2. Ostali operatori sa značajnom tržišnom snagom

Uzimajući u obzir činjenicu, a kao što je u poglavlju 5. ovog dokumenta već i obrazloženo, da su specifičnosti tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu nepokretnu javnu telefonsku mrežu najviše određene principom naplate u kojem trošak poziva snosi strana koja je poziv i uputila (CPP princip), u slučaju veleprodajne usluge završavanja (terminacije) poziva u određenu nepokretnu mrežu, a sukladno zaključku iz poglavlja 6., svaki operator ima značajnu tržišnu snagu na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu.

Slijedom navedenog, te uzimajući u obzir moguću prepreku razvoju tržišnog natjecanja definiranu u poglavlju 7.2.2., jasno je da svaki operator koji ima značajnu tržišnu snagu na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, može cijene usluge završavanja (terminacije) poziva postaviti na previsoku razinu. Isto tako, a na temelju dokazanog i obrađenog u poglavlju 6.2., činjenica je da HT i ostali operatori nisu u istoj poziciji. Stoga je HT-u određena regulatorna obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva, dok

⁶⁵ Primjer za prvu godinu. U slučaju da u određenom trenutku prosječni srednji tečaj HNB-a za posljednjih šest mjeseci iznosi minimalno 7,8923 kuna za 1 euro, HT će biti u mogućnosti cijene završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, koje su određene na temelju metodologije iz poglavlja 8.1.4.1.1., 8.1.4.1.2. i 8.1.4.1.3. ovog dokumenta, pretvoriti u iznos u kunama na temelju novog tečaja. Konkretno, u slučaju da se navedeno dogodi u razdoblju od godine dana od stupanja na snagu ove analize, prosječna cijena završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a ne bi se određivala po tečaju od 7,1748 kn za 1 euro i iznosila 0,399 kn/min za uslugu lokalnog završavanja, odnosno 0,056 kn/min za uslugu regionalnog završavanja, već bi se, primjerice, odredila po tečaju od 7,8923 kuna za 1 euro te bi iznosila 0,0439 kn/min za uslugu lokalnog završavanja (terminacije) poziva, odnosno za uslugu regionalnog završavanja (terminacije) poziva 0,0614 kn/min. Posljedično, cijena usluge lokalnog završavanja (terminacije) poziva koju bi HT bi u navedenom slučaju naplaćivao, iznosila bi 0,053 kn/min u vrijeme jakog, odnosno 0,0265 kn/min u vrijeme slabog prometa. Isto tako, HT bi bio u mogućnosti uslugu regionalnog završavanja (terminacije) poziva naplaćivati u iznosu od 0,074 kn/min u vrijeme jakog, odnosno 0,037 kn/min u vrijeme slabog prometa.

⁶⁶ Primjer za prvu godinu. U slučaju da se u određenom trenutku prosječni srednji tečaj HNB-a za posljednjih šest mjeseci smanji barem 10% (1€=6,4573 kn), u odnosu na tečaj koji je Agencija primijenila u ovoj analizi (1€=7,1748 kn), Agencija će biti u mogućnosti cijenu završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a, koja je dobivena na temelju metodologije određene u poglavljima 8.1.4.1.1., 8.1.4.1.2. i 8.1.4.1.3. ovog dokumenta, pretvoriti u iznos u kunama na temelju novog tečaja. Konkretno, u slučaju da se navedeno dogodi u razdoblju od godine dana od stupanja na snagu ove analize, prosječna cijena završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a ne bi se određivala po tečaju od 7,1748 kn za 1 euro i iznosila 0,0399 kn/min za uslugu lokalnog završavanja (terminacije) poziva odnosno 0,056 kn/min za uslugu regionalnog završavanja (terminacije) poziva, već bi se, primjerice, odredila po tečaju od 6,4573 kuna za 1 euro te bi iznosila 0,0358 kn/min za uslugu lokalnog završavanja (terminacije) poziva odnosno za uslugu regionalnog završavanja (terminacije) poziva 0,0503 kn/min. Posljedično, cijena usluge lokalnog završavanja (terminacije) poziva koju bi HT bi u navedenom slučaju naplaćivao, iznosila bi 0,043 kn/min u vrijeme jakog, odnosno 0,0215 kn/min u vrijeme slabog prometa. Isto tako, Agencija bi bila u mogućnosti uslugu regionalnog završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a odrediti u iznosu od 0,061 kn/min u vrijeme jakog, odnosno 0,0305 kn/min u vrijeme slabog prometa.

se ostalim operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu obrađenom ovim dokumentom određuje obveza nadzora cijena.

Pri određivanju najboljeg načina nadzora cijena ostalih operatora sa značajnom tržišnom snagom koji nude uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, Agencija je analizirala načine nadzora cijena ostalih operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištima usluge završavanja (terminacije) poziva u mreže ostalih operatora u zemljama članicama EU.

Prema dokumentu ERG-a⁶⁷ u kojem su prikazana zajednička stajališta zemalja članica ERG-a stoji sljedeće:

- Simetrija⁶⁸ u cijenama usluga završavanja (terminacije) poziva u mrežama bivšeg monopolista i ostalih operatora na tržištu doprinosi poboljšanju statičke ekonomske efikasnosti, odnosno limitiranju alokativne i proizvodne neefikasnosti, ulaganja i inovacija te u konačnici doprinosi gospodarstvu u cijelosti, ali u isto vrijeme povećava rizik izlaska s tržišta manje efikasnog operatora;
- Asimetrične cijene usluge završavanja (terminacije) poziva, osim što podržavaju ulazak novih operatora na tržište, potencijalno doprinose dinamičkoj efikasnosti operatora i pogoduju razvoju konkurencije, ovisno o dosadašnjoj konkurentnosti na tržištu. Međutim, budući da je asimetričnim cijenama usluga završavanja (terminacije) poziva neefikasnost prenijeta na vertikalno povezana maloprodajna tržišta, i ako je asimetrija zadržana kroz dugo vremensko razdoblje, može potaknuti proizvodnu ili alokativnu neefikasnost (unakrsno subvencioniranje), a koji mogu biti štetni za gospodarstvo u cijelosti.

Temeljem poglavlja 6. i 7. ovog dokumenta, Agencija smatra da postoji velika razlika između HT-a i ostalih operatora na tržištu te radi dugoročnog cilja postizanja održivog i ravnopravnog tržišnog natjecanja, u bližem vremenskom razdoblju, u slučaju određivanja cijena ostali operatori trebaju biti tretirani različito od HT-a, a kako bi se dugoročno postigla korist za krajnje korisnike.

Važno je napomenuti kako, zbog činjenice da prema ZOT-u ostali operatori nisu imali status značajne tržišne snage na tržištu međusobnog povezivanja, Agencija nije mogla utjecati na cijene završavanja (terminacije) poziva u mreže ostalih operatora te su oni, od početka liberalizacije u 2005. godini, imali cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu na razini cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a, a iz razloga što nisu imali protutežnu kupovnu moć kojom su mogli postići više cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu. Iz navedenog proizlazi da su cijene usluge završavanja (terminacije) poziva između HT-a i ostalih operatora od početka liberalizacije bile postavljene na istim razinama, odnosno uglavnom su bile simetrične. Navedena činjenica ostalim operatorima nije nikako bila od pomoći prilikom ulaska na tržište, a što je dokazano velikom neravnotežom u broju minuta poziva završenih (terminiranih) u mreži HT-a i mrežama ostalih operatora nepokretnih mreža (slika 8.).

⁶⁷ ERG's Common Position on symmetry of fixed call termination rates

⁶⁸ Simetrija je jednakost između cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži bivšeg monopolista s cijenama završavanja (terminacije) poziva u mrežama drugih operatora.

Slijedom svega navedenog, a temeljem rezultata analize predmetnog tržišta, Agencija smatra da bi se određivanjem viših cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u mreže ostalih operatora nepokretnih mreža, u odnosu na uslugu završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a (asimetrične cijene), trebao podržati ulazak na tržište novih operatora koji ulažu u mrežnu pristupnu infrastrukturu. Navedeni stav Agencije proizlazi iz činjenice da na početku i u prvim godinama svog djelovanja novi operatori ne mogu koristiti ekonomije razmjera koje može koristiti bivši monopolist, a što je i dokazano u poglavlju 6.5. Isto tako, treba uzeti u obzir činjenicu da se trošak vodova za međupovezivanje dijeli prema prometu, a budući da je većina prometa upućena prema HT-u, ostali operatori imaju puno veći trošak vodova za međupovezivanje. Osim navedenog, ostali operatori imaju manju protutežnu kupovnu moć pa moraju plaćati mrežnu opremu po većoj cijeni. Ovo su samo neke činjenice i podaci koji dokazuju da nije isti status značajne tržišne snage HT-a i ostalih operatora zbog čega je stav Agencije da se u kratkom roku dopusti ostvarivanje većih zarada ostalim operatorima na usluzi na čijem tržištu imaju status značajne tržišne snage (regulirana usluga), na način da im se dopusti zaračunavanje veće cijene završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu od cijene koju za istu uslugu naplaćuje bivši monopolist, a što će na dugi rok potaknuti veću konkurenciju i ravnopravnije tržišno natjecanje na korist krajnjih korisnika.

U dokumentu ERG-a o zajedničkim stajalištima vidljivo je da je postavljanje asimetričnih cijena usluge završavanja (terminacije) poziva između bivšeg monopolista i ostalih operatora na tržištu prevladavajuća praksa u zemljama EU, odnosno može se reći da je asimetrija u zemljama EU više pravilo nego iznimka.

Agencija smatra da je postavljanje obveze nadzora cijena ostalim operatorima nepokretnih mreža na tržištu, na način da im se dopusti mogućnost postavljanja cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu na veću razinu od cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u mrežu bivšeg monopolista, opravdano potrebom da se podrži ulazak na tržište operatora koji imaju vlastitu infrastrukturu i činjenicom da ostali operatori nisu u mogućnosti realizirati iste ekonomije razmjera kao i bivši monopolist. Navedeno je Agencija zaključila iz stanja na tržištu obrađenom ovim dokumentom u Republici Hrvatskoj, a što je potkrijepljeno podacima, analizama i zaključcima iz poglavlja 6.

Sukladno dokumentu ERG-a mogući načini nadzora cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u mreže ostalih operatora nepokretnih mreža, kojima se postiže asimetrija, su sljedeći:

- iznos cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži bivšeg monopolista uvećan za određeni postotak $X\%$ (eng. *mark up*);
- dopuštanje ostalim operatorima da uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu naplaćuju po određenoj razumnoj cijeni;
- *odgođeni reciprocitet* - cijene završavanja (terminacije) poziva u mreže ostalih operatora u (određenom) vremenskom trenutku (t) su postavljene na razinu cijena završavanja (terminacije) poziva u mrežu bivšeg monopolista u vremenskom trenutku ($t-x$). Iz navedenog proizlazi da, ako se snižavaju cijene bivšeg monopolista, snižavat će se i cijene ostalih operatora, ali nikada neće biti jednake, odnosno simetrične;
- *Asimetrične cijene koje nakon određenog vremenskog razdoblja dovedu do simetričnih cijena* - u ovom slučaju simetrija cijena bivšeg monopolista i ostalih operatora se postiže na način da se cijene ostalih operatora postave na veću razinu od razine cijena bivšeg monopolista, nakon čega padaju kroz unaprijed određeno vremensko razdoblje i u određenom vremenskom trenutku dolaze na razinu cijena bivšeg monopolista. Ovaj

način nadzora cijena ostalih operatora nepokretnih mreža je predložen dokumentom o zajedničkim stajalištima ERG-a.

Slijedom svega navedenog, a u skladu s preporukama iz dokumenta ERG-a, Agencija je odlučila odrediti cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mreže ostalih operatora na temelju metode „*Asimetričnih cijena koje nakon određenog vremenskog razdoblja dovedu do simetričnih cijena*“ i to u sljedećim koracima:

8.1.4.2.1. Određivanje razine usluge završavanja (terminacije) poziva na koju se zaračunava stupanj asimetrije

Obzirom na postojeću arhitekturu međupovezivanja, Agencija smatra da usluga završavanja (terminacije) poziva u mreže drugih operatora, odgovara usluzi završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a na regionalnoj razini (eng. *single transit*). Naime, svi operatori na tržištu su s HT-om spojeni na više regionalnih centrala, pa su isto tako, cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mreže drugih operatora, koje je HT dogovorio s ostalim operatorima prilikom njihovog ulaska na tržište, odgovarale cijeni usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a na regionalnoj razini.

Sukladno navedenom Agencija će odrediti asimetrične cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mreže drugih operatora u odnosu na uslugu završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a na regionalnoj razini.

U slučaju da se u vremenu trajanja ove analize promijeni struktura međupovezivanja HT-a i ostalih operatora, Agencija će donijeti odluku o određivanju asimetrije i na nekoj drugoj razini, osim regionalne razine.

8.1.4.2.2. Određivanje početne vrijednosti postotka X

Agencija je iz podataka dostavljenih u upitnicima za nepokretne mreže zaključila da su ostali operatori prilikom ulaska na tržište u drugoj polovici 2005. godine, u pregovorima s HT-om ugovorili cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu na razini usluge završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a. Iz navedenog proizlazi da su cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a i u mrežama ostalih operatora od samih početaka bile simetrične. Drugim riječima, od ulaska na tržište, a kako je i dokazano u poglavlju 6.4., ostali operatori nisu imali protutežnu kupovnu moć, odnosno nisu uspjeli u pregovorima postići odgovarajuću cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, odnosno postići određeni stupanj asimetrije.

U vrijeme ulaska novih operatora na tržište na snazi je bio ZOT, po kojem je HT bio jedini operator nepokretne mreže koji je imao status značajne tržišne snage na tržištu međusobnog povezivanja. Sukladno tome, Agencija nije mogla određivati cijene usluga operatora koji nemaju status značajne tržišne snage. Isto tako, u to vrijeme Agencija nije zaprimila niti jedan zahtjev za vođenjem spora u vezi cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži nekog od operatora.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da je potrebno postaviti cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva u mreže drugih operatora na razinu cijene koju su drugi operatori imali dogovorenu s HT-om do dana 01. ožujka 2009. g..

Iz navedenog proizlazi da ostali operatori, na temelju ove analize tržišta, a uzevši u obzir cijenu usluge završavanja (terminacije) u vlastitu mrežu koju su do dana 01. ožujka 2009.g. imali dogovorenu s HT-om, u prvoj godini mogu naplatiti uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu na istoj razini, odnosno u iznosu 0,095 kn/min, a što predstavlja 42% veću cijenu. Navedeni postotak od 42% je početni stupanj asimetrije.

8.1.4.2.3. Određivanje vremenskog trajanja asimetrije, odnosno roka u kojem će cijene postati simetrične

Agencija je prilikom određivanja načina na koji će se cijene usluge završavanja (terminacije) poziva između HT-a i ostalih operatora izjednačiti⁶⁹, koristila linearnu metodu iz razloga što ne posjeduje troškovni model po kojem bi proces izjednačavanja cijena mogla izračunati na drugačiji način⁷⁰.

Sukladno svemu gore navedenom Agencija je odredila izjednačavanje cijena usluga završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a i ostalih operatora sa značajnom tržišnom snagom po proteku razdoblja od 3 godine i na način kako je opisano u tablici 15.

Tablica 15. Stupanj asimetrije po godinama

	1. godina	2. godina	3. godina	4. godina
asimetrija	42%	28%	14%	0%

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra potrebnim odrediti regulatornu obvezu nadzora cijena ostalim operatorima na temelju zaključka iz poglavlja 7.2.2. jer bi ostali operatori mogli, u odsustvu regulacije, postaviti previsoke cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastite mreže za potencijalne nove operatore na tržištu i time iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage. Kako bi navedenu mogućnost spriječila, Agencija je odredila regulatornu obvezu nadzora cijena ostalim operatorima i to na sljedeći način:

1. operatori sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, osim HT-a, su u mogućnosti dana 01. siječnja 2010. godine započeti primjenjivati cijenu za uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu u iznosu od 0,095 kn/min^{71 72 73}. Navedena cijena bit će sastavni dio minimalne ponude uvjeta međupovezivanja koju su ostali operatori sa značajnom tržišnom snagom, osim HT-a, sukladno obvezi transparentnosti, obvezni objaviti;
2. operatori sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, osim HT-a, su u mogućnosti, novu cijenu usluge završavanja

⁶⁹ vremenski period u kojem asimetrične cijene postaju simetrične

⁷⁰ U slučaju da Agencija posjeduje troškovni model mogla bi, prateći ekonomije razmjera koje dovode do efikasnosti operatora, računati postotak asimetrije za uslugu završavanja (terminacije) poziva u mreže ostalih operatora

⁷¹ Cijena se odnosi na vrijeme jakog prometa, dok je cijena za vrijeme slabog prometa 50% niža; vrijeme trajanja jakog i slabog prometa mora biti usklađeno s vremenom trajanja jakog i slabog prometa kod HT-a, kako bi se zadržao dodijeljeni stupanj asimetrije

⁷² Navedena cijena predstavlja cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini u mrežu HT-a uvećanu za 42%

⁷³ navedena cijena se ne odnosi na pozive na brojeve hitnih službi

(terminacije) poziva u vlastitu mrežu, koja će biti uvećana za 28% od cijene koju je, sukladno regulatornim obvezama, obvezan primijeniti HT u drugoj godini, ugraditi u minimalnu ponudu uvjeta međupovezivanja i primijeniti po proteku jedne godine od primjene cijena navedenih pod točkom 1.

3. operatori sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, osim HT-a, su u mogućnosti, novu cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, koja će biti uvećana za 14% od cijene koju je, sukladno regulatornim obvezama, obvezan primijeniti HT u trećoj godini, ugraditi u minimalnu ponudu uvjeta međupovezivanja i primijeniti po proteku jedne godine od primjene cijena navedenih pod točkom 2.
4. operatori sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, osim HT-a, obvezni su, 60 dana prije primjene novih cijena za uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu provesti postupak provjere cijena završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu na temelju metodologije koja je objašnjena u poglavlju 8.1.4.1. ovog dokumenta. Navedeni operatori obvezni su nove cijene za uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu ugraditi u minimalnu ponudu uvjeta međupovezivanja i primijeniti po proteku jedne godine od primjene cijena navedenih pod točkom 3., odnosno u četvrtoj godini. Navedena cijena bit će ista kao cijena HT-a.
5. u slučaju da operatori sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, osim HT-a, ne prihvate mogućnost naplaćivanja cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu na način kako je određeno točkom 1., obvezni su do dana 01. siječnja 2010.g. u skladu s regulatornim obvezama koje su im određene, implementirati istu cijenu za uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu kao i HT, u iznosu od 0,067 kn/min. U navedenom slučaju na ostale operatore sa značajnom tržišnom snagom odnose se i obveze koje je Agencija, u poglavlju 8.1.4.1. pod točkama 2. i 3., odredila HT-u. Također, u slučaju da operatori sa značajnom tržišnom snagom ne prihvate mogućnost da u vlastitu mrežu naplaćuju cijenu za uslugu završavanja (terminacije) poziva na način kako je određeno točkom 2. ovog poglavlja obvezni su točno godinu dana nakon što je implementirana cijena pod točkom 1. implementirati istu cijenu koja će u tom trenutku vrijediti za HT. Nadalje, u slučaju da operatori sa značajnom tržišnom snagom ne prihvate mogućnost da u vlastitu mrežu naplaćuje cijenu za uslugu završavanja (terminacije) poziva na način kako je određeno točkom 3. ovog poglavlja obvezni su točno godinu dana nakon što je implementirana cijena pod točkom 2. implementirati istu cijenu koja će u tom trenutku vrijediti za HT.

Agencija je u poglavlju 8.1.4.1.3. ovog dokumenta navela da uzevši u obzir nagle promjene u tečajevima koje uzrokuje svjetska ekonomska kriza, smatra opravdanim omogućiti HT-u kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom, promjenu cijene završavanja (terminacije) poziva koja će odgovarati novom prosječnom tečaju kune u odnosu na euro, ukoliko se prosječni tečaj kune u odnosu na euro za razdoblje posljednjih šest mjeseci prema podacima Hrvatske narodne banke promijeni više od 10% u odnosu na tečaj na temelju kojeg je izračunata cijena završavanja (terminacije) poziva za svaku godinu od strane Agencije. Nastavno na navedeno, odnosno u slučaju da HT promijeni cijenu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu zbog promjena u tečaju, ostali će operatori biti u mogućnosti promijeniti cijenu završavanja

(terminacije) poziva u vlastitu mrežu na način da se zadrži iznos asimetrije koji je Agencija navela u tablici 15. ovog dokumenta.

S druge strane, Agencija smatra opravdanim promijeniti cijenu završavanja (terminacije) poziva u slučaju da se tečaj kune u odnosu na euro u razdoblju od posljednjih šest mjeseci prema podacima Hrvatske narodne banke promijeni više od 10% u odnosu na tečaj na temelju kojeg je izračunata cijena završavanja (terminacije) poziva za svaku godinu. Drugim riječima, Agencija će biti u mogućnosti promijeniti cijenu završavanja (terminacije) poziva ostalih operatora u slučaju da poraste vrijednost kune u odnosu na euro za više od 10% u odnosu na tečaj koji je primijenjen za izračun cijene završavanja (terminacije) poziva, poštujući asimetriju koju je navela u tablici 15. ovog dokumenta⁷⁴.

Agencija smatra da se određivanjem ove regulatorne obveze rješava prepreka razvoju tržišnog natjecanja definirana u poglavlju 7.2.2. no isto tako u poglavlju 7.2.3. je definirana prepreka razvoju tržišnog natjecanja koja se, osim ovom regulatornom obvezom, dodatno rješava i obvezom nediskriminacije. Isto tako Agencija smatra da se određivanjem regulatorne obveze nadzora cijena, na način da se ostalim operatorima nepokretnih mreža dopusti postavljanje cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastite mreže na veću razinu od cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a (asimetrija), daje poticaj operatorima za ulaganja u vlastitu infrastrukturu, a što će osigurati veću konkurentnost na maloprodajnoj razini i dovesti do povećanja broja korisnika novih operatora, većih ulaganja u vlastitu infrastrukturu i u konačnici velikih koristi za krajnje korisnike u pogledu veće konkurencije i nižih cijena.

8.1.5. Obveza računovodstvenog razdvajanja⁷⁵

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom obvezu računovodstvenog razdvajanja određenih djelatnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom.

Agencija osobito može zatražiti od vertikalno integriranog operatora da učini transparentnim svoje veleprodajne cijene i transferne naknade, osobito kako bi se osiguralo ispunjavanje obveze nediskriminacije u skladu sa člankom 59. ZEK-a, ili prema potrebi, spriječilo nepravedno međusobno subvencioniranje.

Način i postupak vođenja razdvojenog računovodstva mogu se pobliže utvrditi odlukom Agencije iz članka 56. ovoga Zakona.

⁷⁴ Primjer za prvu godinu. U slučaju da u određenom trenutku prosječni srednji tečaj HNB-a za posljednjih šest mjeseci iznosi minimalno 7,8923 kuna za 1 euro, a HT promijeni cijenu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, ostali operatori će biti u mogućnosti cijene završavanja (terminacije) poziva, koje su vezane na metodologiju iz poglavlja 8.1.4.1.2. ovog dokumenta, u kojem je izračunata cijena završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini za HT, pretvoriti u iznosu u kunama na temelju novog tečaja. Konkretno, u slučaju da se navedeno dogodi u razdoblju od godine dana od stupanja na snagu ove analize, cijena završavanja (terminacije) poziva u mrežu ostalih operatora ne bi se određivala po tečaju od 7,1748 kn za 1 euro i za uslugu regionalnog završavanja iznosila 0,095 kn/min u vrijeme jakog, odnosno 0,047 kn/min u vrijeme slabog prometa, već bi se, primjerice, odredila po tečaju od 7,8923 kuna za 1 euro te bi iznosila 0,105 kn/min u vrijeme jakog prometa, a u vrijeme slabog prometa 0,052 kn/min. Ostali operatori će navedeno biti u mogućnosti napraviti i u ostalim godinama na koje se odnosi ova analiza u slučaju da se za navedenim pokaže potreba.

⁷⁵ članak 11. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

U svrhu provjere ispunjavanja obveza transparentnosti i nediskriminacije Agencija može zatražiti uvid u računovodstvene podatke, uključujući podatke o prihodima ostvarenim na tržištu, koje može objaviti ukoliko bi objava istih pridonijela slobodnom tržišnom natjecanju, vodeći pritom računa o zaštiti tajnosti podataka u skladu s člankom 15. ZEK-a.

Strukturnim odvajanjem i zasebnim obračunavanjem troškova elektroničkih komunikacijskih usluga operatora sa značajnom tržišnom snagom postiže se ispunjenje zakonske obveze u svrhu sprečavanja subvencioniranja jedne od drugih elektroničkih komunikacijskih usluga na mjerodavnim tržištima na kojima su operatori proglašeni operatorima sa značajnom tržišnom snagom. Računovodstveno razdvajanje podrazumijeva da su aktivnosti operatora podijeljene u posebne poslove ili usluge za računovodstvene potrebe te se na taj način kroz sustav odvojenih računa omogućava provođenje načela nediskriminacije tj. jednakih tržišnih uvjeta što omogućava razvoj konkurencije i ulazak novih operatora na tržište.

Prema odredbama članka 57. ZOT-a obveza računovodstvenog razdvajanja je bila propisana HT-u po sili zakona, u trenutku kada je proglašen operatorom sa znatnijom tržišnom snagom. Također, stavkom 5. navedenog članka je određeno da Vijeće Agencije svojim rješenjem odredi način razdvajanja poslovnih aktivnosti operatora sa znatnijom tržišnom snagom u pogledu njihova ustrojstva i obračuna te druge potankosti u vezi s tim razdvajanjem. Sukladno navedenom, Vijeće Agencije je 18. studenoga 2008. godine donijelo rješenje⁷⁶ kojim je HT-u naložilo način provedbe računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, i to na način i u rokovima koji su određeni dokumentom „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“.

S obzirom da je analizom provedenom u ovom dokumentu, utvrđeno da HT može, u odsustvu regulacije, cjenovno diskriminirati operatore u odnosu na svoj maloprodajni dio ili povezana društva, kao i unakrsno subvencionirati usluge na vertikalno povezanim tržištima, i time iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage, Agencija je odredila da se navedena regulatorna obveza treba zadržati čime bi se spriječili ranije navedeni problemi na tržištu, te se sukladno tome HT-u određuje regulatorna obveza računovodstvenog razdvajanja na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu koja se pruža na fiksnoj lokaciji.

Agencija smatra da se regulatornom obvezom računovodstvenog razdvajanja, rješavaju sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavljima 7.2.3. i 7.2.8.1. i sve prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi dovesti do istih rezultata na tržištu. Isto tako, Agencija smatra da će se direktno riješiti problem unakrsnog subvencioniranja i to u kombinaciji s već određenim obvezama nediskriminacije, transparentnosti i nadzora cijena. Sukladno navedenom, Agencija je odredila regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja HT-u i to kao dopunsku obvezu obvezama nediskriminacije i transparentnosti.

Vijeće Agencije je, kako je gore i navedeno, odredilo obvezu računovodstvenog razdvajanja HT-u, koja se odnosi na tržište završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu i koje je u dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“ određeno pod nazivom „Segment 5 – Završavanje (terminacija) poziva u određenu javnu telefonsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji“. Naime, navedenim dokumentom je definiran način provedbe računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, na način i u rokovima

⁷⁶ klasa: 130-01/06-01/09, ur.broj: 376-11-18

koje HT treba provesti u praksi, a kako bi se provela regulatorna obveza računovodstvenog odvajanja sukladno odredbama ZOT-a.

Nastavno, Agencija je u ovom poglavlju, na temelju odredbi ZEK-a, odredila regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja HT-u koja je istovjetna obvezi računovodstvenog razdvajanja čiji je način provedbe Vijeće Agencije odredilo rješenjem od dana 18. studenog 2008. godine. S obzirom na navedeno, HT je obavezan provesti odredbe navedenog rješenja koje se odnose na tržište završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a, a koje je u navedenom rješenju, odnosno, dokumentom „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“ određeno pod nazivom „Segment 5 – Završavanje (terminacija) poziva u određenu javnu telefonsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji“.

Agencija određuje HT-u obvezu računovodstvenog razdvajanja računovodstvenih podataka na tržištu završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a od ostalih veleprodajnih i maloprodajnih tržišta, a kako bi se moglo provjeriti provode li se obveze transparentnosti i nediskriminacije u vezi s cijenama usluge završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a, odnosno utvrditi diskriminira li HT cjenovno ostale operatore u odnosu na svoj maloprodajni dio i povezana društva.

Ovom regulatornom obvezom se određuje HT-u, a kao potvrda provođenja obveza transparentnosti i nediskriminacije u vezi s cijenama usluge završavanja (terminacije) poziva, vođenje i prikaz računovodstvenih podataka posebno za usluge definirane na tržištu završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a odvojeno od računovodstvenih podataka za ostale djelatnosti HT-a, a čime će se omogućiti transparentnost svih veleprodajnih cijena po kojima HT svoje usluge pruža ostalim operatorima, kao i transfernih naknada po kojima HT svoje usluge pruža svome maloprodajnom dijelu i povezanim društvima.

HT pri ispunjavanju regulatorne obveze računovodstvenog razdvajanja, mora osobito voditi računa o preporukama i smjernicama Europske komisije na području računovodstvenog razdvajanja.

Kako je gore i navedeno, Agencija HT-u određuje regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja radi omogućavanja kontrole provođenja regulatornih obveza transparentnosti i nediskriminacije, a isto tako i radi onemogućavanja unakrsnog subvencioniranja između usluga koje HT nudi. Naime, HT je vertikalno integrirani operator zbog čega je važno imati kontrolu nad transfernim naknadama koje nudi svome maloprodajnom dijelu, a kako ne bi unakrsnim subvencioniranjem prenio značajnu tržišnu snagu s tržišta završavanja (terminacije) poziva na pripadajuće maloprodajno tržište. Budući da se i veleprodajna i maloprodajna usluga nude unutar istog, vertikalno integriranog operatora, računovodstveno razdvajanje je jedini način kontrole kako bi se utvrdilo subvencionira li operator unakrsno usluge i time vertikalno prenosi značajnu tržišnu snagu.

Obveze koje Agencija odredi operatoru sa značajnom tržišnom snagom moraju biti razmjerne koristima koje su posljedica ispunjenja te obveze. Iako određivanje ove regulatorne obveze iziskuje dodatne troškove HT-a, Agencija smatra da bi korist od obveze, koja se ogleda u onemogućavanju kršenja regulatorne obveze transparentnosti i nediskriminacije te sprečavanju unakrsnog subvencioniranja (jer one same za sebe to ne bi mogle), bila puno veća od troškova koji bi se kao rezultat određivanja navedene obveze pojavili. Predmetnom regulatornom obvezom se samo provjerava usklađenost HT-a s ostalim regulatornim obvezama određenim ovim dokumentom.

Isto tako Agencija smatra da određivanje regulatorne obveze računovodstvenog razdvajanja ostalim operatorima sa značajnom tržišnom snagom ne bi bilo u skladu s načelom razmjernosti iz razloga što bi koristi od određivanja regulatorne obveze ostalim operatorima bile manje od troškova implementacije navedene regulatorne obveze. Naime, ostali operatori na tržištu su po prihodima, broju korisnika i broju zaposlenih, slabiji od HT-a te bi im, sukladno tome, nametanje predmetne regulatorne obveze bilo teško provedivo u praksi i iziskivalo bi velike troškove u odnosu na njihove prihode i koristi od određivanja navedene regulatorne obveze.

8.1.6. Ostale regulatorne obveze koje bi Agencija, na temelju ZEK-a, mogla propisati na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenoj nepokretnoj javnoj telefonskoj mreži koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Isto tako, Agencija je u poglavlju 7.2.6.3. ovog dokumenta navela prepreku koja se odnosi na neopravdano korištenje informacija o konkurentima. Naime, za navedenu prepreku Agencija ne treba odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom regulatornu obvezu iz razloga što navedeno nije dozvoljeno neovisno o statusu operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Drugim riječima, niti jedan operator, neovisno ima li ili nema status operatora sa značajnom tržišnom snagom, ne smije neopravdano koristiti informacije o konkurentima. Navedeno je propisano člankom 66. stavkom 3. ZEK-a koji jasno kaže da operatori, koji su od drugih operatora pribavili podatke prije, tijekom ili nakon postupka pregovaranja o međupovezivanju, mogu te podatke upotrijebiti isključivo u svrhe za koje su dostavljeni⁷⁷.

U svrhu učinkovitog provođenja regulatornih obveza sadržanih u 8. poglavlju ovog dokumenta, Agencija, prema potrebi, daje odgovarajuće provedbene upute operatorima sa značajnom tržišnom snagom kojih su se isti obvezni pridržavati.

⁷⁷ Članak 4. Direktive o pristupu (eng. „Access Directive“)

9. Prilozi

9.1. Prilog A – mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja

REPUBLIKA HRVATSKA
AGENCIJA ZA ZAŠTITU
TRŽIŠNOG NATJECANJA

CROATIAN COMPETITION AGENCY

Klasa: 031-01/2009-01/17
Urbroj: 580-05-09-45-2
Zagreb, 26. ožujka 2009.

REPUBLIKA HRVATSKA
HRVATSKA AGENCIJA ZA POŠTU I
ELEKTRONIČKE KOMUNIKACIJE

Primljeno:	3.4.2009 9:45:23	
Klasifikacijska oznaka	Org. jed.	
344-01/09-01/737	-11	
Urudžbeni broj:	Pril.	Vrij.
580-09-1	0	0

HRVATSKA AGENCIJA ZA POŠTU I
ELEKTRONIČKE KOMUNIKACIJE
n/r g. Gašpera Gačine, predsjednika Vijeća Agencije

Jurišićeva 13
10000 Zagreb

Predmet: Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije
- zahtjev za davanjem mišljenja o mjerodavnim tržištima
- stručno mišljenje; dostavlja se

Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja (dalje: Agencija) zaprimila je 10. ožujka 2009. zahtjev Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije (dalje: HAKOM) kojim traži mišljenje Agencije o zaključcima koji se tiču određivanja mjerodavnih tržišta sukladno Zakonu o elektroničkim komunikacijama („Narodne novine“, broj 73/08; dalje: Zakon) i prijedloga Odluka donesenih u svezi istih.

Agencija je izvršila uvid u prijedloge Odluka, te je na temelju odluke Vijeća za zaštitu tržišnog natjecanja (dalje: Vijeće), u smislu članka 29. stavka 1., članka 34. i članka 35. stavka 1. točke 6. Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja, sa 11. sjednice, održane 26. ožujka 2009. donijela sljedeće:

M I Š L J E N J E

Prijedlozi Odluka koje je Agenciji dostavila Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije, nisu u suprotnosti s odredbama Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja.

Obrazloženje

U postupku javne rasprave, HAKOM je dostavio Agenciji analize sljedećih tržišta: tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, tržišta veleprodajnog širokopojsnog pristupa, tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu

komunikacijsku mrežu, tržište prijenosa (tranzita) poziva u nepokretnoj javnoj komunikacijskoj mreži, tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz pokretnih javnih komunikacijskih mreža, tržište završavanja (terminacije) SMS poruka u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu i tržište javno dostupne telefonske usluge u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama, kao i prijedloge Odluka temeljenih na navedenim analizama.

Uvidom u prijedloge Odluka, Agencija je utvrdila kako je riječ o dokumentima tehničkog karaktera koje je HAKOM donio u okviru svojih regulatornih nadležnosti, koji nisu u suprotnosti s odredbama Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja.

Međutim, Agencija u konkretnim postupcima vezanim uz poduzetnike koji djeluju na tržištu telekomunikacijskih usluga, u svakom pojedinom slučaju individualno utvrđuje mjerodavno tržište, koje se ne mora nužno poklapati s mjerodavnim tržištima koja je HAKOM utvrdio *ex ante*.

Predsjednica Vijeća
za zaštitu tržišnog natjecanja

Olgica Sprevec

9.2. Prilog B – komentari na tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji i osvrt Agencije na navedene komentare

9.2.1. Komentari HT-Hrvatskih Telekomunikacija d.d. na analizu tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Komentar HT-a na poglavlje 4.1. „Glavne karakteristike nepokretnih mreža i međupovezivanja u Republici Hrvatskoj“ i osvrt Agencije na isti

HT:

I) Makar u fusnoti br. 19 dokumenta stoji kako B-net Hrvatska d.o.o. nije obuhvaćen konkretnom analizom iz razloga što pruža navedenu uslugu „u suradnji s društvom Voljatelj d.o.o.“, ovakvo obrazloženje nije jasno niti dovoljno za isključenje jednog od operatora iz analize tržišta na kojemu posluje. Iz konkretnog obrazloženja nije jasno o kakvoj se „suradnji“ radi te radi čega bi takva „suradnja“ bila ključna za izuzimanje određenog operatora iz analize tržišta, niti je iz istoga razvidno radi čega bi takvo izuzimanje B-net-a iz analize tržišta bilo opravdano, uzimajući u obzir specifičnosti telekomunikacijskih tržišta u RH.

Smatramo nužnim uključiti sve operatore koji posluju na određenom tržištu u analizu konkretnog tržišta, jer će u protivnom analiza tržišta biti nepotpuna, što dovodi u pitanje njenu vjerodostojnost.

Odgovor na komentar HT-a

Puni tekst fusnote br. 19 dokumenta glasi: „¹⁹ B-net Hrvatska d.o.o. pruža javno dostupnu telefonsku uslugu kao daljnu prodaju (preprodaju) telekomunikacijskih usluga u suradnji s društvom Voljatelj d.o.o. te stoga nije obuhvaćen ovom analizom.“ te je iz istog jasno vidljivo o kakvoj je suradnji riječ.

B.net uslugu pruža u skladu s odredbama članka 6. stavaka 5. i 6. Pravilnika o telekomunikacijskim uslugama kao daljnu prodaju (preprodaju) telekomunikacijskih usluga, u suradnji s društvom Voljatelj d.o.o. ili s drugim davateljima telekomunikacijskih govornih usluga koji imaju propisanu dozvolu za pružanje javnih govornih usluga (dalje u tekstu: "pristupni operator"), pri čemu je Voljatelj d.o.o. (ili drugi davatelj usluga) pretplatnikov pristupni operator, za što prema mišljenju Hrvatske agencije za telekomunikacije (klasa 344-04/06-01/114 ur.broj: 376-061-06-2 VB/VŠ) od 26. lipnja 2006.g. B.net-u nije potrebna posebna dozvola za pružanje javnih govornih usluga.

Budući da je predmet analize veleprodajno tržište usluge završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu, za potrebe iste koristili su se podaci onih operatora koji navedenu uslugu i pružaju. S obzirom da u mrežu B-net-a promet ne terminira, odnosno da B-net ne pruža usluge samom sebi, već ih „kupuje“ od Voljatela, nisu mogli biti zatraženi ni uključeni podaci B-neta, već su se kao vjerodostojni koristili podaci od Voljatela. Naime, u analizu je uključen promet Voljatela, a u kojem su sadržane i minute Voljatela (za vlastite potrebe) i minute B-net-ovih korisnika. Neutemeljeni su stoga navodi HT-a „...nije jasno niti

dovoljno za isključenje jednog od operatora iz analize tržišta na kojemu posluje...“ odnosno komentar „*Smatramo nužnim uključiti sve operatore koji posluju na određenom tržištu u analizu konkretnog tržišta, jer će u protivnom analiza tržišta biti nepotpuna, što dovodi u pitanje njenu vjerodostojnost.*“ Budući da podaci trgovačkog društva Voljatel d.o.o. prikupljeni upitnicima, a obuhvaćeni analizom uključuju promet trgovačkog društva B-net Hrvatska d.o.o. zbog čega je provedena analiza potpuna, a njena vjerodostojnost, suprotno navodima HT-a neupitna.

Temeljem iste logike, kada je riječ o usluzi započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, HT je dostavio podatke za uslugu originacije za CPS koji prodaje drugim operatorima (npr. Optimi) dok je Optima u svom upitniku dostavila samo onu originaciju što ju pruža za vlastite potrebe.

HT:

II) Skrećemo pozornost da navedeno nije u skladu s prethodnim odlukama, odnosno mišljenjima Agencije. Naime, Agencija je proglasila sve usluge HT-a koje se temelje na HT-ovoj platformi za pružanje govornih usluga korištenjem IP protokola uz postojanje posebnog virtualnog kanala za prijenos govora, javnim govornim uslugama (rješenje Agencije od 7. travnja 2008.g.). Drugim riječima, a sukladno spomenutom rješenju Agencije, HT ne pruža VoIP usluge, već javne govorne usluge u nepokretnoj mreži.

Smatramo da prethodno navedeno ukazuje na nedosljednost u tretmanu pojedinih usluga, a posljedično dovodi u pitanje pravilno određivanje mjerodavnog tržišta, odnosno opravdanost neprepoznavanja određenih VoIP poziva zamjenskom uslugom pozivima završenim u nepokretnim mrežama (5.1.1.2.).

Odgovor na komentar HT-a

Agencija je u rečenici: „*HT je kroz godine razvio mrežu, pretežno fokusiranu na pružanje javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži, na koju nadograđuje druge tipove elektroničkih komunikacijskih usluga kao što su podatkovne komunikacije (Internet, VoIP, IPTV) i bežični pristup Internetu*“, s tehničkog stajališta navela da HT nudi VoIP, odnosno govorne usluge putem internetskog protokola, s naglaskom na IP odnosno na prijenos različit od komutacije kanala. No u daljnjem dijelu teksta definirano je da je usluga Net Phone Paketi SME, koja pomoću posebnog virtualnog kanala ima odvojen prijenos podataka od govora, javna govorna usluga u nepokretnoj mreži koja se pruža putem IP tehnologije. Iz toga je vidljivo da Agencija nije bila nedosljedna u tretmanu pojedinih usluga.

Komentar HT-a na poglavlje 5. „Određivanje mjerodavnog tržišta“ i osvrt Agencije na isti

HT:

Kao jedan od ključnih načina za određivanje mjerodavnog tržišta u smislu identifikacije usluga koje čine navedeno tržište, dakle, usluga koje su međusobno zamjenjive, dokument spominje primjenu testa hipotetskog monopola (dalje: SSNIP test). Međutim, unatoč činjenici što SSNIP test predstavlja važan pokazatelj stupnja zamjenjivosti usluga, dokument ne sadrži prikaz konkretnih rezultata provedenog testa, što znači da u tekstu nedostaju najvažniji podaci za procjenu (a time i provjeru) zaključaka Agencije po pitanju zamjenjivosti usluge. Konkretno, nedostaju empirijski podaci koji pokazuju kakva se reakcija korisnika može

očekivati u slučaju malog, ali značajnog povećanja cijena, a što bi onda ukazivalo na zamjenjivost usluga na tržištu.

Primjerice, pod točkom 5.1.1. Zamjenjivost na strani potražnje – maloprodajna razina, navedeno je da je pri utvrđivanju mogućih prepreka potencijalnom povećanju cijena terminacije poziva potrebno „...razmotriti ponašanje i pozivatelja i pozvanog, odnosno, korisnikovu cjenovnu osviještenost i osjetljivost na cjenovne promjene“. Međutim, nakon toga nije uslijedio prikaz ispitane/utvrđene razine cjenovne osviještenosti i osjetljivosti korisnika na cjenovne promjene, utemeljene na rezultatima SSNIP testa, već općeniti zaključak da su „korisnici osjetljivi na cijenu usluge koju kupuju“, što je općepoznato i nedovoljno konkretno za tržišnu analizu zamjenjivosti određenih usluga.

U prilog navedenom govori i Eksplanatorni memorandum Europske Komisije objavljen uz Preporuku o mjerodavnim tržištima iz prosinca 2007., na stranici 10., gdje navodi kako događaji koje regulator predviđa, a na kojima temelji regulatorne odluke, moraju biti očekivani u razumnom vremenskom periodu, te se temeljiti na konkretnim elementima, *a ne na nečemu što je teoretski moguće*.

Stoga, a u nedostatku prikaza konkretnih rezultata SSNIP testa, zaključci koje Agencija navodi u dokumentu vezano uz pitanje zamjenjivosti na strani ponude/potražnje, predstavljaju općenite konstatacije, čiju vjerodostojnost nije moguće provjeriti, te za koje je upitno da li uzimaju u obzir specifičnosti hrvatskog tržišta terminacije poziva u nepokretnu javnu komunikacijsku mrežu. Detaljniji osvrt na analizu zamjenjivosti slijedi ispod.

Odgovor na komentar HT-a:

Test hipotetskog monopolista (dalje u tekstu: SSNIP test) je formalne ekonomske prirode i kao takav zamjena ad hoc određivanju mjerodavnog tržišta. Osnova SSNIP testa jest hipoteza ili pretpostavka pa je stoga i sama srž testa hipotetskog monopolista predviđanje; procjena najvjerojatnijeg ishoda, a nipošto dokazivanje. SSNIP test podrazumijeva razmatranje usluge i predviđanje/nagađanje/pretpostavljanje kako bi na prodaju i, posljedično zaradu hipotetskog monopolista u odsustvu regulacije, utjecao mali, ali značajan, trajni rast cijena (5-10%) promatrane usluge. SSNIP test moguće je (dakle ne i potrebno ili nužno) provesti empirijskom procjenom. Uporište same empirijske procjene su podaci prikupljeni istraživanjem tržišta (ispitivanjem korisnika i tržišta). S obzirom da su konkretni podaci potrebni za empirijsko provođenje ovog testa rijetko dostupni nacionalnim regulatornim tijelima, napominjemo kako ni europska praksa nije usmjerena na prikupljanje niti prikazivanje konkretnih rezultata SSNIP testa. Naime, i prema viđenju IRG-a, SSNIP test je hipotetski eksperiment koji nacionalna regulatorna tijela provode vrlo često uz nedostatak odgovarajućih informacija ili podataka (npr. cjenovna elastičnost). Pri tome, IRG uvažava korist dostupnih/postojećih podataka (npr. prošle promjene cijena), međutim napominje kako dostupnost ovakvih ili sličnih podataka nikako ne smije biti promatrana kao *conditio sine qua non*, ni za provođenje SSNIP testa, niti za određivanje tržišta. SSNIP test trebao bi, prije svega, doprinijeti pronalasku uzročno-posljedičnih veza i donošenju logičnih zaključaka u određenim situacijama u kojima se, eventualno postojeći podaci također mogu iskoristiti, međutim, postojanje istih za uspješno provođenje SSNIP testa nije obavezno.

U skladu s navedenim, Agencija je na temelju SSNIP testa iznijela samo zaključke koji su i više nego očiti s obzirom da proizlaze iz jasnih i nedvosmislenih situacija na koje se navedeni test i odnosi.

Komentari HT-a na poglavlje 5. 1. „Mjerodavno tržište u dimenziji usluga“ i osvrt Agencije na iste
Komentar HT-a na poglavlje 5.1.1.1. „Pozivi upućeni na brojeve u pokretnim mrežama kao zamjenska usluga pozivima upućenim na brojeve u nepokretnim mrežama“ i osvrt Agencije na isti

HT:

Kao i u ostatku dokumenta, Agencija je u ovom dijelu propustila uzeti u obzir konkretnu situaciju kao i pokazatelje razvoja hrvatskog tržišta terminacije poziva. Konkretno, mišljenja smo kako je supstituciju poziva iz nepokretne u nepokretnu mrežu pozivima iz nepokretne u pokretnu mrežu ili pozivima iz pokretne u pokretnu mrežu (F2M supstitucija) potrebno uzeti u obzir kao realan utjecaj na tržišnu situaciju na tržištu terminacije u nepokretne mreže, te da bi se pozivi u pokretne mreže, uzimajući u obzir konkretne tržišne pokazatelje, mogli smatrati zamjenskom uslugom usluzi terminacije u nepokretne mreže.

Naime, prema podacima navedenim u slici 1 ispod, u razdoblju od 2005. godine, kada je udio poziva u nepokretnoj mreži u odnosu na udio poziva u pokretnim mrežama iznosio 66%/34%, trend F2M supstitucije se kontinuirano povećavao, tako da bi u 2008. godini udio poziva u nepokretnoj mreži u odnosu na udio poziva u pokretnim mrežama iznosio 47%/53%. Drugim riječima, u 2008. godini došlo je do konvergencije omjera udjela poziva u korist poziva u pokretnim mrežama, a ovaj trend F2M supstitucije se i dalje nastavlja.

Podaci koje Agencija navodi u slici 5. na stranici 23. dokumenta, te na kojima temelji svoj zaključak kako pozivi upućeni u pokretne mreže nisu zamjenski pozivima prema nepokretnim mrežama, nisu mjerodavni niti je na njima moguće temeljiti takav zaključak iz razloga što ne obuhvaćaju trend F2M supstitucije u potpunosti. Slika 5. prikazuje jedino odnos trajanja odlaznih poziva iz nepokretnih mreža prema nepokretnim i pokretnim mrežama, što pokazuje samo dio učinka F2M supstitucije, jer istovremeno ne pokazuje dio tržišta terminacije poziva u nepokretnu mrežu koji je u potpunosti zamijenjen pozivima iz pokretne mreže u pokretnu mrežu.

Stoga, učinak F2M supstitucije treba uzeti u obzir prilikom određivanja tržišta terminacije poziva u nepokretnu mrežu, a vodeći računa o tome da je zbog navedenog učinka udio poziva koji završavaju u nepokretnim mrežama spao na ispod 50%, učinku F2M supstitucije treba dati osobitu važnost.

Odgovor na komentar HT-a:

U poglavlju 5.1. Agencija navodi definiciju zamjenske usluge: „Zamjenska usluga je svaka usluga koja s obzirom na svoja svojstva, cijenu, namjenu i navike korisnika može zamijeniti drugu uslugu i na taj način zadovoljiti istorodnu potrebu korisnika.“ U skladu s navedenim, usluge koje dalje razmatra prilikom određivanja zamjenjivosti, jednako na maloprodajnoj kao i na veleprodajnoj razini, uspoređuje s obzirom na njihova svojstva, cijenu, namjenu i navike korisnika.

Kako je u dokumentu analize više puta navedeno, svaki poziv upućen na točno određeni broj u nepokretnoj mreži rezultirat će isporukom poziva na birani broj koji je pridružen određenoj fiksnoj lokaciji. Budući da je svaki telefonski broj poseban za svaku određenu fiksnu lokaciju, pozivatelj točno zna koga zove, međutim ne mora znati u kojoj je nepokretnoj mreži navedeni

broj, odnosno tko je pozvanom korisniku pristupni operator. **S obzirom da niti jedan operator ne može umjesto operatora čiji je broj pozvan, završiti poziv u svojoj mreži, poziv upućen prema nepokretnim mrežama**, odnosno na točno određeni broj na fiksnoj lokaciji, **nema prikladne zamjenske usluge**.

Isto tako, Agencija smatra potrebnim još jednom pojasniti, kako je za razliku od ostalih, usluga završavanja (terminacije) poziva vrlo specifična. Njena specifičnost proizlazi, prije svega iz općeprihvaćenog CPP principa naplate prema kojemu trošak poziva u cijelosti snosi pozivatelj. S obzirom da prema ovom principu, povećanje veleprodajne cijene usluge završavanja (terminacije) poziva neće osjetiti korisnik operatora kod kojeg je poziv završio, već korisnici operatora od kojeg je poziv upućen, operatori koji povećaju cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva, ne suočavaju se s direktnim cjenovnim ograničenjima s maloprodajne razine. Naime, povećanje maloprodajne cijene odražava se na krajnjem korisniku operatora s čije je mreže poziv upućen. Slijedom navedenog, ovakav princip naplate omogućava operatorima, neovisno o veličini njihove korisničke baze, da bez straha od gubitka korisnika, postave cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva na razinu znatno iznad pripadajućeg troška.

Temeljem navedenog, Agencija zaključuje kako je mjerodavno tržište završavanja (terminacije) poziva posebno, za svakog operatora nepokretnih mreža na tržištu. Isto tako, svaki operator posjeduje **u svojoj mreži 100% tržišnog udjela prema prihodima i trajanju**, odnosno, s obzirom na stabilnost tržišnog udjela, značajnu tržišnu snagu.

Nadalje, pozivatelj uvijek ima mogućnost umjesto upućivanja poziva na broj u nepokretnoj mreži, dobiti traženog korisnika na njegov broj u pokretnoj mreži, ukoliko ga isti posjeduje. Podsjećamo kako u dijelu 5.1.1.1., Agencija navodi kako se s obzirom na svojstva i namjenu poziva upućenih na brojeve u pokretnim mrežama, isti mogu smatrati zamjenskom uslugom pozivu upućenom na broj u nepokretnoj mreži. Međutim, u daljnjem razmatranju prema navikama korisnika i cijenama, a sukladno testu hipotetskog monopolista, zaključuje kako prethodno navedena zamjenjivost uzrokovana povećanjem cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u nepokretnoj mreži nije realna. Ovakav zaključak Agencije proizlazi iz razlike u maloprodajnim cijenama poziva. Naime, činjenica je da su cijene poziva upućenih iz nepokretnih mreža u pokretnu mrežu znatno više od cijena poziva iz nepokretne u nepokretnu mrežu. Isto tako, ukoliko je poziv upućen iz pokretne mreže, maloprodajna cijena tog poziva bit će ista neovisno o tome je li poziv upućen u drugu pokretnu ili nepokretnu mrežu. Međutim, ista maloprodajna cijena poziva nije posljedica jednake veleprodajne cijene usluge završavanja (terminacije) poziva budući da je trošak usluge završavanja (terminacije) poziva u pokretne mreže veći od troška usluge završavanja (terminacije) poziva u nepokretne mreže. Slijedom navedenog, spomenuta zamjenjivost uzrokovana povećanjem cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u nepokretnoj mreži nije realna.

Čak i kada bi Agencija, suprotno logici, promatrane usluge proglasila supstitutima, ni tada ne bi bilo ispravan ni opravdan zaključak o nepostojanju operatora sa značajnom tržišnom snagom u određenoj mreži kao niti onaj da pojedino tržište završavanja (terminacije) poziva uključuje i završavanje (terminaciju) poziva u druge mreže.

Agencija smatra kako rasprava o trendovima F2M supstitucije ima smisla u onom dijelu u kojem je riječ o određivanju cijena završavanja (terminacije) poziva, a s obzirom na trend povećanja cijena međusobnog povezivanja u nekim europskim državama kao posljedicu pada volumena fiksnog prometa. Pri tome, posebno ističemo kako je Agencija spomenuti trend

povećanja cijena međusobnog povezivanja, odnosno trend smanjenja volumena fiksnog prometa koji HT naglašava, uzela u obzir, budući da je prilikom izračuna cijena završavanja (terminacije) poziva izračunala prosječnu vrijednost svih zemalja EU (dakle i onih zemalja u kojima je sporna praksa aktualna).

Komentar HT-a na poglavlje 5.1.1.2. „Zaključak“ i osvrt Agencije na isti

HT:

Skrećemo pozornost da je Agencija u dijelu analize zamjenjivosti usluge terminacije poziva u nepokretnoj mreži na strani potražnje – maloprodajna razina, propustila uzeti u obzir razne vrste VoIP usluga koje su prisutne na tržištu, a koje operatori nude i korisnici koriste kao zamjenu za javnu govornu uslugu u nepokretnoj mreži.

Općepoznato je da VoIP usluge postoje na tržištu te smatramo da je Agencija u analizi tržišta bila dužna istražiti ovo pitanje, ukazati na činjenicu postojanja VoIP usluga te pokazati razmjernost korištenja VoIP-a kao i njegov tržišni potencijal. Manjkavost analize u ovom smislu naglašava više teoretsku prirodu ove analize, te dovodi u pitanje njenu utemeljenost na stvarnoj tržišnoj situaciji..

Odgovor na komentar HT-a:

Nastavno na zaprimljeni HT-ov komentar, Agencija ima potrebu pojasniti sljedeće.

Usluga prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), obuhvaća sve vrste prijenosa govora putem internetskog protokola, a koje mogu biti upravljane i neupravljane.

Kod „neupravljanih“ (*eng. unmanaged*) VoIP poziva govori se o usluzi prijenosa govora koja se pruža putem internetskog protokola, i koja istovremeno u jednom svom dijelu prolazi kroz javni Internet (VoI) te kao takva nema garantiranu kvalitetu. Prilikom analize zamjenjivosti potražnje na maloprodajnoj razini važno je napomenuti da navedena usluga nema garantiranu kvalitetu pružanja usluge, odnosno ne odgovara kvaliteti javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži zbog čega ni ne predstavlja zamjensku uslugu pozivima upućenim na broj u nepokretnoj mreži.

U slučaju upravljanih (*eng. managed*) VoIP poziva riječ je o usluzi prijenosa govora koja se pruža putem internetskog protokola i koja u potpunosti prolazi kroz mrežu operatora, međutim ne osigurava poseban virtualni kanal za prijenos govora. Zbog spomenutih karakteristika, prije svega nepostojanja posebnog virtualnog kanala za prijenos govora, ni kvaliteta ove vrste VOIP poziva ne odgovara u potpunosti kvaliteti javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži. Drugim riječima, ovakav upravljani VoIP poziv nema garantiranu kvalitetu te kao takav ne predstavlja zamjensku uslugu pozivima upućenim na broj u nepokretnoj mreži.

Upravljani (*eng. managed*) VoIP poziv kod kojega se prijenos govora pruža putem internetskog protokola i koji u potpunosti prolazi kroz mrežu operatora, a pritom osigurava poseban virtualni kanal za govor, Agencija je proglasila javno dostupnom telefonskom uslugom u nepokretnoj mreži, u odnosu na koju razmatra zamjenjivost prethodno navedenim vrstama VoIP poziva.

Slijedom navedenog, Agencija mijenja tekst dokumenta analize završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji u dijelu 5.1.1. Zamjenjivost na strani potražnje-maloprodajna razna, na način da se u 2. odjeljku iza rečenice: „Zamjenjivost na strani potražnje na maloprodajnoj razini predstavlja zamjenjivost javno ponuđenih elektroničkih komunikacijskih usluga kao odgovor krajnjih korisnika na malo, ali značajno, trajno povećanje cijena elektroničkih komunikacijskih usluga određenog operatora.“ doda rečenica: Maloprodajna usluga poziva, odnosno javno dostupna telefonska usluga jesu i upravljani VoIP pozivi kod kojih se prijenos govora pruža putem internetskog protokola i koji u potpunosti prolazi kroz mrežu operatora, a pritom osigurava poseban virtualni kanal za govor.

Nadalje, dodaje se poglavlje 5.1.1.1. Pozivi upućeni na VOIP brojeve kao zamjenska usluga pozivima upućenim na brojeve u nepokretnim mrežama te sadašnje poglavlje 5.1.1.1. postaje 5.1.1.2., odnosno poglavlje 5.1.1.2. postaje 5.1.1.3.

Poglavlje 5.1.1.1. Pozivi upućeni na VoIP brojeve kao zamjenska usluga pozivima upućenim na brojeve u nepokretnim mrežama (javno dostupnoj telefonskoj usluzi), sada glasi:

Kako je u prethodnom tekstu već navedeno, maloprodajna usluga poziva (javno dostupna telefonska usluga) jesu i upravljani VoIP pozivi kod kojih se prijenos govora pruža putem internetskog protokola i koji u potpunosti prolazi kroz mrežu operatora, a pritom osigurava poseban virtualni kanal za govor. Prilikom razmatranja zamjenjivosti na strani potražnje na maloprodajnoj razini, Agencija stavlja u odnos javno dostupnu telefonsku uslugu kao osnovnu i razne vrste VoIP poziva kao potencijalne zamjenske usluge javno dostupnoj telefonskoj usluzi.

Usluga prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), obuhvaća sve vrste prijenosa govora putem internetskog protokola, a koje mogu biti upravljane i neupravljane.

Kod „neupravljanih“ (*eng. unmanaged*) VoIP poziva govori se o usluzi prijenosa govora koja se pruža putem internetskog protokola, i koja istovremeno u jednom svom dijelu prolazi kroz javni Internet (VoI) te kao takva nema garantiranu kvalitetu. Prilikom analize zamjenjivosti potražnje na maloprodajnoj razini važno je napomenuti da navedena usluga nema garantiranu kvalitetu pružanja usluge, odnosno ne odgovara kvaliteti javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži zbog čega ni ne predstavlja zamjensku uslugu pozivima upućenim na broj u nepokretnoj mreži.

U slučaju upravljanih (*eng. managed*) VoIP poziva riječ je o usluzi prijenosa govora koja se pruža putem internetskog protokola i koja u potpunosti prolazi kroz mrežu HT-a, međutim ne osigurava poseban virtualni kanal za prijenos govora. Zbog spomenutih karakteristika, prije svega nepostojanja posebnog virtualnog kanala za prijenos govora, ni kvaliteta ove vrste VOIP poziva ne odgovara u potpunosti kvaliteti javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži. Drugim riječima, ovakav upravljani VoIP poziv nema garantiranu kvalitetu te kao takav ne predstavlja zamjensku uslugu pozivima upućenim na broj u nepokretnoj mreži.

Zaključci proizašli iz ovog poglavlja, sami po sebi otklanjaju sumnju HT-a o manjkavosti analize odnosno pitanje utemeljenosti iste na stvarnoj tržišnoj situaciji.

Komentar HT-a na poglavlje 5.1.2. „Zamjenjivost na strani potražnje – veleprodajna razina“ i osvrt Agencije na isti

HT:

Smatramo da zaključak prema kojem ne postoji nikakva zapreka koja bi spriječila HT da poveća veleprodajne cijene nije točan i to iz razloga što korisnici ipak imaju mogućnost izbora, koji se očituje u mogućnosti prelaska na usluge drugog operatora putem usluge izdvojene lokalne petlje HT-a, a što sprečava HT da se ponaša neovisno o konkurentima i krajnjim korisnicima.

Naime, makar bi HT, kao terminacijski operator, teoretski mogao povećati svoje cijene terminacije neovisno o ostalim operatorima, što ne bi nužno imalo za posljedicu odljev korisnika na strani HT-a (iz razloga što se uslijed CPP principa naplate, povećani trošak prenosi na pozivatelja), ne smije se zanemariti činjenica da je HT u ovom dijelu ipak suočen s realnim i ozbiljnim tržišnim pritiskom, u vidu mogućnosti prelaska korisnika na usluge drugog operatora putem HT-ove izdvojene lokalne petlje HT-a.

Drugim riječima, makar korisnik ne bi na vlastitom telefonskom računu osjetio povećanje terminacijskog troška, vjerojatno je da bi povećanje troška na strani pozivatelja dovelo do smanjenog broja poziva prema konkretnom korisniku, što bi istoga moglo potaknuti na prelazak na mrežu drugog operatora (koji nudi niže terminacijske naknade). U nedostatku usluge izdvojene lokalne petlje HT-a, ovaj prelazak bi bio znatno otežan, ako ne i nemoguć.

Dapače, a uzimajući u obzir da je korištenje potpunog pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji (ULL) HT-a samo u roku od godine dana učetverostručeno, držimo važnim uzeti ovu činjenicu u obzir, te sagledati razvoj tržišta terminacije poziva u nepokretnu mrežu s dinamičkog aspekta, uzimajući u obzir odljev korisnika s mreže HT-a na mreže drugih operatora temeljem ULL-a.

Skrećemo pozornost da je u rujnu 2007. g. broj ULL-a dosezao je tek cca. 19.000 dok se u razdoblju od godine i pol dana taj broj učetverostručio, te je početkom travnja 2009. iznosio preko 103.000 ULL-a. Stoga, držimo kako hrvatski korisnici imaju mogućnost odabira tj. mogu preći na mrežu drugog operatora, a što se svakodnevno i u sve većem broju slučajeva i događa. Ovdje osobito treba uzeti u obzir izrazito nisku cijenu po kojoj je HT dužan ponuditi svoje izdvojene petlje drugim operatorima.

Dakle, uslugu izdvojene lokalne petlje treba promatrati kao realan, aktualan i tržišno specifičan pritisak konkurencije na hrvatskom tržištu terminacije poziva u nepokretnu mrežu, koji posredno sprječava HT u povećanju terminacijskih naknada.

Odgovor na komentar HT-a

Specifičnost veleprodajne usluge završavanja (terminacije) poziva proizlazi prije svega iz općeprihvaćenog principa naplate prema kojemu trošak poziva u cijelosti snosi pozivatelj (CPP princip). Sukladno CPP-u principu, povećanje veleprodajne cijene usluge završavanja (terminacije) poziva neće osjetiti korisnik operatora kod kojeg je poziv završio, već korisnici operatora od kojeg je poziv upućen. Drugim riječima, operatori koji povećaju cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva, ne suočavaju se s direktnim cjenovnim ograničenjima s maloprodajne razine, budući da se povećanje maloprodajne cijene odražava na krajnjem

korisniku operatora s čije je mreže poziv upućen. Dakle, ovakav princip naplate omogućava operatorima da bez straha od gubitka korisnika, postavе cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva na razinu znatno iznad pripadajućeg troška.. Navedena mogućnost vrijedi za svakog operatora, neovisno o veličini njegove korisničke baze, budući da je svaki operator za svog korisnika operator sa značajnom tržišnom snagom.

Ovakva situacija, teško da bi, kako navodi HT: „na strani pozivatelja dovela do smanjenog broja poziva prema konkretnom korisniku, što bi istoga moglo potaknuti na prelazak u mrežu drugog operatora (koji nudi niže terminacijske naknade).“ Opisani scenarij tim je teže ostvariv, ako se uzme obzir činjenica da je usluga prenosivosti broja u Republici Hrvatskoj dostupna od 2006. godine, zbog čega je korisnicima teže utvrditi operatora pozvanog korisnika, a sukladno tome i cijenu završavanja (terminacije) poziva koju isti primjenjuje i koja će se u konačnici „prevaliti“ na pozivatelja. Kada je riječ o mogućnosti prelaska korisnika na usluge drugog operatora putem HT-ove izdvojene lokalne petlje, Agencija još jednom naglašava kako korisnik navedenu mogućnost neće realizirati izazvan povećanjem cijena terminacije, stoga nije sasvim jasna uzročno-posljedična niti bilo kakva druga veza između usluge izdvojene lokalne petlje i cijena terminacije.

Dodatno, napominjemo, kako u odsustvu regulacije ne bi bilo niti obveze izdvajanja lokalne petlje, koju HT vidi kao „realan, aktualan i tržišno specifičan pritisak konkurencije...koji posredno sprječava HT u povećanju terminacijskih naknada“, zbog čega bi, kako navodi sam HT „ovaj prelazak bio znatno otežan, ako ne i nemoguć.“Ipak, u poglavlju 6. dokumenta analize, u kojem Agencija između ostalog promatra međusobne odnose operatora koji nude uslugu završavanja (terminacije) poziva i utvrđuje njihove tržišne udjele, vidljiv je i do izražaja dolazi povećani broj izdvojenih lokalnih petlji budući da se isti očituje u porastu tržišnog udjela ostalih operatora u odnosu na tržišni udio HT-a. Drugim riječima, Agencija je vodila računa i uzela u obzir korištenje potpunog pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji (ULL) HT-a, odnosno, razvoj tržišta terminacije poziva u nepokretnu mrežu s dinamičkog aspekta. Budući da se gore navedeno razmišljanje HT-a protivi svakoj logici (ili je iskrivljeno), razumljivo je i posljedično, iako neumjesno, nezadovoljstvo činjenicom da je u svojim razmišljanjima i zaključcima Agencija bila nepristrana, objektivna i realna.

Komentar HT-a na poglavlje 5.3. „Stajalište nadležnog regulatornog tijela o određivanju mjerodavnog tržišta“

Komentar HT-a:

Agencija nije obrazložila radi čega su gore navedene usluge uključene u tržište terminacije poziva u nepokretnoj mreži (a uslijed čega automatski ulaze u režim regulatornih obveza koje Agencija namjerava nametnuti na ovom tržištu), niti je opravdala njihovo uključivanje u konkretno tržište. Takvo generalno određivanje mjerodavnog tržišta na način da uključuje sve usluge terminacije prometa u konkretnoj nepokretnoj mreži, neovisno o vrsti poziva i pojedinačne usluge, nije adekvatno niti u skladu s načelima regulacije tržišta prema novom regulatornom okviru.

Smatramo da se određivanje tržišta terminacije poziva, kako je isto opisano i obrazloženo pod točkom 5. dokumenta, može odnositi samo na pozive upućene prema zemljopisnim brojevima, a ne i na pozive upućene prema nezemljopisnim brojevima (usluge s dodanom vrijednosti – VAS usluge), brojevima hitnih službi, posebnih službi u mreži operatora i sl.

Naime, VAS usluge kao i usluge poziva na posebne službe u mreži operatora komercijalne su usluge koje su podložne tržišnom natjecanju. Stoga, moguće je da se pojedina VAS usluga

pruža u dvije mreže (od strane dva odvojena VAS davatelja), što znači da korisnici imaju izbor u pogledu terminiranja poziva na konkretnu VAS uslugu. Ovdje osobito treba napomenuti da VAS davatelji imaju mogućnost odabira mrežnog operatora putem čije će mreže pružati svoje VAS usluge pa time i mogućnost odabira uvjeta i cijena pod kojima pristupaju mreži operatora. Slično je i s posebnim službama u mreži operatora. Primjerice, iz dokumenta nije jasno radi čega bi cijena za terminaciju poziva na brojeve posebnih službi (npr. 981 u mreži HT-a - opće informacije) bila podložna nadzoru regulatora, ako iste usluge u svojoj mreži mogu pružati i svi ostali operatori (drugim riječima, ako postoji učinkovito tržišno natjecanje u pogledu pružanja te usluge, koje sprječava određivanje previsokih cijena na štetu krajnjih korisnika).

Stoga, držimo kako analizu treba ograničiti isključivo na terminaciju poziva prema zemljopisnim brojevima u nepokretnoj mreži, ili istu adekvatno nadopuniti s dodatnom analizom vezano uz pozive prema nezemljopisnim brojevima i brojevima posebnih službi, kako bi se operatorima dala mogućnost komentiranja i na ovaj dio analize tržišta.

Odgovor na komentar HT-a:

Agencija se ne slaže s navodima HT-a. Naime, u ovom poglavlju Agencija ne govori o regulaciji određenih usluga, već o uslugama koje su sastavni dio ovog tržišta. Naime, u ovom tržištu Agencija govori koje sve vrste usluga korisnik može pozivati odnosno na koje vrste usluga korisnik može uputiti poziv. Uzevši u obzir navedeno, Agencija smatra da je na ispravan način odredila ovo tržište. Nadalje, to što je određena usluga ušla u tržište ne znači da mora biti predmet regulacije.

Komentari HT-a na poglavlje 6. "Analiza mjerodavnog tržišta" i osvrt Agencije na iste Komentar HT-a na poglavlje 6.1. "Cilj i predmet analize mjerodavnog tržišta" i osvrt Agencije na isti

HT:

Iz dokumenta nije razvidno zbog čega je Agencija u procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage na mjerodavnom tržištu (SMP) koje je predmet analize, odlučila primijeniti samo pojedina mjerila iz članka 55. stavak 4. Zakona o elektroničkim komunikacijama (ZEK). Drugim riječima, nedostaje obrazloženje razloga radi kojih su neka od mjerila izostavljena, a koja bi eventualno mogla biti korisna ili čak odlučna u procjeni značajne tržišne snage.

Primjerice, spomenutom odredbom ZEK-a kao jedno od mjerila predviđeno je i tzv. mjerilo „načina za primjenu protumjera“, što bi u konkretnom slučaju tržišta terminacije moglo biti korisno u postupku analize iz sljedećeg razloga. Naime, ovo mjerilo bi moglo ukazati na mogućnosti koje korisnicima stoje na raspolaganju u pogledu prelaska na usluge drugih operatora. Primjerice, korisnici mogu preći drugom operatoru na temelju usluge izdvojene lokalne petlje koju hrvatski alternativni operatori u sve većem broju slučajeva primjenjuju kao jedan od načina pružanja usluga krajnjim korisnicima.

Isto tako Agencija nije obrazložila niti je iz dokumenata razvidno radi čega su u analizi tržišta terminacije i tržišta originacije poziva u nepokretnoj mreži uzeta u obzir različita mjerila. Naime, u analizi tržišta terminacije poziva Agencija je primijenila mjerila „tržišnog udjela operatora na mjerodavnom tržištu“, „nedostatka protutežne kupovne moći“ te „ekonomije

razmjera“. S druge strane, u analizi tržišta originacije poziva, primijenjen je znatno veći broj mjerila i to: „tržišni udjel operatora“, „nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke za razvoj infrastrukturne konkurencije“, „nedostatak protutežne kupovne moći“, „ekonomije razmjera“, „ekonomije opsega“ te „stupanj vertikalne integracije“.

Slijedom prethodno navedenog, nije moguće provjeriti niti potvrditi dosljednost analize tržišta u pogledu primjene mjerila za utvrđivanje SMP-a, a koja dosljednost je preduvjet za kvalitetnu i u konačnici efikasnu analizu tržišta..

Odgovor na komentar HT-a

Točno je da Agencija ne objašnjava odluku o primjeni pojedinih mjerila iz članka 55. stavka 4. ZEK-a, budući da niti ne primjenjuje mjerila iz spomenute odredbe. S obzirom da je Agencija u dokumentu odredila devet operatora nepokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža operatorima sa značajnom tržišnom snagom i to na način da se svaki smatra operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, u procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage operatora, primjenjuje mjerila iz članka 55. stavka 3. ZEK-a. Međutim, niti za mjerila iz ove odredbe, Agencija nije dužna dati objašnjenje izbora mjerila koja će u procjenjivanju primijeniti.

Skrećemo pozornost na neistinit i neutemeljen navod HT-a kako su „...neka od mjerila izostavljena“, budući da spomenuta odredba ZEK-a kaže: „Mjerila, koja se primjenjuju u procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage operatora, mogu osobito sadržavati sljedeće...“. U skladu s navedenim, Agencija ne mora primijeniti istodobno sva mjerila iz navedene odredbe, odnosno može primijeniti onoliko (i ona) mjerila koliko je potrebno da bi zaključak koji na njima temelji bio ispravan, odnosno prikazao stvarno stanje na hrvatskom tržištu terminacije. Drugim riječima, neprimjena svih mjerila, suprotno shvaćanju HT-a nije propust. Slijedom navedenog, Agencija nije izostavila niti jedno od mjerila iz članka 55. stavka 3. ZEK-a, nego je uzela u obzir ona mjerila za koja je ocijenila kako će najbolje pomoći u određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom i posljedično razmjernom određivanju regulatornih obveza.

Nadalje, a u skladu s gore navedenim, mjerilo „načini za primjenu protumjera“ nije mjerilo iz odredbe ZEK-a temeljem koje Agencija procjenjuje postojanje pojedinačne značajne tržišne snage operatora, već jedno od mjerila koja se primjenjuju u procjenjivanju zajedničke značajne tržišne snage dvaju ili više operatora. Agencija ima potrebu ukazati na nadasve neprofesionalan i površan pristup HT-a koji u konačnici rezultira i netočnim navodima odnosno tumačenjima ZEK-a, a s ciljem da se obmani Agencija.

Točan je i navod HT-a kako „Agencija nije obrazložila niti je iz dokumenata razvidno radi čega su u analizi tržišta terminacije i tržišta originacije poziva u nepokretnoj mreži uzeta u obzir različita mjerila“. Naime, u dokumentu „Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji“ Agencija se bavi i provodi analizu tržišta završavanja (terminacije) poziva, dakle ne i tržišta započinjanja (originacije) poziva, budući da je posljednja predmet drugog dokumenta. Međutim, Agencija je i na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji i na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, uzela u obzir upravo ona mjerila na temelju kojih je mogla donijeti ispravan zaključak o stanju na navedenim tržištima. Također, neprimjena istih mjerila na dva spomenuta tržišta, ne znači da dosljednost analize nije moguće

provjeriti ili utvrditi, odnosno u skladu s navedenim, primjena istih mjerila nije garancija kvalitetne i u konačnici efikasne analize tržišta.

Primjena dodatnih mjerila, po mišljenju Agencije, ne bi dovela do zaključka različitog od onoga iznesenog u dokumentu analize. Skrećemo pozornost kako HT nije naveo ni koja bi dodatna mjerila (osim onoga iz pogrešne odredbe ZEK-a) trebalo razmotriti, kao niti jedan (posebno ne opravdan) razlog odnosno zaključak koji bi iz istog proizišao. Uz navedeno, izostao je i bilo kakav dokaz o pogrešnom tumačenju nekog od razmatranih mjerila, a koje je Agenciju navelo na pogrešan zaključak. Ovakvi bi dokazi neupitno doprinijeli kvalitetnom provođenju analize, dok nedostatak istih i bespotrebno teoriziranje HT-a, Agencija ocjenjuje besmislenim. Nastavno na navedeno, Agencija ne vidi potrebu za bilo kakvom izmjenom u navedenom poglavlju.

Komentar HT-a na poglavlje „6.2. Analiza podataka na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koja se pruža na fiksnoj lokaciji“ i osvrt Agencije na isti

HT:

Ovakav zaključak Agencije nije jasan niti predstavlja logičan slijed na prethodne točke dokumenta, a osobito na tržišta utvrđena pod točkom 5.3. dokumenta Agencije.

Naime, kao što je navedeno pod točkom 5.3. dokumenta Agencije, Agencija je utvrdila da u RH postoji 9 odvojenih tržišta terminacije poziva u nepokretnu mrežu, i to na način da terminacija poziva u svaku zasebnu mrežu pojedinog operatora predstavlja zasebno tržište terminacije. Stoga, nije jasno kako Agencija namjerava „analizirati odnos HT-a s jedne strane i svih ostalih operatora zajedno, s druge strane.“, tj. o kojem se to odnosu radi i, što je naročito važno, **na kojem tržištu** (spominje se „ukupno tržište završavanja (terminacije) poziva“ međutim bez njegovog određivanja i razgraničenja u odnosu na ostala tržišta).

Iz svega navedenog pod točkom 5. dokumenta Agencije zaključujemo kako su tržišta terminacije zasebna i odvojena, te da na svakom od tih tržišta postoji samo jedan operator. Stoga, smatramo da **nije moguće niti je opravdano analizirati odnos operatora koji nisu prisutni na istom tržištu.**

Drugim riječima, iz dokumenta nije jasno da li je Agencija utvrdila 9 odvojenih tržišta terminacije na kojima svaki operator unutar „svog pripadajućeg tržišta“ ima SMP, ili jedno tržište terminacije na kojemu svaki operator koji posluje na tom tržištu ima SMP.

Odgovor na komentar HT-a

Agencija prihvaća shvaćanje HT-a kako je utvrdila da u RH postoji 9 odvojenih tržišta terminacije poziva u nepokretnu mrežu, i to na način da terminacija poziva u svaku zasebnu mrežu pojedinog operatora predstavlja zasebno tržište terminacije, budući da je ovakvo shvaćanje, jedino ispravno.

Podsjećamo kako u slučaju poziva u određenu nepokretnu mrežu ne postoji niti jedna prikladna zamjenska usluga tom pozivu, osim da poziv završi na broju i u mreži koja je pozvana. Drugim riječima, operator čiji je korisnik započeo poziv ne može ugovoriti niti platiti naknadu za uslugu završavanja (terminacije) poziva nekom drugom operatoru, osim

operatoru pozvanog korisnika. Dakle, uzimajući u obzir navedeno, Agencija zaključuje da usluge završavanja (terminacije) poziva koje nude operatori na tržištu nisu međusobno zamjenjive, zbog čega je mjerodavno tržište završavanja (terminacije) poziva posebno, za svakog operatora nepokretnih mreža na tržištu. Isto tako, svaki operator posjeduje u svojoj mreži 100% tržišnog udjela prema prihodima i trajanju, odnosno, s obzirom na stabilnost tržišnog udjela, značajnu tržišnu snagu. Isto tako, u provedenoj analizi, Agencija je vodila računa o činjenici da se radi o dvostranom/dvosmjernom tržištu koje karakterizira međusobna ovisnost operatora (iz razloga što krajnji korisnici, neovisno o izboru operatora žele mogućnost međusobnog komuniciranja), odnosno na kojem su bitna stavka i međusobna plaćanja.

Nadalje, s obzirom da regulatorne obveze koje je Agencija dužna odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom, moraju biti, prema članku 56. stavku 3. ZEK-a, razmjerne – u odnosu na snagu koju svaki operator ima, **moгуće je, opravdano i potrebno**, uzeti u obzir i promotriti / sagledati odnos među svim operatorima koji nude uslugu završavanja (terminacije) poziva, a što je Agencija i učinila.

Dakle, iako je u dokumentu analize definirano da je tržište završavanja (terminacije) poziva vezano uz određenu nepokretnu javnu komunikacijsku mrežu, odnosno da je tržište posebno za svakog operatora, za potrebe analize i donošenja daljnjih zaključaka i određivanja razmjernih i regulatornih obveza, bilo je potrebno sagledati ukupne odnose operatora na zajedničkom tržištu završavanja (terminacije) poziva.

Naime, svaki je operator, neovisno o veličini korisničke baze, u svojoj mreži operator sa značajnom tržišnom snagom. Drugim riječima, i onaj operator koji bi imao samo 1 korisnika, za njega bi bio operator sa značajnom tržišnom snagom, kao što bi status operatora sa značajnom tržišnom snagom za svoje korisnike imao i onaj operator čiju korisničku bazu čini 100 000 korisnika. Budući da oba spomenuta operatora posjeduju 100% tržišnog udjela za svoga/svoje korisnike te da isti postotak ne znači i jednake tržišne mogućnosti, Agencija je uzela u obzir teoretsko tržište, ali ne, kako shvaća HT da bi određivala tržišne udjele, već da bi sagledala njihove međusobne odnose. Temeljem promatranog odnosa, prema kojem ostali operatori imaju podjednak tržišni udio po ukupnom broju završenih (terminiranih) minuta poziva i slične karakteristike, proizšao je zaključak kako im je potrebno odrediti iste regulatorne obveze. S druge strane, u promatranom odnosu, HT je jedini operator koji ima protutežnu kupovnu moć i koji koristi prednosti ekonomija razmjera, a sve zbog, iznimno velike vlastite baze korisnika, naspram one ostalih operatora. Dakle, Agencija je odredila različite regulatorne obveze vodeći se načelom razmjernosti, a zbog spomenute neravnomjerne raspodjele snaga između HT-a i ostalih operatora.

**Komentari HT-a na poglavlje 6.2.1. „Tržišni udjeli“ i osvrt Agencije na iste
Komentar HT-a na poglavlje 6.2.1.1. „Tržišni udjeli operatora po ukupnom broju završenih (terminiranih) minuta poziva (HT-ostali operatori)“ i osvrt Agencije na isti**

HT:

Ovakva usporedba odnosa između HT-a i ostalih operatora nije jasna niti predstavlja logičan slijed na prethodne točke dokumenta, a osobito na tržišta utvrđena pod točkom 5.3. dokumenta. Naime, nije jasno što se smatra pod „ukupnim tržištem završavanja (terminacije)“, niti je takvo tržište bilo gdje u dokumentu definirano. Stoga, nije jasno koja je

svrha takve usporedbe, tj. zašto, odnosno kako je moguće utvrđivati odnos između tržišta za koja je sama Agencija u točki 5.3. dokumenta utvrdila da su odvojena i zasebna.

Agencija, istina, navodi da se pod „ukupnim tržištem terminacije“ smatra „teoretsko zajedničko tržište terminacije poziva“, te da je sagledavanje odnosa operatora na takvom „zajedničkom tržištu“ potrebno radi analize i „donošenja daljnjih zaključaka o postojanju značajne tržišne snage i određivanju regulatornih odnosa“, međutim, takvi zaključci Agencije ponovo su općeniti, nedovoljno obrazloženi i nedokazani.

Ovdje osobito naglašavamo da Agencija naknadno, u točkama 6.3. i 6.6. dokumenta (Tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu, Stajalište nadležnog regulatornog tijela o procjeni postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom) zaključuje kako „svaki od 9 operatora nepokretnih mreža koji omogućuje uslugu završavanja (terminacije) poziva u svoju mrežu, posjeduje 100% tržišnog udjela“ pa time i SMP na konkretnom tržištu, te se stoga postavlja pitanje, na koji je način analiza odnosa operatora na tzv. „zajedničkom tržištu“ pridonijela ovakvom utvrđivanju SMP-a (a što je prema navodima Agencije na str. 30 dokumenta jedan od razloga za analizu takvih odnosa).

Stoga, cijela točka 6.2.1. je nejasna, dok je opravdanost takve analize upitna (vodeći računa da su tržišta drugačije definirana, odnosno, da „ukupno tržište terminacije“ uopće nije određeno). Dodatno, makar držimo upitnim opravdanost ovakve analize odnosa operatora na „neodređenom“ tržištu, smatramo nužnim ukazati na određene propuste/pogreške u ovom dijelu dokumenta.

Tako Agencija na str. 35. dokumenta, zaključuje kako „u odsustvu regulacije, ostali operatori ne bi imali protutežnu kupovnu moć na mjerodavnom tržištu, budući da zbog svoje male baze korisnika u odnosu na HT i niskog udjela u ukupnom broju završenih ... minuta u odnosu na HT, ne bi mogli izvršiti konkurentski pritisak niti utjecati na povećanje cijena usluge završavanja ... poziva u mreži HT-a.“

Ovaj zaključak smatramo neopravdanim osobito uzimajući u obzir dinamiku razvoja telekomunikacijskih tržišta u RH, a prema podacima o tržišnim udjelima operatora na „ukupnom tržištu terminacije“ koje je Agencija navela u slici 8. Naime, iz ovih podataka zaključujemo kako se tržišni udjel alternativnih operatora na, kako ga Agencija naziva, „ukupnom tržištu terminacije“ u roku od jedne godine udvostručio (s 5,17% na početku 2007 na 11,23% - početak 2008). Dakle, u roku od godine dana očituje se 100% povećanje udjela alternativnih operatora, što je važan pokazatelj trenda razvoja konkurentnosti tržišta. Skrećemo pozornost da a sukladno mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta **regulator treba u provođenju analize tržišta uzeti u obzir i dinamičku prirodu tržišta**. Konkretno, regulator treba provesti strukturalnu evaluaciju mjerodavnog tržišta, temeljenu na tzv. „*forward looking*“ principu, na način da utvrdi da li je tržište ima potencijal razvoja konkurentnosti, te stoga, da li je nedostatak učinkovite konkurentnosti održiv, a uzimajući u obzir očekivani i predvidivi razvoj tržišta u razumnom vremenskom razdoblju.

Odgovor na komentar HT-a:

Prihvata se komentar HT-a, te se u poglavlju 6.2.1.1. rečenica: „Iako je u poglavlju 5. ove analize, definirano da je tržište završavanja (terminacije) poziva vezano uz točno određenu nepokretnu mrežu, odnosno da je tržište posebno za svakog operatora, za potrebe analize i donošenja daljnjih zaključaka o postojanju značajne tržišne snage i određivanju regulatornih

obveza, bilo je potrebno sagledati ukupne odnose operatora na zajedničkom tržištu završavanja (terminacije) poziva.“ mijenja i sada glasi: „Iako je u poglavlju 5. ove analize, definirano da je tržište završavanja (terminacije) poziva vezano uz točno određenu nepokretnu mrežu, odnosno da je tržište posebno za svakog operatora, za potrebe analize i donošenja daljnjih zaključaka, kao i za razmjerno određivanje regulatornih obveza, bilo je potrebno sagledati ukupne odnose svih operatora na zajedničkom tržištu završavanja (terminacije) poziva u nepokretnim mrežama.

Ipak, iz HT-ovog navoda „...iz ovih podataka zaključujemo kako se tržišni udjel alternativnih operatora na, kako ga Agencija naziva, „ukupnom tržištu terminacije“ u roku od jedne godine udvostručio (s 5,17% na početku 2007 na 11,23% - početak 2008)“ razvidno je kako isti ipak razumije smisao „ukupnog tržišta terminacije“ budući da na podacima s istog temelji zaključak o razvoju konkurentnosti tržišta i ukazuje na, prema vlastitom viđenju, propust Agencije u vidu ne uzimanja u obzir dinamičke dimenzije tržišta.

Nadalje, skrećemo pozornost kako Agencija nije propustila uzeti u obzir dinamičku prirodu tržišta niti osporava trend razvoja konkurentnosti te smatramo potrebnim još jednom naglasiti kako je za određivanje razmjernih regulatornih obveza potrebno ispitati mogućnost iskorištavanja značajne tržišne snage operatora. Na ovakvom tipu tržišta (dvostranom), gdje su tržišta odvojena, ali u isto vrijeme korisnici operatora međusobno komuniciraju, ovo je jedini način da se utvrde međusobni odnosi. Prateći razvoj ostalih operatora, Agencija je mišljenja kako se, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, isti neće u bitnome promijeniti da bi Agencija donijela drugačiji zaključak.

Naime, dok je tržišni udjel na zajedničkom teoretskom tržištu ostalih operatora tek neznatno iznad 10%, isti je jasan pokazatelj nedostatka protutežne kupovne moći na strani ostalih operatora koja bi im u odsustvu regulacije, omogućila da utječu na povećanje cijene usluge završavanja (terminacije) poziva HT-a. Jednako tako, nedosljednost HT-a po pitanju potrebe odnosno ne potrebe dokazivanja tržišnih situacija i događaja, umanjuje ozbiljnost i ukazuje na popriličnu (iako razumljivu i očekivanu) dozu subjektivnosti/pristranosti. Agencija ističe, kako je ocjena o postojanju protutežne kupovne moći na strani HT-a, odnosno nedostatku iste na strani ostalih operatora, posljedica samo i isključivo dostupnih empirijskih podataka prikupljenih upitnicima, te je kao takva u potpunosti objektivna i nepristrana, što je svakako siguran pokazatelj vrijednosti koju HT u svojim komentarima, često neutemeljeno dovodi u pitanje.

Komentar HT-a na poglavlje 6.5. „Ekonomije razmjera“ i osvrt Agencije na isti

HT:

Ovakav zaključak ne mora nužno biti točan iz razloga što je svaki operator u mogućnosti ostvariti ekonomije razmjera, ali, dakako, ovisno o visini ulaganja koje je ima u vlastitu mrežu. Stoga, a s obzirom da mogućnost ostvarivanja ekonomija razmjera raste s ulaganjima, uključujući i evidentirani porast izdvojenih lokalnih petlji u RH (koje su dodatni pokazatelj ulaganja alternativnih operatora u vlastitu mrežu), kao i 100% povećanje udjela alternativnih operatora na tržištu terminacije poziva u razdoblju 2007-2008, moguće je zaključiti kako ekonomije razmjera postoje i u pogledu alternativnih operatora te da su u porastu.

Odgovor na komentar HT-a

Prihvća se komentar HT-a te se u drugom odjeljku poglavlja 6.5. rečenica: „Kako je vidljivo iz podataka na slikama 8. i 10., HT je jedini operator koji na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje pruža na fiksnoj lokaciji, ostvaruje ekonomije razmjera.“ mijenja i sada glasi: „Kako je vidljivo iz podataka na slikama 8. i 10., HT je jedini operator koji na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje pruža na fiksnoj lokaciji, koristi prednosti ekonomije razmjera.“

Komentar HT-a na poglavlje 7. „Prepreke razvoju tržišnog natjecanja“ i osvrt Agencije na isti

HT:

Navodi kao što su „HT bi u odsustvu regulacije mogao koristiti razne oblike neopravdanog zahtjeva u kojima bi mogao utjecati na poslovne odluke i troškove ...“, „u odsustvu regulacije HT bi mogao zatražiti određene informacije od potencijalnih i sadašnjih konkurenata...“ ne mogu se smatrati dokazom postojanja prepreke razvoju tržišnog natjecanja, niti mogu poslužiti kao argument za nametanje regulatornih obveza.

Kao što je već gore navedeno, prema novom regulatornom okviru potrebno je dokazati potrebu za nametanjem regulatorne obveze, a što je Agencija propustila učiniti. U prilog navedenom govori i Eksplanatorni memorandum Europske Komisije uz Preporuku o mjerodavnim tržištima iz prosinca 2007., na stranici 10. gdje se navodi kako se *dogadaji koje regulator predviđa, a na kojima temelji regulatorne odluke, očekivani u razumnom vremenskom periodu, te se temelje na konkretnim elementima (npr. poslovnom planu, provedenim ulaganjima, implementiranoj novoj tehnologiji), a ne na nečemu što je teoretski moguće.*

U protivnom, nabrojanje svih mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja neovisno o stvarnom činjeničnom stanju, posljedično dovodi do nametanja svih mogućih regulatornih obveza konkretnom SMP operatoru, a što je upravo temeljno obilježje starog regulatornog režima koji više nije primjenjiv.

Osobito, kada je riječ o nametanju novih regulatornih obveza (npr. obveza pružanja usluga potrebnih za osiguranje međusobnog djelovanja usluga za krajnje korisnike usluga, uključujući opremu za usluge inteligentnih mreža, na strani tržišta terminacije, odnosno usluga prisilnog obračuna i naplate za račun drugih operatora, na strani tržišta originacije poziva) Agencija je **dužna dokazati** postojanje konkretne prepreke razvoju tržišnog natjecanja.

Odgovor na komentar HT-a

Kako bi Agencija bila u mogućnosti ispuniti svoje dužnosti iz članka 56. stavka 3. ZEK-a, odnosno odrediti regulatorne obveze operatorima sa značajnom tržišnom snagom na temelju utvrđenog nedostatka na tržištu i prema načelu razmjernosti, trebala je uzeti u obzir prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se na mjerodavnom tržištu u odsustvu regulacije mogle pojaviti.

Starim zakonskim okvirom, operatoru sa značajnom tržišnom snagom, automatski su nametnute sve obveze definirane ZOT-om, bez da se potreba za istima dokazala. U skladu s

novim zakonskim okvirom, postupak određivanja regulatornih obveza ne pretpostavlja da se iskorištavanje statusa značajne tržišne snage stvarno i dogodilo, zbog čega svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja može biti promatrana kao moguća prepreka razvoju tržišnog natjecanja, odnosno ona za koju se može pretpostaviti da bi se pod određenim okolnostima mogla i dogoditi.

Moguće je da prepreke razvoju tržišnog natjecanja već proizlaze iz regulatorne prakse europskih zemalja, međutim, ne smatra se da se svaka od postojećih prepreka automatski pojavljuje na svakom tržištu i u svakoj situaciji.

Budući da je zadaća Agencije djelovati preventivno tj. *ex ante*, isto iziskuje (pr)ocjenu postojanja i pojavljivanja određenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja iz razloga što se djeluje na buduća događanja, u situaciji kada je na tržištu na kojem postoji operator sa značajnom tržišnom snagom odsutna regulacija. Dodatno napominjemo kako je trenutna regulacija takva da sprječava i ograničava pretpostavljena događanja na koja je potrebno djelovati kao i da je Agencija za potrebe navedene (pr)ocjene, osobito vodila računa o specifičnim nacionalnim okolnostima. Naime, kako je vidljivo iz dokumenta analize, nabrojavanje svih mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja nije rezultiralo nametanjem svih mogućih regulatornih obveza konkretnom operatoru sa značajnom tržišnom snagom, što, u skladu s HT-ovim navodima upućuje na zaključak kako je Agencija ipak u potpunosti uzela u obzir stvarno činjenično stanje na zajedničkom tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Čini se kako je prevelika pozornost HT-a posvećena razumijevanju uvodnog dijela u kojem Agencija teoretski navodi moguće prepreke, rezultirala nedostatkom iste u nastavku, s obzirom da je ispušten dio u kojem je Agencija uzela u obzir samo određene prepreke koje je u potpunosti obradila uzimajući u obzir odnose na mjerodavnom tržištu u RH i na osnovu prepoznatih problema odredila regulatorne obveze, a što je sve u skladu s člankom 56. stavkom 3.ZEK-a.

Komentar HT-a na poglavlje 7.2. „Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji“ i osvrt Agencije na isti

HT:

Međutim, ovdje ipak treba napomenuti da ERG (06) 33 dokument navodi kako opravdanost regulatornih mjera treba biti utemeljena na kvalitativnoj analizi uzimajući u obzir ekonomsku teoriju i tržišnu situaciju. Isto vrijedi i za predviđanja budućih događanja, makar ERG priznaje kako je predviđanja budućih događaja teško kvantificirati, pa stoga isti mogu u najboljem slučaju pokazati procjene ograničene vrijednosti (primjerice, općeniti trend i smjer razvoja, a u nekim slučajevima i magnitudu očekivanih učinaka).

Dakle, analiza mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja u svakom se slučaju treba temeljiti na konkretnoj tržišnoj situaciji i predviđanjima temeljenima na uočenim tržišnim trendovima.

Odgovor na komentar HT-a

Budući da navedeni komentar HT-a „...*makar ERG priznaje kako je predviđanja budućih događaja teško kvantificirati, pa stoga isti mogu u najboljem slučaju pokazati procjene ograničene vrijednosti...*“ potvrđuje navode Agencije na koje se referira, nije razvidno je li njegova svrha pohvaliti Agenciju ili neka druga. Primjerice, HT-ov zaključak kako „...

analiza mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja u svakom se slučaju treba temeljiti na konkretnoj tržišnoj situaciji i predviđanjima temeljenima na uočenim tržišnim trendovima“ jest upravo ono što je i kako je Agencija činila za potrebe spomenute analize prepreka razvoju tržišnog natjecanja.

Radi lakšeg razumijevanja Agencija u nastavku daje dodatni osvrt. Naime, prilikom odlučivanja je li tržište podložno prethodnoj regulaciji, Agencija mora, u skladu s trećim mjerilom iz Testa tri mjerila, procijeniti što bi se dogodilo u slučaju da tržište, na kojem je utvrđeno da postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom, kada oni ne bi bili regulirani. Apsolutno je nemoguće za navedenu situaciju pribaviti 100%-tni dokaz, odnosno apsolutno je nemoguće sa 100%-tnom sigurnošću utvrditi da bi operatori, primjerice, povisili cijenu terminacije i naplaćivali je znatno iznad troška.. Međutim, uzevši u obzir specifičnosti navedenog tržišta (CPP princip, nepostojanje zamjenjivosti) koje je Agencija vrlo kvalitetno i detaljno razradila u dokumentu analize, Agencija smatra da je navedeno obrazloženje i više nego dovoljan dokaz da postupi na način na koji je postupila u navedenom dokumentu analize.

Komentar HT-a na poglavlje 7.2.2. „Previsoke cijene“ i osvrt Agencije na isti

HT:

Smatramo da nije moguće zanemariti činjenicu da HT već ima niz regulatornih obveza, koje se primjenjuju i primjenjivat će se sve dok Agencija ne donese odluku o novim obvezama utemeljenu na provedenoj analizi tržišta. U okviru postojećih regulatornih obveza HT-a, HT je dužan uspostaviti međusobno povezivanje s bilo kojim operatorom koji to od HT-a zatraži i to prema strogo reguliranim uvjetima. Stoga, zaključak prema kojem bi HT „mogao otkazati međusobno povezivanje operatoru“ nije realan te smo mišljenja da Agencija ne bi trebala temeljiti svoje odluke na zaključcima koji u okvirima hrvatskog regulatornog okruženja nisu mogući.

Činjenica je bi u nedostatku obveze HT-a da uspostavi međusobno povezivanje s mrežama ostalih operatora na tržištu HT imao mogućnost otkazati međusobno povezivanje, međutim, takva situacija nije realna niti je na istoj moguće temeljiti zaključke o primjerice, obvezi troškovne orijentiranosti cijena, primjene troškovnog računovodstva itd.

U krajnjem slučaju, gore opisani zaključak Agencija mogao bi biti temelj jedino za nametanje obveze „međusobnog povezivanja“, i to svim operatorima, ali ne i ostalih regulatornih obveza.

Odgovor na komentar HT-a

Osvrćući se na zaključke Agencije iz točaka 7.2.2., 7.2.3. i 7.2.4., HT iskazuje neslaganje s istima ukazujući pritom na trenutnu situaciju i položaj prema kojem već „ima niz regulatornih obveza“. Podsjećamo kako Agencija analizira i detaljno obrazlaže moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje se mogu pojaviti u odsustvu regulacije, a u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, na mjerodavnom tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Dakle, radi lakšeg shvaćanja bitnog, ističemo kako je polazište za određivanje prepreka razvoju tržišnog natjecanja teza/pretpostavka što bi operator bio u mogućnosti da tržište nije podložno regulaciji odnosno da operator nema niti jednu regulatornu obvezu. Iz navedenog proizlazi da je za cijelu priču u

potpunosti nebitno što HT trenutno ima niz regulatornih obveza uključujući i obvezu uspostavljanja međusobnog povezivanja. Dapače, i sam HT u nastavku istog komentara navodi „činjenica je da bi u nedostatku obveze HT-a da uspostavi međusobno povezivanje s mrežama ostalih operatora na tržištu HT imao mogućnost otkazati međusobno povezivanje...“, zbog kojeg navoda se prvi i drugi dio istog komentara, sami po sebi isključuju.

Komentari HT-a na poglavlje 8. „Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom“ i osvrt Agencije na iste

Komentar HT-a na poglavlje 8.1.1. „Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže“ i osvrt Agencije na isti

HT:

S obzirom da u okviru predmetnog dokumenta Agencija obrazlaže isključivo analizu tržišta terminacije poziva, na stranici 52. dokumenta ispravno je navedeno kako „...Agencija predlaže obvezu koja je navedena u članku 61. ZEK-a, operatorima sa značajnom tržišnom snagom **samo u dijelu koji se odnosi na pristup u svrhu međupovezivanja.**“

Slijedom gore navedenog, zaključujemo kako se obveza „pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže“ u kontekstu ove analize tržišta odnosi isključivo i samo na pristup radi međupovezivanja, a ne i na ostale vrste pristupa mreži.

U tom smislu skrećemo pozornost da u nacrtu odluke Agencije pod točkom II) dispozitiva, obveza „pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže“ nije ograničena na pristup u svrhu međupovezivanja, a kako to Agencija izričito navodi u tekstu analize, te stoga tražimo izmjenu nacrtu odluke u točki II) dispozitiva, tako da se nakon riječi „obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže“ dodaju riječi „u svrhu međupovezivanja“.

Odgovor na komentar HT-a

Agencija ističe kako je sve obveze propisala na način kako je navedeno ZEK-om. Sukladno tome, a nastavno na utvrđene prepreke tržišnom natjecanju koje bi se u odsustvu regulacije na mjerodavnom tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji mogle dogoditi, Agencija je propisala HT-u i obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže. Budući da se navedena obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže odnosi na pristup u svrhu međupovezivanja, a kako je i opisano u dokumentu „Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji“, Agencija ne vidi niti jedan logičan i opravdan razlog uključivanja riječi „u svrhu međupovezivanja“ u izrijeku odluke budući da je jasno navedena svrha na koju se obveza odnosi.

HT:

Obveze „korištenja posebnih dijelova mreže“ i „pružanja usluga potrebnih za osiguranje međusobnog djelovanja usluga za krajnje korisnike usluge, uključujući opremu za usluge inteligentnih mreža“:

Agencija u dokumentu nije obrazložila što se to točno smatra pod „korištenjem posebnih dijelova mreže“ niti je obrazložila razloge na kojima temelji svoj zaključak o opravdanosti i

razmjernosti ove obveze, a uzimajući u obzir uočene tržišne poremećaje.

Skrećemo pozornost da sukladno članku 56. stavak 3. ZEK-a, regulatorne obveze moraju biti utemeljene na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu, te moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve, dok Agencija pri određivanju regulatornih obveza treba uzeti u obzir ulaganja operatora i razumne stope povrata uloženog kapitala, vodeći pri tom računa o uključenom riziku.

Dodatno, prema članku 61. stavku 5. ZEK-a, **Agencija je dužna** prilikom određivanja obveza iz stavka 3. istog članka (što obuhvaća i generalno određenu obvezu „pristupa posebnim dijelovima mreže“), **a osobito pri procjeni jesu li te obveze razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a**, uzeti u obzir:

- tehničku i gospodarsku ostvarivost uporabe ili postavljanja konkurentske opreme, s obzirom na stupanj razvoja tržišta, vodeći pritom računa o prirodi i vrsti predloženog međupovezivanja i pristupa,
- izvedivost pružanja predloženog pristupa s obzirom na raspoloživi kapacitet,
- početno ulaganje vlasnika opreme, vodeći računa o riziku ulaganja,
- potrebu dugoročne zaštite tržišnog natjecanja,
- prema potrebi, odgovarajuća prava intelektualnog vlasništva,
- pružanje sveeuropskih usluga.

Makar Agencija na str. 54. svog dokumenta navodi kako je pri određivanju obveza iz članka 61. stavka 3. ZEK-a vodila računa da iste budu razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a te da je vodila računa o gore navedenim kriterijima iz članka 61. stavak 5., smatramo da takvo općenito obrazloženje, bez konkretnih podataka koji ukazuju na opravdanost i razmjernost konkretnih regulatornih obveza nije prihvatljivo.

Stoga, a kako Agencija nigdje nije obrazložila konkretnu regulatornu mjeru („korištenje posebnih dijelova mreže“), tj. uopće nije jasno što konkretna mjera znači niti na koje se to „posebne dijelove mreže“ odnosi, nije moguće ni potvrditi da li je ista „razmjerna i opravdana“. **Nametanje regulatorne obveze čiji sadržaj nije jasno određen ne može imati pozitivan učinak na tržištu već dapače, može samo pridonijeti povećanju regulatorne nepredvidivosti i nesigurnosti, a time i negativno utjecati na ulaganja operatora kojima je takva obveza nametnuta.** Slijedom navedenog, smatramo da navedenu obvezu treba brisati iz prijedloga Agencije.

Sve gore navedeno odnosi se i na predloženu „**obvezu pružanja usluga potrebnih za osiguranje međusobnog djelovanja usluga za krajnje korisnike usluge, uključujući opremu za usluge inteligentnih mreža**“ (str. 53. dokumenta). Agencija nigdje u tekstu ne obrazlaže sadržaj ove obveze tako da uopće nije jasno na koje se to „usluge“ ova obveza odnosi, kao i na koju „opremu“. Još jednom skrećemo pozornost na obvezu Agencije iz članka 61. stavak 5. ZEK-a te ponavljamo da neodređenost u dijelu obveza pojačava pravnu nesigurnost na strani proglašenog operatora, te ozbiljno dovodi u pitanje opravdanost takve obveze.

Odgovor na komentar HT-a:

Agencija smatra da su stavke :

- obveza pregovaranja u dobroj vjeri s drugim operatorima koji traže pristup u svrhu međupovezivanja i, u okviru ove obveze, obveza odgovora na svaki razuman zahtjev za pristup u svrhu međupovezivanja, u roku od 10 dana od primitka zahtjeva za pregovore;
- obveza kojom operatori sa značajnom tržišnom snagom ne smiju ukinuti već odobreni pristup u svrhu međupovezivanja postojećim operatorima nepokretnih i pokretnih mreža;
- obveza kojom HT mora osigurati zajedničko korištenje prostora ili druge oblike zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, uključujući osobito zajedničko korištenje zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza, ukoliko je tehnički ostvarivo;
- obveza pružanja usluga potrebnih za osiguranje međusobnog djelovanja usluga za krajnje korisnike usluga, uključujući opremu za usluge inteligentnih mreža;
- obveza međupovezivanja mreža ili mrežne opreme, odnosno obveza realizacije funkcionalnog međupovezivanja u roku od 60 dana od dana zaprimanja zahtjeva za pregovore;

od velike važnosti uzimajući u obzir navedeno pod preprekom razvoja tržišnog natjecanja koja se odnosi na odbijanje dogovora/uskraćivanje međupovezivanja, te stoga smatra da je regulatorna obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže osnovna regulatorna obveza, odnosno da je ista opravdana te da bi se trebala odrediti svim operatorima sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu, a kako bi sve mreže bile međusobno povezane. Nadalje, Agencija je mišljenja da nije potrebno ulaziti u nabranje svega što spada pod posebne dijelove mreže i usluge potrebne za osiguranje međusobnog djelovanja usluga za krajnje korisnike usluga, uključujući opremu za usluge inteligentnih mreža, budući da su to dijelovi mreže i usluge koje su potrebne da bi se osiguralo međusobno povezivanje mreža koje je pak definirano važećom standardnom ponudom HT-a za usluge međusobnog povezivanja.

Komentar HT-a na poglavlje 8.1.2. „Obveza nediskriminacije“ i osvrt Agencije na isti

HT:

Dakle, Agencija tvrdi da je obveza nediskriminacije razmjerna, tj. da ne predstavlja nerazmjernan teret operatorima iz razloga što:

- je korist od ove regulatorne obveze puno veća od tereta koji ona predstavlja,
- ne predstavlja nikakav dodatni teret operatorima, te
- operatore ne prisiljava na dodatne troškove.

S obzirom da razlozi na kojima Agencija temelji ove zaključke nisu navedeni, držimo upitnim njihovu opravdanost. Naime, na temelju čega Agencija zaključuje da ova obveza ne predstavlja dodatni teret operatorima, odnosno da operatore ne prisiljava na dodatne troškove?

Ovdje obvezno treba uzeti u obzir da Agencija predlaže, kao posebnu regulatornu mjeru u okviru obveze nediskriminacije, mjeru „*pružanja usluga i podataka drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osiguravaju za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava*“.

Kao prvo, skrećemo pozornost da HT ne pruža „usluge“ za potrebe svojih „usluga“.

Stoga, sve nove usluge koje bi HT u okviru obveze nediskriminacije eventualno mogao biti dužan ponuditi drugim operatorima, HT će morati posebno osmisliti te prilagoditi sustave takvoj usluzi kao i osigurati dovoljan broj zaposlenika koji će voditi računa o pružanju i administraciji takve usluge. Drugim riječima, troška će na strani HT-a svakako biti, a taj trošak neće biti iniciran poslovnom odlukom HT-a već prisilnom regulatornom mjerom koja mu nalaže dodatne investicije kako bi usvojio zahtjev drugog operatora.

Kao drugo, nije jasno o kojim se „uslugama“ i „podacima“ ovdje radi, tj. do kud doseže obveza pružanja „usluga“ i „podataka“ drugim operatorima. Naime, HT za svoje interne potrebe osigurava i kadrovsku službu, službu korisničke podrške, te vodi baze podataka svojih korisnika. Što to onda znači, da bi HT mogao biti obavezan pružati navedenu podršku/podatke i ostalim operatorima?

Ponovo naglašavamo da regulatorne obveze moraju biti zakonite, određene i temeljene na uočenim tržišnim poremećajima. U protivnom, unatoč provedenoj analizi tržišta opet se vraćamo na sustav određivanja obveza prema starom regulatornom okviru, prema kojem je SMP operator imao sve unaprijed propisane obveze, neovisno o poremećajima, a što je u praksi stvaralo dvojbe, nesigurnost i nepredvidivost.

Odgovor na komentar HT- a

Ovom se regulatornom obvezom **osigurava da operator sa značajnom tržišnom snagom pruža iste uvjete operatorima u istovjetnim uvjetima za istovjetne usluge te osigurava drugim operatorima jednaku razinu kakvoće usluge koju osigurava za svoje vlastite potrebe ili za potrebe svojih povezanih društava.** Drugim riječima, svaki od operatora sa značajnom tržišnom snagom bi, u odsustvu ove regulatorne obveze, mogao diskriminirati ostale postojeće ili nove operatore nuđenjem usluga slabije kvalitete ili nuđenjem usluga po višoj cijeni nego što iste nude svom maloprodajnom dijelu (za vlastite potrebe) ili svojim povezanim društvima. Svako ponašanje, koje bi bilo u smjeru gore navedenog, vodilo bi do otežavanja ulaska novih operatora na tržište, a samim time i do manje konkurencije na maloprodajnom tržištu, a što bi u konačnici najviše pogodilo krajnje korisnike. Naime, u slučaju da Agencija ne propiše obvezu nediskriminacije operatori sa značajnom tržišnom snagom bi mogli odrediti uvjete završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu na način koji bi doveo njih ili njihova povezana društva u bolji položaj u odnosu na druge operatore, čime bi se ugrožavala konkurentnost na tržištu i opstanak drugih operatora. Slijedom navedenog, mijenja se tekst u dijelu: „*pružanja usluga i podataka drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osiguravaju za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava*“ te sada glasi: „*pružanja usluga i podataka drugim operatorima uz jednake uvijete i razinu kakvoće usluge koju osiguravaju za svoje vlastite potrebe ili za potrebe svojih povezanih društava*“.

Nadalje, HT je sam u ovom komentaru rekao da regulatorne obveze moraju biti zakonite i uočene na uočenim tržišnim poremećajima. Naime, regulatorna obveza nediskriminacije je zakonita odnosno moguće ju je propisati na temelju ZEK-a, a Agencija veliku mogućnost operatora sa značajnom tržišnom snagom da napravi tržišni poremećaj smatra dovoljnim razlogom za određivanje obveze nediskriminacije.

Komentar HT-a na poglavlje 8.1.3. „Obveza transparentnosti“ i osvrt Agencije na isti

Komentar HT-a na rok za implementaciju izmjena u standardnoj ponudi HT- a i osvrt Agencije na isti

HT:

Skrećemo pozornost da Agencija mora voditi računa o tome da se rok za implementaciju izmjena standardne ponude mora razlikovati od roka za izradu i objavu standardne ponude. Naime, jedno je izmijeniti tekst standardne ponude a sasvim drugo implementirati značajne tehnološke izmjene u HT-ovoj mreži, a koje bi se nalagale izmjenama.

Nasuprot tome, Agencija na str. 60. dokumenta navodi kako smatra da je „rok od 60 dana za objavu standardne ponude međupovezivanja dovoljan za implementaciju“, što smatramo neopravdanim jer samo za obavijest korisnicima o izmjenama uvjeta i cijena usluga ZEK nalaže dostavu iste najmanje 30 dana unaprijed, a što podrazumijeva da je izmjena već implementirana u sustave HT-a.

Smatramo da rok za implementaciju izmjena standardne ponude u mreži HT-a treba jasno odvojiti od roka za izradu standardne ponude, te da isti treba iznositi minimalno tri mjeseca, računajući od dana stupanja na snagu izmjena u standardnoj ponudi.

Odgovor na komentar HT-a

Uvodno, Vijeće Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije je dana 26. siječnja 2009. djelomičnim rješenjem (klasa: 344-01/08-01/03311, ur. broj: 376-11-08-5) odredilo nove cijene završavanja (terminacije) poziva s danom implementacije 01. ožujka 2009. godine.

Uvažavajući pristigli komentar, te uzimajući u obzir prethodno navedeno, odnosno, kako se cijene usluge završavanja (terminacije) poziva ne bi mijenjale 2 puta u istoj kalendarskoj godini, Agencija je kao krajnji rok za implementaciju novih cijena odredila 01. siječnja 2010. godine.

Dakle, Agencija će usklađivanje s europskim prosjekom, u svrhu sprječavanja iskorištavanja značajne tržišne snage nastaviti u 2010. godini.

Budući da navedeno usklađivanje podrazumijeva izmjenu načina obračuna usluge završavanja (terminacije) poziva na način da će se ukinuti obračun uspostave poziva po pojedinom pozivu, odnosno budući da će navedena izmjena sadržavati određene zahvate na obračunskom (eng. *billing*) sustavu HT-a, Agencija navedeni rok smatra dovoljnim za implementaciju navedenih izmjena, budući da isti iznosi više od 5 mjeseci računajući od dana stupanja na snagu odluke o izmjenama u standardnoj ponudi.

Nadalje, budući da HT već ima Standardnu ponudu HT-a za usluge međusobnog povezivanja, temeljenu na obvezama iz ZOT-a, Agencija je odredila rok do dana 01. listopada 2009.g. te isti smatra dovoljnim da se ugrade sve izmjene i tekst i sadržaj standardne ponude međupovezivanja uskladi s regulatornim obvezama koje su određene ovim dokumentom, kao i Pravilnikom o standardnim ponudama.

Komentar HT-a na Minimalnu ponudu i osvrt Agencije na isti

HT:

Temeljem navoda iz dokumenta o analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, kako svaki od operatora u nepokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama ima 100% tržišnog udjela na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, smatramo kako bi i regulatorne obveze svih operatora sa znatnijom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu nepokretnu javnu komunikacijsku mrežu trebale biti usklađene.

Stoga, a s obzirom na utvrđeni isti tržišni udio svih operatora, smatramo kako nema osnove za uvođenje različitih regulatornih obveza, pri čemu prvenstveno mislimo na dio koji se odnosi na izradu minimalne ponude uvjeta međupovezivanja.

U dijelu koji se odnosi na obvezu izrade minimalne ponude uvjeta međupovezivanja prije svega ističemo da ista nije predviđena poglavljem VII ZEK-a kao regulatorna obveza pa je njezina pravna osnovanost neoborivo sporna. Također, iz navedenog u predmetnoj analizi ne vidimo u čemu se sadržajno bitno razlikuje od obveze objave standardne ponude jer minimalna ponuda mora sadržavati podatke o tehničkim specifikacijama, mrežnim značajkama, cijenama usluga te rokovima i uvjetima ponude što u većem i najvažnijem dijelu pokriva obvezni sadržaj standardne ponude propisan Pravilnikom o standardnim ponudama (NN br. 37/09).

Agencija određenu obvezu objave minimalne ponude obrazlaže uzimanjem u obzir veličinu operatora, tvrdeći kako je „*riječ uglavnom o operatorima koji su po prihodima, broju korisnika i broju zaposlenih, slabiji od HT-a*“, što smatramo neopravdanim s obzirom da navedeni „slabiji“ operator, neovisno o broju zaposlenih može izraditi standardnu ponudu kako je propisano Pravilnikom o standardnim ponudama.

Odgovor na komentar HT-a

Kako je u prethodnim odgovorima već nekoliko puta naglašeno, načelo razmjernosti kojim je Agencija dužna voditi se pri određivanju regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom, zahtijevalo je promatranje ukupnog odnosa svih operatora koji nude uslugu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, te su u konačnici regulatorne obveze istim operatorima određene sukladno spomenutom odnosu. Ponavljamo da je položaj HT-a različit od položaja ostalih operatora, odnosno da su ostalim operatorima s obzirom na sličan utjecaj u međusobnim odnosima i u odnosu na HT, i ostale karakteristike određene iste regulatorne obveze među kojima i obveza izrade minimalne ponude uvjeta međupovezivanja.

Nadalje, sukladno članku 58. stavku 1. ZEK-a, Agencija može operatorima odrediti da učine javno dostupnima određene podatke, a sukladno stavku 2. istoga članka Agencija može od operatora zatražiti objavu standardne ponude. Po mišljenju Agencije, a uzevši u obzir način na koji je napisan navedeni članak javno dostupni određeni podaci iz stavka 1. ne moraju biti dio standardne ponude, već samo moraju biti javno dostupni. Temeljem navedenog Agencija je odlučila da ti podaci koji moraju biti javno dostupni budu sastavni dio dokumenta koji je Agencija nazvala minimalna ponuda uvjeta međupovezivanja.

Po mišljenju Agencije minimalna ponuda uvjeta međupovezivanja ne treba sadržavati sve podatke koje sadrži standardna ponuda međupovezivanja. Konkretno, a uzevši u obzir članak 9. Pravilnika o standardnim ponudama, minimalna ponuda uvjeta međupovezivanja treba sadržavati treće poglavlje *tehnička realizacija*, četvrto poglavlje *planiranje i naručivanje usluge međupovezivanja*, peto poglavlje *cijene usluga za međupovezivanje* te sedmo poglavlje *kakvoća usluga*. Ostala poglavlja ne trebaju biti sastavni dio minimalne ponude uvjeta međupovezivanja.

Uzimajući u obzir temelj određene obveze u članku 58. stavku.1. ZEK-a, nije jasno zbog čega je njena pravna osnovanost, kako tvrdi HT, sporna..

Komentar HT-a na obvezu objave (indikatora) pokazatelja učinkovitosti (KPI) i osvrt Agencije na isti

HT:

Agencija predlaže da se HT-u u okviru regulatorne obveze transparentnosti odredi i obveza dostavljanja Agenciji detaljnih izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti i to na tromjesečnoj razini ili po potrebi na zahtjev Agencije. Pri tome, izvješće o KPI vrijednostima prema mišljenju Agencije treba sadržavati (i) omjer raspodjele prometa po operatorima za uslugu završavanja (terminacije) poziva za vrijeme kvara u mreži, (ii) stopu nepropusnosti mreže, (iii) prosječno vrijeme uspostave usluge voda za međusobno povezivanje, (iv) prosječno vrijeme otklona kvara voda za međusobno povezivanje, (v) KPI vezano uz pružanje usluge zajedničkog korištenja prostora (kolokacije).

Odgovor na komentar HT-a:

Vežano uz prijedlog Agencije da u okviru obveze transparentnosti HT-u odredi i obvezu dostavljanja detaljnih izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti i to na tromjesečnoj razini HT navodi kako je *predložena obveza neutemeljena na prirodi utvrđenog problema i da se istom prelaze zakonski okviri*. Agencija navode HT-a smatra neosnovanima te napominje kako je dovoljno jasno u dijelu prepreka tržišnom natjecanju navela potencijalne probleme, a koje je ovom obvezom pokušala i riješiti. Navod HT-a da navedena obveza nije zakonski utemeljena i da nije predviđena ZEK-om ne stoji .

Čl. 58. st. 1. ZEK-a glasi: Agencija može, u skladu s odredbama čl. 56. ZEK-a, odrediti operatorima obvezu transparentnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom, na način da učine javno dostupnima određene podatke, kao što su to osobito sljedeći podaci:

- računovodstveni podaci
- tehničke specifikacije
- mrežne značajke
- rokovi i uvjeti ponude i uporabe
- cijene.

Agencija može naknadno odluku zatražiti od HT-a praćenje i izvještavanje i za neke druge KPI vrijednosti o potrebama Agencije i zahtjevima tržišta.

Iz navedenog slijedi da Agencija može, a kako bi mogla pratiti i u slučaju potrebe spriječiti bilo kakvo diskriminirajuće ponašanje prema drugim operatorima, odrediti koje to podatke HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom, mora učiniti javno dostupnima, a da to osobito mogu

biti podaci navedeni u članku 56. stavku 1. ZEK-a. Drugim riječima, osim podataka nabrojanih u prethodno navedenoj odredbi ZEK-a, Agencija može odrediti i druge podatke koje je potrebno učiniti javno dostupnima. Stoga nije točno da Agencija prelazi zakonske okvire u odnosu na obvezu transparentnosti kao i okvire svoje nadležnosti. Nadalje, KPI parametri bi trebali biti javno objavljeni na službenim internet stranicama HT-a kako bi se osigurala optimalna razina transparentnosti i osiguralo povjerenje operatora u efikasnost obveze nediskriminacije. Također, na navedeni način omogućava se operatorima da komuniciraju na transparentan način i prema vlastitim korisnicima.

Komentari HT-a na poglavlje 8.1.4. „Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva“ i osvrt Agencije na iste

Komentari HT-a na poglavlje 8.1.4.1. „HT-Hrvatske telekomunikacije d.d.“ i osvrt Agencije na iste

Metodologija

HT smatra prijedlog Agencije za sniženjem cijena regionalne interkonekcije sa 7,5 na 6,8 lipa po minuti u vrijeme jakog prometa (uz 50% sniženje tih naknada u vrijeme slabog prometa) u nepokretnoj mreži HT-a za usluge završavanja poziva pretjeranim, a time i neprihvatljivim.

Nadalje, VIPnet navodi...Agencija može, u skladu sa Zakonom, odrediti obvezu troškovne usmjerenosti, međutim nije razvidno kako je takva obveza zaista nametnuta tvrtki HT budući da se ista eksplicitno ne spominje u prijedlogu teksta odluke koju će Agencija donositi.

Slijedom navedenog Agencija napominje kako članak 62. Zakona o elektroničkim komunikacijama jasno propisuje mogućnost Agenciji da odredi operatorima obveze u vezi s povratom troškova i nadzorom cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena. Nadalje, isti članak istog Zakona navodi kako operator kojem je određena obveza troškovne usmjerenosti cijena, a koja je propisana HT-u dokumentom „*Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo*“, snosi teret dokazivanja da cijene njegovih usluga proizlaze iz troškova, uključujući razumnu stopu povrata ulaganja. U svrhu izračuna troškova djelotvornog pružanja usluga Agencija može primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator, ili metodu referentnih vrijednosti. Budući da je Agencija tek u postupku izrade troškovnih modela istoj ostaje mogućnost korištenja referentnih vrijednosti (eng. *benchmark*) što predstavlja, prema mišljenju Agencije, najbolju praksu na kojoj se temelji vrednovanje (Gačić, Milica: Englesko-hrvatski rječnik prava, „*benchmark*“ – glavni pokazatelj (služi za usporedbu).

Agencija se slaže sa navodima VIPnet-a kako *primijenjena metodologija izračuna i uspoređivanja koja se primjenjuje značajno utječe na rezultate analize, te da je problematika i pravilan odabir korištene metodologije iznimno važan*. Upravo je iz navedenog razloga Agencija pri izračunu cijena uzela u obzir sve vrijednosti i veličine koje utječu na konačnu cijenu usluge završavanja poziva po minuti, a na način prikazan u predmetnom dokumentu. Navedeni izračun je proveden sukladno kriterijima koji se koriste u izračunima kakvi se primjenjuju u dokumentima strukovnih tijela u području elektroničkih komunikacija (ERG i IRG). Agencija je mišljenja da je vrlo teško pronaći usporedive vrijednosti na temelju zemljopisnih značajki, postojeće mrežne strukture, ekonomskog okruženja, razine liberalizacije i još niza faktora koji bi se mogli uključiti u vrednovanje, te smatra da na

navedeni način nikada ne bi bilo moguće pronaći zemlju koja će u svim značajkama biti slična ili ista Republici Hrvatskoj.

Stoga je Agencija odlučila uzeti najbolju praksu, odnosno, referentne vrijednosti predstavljaju sve zemlje Europske unije (EU27). Agencija smatra da se uzimanjem u izračun vrijednosti u svim zemljama EU uspijevaju prevladati sve razlike u zemljama te se istovremeno uzimaju u obzir svi elementi neophodni za dobivanje realne vrijednosti. Još jedan od razloga zašto su, prema mišljenju Agencije, sve članice EU uzete kao usporedive jest činjenica da su na tržištima vezanim uz međusobno povezivanje (usluge započinjanja poziva i završavanja poziva), regulatori svih članica EU, kao jednu od regulatornih obveza, odredili obvezu troškovne usmjerenosti cijena i vođenja troškovnog računovodstva. Iz navedenog proizlazi da su cijene u svim zemljama postavljene na troškovnoj razini, odnosno kako su sve varijable uzete u obzir budući da su iste kao takve proizašle iz odgovarajućih troškovnih modela, a što potvrđuje da je metodologija koju je Agencija koristila opravdana. Cilj Agencije je dakle bio utvrditi cijenu koja uključuje sve relevantne elemente.

Slijedom navedenog, a vezano uz navode operatora o pogreškama metodologije primijenjene od strane Agencije, Agencija smatra da je metoda prosječne vrijednosti cijena međusobnog povezivanja u svim zemljama EU, uz uklanjanje vanjskih vrijednosti, najbolji način da se dođe do odgovarajućeg rezultata. Isto tako, napominjemo kako je Agencija vodila računa o transparentnosti postupka, te sukladno tome i navela sve činjenice, podatke i formule koje je koristila prilikom izračuna spornih cijena⁷⁸.

Nadalje, HT smatra da je metodologija koju je primijenila Agencija manjkava „ Agencija presumira omjer 50%:50% između vremena jakog i slabog prometa.....to ne odražava pravu cijenu u svim državama zbog različitih vremenskih razdoblja u vrijeme jakog i slabog prometa .“

Slijedom prethodno navedenog HT predlaže primjenu omjera koji odražava distribuciju započetih minuta poziva iz mreže HT-a budući da je, kako navode, ista realnija iako Agenciji nije jasno kako distribucija koja odražava stanje na hrvatskom tržištu odražava pravu cijenu u svim državama.

Nastavno na navedeno Agencija se ne slaže s mišljenjem HT-a već ponavlja, kako je i navedeno u dokumentu o *Analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva*, da je navedeni način izračuna u skladu s praksom u sličnim izračunima u strukovnim tijelima⁷⁹ vezanim za područje elektroničkih komunikacija i baš iz tog razloga što je nemoguće utvrditi distribuciju prometa⁸⁰ posebno za svaku članicu EU. Naime, iako realna razdioba prometa u Republici Hrvatskoj ne odgovara razdiobi navedenoj u dokumentu o analizi tržišta, Agencija smatra u potpunosti neutemeljenim razdiobu vremena jakog i slabog prometa koja je u Republici Hrvatskoj koristiti kao relevantnu prilikom određivanja jedinstvene cijene završavanja (terminacije) poziva u zemljama Europske unije koje imaju cijenu za vrijeme jakog prometa i cijenu za vrijeme slabog prometa. Po mišljenju Agencije u obzir je moguće uzeti samo dogovorenu europsku praksu, a kako je i primijenjeno. Isto tako, korištenje distribucije prometa u mreži HT-a za izračun cijena u drugim državama EU Agencija smatra neutemeljenim.

⁷⁸ Definirano u poglavlju 8.1.4 (od 58. do 70. stranice)

⁷⁹ ERG/IRG

⁸⁰ Tajnost podataka operatora

Napominjemo, kako je nemoguće da takav način izračuna rezultira realnim i točnim rezultatom.

Također, HT ističe, cit: „...*aktualni trend u europskoj regulatornoj praksi povisivanja, a ne smanjivanja naknada za interkonekciju...*“. Agencija smatra da je navedena praksa uzeta u obzir na razini svih zemalja EU i to iz razloga što je Agencija izračunala prosječnu vrijednost, a što je još jedan pokazatelj da je određivanje prosjeka cijena u svim zemljama koje su ušle u izračun kao referentne vrijednosti uistinu najpravednija metoda. Postojanje navedene potrebe samo na našem tržištu, bit će utvrđeno tek u trenutku kad se cijene HT-a budu utvrđivale na temelju troškovnog modela, odnosno, kad iste budu troškovno usmjerene.

Agencija je pogrešno poistovjetila dva potpuno različita termina: interkonekcijsku cijenu i referentnu vrijednost.

Prethodno navedeno Agencija smatra neutemeljenim Naime, Agencija je uspoređivala cijene međusobnog povezivanja koje je i odredila HT-u, u zemljama za koje je smatrala da predstavljaju referentne vrijednosti, na način, kako je i objašnjeno u poglavlju 8.1.4. dokumenta o analizi tržišta započinjanja (originacije) poziva i u poglavlju 8.1.4. dokumenta o analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva, da je u obzir uzela prosjek (aritmetičku sredinu) u svim zemljama koje su ušle u izračun.

Agencija je pri izračunu cijena interkonekcije uzela u obzir tečaj kune u odnosu na EUR u iznosu od 7,1748 kn, kao prosjek srednjeg tečaja Hrvatske narodne banke u razdoblju od srpnja do prosinca 2008. HT navodi kako je primjena navedene tečajne vrijednosti zastarjela te ne odražava stvarno stanje te predlaže Agenciji da primjeni onaj tečaj koji je aktualan u trenutku donošenja ove analize.

Agencija je mišljenja da je potrebno primijeniti tečaj Hrvatske narodne banke iz razloga što je ista mjerodavna institucija za određivanje tečaja. Nadalje, zbog tečajnih fluktuacija pri preračunavanju referentnih vrijednosti u kune treba primijeniti prosječni tečaj Hrvatske narodne banke, a po mišljenju Agencije dovoljno je obuhvatiti razdoblje od posljednjih šest mjeseci što je ujedno i bio prijedlog Vipnet-a u podnesku koji je Agencija zaprimila u upravnom postupku prethodne izmijene standardne ponude Vipnet-a (klasa: 344-01/07-01/488). Drugim riječima, po mišljenju Agencije razdoblje od zadnjih šest mjeseci daje mjerodavnu sliku o kretanju tečaja.

Agencija je u poglavlju 8.1.4.1.3. ovog dokumenta navela da uzevši u obzir nagle promjene u tečajevima koje uzrokuje svjetska ekonomska kriza, smatra opravdanim omogućiti HT-u kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom, promjenu cijene završavanja (terminacije) poziva koja će odgovarati novom prosječnom tečaju kune u odnosu na euro, ukoliko se prosječni tečaj kune u odnosu na euro za razdoblje posljednjih šest mjeseci prema podacima Hrvatske narodne banke promijeni više od 10% u odnosu na tečaj na temelju kojeg je izračunata cijena završavanja (terminacije) poziva za svaku godinu od strane Agencije. Nastavno na navedeno, odnosno u slučaju da HT promijeni cijenu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu zbog promjena u tečaju, ostali će operatori biti u mogućnosti promijeniti cijenu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu na način da se zadrži iznos asimetrije koji je Agencija navela u tablici 15. ovog dokumenta.

S druge strane, Agencija smatra opravdanim promijeniti cijenu završavanja (terminacije) poziva u slučaju da se tečaj kune u odnosu na euro u razdoblju od posljednjih šest mjeseci

prema podacima Hrvatske narodne banke promijeni više od 10% u odnosu na tečaj na temelju kojeg je izračunata cijena završavanja (terminacije) poziva za svaku godinu. Drugim riječima, Agencija će biti u mogućnosti promijeniti cijenu završavanja (terminacije) poziva ostalih operatora u slučaju da poraste vrijednost kune u odnosu na euro za više od 10% u odnosu na tečaj koji je primijenjen za izračun cijene završavanja (terminacije) poziva, poštujući asimetriju koju je navela u tablici 15. ovog dokumenta⁸¹.

H1 Telekom d.d. navodi kako *nije jasno zašto se Agencija u konačnici opredijelila za više cijene unatoč činjenici da je još u prosincu kao opravdane i realne utvrdila niže cijene i naložila HT-u da te niže cijene ugradi u Standardnu ponudu od 31. prosinca 2008.g.*

Iz navedenog je vidljivo nerazumijevanje metodologije primijenjene od strane Agencije iako je Agencija jasno navela metodologiju izračuna određenih cijena. Naime, Agencija se nije opredijelila za više cijene već je u procesu izračuna cijena usluge terminacije/originacije poziva koristila istu metodologiju (kao u prosincu 2008. g.), ali najnovije podatke. Isto tako, a kako je i navedeno u dokumentima *Analiza tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji* i *Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koja se pruža na fiksnoj lokaciji* Agencija je uključila naknadu za uspostavu poziva. Dakle, razlika koju H1 telekom d.d. navodi kao nejasnu događa se zbog uključivanja, odnosno, neuključivanja naknade za uspostavu poziva, a na što se Agencija dodatno osvrnula i u ovim komentarima.

Cijene nacionalnog završavanja poziva

U dijelu u kojem se obrađuje cijena terminacije nacionalnih poziva, ne navodi se prikaz cijena u ostalim europskim zemljama, koji bi mogao koristiti u analizi te cijene kao i omjer cijena lokalne/regionalne/nacionalne terminacije po pojedinim zemljama, da bi se iz istih mogao izvesti zaključak o tom parametru i eventualno izvršila dodatna korekcija cijena na domaćem tržištu.

Nadalje, a sukladno navodima VIPnet-a *temeljni razlog za snižavanje cijene nacionalnih poziva je utjecaj na troškove postojećih operatora koji nemaju ostvareno lokalno/regionalno međusobno povezivanje, odnosno manjih regionalnih operatora koji bi eventualno mogli ući na tržište a kojima visoka cijena nacionalne terminacije predstavlja barijeru za ulazak na tržište koju je potrebno ukloniti.*

Nastavno, naglasak je na specifičnostima tržišta koje je Agencija i ovdje uzela u obzir. Trenutno, na tržištu ne postoji niti jedan operator, a koji je obuhvaćen analizom, koji nema ostvareno lokalno i/ili regionalno međusobno povezivanje, kao što je Agencija u dokumentu i

⁸¹ Primjer za prvu godinu. U slučaju da u određenom trenutku prosječni srednji tečaj HNB-a za posljednjih šest mjeseci iznosi minimalno 7,8923 kuna za 1 euro, a HT promijeni cijenu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, ostali operatori će biti u mogućnosti cijene završavanja (terminacije) poziva, koje su vezane na metodologiju iz poglavlja 8.1.4.1.2. ovog dokumenta, u kojem je izračunata cijena završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini za HT, pretvoriti u iznosu u kunama na temelju novog tečaja.. Konkretno, u slučaju da se navedeno dogodi u razdoblju od godine dana od stupanja na snagu ove analize, cijena završavanja (terminacije) poziva u mrežu ostalih operatora ne bi se određivala po tečaju od 7,1748 kn za 1 euro i za uslugu regionalnog završavanja iznosila 0,095 kn/min u vrijeme jakog, odnosno 0,047 kn/min u vrijeme slabog prometa, već bi se, primjerice, odredila po tečaju od 7,8923 kuna za 1 euro te bi iznosila 0,105 kn/min u vrijeme jakog prometa, a u vrijeme slabog prometa 0,052 kn/min. Ostali operatori će navedeno biti u mogućnosti napraviti i u ostalim godinama na koje se odnosi ova analiza u slučaju da se za navedenim pokaže potreba.

navela, zbog povijesnih razloga spajanja postojećih operatera s mrežom HT-a te stoga nije razvidno na koje se postojeće operatore misli.

Isto tako, cilj Agencije u ovom segmentu je stvoriti takve veleprodajne uvjete da bi operatori koji bi eventualno mogli ući na tržište u što kraćem vremenskom razdoblju bili motivirani prijeći na viši stupanj ljestvice ulaganja. Slijedom navedenog, Agencija smatra kako snižavanje cijena nacionalnog međupovezivanja nije svrsishodno te stoga ne vidi razloge prikazivanja cijena u ostalim europskim zemljama, te omjer cijena lokalne/regionalne/nacionalne terminacije po pojedinim zemljama.

Ukidanje naknade za uspostavu poziva

HT se protivi ukidanju naknade za uspostavu poziva osobito iz razloga što poglavito naknada za uspostavu poziva odražava stvarni trošak koji se mora podmiriti. Isto tako, HT zaključuje kako ukidanje iste predstavlja prikriveno sniženje interkonekcijskih cijena.

Agencija ukazuje na pogrešne zaključke iznesene od strane HT-a te se sukladno tome očituje kako slijedi.

Napominjemo kako ukidanje naknade za uspostavu poziva nema nikakve veze sa smanjenjem ili prikrivenim smanjenjem cijena međupovezivanja. Isto je vidljivo i kroz cijene nacionalnog započinjanja/završavanja poziva budući da je ista uvećana za iznos naknade za uspostavu poziva, a na temelju stvarne vremenske raspodjele ukupnih započelih (originiranih)/završenih (terminiranih) minuta poziva u mreži HT-a (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa) u omjeru 67,55%:32,45%⁸². Razlika u navedenim naknadama događa se upravo iz razloga što je trošak naknade za uspostavu poziva uračunat u cijenu nacionalnog započinjanja/završavanja poziva što ne predstavlja prekriveno snižavanje cijena kako to vidi HT. Ukidanje naknade za uspostavu poziva ne utječe na snižavanje cijena međupovezivanja i posljedično „smanjivanje“ prihoda od međupovezivanja već isključivo i samo na promjenu načina obračuna.

Kod cijena lokalnog i regionalnog međupovezivanja situacija je drugačija budući da su iste postavljene na određenu razinu temeljem *benchmarka*, odnosno, prosjeka cijena u zemljama EU, a koji već sadrži i naknadu za uspostavu poziva za države koje navedenu naknadu imaju⁸³.

Dakle, raspodjela naknade za uspostavu poziva na temelju stvarne vremenske raspodjele ukupnih započelih/završenih minuta poziva u mreži HT-a (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa) te uključivanje iste u tako dobivene cijene međupovezivanja nije imalo logike budući da bi isto značilo dvostruko zaračunavanje naknade za uspostavu poziva. Naime, u navedenom slučaju u konačnu cijenu bi bila uključena i naknada za uspostavu poziva u ostalim zemljama i naknada za uspostavu poziva od HT-a što nije realno.

Sukladno prethodno navedenom, jasno je kako će HT trošak koji mora podmiriti, a vezan uz naknadu za uspostavu poziva, moći nadoknaditi te neće biti potrebno nadoknađivati isti iz

⁸² sukladno podacima iz upitnika za nepokretne mreže

⁸³ Navedeno u poglavlju 8.1.4. dokumenta *Analiza tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji* i u poglavlju 8.1.4. dokumenta *Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koja se pruža na fiksnoj lokaciji*

drugih raspoloživih sredstava, poglavito iz sredstava namijenjenih za daljnja ulaganja u infrastrukturu. Dakle, Agencija ne osporava postojanje troška za uspostavu poziva i iz tog razloga ga nije uklonila iz izračuna već je isti „prebacila“ u cijenu po minuti. Naime, Agencija je mišljenja da je za tržište bolje da svi operatori imaju jednak način obračuna za istu uslugu (napominjemo kako ostali operatori ne naplaćuju posebno naknadu za uspostavu poziva).

Zaključno, Agencija smatra da je u analizi dovoljno jasno obrazložena potreba za ukidanjem naknade za uspostavu poziva te ne vidi razlog osporavanja prijedloga Agencije budući da je sporna naknada uključena u cijene međupovezivanja.

Utjecaj na buduća ulaganja u sektor

Napredak u razvoju usluga širokopolasnog pristupa na hrvatskom tržištu je primjetan. Agencija se slaže sa konstatacijom HT-a što je i potvrda dobre regulatorne prakse, odnosno, aktivnosti provedenih od strane Agencije. Naime, do sada nije samo omogućen rast broja priključaka ostalih operatora već je u znatnijoj mjeri omogućen i rast broja priključaka HT-a što isti i sam navodi. HT je povećao broj korisnika širokopolasnog pristupa od 2005. godine do danas, a sukladno cilju postavljenom 2006. godine strategijom Vlade Republike Hrvatske. Isto tako, HT napominje kako je vrlo važno da regulatorna politika mora biti ohrabrujuća za nova ulaganja s obzirom na utjecaje financijske krize i recesije. Agencija napominje kako je njezin cilj i zadaća osigurati predvidivo, sigurno okruženje s jednakim uvjetima za sve sudionike na tržištu. S druge strane, smanjenje ulaganja sigurno neće i ne bi trebalo biti posljedica snižavanja cijena za međupovezivanje. Ono što je razlog smanjenja investicijskog ulaganja su uglavnom vanjski čimbenici, što i sam HT navodi, jer je općenito investicijski potencijal znatno smanjen vanjskim okolnostima, a rizičnost ulaganja povećana u vrijeme financijske krize.

Zaključno, činjenica je kako primjerene regulatorne odluke koje vode sprečavanju iskorištavanja statusa značajne tržišne snage u ovom trenutku nisu i ne bi trebale biti odlučujuće za povećanje investicija od strane operatora.

Utjecaj prijedloga smanjenja interkonekcijskih cijena

S obzirom da su cijene za regionalnu interkonekciju već znatno snižene u ožujku 2009. godine, dodatno sniženje koje Agencija odredi, uključujući ukidanje naknada za uspostavu poziva, rezultirati će ukupnim sniženjem cijena za regionalnu interkonekciju od 33%⁸⁴ u okviru samo jedne godine.

Uvodno, Agencija je u prosincu 2008. godine provela analizu troškovne usmjerenosti cijena međusobnog povezivanja koristeći metodu iz članka 7. stavka 12. Pravilnika o pristupu mreži i međusobnom povezivanju te utvrđivala troškovnu usmjerenost istih u skladu sa praksom koja se primjenjuje u zemljama Europske unije a temelji se na referentnim vrijednostima cijena međusobnog povezivanja uvažavajući stanje na domaćem telekomunikacijskom tržištu i gospodarske interese operatora. Analizom je utvrđeno da cijene međusobnog povezivanja u značajnoj mjeri odudaraju od istih u EU te je Agencija iste, odnosno, cijene regionalnog međusobnog povezivanja uskladila sa cijenama u EU, na način kako je isto utvrdila analizom. Iste su na snazi od 01. ožujka 2009. godine do završetka postupka iz članka 52. ZEK-a. Cilj

⁸⁴ Cijena poziva u trajanju od 3 minute

nove cijene je bio spriječiti iskorištavanje položaja značajne tržišne snage kojeg na tržištu ima HT s obzirom da je metoda referentnih vrijednosti, koju je primijenila Agencija, pokazala da HT naplaćuje cijenu završavanja (terminacije) poziva po znatno višim cijenama nego što istu uslugu naplaćuju operatori u zemljama koje je Agencija odredila kao referentnu vrijednost.

Dodatno, uzevši u obzir činjenicu da cijena završavanja (terminacije) poziva utječe na prihode koje ostvaruju operatori odnosno indirektno i na njihova planiranja, strategije i investicije čiju korist će osjetiti gospodarstvo u cijelosti te da je Agencija u 2009.g. već odobrila novu cijenu završavanja (terminacije) poziva, Agencija će usklađivanje s europskim prosjekom, a u svrhu sprječavanja iskorištavanja značajne tržišne snage nastaviti u 2010.g. Temeljem navedenog, Agencija obvezuje HT da cijenu koju je Agencija odredila analizom tržišta počne primjenjivati od dana 01. siječnja 2010.g.

Agencija napominje kako nije razvidno što zapravo HT želi reći sa konstatacijom kako će *dodatno sniženje koje Agencija odredi rezultirati ukupnim sniženjem cijena od 33% u okviru samo jedne godine*, budući da je navedeno sniženje u skladu sa zakonskim propisima, te u svrhu sprečavanja iskorištavanja značajne tržišne snage na mjerodavnom tržištu na način da određuje cijenu na razini prosjeka cijena u članicama EU koje su prema metodologiji navedenoj u poglavlju 8.1.4. ušle u izračun. Isto tako, napominjemo kako ukidanje naknade za uspostavu poziva ne predstavlja sniženje cijena kako to vidi HT već isključivo i samo promjenu načina obračuna.

HT smatra da je zatvaranje gospodarskog i inovativnog jaza prema europskim zemljama prioritet za hrvatsko društvo, tako i za HT.

Slijedom navedenog ističemo kako cilj analize nije odrediti prioritete niti za hrvatsko društvo, a niti za HT. Dakle, procesom analize tržišta Agencija nije odredila regulatorne obveze kojima će nagraditi određene operatore, već je na temelju stvarnih tržišnih pokazatelja odredila operatore sa značajnom tržišnom snagom i, sukladno članku 56. stavku 3. ZEK-a, po načelu razmjernosti i opravdanosti svakom od operatora, koji imaju status operatora sa značajnom tržišnom snagom, propisala odgovarajuće regulatorne obveze kojima će se spriječiti iskorištavanje statusa značajne tržišne snage .

Dodatno, napominjemo kako je cilj Agencije ograničiti ponašanje HT-a da se ponaša neovisno o konkurenciji i korisnicima.

Utjecaj na vrijednost tržišta

Pored navedenog efekta na investicijske odluke, smanjenje interkonekcijskih cijena može imati izravan utjecaj na smanjenje maloprodajnih cijena, a što će posljedično utjecati na smanjenje ukupne vrijednosti tržišta kao i na smanjenje proračunskih prihoda.

Smanjenje veleprodajnih cijena za posljedicu ne mora imati snižavanje maloprodajnih cijena odnosno direktan pozitivan efekt za korisnika. Naime, snižavanjem veleprodajnih cijena, a održavanjem maloprodajnih cijena na postojećoj razini povećava se operatorska margina, a ostvarivanje većih margina može omogućiti operatorima veća sredstava za ulaganje od kojih bi na kraju mogli profitirati krajnji korisnici. Drugim riječima, smanjenje veleprodajnih cijena nema za posljedicu samo stvaranje izravnog, kratkoročnog pozitivnog efekta za krajnje korisnike, već smanjenje veleprodajnih cijena kao posljedicu može imati ostvarivanje većih prihoda operatora koji mogu biti uloženi u daljnji razvoj mreže i nuđenja inovativnih usluga

koji će zapravo neizravno odnosno dugoročno donijeti još više koristi krajnjem korisniku, a i gospodarstvu u cijelosti. Zaključno, smisao nižih veleprodajnih cijena ne smije biti samo kratkoročni izravan efekt za krajnje korisnike u obliku nižih maloprodajnih cijena.

Međutim, Agenciji nije bitno hoće li se smanjiti maloprodajna cijena ili će se sniženje cijena međusobnog povezivanja „preliti“ na veću zaradu operatora, nego je Agenciji bitno stvoriti uvjete u kojima operatori sa značajnom tržišnom snagom neće iskorištavati svoj dominantan položaj. Stoga Agencija navode HT-a smatra irelevantnim za ovaj postupak.

Nadalje, HT navodi, cit. „*Ukoliko je cilj predloženog smanjenja interkonekcijskih cijena omogućiti alternativnim operatorima dodatni izvor financiranja iz povećane marže s obzirom na njihovo trenutno financijsko stanje, postoji opasnost da ni takav cilj u konačnici neće biti ostvaren.*“

Agencija je jasno definirala ciljeve koje s određivanjem regulatornih obveza želi postići. Naime, cilj regulatornih obveza je ograničiti ponašanje operatora sa značajnom tržišnom snagom da se ponašaju neovisno o konkurenciji i korisnicima odnosno cilj Agencije je onemogućiti operatore sa značajnom tržišnom snagom da na tržištu iskorištavaju svoj dominantni položaj. Temeljem navedenog, Agencija će omogućiti daljnju liberalizaciju tržišta koja će dovoditi do efikasnijeg tržišnog natjecanja u pogledu novih ulaganja od strane svih operatora koji djeluju na tržištu te stvaranja inovativnih usluga koje će se nuditi po konkurentnim cijenama.

Isto tako, nije cilj Agencije omogućiti ostalim operatorima dodatni izvor financiranja te na taj način poboljšati financijsku situaciju sudionicima na tržištu već je cilj Agencije ograničiti ponašanje HT, kao operatora kojeg je Agencija odredila operatorom sa značajnom tržišnom snagom na ovom mjerodavnom tržištu, na regulatornim principima u trenutku kad ostali sudionici ovog tržišta ovise o proizvodima i uslugama HT-a, a što je i logično s obzirom na započeti proces liberalizacije tržišta.

Nadalje, dužnost Agencije je omogućiti pojavu alternativnih operatora u pokretnim i nepokretnim mrežama koji će uz ispravnu regulaciju tržišta također biti u mogućnosti ulagati značajna financijska sredstva koja će zajedno s investicijskim ulaganjima operatora sa znatnijom tržišnom snagom omogućiti efikasan razvoj tržišta elektroničkih komunikacija, a što će u konačnici doprinijeti razvoju gospodarstava u cijelosti.

Prema tome, zabrinutost oko eventualnog neostvarivanja ciljeva postavljenih i definiranih od strane Agencije je nelogična i neutemeljena.

Komentar HT-a na poglavlje 8.1.4.1.2. „Ostali operatori sa značajnom tržišnom snagom“ i osvrt Agencije na isti

HT:

Imajući u vidu trenutno stanje na tržištu terminacije u nepokretnu mrežu, ne vidimo razloga za uvođenje asimetričnih cijena zbog sljedećih razloga. Kao prvo, asimetrične cijene ne prate načelo troškovne usmjerenosti cijena.

Kako alternativni operatori za promet u nepokretnoj mreži koriste samo jedan softversko/programski preklopnik/komutator (eng. „*soft switch*“), isti imaju u usporedbi s HT-

om manji udio operativnih troškova u troškovima terminacije u nepokretnu mrežu slijedom čega bi primarno cijene alternativnih operatora prema načelu troškovne orijentacije trebale biti niže.

Nadalje, propisi i praksa u EU usmjereni su prema simetriji. Uvođenje asimetričnih cijena nije u skladu sa trenutnom namjerom regulacije EU da ukine asimetriju.

Dodatno, ističemo da je zbog arhitekture mreže HT-a i razvoja usluge međusobnog povezivanja na tržištu već uspostavljen asimetrični odnos cijena terminacije jer je prosječna cijena terminacije u mrežu HT-a daleko ispod cijene terminacije u druge mreže. Ovo iz razloga što ostali operatori za završavanje (terminaciju) poziva u mrežu HT-a sve više koriste lokalno terminiranje. Stoga, a kako terminiranje u HT-ovu mrežu postaje sve povoljnije ostalim operatorima (zbog lokalnog terminiranja) smatramo da će asimetrične cijene ostalih operatora dodatno neopravdano staviti HT u nepovoljniji položaj u odnosu na ostale operatore.

Odgovor na komentar HT-a:

Agencija je, uzevši u obzir specifičnosti samog tržišta, odredila da svaki operator na tom tržištu ima položaj značajne tržišne snage u vlastitu mrežu, odnosno, Agencija ima mogućnost propisati regulatorne obveze za sve operatore koji posluju na navedenom tržištu ako isto utvrdi opravdanim. Slijedom navedenog, a opravdano potrebom da se podrži ulazak na tržište operatora i činjenicom da ostali operatori nisu u mogućnosti realizirati iste ekonomije razmjera kao i bivši monopolist, Agencija je postavila asimetrične cijena usluge završavanja (terminacije) poziva između bivšeg monopolista i ostalih operatora na tržištu.

Istina, strukovna tijela na području elektroničkih komunikacija predlažu da treba težiti simetričnim cijenama završavanja (terminacije) poziva, međutim Europska komisija nije donijela smjernicu ili preporuku na temelju koje se zabranjuje postavljanje asimetričnih cijena završavanja (terminacije) poziva, već u ovom trenutku nacionalni regulatori imaju mogućnost da na temelju analize tržišta propišu regulatorne obveze u skladu sa stanjem na domaćem tržištu elektroničkih komunikacija. Također, u ovom trenutku jasno je definiran rok, 31. prosinca 2012. godine, do kojeg bi zemlje u kojima postoji asimetrična cijena završavanja (terminacije) poziva trebale uvesti simetrične cijene za navedenu uslugu, a koji je ujedno i krajnji rok koji je odredila Agencija.

Agencija smatra potrebnim naglasiti, kako je prilikom određivanja asimetrične cijene završavanja (terminacije) poziva uzela u obzir sljedeće činjenice: na početku i u prvim godinama svog djelovanja novi operatori ne mogu koristiti ekonomije razmjera koje može koristiti bivši monopolist; trošak vodova za međupovezivanje dijeli se prema prometu, a s obzirom da je većina prometa upućena prema HT-u, ostali operatori imaju puno veći trošak vodova za međupovezivanje; ostali operatori imaju manju protutežnu kupovnu moć zbog čega moraju plaćati mrežnu opremu po većoj cijeni, kao i ostale činjenice iz poglavlja 6. i 7. dokumenta analize tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, koje nedvojbeno dokazuju da nije isti status značajne tržišne snage HT-a i ostalih operatora, te je, dakle, uzevši u obzir stanje na domaćem tržištu elektroničkih komunikacija došla do zaključka da ostalim operatorima može propisati mogućnost da u vlastitu mrežu naplaćuju višu cijenu za uslugu završavanja (terminacije) poziva u odnosu na HT. Jednako tako, Agencija je vodila računa o prethodno navedenom te odlučila uvesti asimetričnu cijenu koja će nakon nekog vremena dovesti do simetričnih cijena.

Naime, Agencija je imala mogućnost, uzevši u obzir preporuku strukovnih tijela, uvođenja asimetričnih cijena u određenom postotnom iznosu na neodređeni vremenski period ili mogućnost uvođenja odgođenog reciprociteta na temelju kojeg bi alternativni operatori uvijek imali asimetričnu cijenu.

Po mišljenju Agencije takva asimetrična cijena mogla bi stvoriti neučinkovite operatore i slati neprikladne signale za daljnja ulaganja. Međutim, uvođenje asimetrije iz razloga što stanje na tržištu opravdava takvo uvođenje i to na određeni vremenski period koji je unaprijed određen po mišljenju Agencije neće staviti HT u nepovoljniji položaj. Nadalje, način na koji je Agencija uvela asimetrične cijene završavanja (terminacije) poziva odnosno na vremenski period od tri godine s jasno preciziranom asimetrijom za svaku godinu zapravo je u skladu s trenutnim europskim smjernicama i preporukama koje ne zabranjuju uvođenje asimetričnih cijena završavanja (terminacije) poziva, već preporučuju da se definira vremenski period u kojem će asimetrične cijene biti zamijenjene simetričnim cijenama.

Komentar HT-a na obvezu računovodstvenog razdvajanja

Vijeće Agencije je dana 17. prosinca 2007. godine objavilo popis mjerodavnih tržišta i operatora i davatelja telekomunikacijskih usluga koji imaju znatniju tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu javne govorne usluge u nepokretnim telekomunikacijskim mrežama, na tržištu međusobnog povezivanja i na tržištu iznajmljenih telekomunikacijskih vodova. Samim proglašenjem operatora sa znatnijom tržišnom snagom zakonodavac po sili zakona propisuje HT-u člankom 57. ZOT-a obvezu računovodstvenog razdvajanja te izričito ovlašćuje Vijeće Agencije da rješenjem odredi način razdvajanja poslovnih aktivnosti operatora sa znatnijom tržišnom snagom u pogledu njihova ustrojstva i obračuna te druge potankosti u vezi s tim razdvajanjem. Sukladno navedenom, ističemo kako je navod da je „**obveza računovodstvenog razdvajanja već nametnuta HT-u rješenjem Vijeća Agencije** (klasa: 130-01/06-01/09, ur.br: 376-11-18) od 18. studenoga 2008. godine, prije provođenja postupka analize tržišta, što evidentno **ne predstavlja primjer najbolje regulatorne prakse.**“ netočan budući da Vijeće Agencije navedenim rješenjem naložilo način provedbe računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, na način i u rokovima koji su određeni dokumentom „*Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo*“, dok navedena obveza HT-a proizlazi iz odredbi ZOT-a.

Nadalje, zahtjev da se obveza računovodstvenog razdvajanja ne primjenjuje na tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, a koji HT obrazlaže samo analogijom sa zaključkom Agencije navedenim u analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu pokretnu komunikacijsku mrežu Agencija smatra neutemeljenim i promašenim.

Naime, svako mjerodavno tržište ima svoje specifičnosti koje je Agencija putem postupka analize prepoznala i detaljno obrazložila te na temelju utvrđenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje bi se mogle pojaviti u odsustvu regulacije, a u vremenskom periodu na koji se odnosi analiza, odredila odgovarajuće regulatorne obveze. Prema tome, nije jasno iz kojeg razloga HT kao mjerodavnu uzima u obzir logiku primijenjenu na operatore pokretnih mreža koji su proglašeni operatorima sa značajnom tržišnom snagom. Već smo napomenuli, tržišta koja HT stavlja u odnos te analiza istih dva su odvojena postupka te stoga zaključci iz jednog ne vrijede i na drugom tržištu, odnosno, situacija na tržištima je različita, utjecaj operatora sa značajnom tržišnom snagom je različit.

Također, ističemo kako je stajalište Agencije da će regulatornom mjerom računovodstvenog razdvajanja riješiti problem unakrsnog subvencioniranja te osigurati provođenje obveza nediskriminacije i transparentnosti potvrđeno i usvojeno stajalištem ERG-a, koje je objavljeno u dokumentu „*Guidelines for implementing the Commission Recommendation C (2005) 3480 on Accounting Separation & Cost Accounting Systems under the regulatory framework for electronic communications*“. Nastavno, Agencija smatra da su iz analize razvidne koristi koje proizlaze iz provođenja predmetne obveze kao i moguće štete razvoju tržišnog natjecanja koje bi uslijedile u slučaju ukidanja iste.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra potrebnim istaknuti kako je metodologija računovodstvenog razdvajanja primijenjena od strane Agencije u skladu sa europskom regulatornom praksom te ne vidi niti jedan logičan i opravdan razlog da HT sumnja u vjerodostojnost nametanja iste.

9.2.2. Komentari VIPnet-a d.o.o. na analizu tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Komentari na tekst Odluke

VIPnet predlaže da se na temelju dokumenta koji je otvoren za javnu raspravu i zaprimljenih komentara zainteresiranih strana, od strane Agencije donese pročišćeni tekst vezan samo uz regulatorne obveze.

Agencija ne vidi niti jedan logičan razlog ne uključivanja dokumenta u kojem se opisuje analiza tržišta (koja uključuje i komentare operatora kao i odgovore na iste) u odluku Agencije. Smatramo kako nije, kako VIPnet navodi, *nepotrebno*, a niti pravno pogrešno da odluka sadrži sve elemente analize.

Komentari na dokument „Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji“-po poglavljima

Sažeti pregled dokumenta (eng. Executive summary)

Vipnet navodi, cit. „*Na koji način se na tržištima koja su predmet analize, a to su pojedinačne mreže svakog operatora može utvrditi da li ima ili nema tržišnog natjecanja, s obzirom da je nemoguće da na tako definiranim tržištima djeluje više operatora istovremeno, i da bi prema tom kriteriju automatizmom svi operatori koji posjeduju mrežu trebali imati zajedničku tržišnu snagu.*„

U skladu s novim regulatornim okvirom, tržišta koja se reguliraju definirana su u skladu sa principima europskog zakona o tržišnom natjecanju.⁸⁵ U situaciji kad to nacionalne okolnosti dozvoljavaju i opravdavaju i druga se tržišta mogu definirati od strane regulatornih tijela. Glavni cilj smjernica Europske komisije je osigurati činjenicu da nacionalna regulatorna tijela imaju konzistentan pristup kod primjene regulatornog okvira. Stoga je dužnost, a i zakonska obveza Agencije voditi računa o preporuci Europske komisije o utvrđivanju tržišta podložnoj prethodnoj, *ex-ante*, regulaciji. Nadalje, određivanje mjerodavnog tržišta je od ključne

⁸⁵ Article 15(1) of Directive 2002/21/EC

važnosti, a ono što VIPnet ne razumije nije pitanje „na koji način se na tržištima koja su predmet analize, a to su pojedinačne mreže svakog operatora može utvrditi da li ima ili nema tržišnog natjecanja“. Naime, Agencija ima zakonsku obvezu utvrditi postoji li ili ne postoji tržišno natjecanje na nekom mjerodavnom tržištu, a na način propisan člankom 55. ZEK-a. Pri tom pojam mjerodavno tržište ne podrazumijeva dva ili više operatora koji su aktivni na istom već podrazumijeva opis proizvoda i usluga koji čine tržište kao i ocjenu geografskog opsega istog. Dakle, određivanje tržišta nije mehanički ili apstraktan proces već zahtijeva analizu svih dostupnih podataka o povijesnim kretanjima na tržištu kao i potpuno razumijevanje mehanizama određenog sektora.

Slijedom navedenog Agencija smatra potrebnim pojasniti VIPnet-u kako je usluga završavanja (terminacije) poziva, za razliku od nekih drugih veleprodajnih usluga, iznimno specifična usluga. Naime, veleprodajnu uslugu završavanja (terminacije) poziva nude svi operatori pokretnih i nepokretnih mreža na tržištu koji imaju krajnje korisnike spojene na vlastitu mrežu, odnosno, za razliku od nekih drugih veleprodajnih usluga, uslugu završavanja (terminacije) poziva ne nudi samo HT kao postojeći operator sa znatnijom tržišnom snagom, već je, radi mogućnosti ostvarivanja govorne komunikacije među korisnicima različitih mreža, nude svi operatori na tržištu.

Nadalje, uzimajući u obzir zamjenjivost potražnje na maloprodajnoj razini, odnosno činjenicu kako na istoj ne postoji održiva zamjenska usluga pozivu na broj u pokretnoj ili nepokretnoj mreži, Agencija je mišljenja kako na veleprodajnoj razini također ne postoji održiva zamjenska usluga usluzi završavanja (terminacije) poziva na broj u određenoj pokretnoj ili nepokretnoj mreži. Dakle, ne postoji nikakva zapreka koja će spriječiti moguće povećanje veleprodajnih cijena operatora u pokretnim ili nepokretnim mrežama u svrhu povećanja vlastitih prihoda i troškova konkurencije.

Naime, operator čiji je korisnik započeo poziv ne može ugovoriti niti platiti naknadu za uslugu završavanja (terminacije) poziva nekom drugom operatoru, već samo operatoru čijeg je korisnika nazvao. Stoga je, a temeljem gore navedenog, na veleprodajnoj razini moguće završiti poziv samo na broju na koji je poziv (od krajnjeg korisnika) i upućen, odnosno navedeni poziv može završiti samo u mreži operatora koji je pristupni operator za pozvanog korisnika. Iz navedenog razloga, usluge završavanja (terminacije) poziva koje nude operatori na tržištu nisu međusobno zamjenske usluge. Slijedom prethodno navedenog, Agencija je zaključila da je mjerodavno tržište završavanja (terminacije) poziva posebno, za svakog operatora pokretnih mreža na tržištu, odnosno svaki operator ima 100% tržišnog udjela u vlastitoj mreži, a vodeći računa o preporuci Europske komisije o utvrđivanju tržišta podložnoj prethodnoj, *ex-ante*, regulaciji.

Isto tako, status operatora sa značajnom tržišnom snagom se ne može dodijeliti niti se dodjeljuje automatizmom budući da Agencija ima zakonsku dužnost provesti postupak analize tržišta i proglasiti operatora sa značajnom tržišnom snagom tek kad utvrdi postoji li ili ne postoji na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje.

Nadalje, podsjećamo na obvezu Agencije da će, sukladno čl. 56. st. 2. ZEK-a, ako u postupku određivanja i analize tržišta utvrdi nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, donijet odluku o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom kojom će odrediti određene regulatorne obveze. Isto tako napominjemo kako se regulatorne obveze, a sukladno čl. 56. st. 3. ZEK-a, moraju temeljiti na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu, te moraju biti razmjerne i opravdane. Upravo kako bi ispunila načelo razmjernosti,

Agencija je uzela u obzir i promatrala odnos među svim operatorima na tržištu koji nude uslugu završavanja (terminacije) poziva. Temeljem promatranog odnosa, prema kojem ostali operatori imaju podjednak tržišni udio po ukupnom broju završenih (terminiranih) minuta poziva i slične karakteristike, proizašao je zaključak kako im je potrebno odrediti iste regulatorne obveze. S druge strane, u promatranom odnosu, HT je jedini operator koji ima protutežnu kupovnu moć i koji koristi prednosti ekonomija razmjera, a sve zbog, iznimno velike vlastite baze korisnika, naspram one ostalih operatora.

Dakle, zbog činjenice da mreža svakog operatora predstavlja posebno tržište, odnosno da svaki operator ima 100%-tni tržišni udio u vlastitoj mreži, a vodeći osobito računa o spomenutoj neravnopravnoj raspodjeli snaga između HT-a i ostalih operatora, Agencija je odredila i različite regulatorne obveze čime je u potpunosti udovoljila načelu razmjernosti iz čl.56. st. 3. ZEK-a.

Uvod

Mišljenje AZTN-a - mogućnost davanja komentara i na mišljenje AZTN-a, u ovom postupku, a prije donošenja konačne odluke Agencije

Vezano uz mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja, Agencija bi željela naglasiti sljedeće. Sukladno članku 54. stavku 5. ZEK-a, Agencija može zatražiti mišljenje tijela nadležnog za zaštitu tržišnog natjecanja, točnije Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja. Agencija je to i učinila te je dana 09. ožujka 2009. godine⁸⁶ otpredala potrebnu dokumentaciju u svezi ovog postupka Agenciji za zaštitu tržišnog natjecanja. Isto tako, Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja može dati mišljenje samo na postupak analize tržišta koji se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom ili postupak Testa tri mjerila. Međutim, Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja ne daje mišljenje na regulatorne obveze iz razloga što je postupak određivanja regulatornih obveza isključivo djelokrug rada Hrvatske Agencije za poštu i elektroničke komunikacije. Obzirom da smo od Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja dana 03. travnja 2009. godine dobili pozitivno mišljenje u pogledu određivanja mjerodavnih tržišta, određivanja operatora sa značajnom tržišnom snagom te provedenog Testa tri mjerila odnosno očitovanjem Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja samo su potvrđena stajališta i smjer koji je Agencija izložila u dokumentaciji koja je bila na javnoj raspravi, Agencija je mišljenja da za navedeno očitovanje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja nije potrebno provesti dodatnu javnu raspravu.

Nepokretne mreže i međupovezivanje u Republici Hrvatskoj

B.net Hrvatska d.o.o. – razlozi isključivanja iz analize

B.net uslugu pruža u skladu s odredbama članka 6. stavaka 5. i 6. Pravilnika o telekomunikacijskim uslugama kao daljnu prodaju (preprodaju) telekomunikacijskih usluga, u suradnji s društvom Voljatel d.o.o. ili s drugim davateljima telekomunikacijskih govornih usluga koji imaju propisanu dozvolu za pružanje javnih govornih usluga (dalje u tekstu: "pristupni operator"), pri čemu je Voljatel d.o.o. (ili drugi davatelj usluga) pretplatnikov

⁸⁶ Klasa: UP/I-344-01/08-01/1582; ur. broj: 376-11-08-02

pristupni operator, za što prema mišljenju Hrvatske agencije za telekomunikacije (klasa 344-04/06-01/114 ur.broj: 376-061-06-2 VB/VŠ) od 26. lipnja 2006.g. B.net-u nije potrebna posebna dozvola za pružanje javnih govornih usluga.

Budući da je predmet analize veleprodajno tržište usluge završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu, za potrebe iste koristili su se podaci onih operatora koji navedenu uslugu i pružaju. S obzirom da u mrežu B.net-a promet ne terminira, odnosno da B.net ne pruža usluge samom sebi, već ih „kupuje“ od društva Voljatel d.o.o., nisu mogli biti zatraženi ni uključeni podaci B.neta, već su se kao vjerodostojni koristili podaci od Voljatela. Naime, u analizu je uključen promet Voljatela, a u kojem su sadržane i minute Voljatela (za vlastite potrebe) i minute B.net-ovih korisnika. Neutemeljen je stoga zahtjev VIPnet-a da se *obrade razlozi koji dovode do isključivanja tog poslovnog modela iz ove analize tržišta terminacije poziva*, budući da podaci trgovačkog društva Voljatel d.o.o. prikupljeni upitnicima, a obuhvaćeni analizom uključuju promet trgovačkog društva B.net Hrvatska d.o.o. zbog čega je provedena analiza potpuna, a njena vjerodostojnost, suprotno navodima VIPnet-a neupitna.

Temeljem iste logike, kada je riječ o usluzi započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, HT je npr. dostavio podatke za uslugu originacije za CPS koji prodaje drugim operatorima (npr. Optimi) dok je Optima u svom upitniku dostavila samo onu originaciju što ju pruža za vlastite potrebe.

Analiza mjerodavnog tržišta

Nastavno na konstataciju VIPnet-a kako *Analiza „tržišta sama po sebi mora biti motivirana realizacijom regulatornih načela i ciljeva iz čl.5. Zakona, te Agencija kroz analizu mora navesti koje konkretne ciljeve želi postići“*, odnosno *„može se zaključiti da Agencija ovom analizom tržišta ne postiže niti jedan zacrtani cilj, osim što spušta cijene veleprodajnih usluga sukladno stanju u europskim zemljama, što samo po sebi nije cilj koji je predviđen Zakonom“*, Agencija se očituje kako slijedi.

Naime, europske direktive implementirane su u hrvatsko zakonodavstvo kroz ZEK. Primjenom propisa iz ZEK-a, Agencija osigurava uvjete za efikasno tržišno natjecanje odnosno omogućava jednake uvjete za sve operatore koji djeluju na tržištima elektroničkih komunikacija. Isto tako, sukladno ZEK-u, Agencija je obvezna provesti postupak analize tržišta u skladu s procedurom navedenom u VIII. poglavlju ZEK-a. U skladu s navedenim, a kako je kroz dokument u više navrata rečeno, osnovni cilj postupka analize tržišta jest utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu tržišnu snagu, a koji je cilj Agencija u konačnici i ostvarila.

Nadalje, iako navodi kako *„smatra da u datom trenutku postoje bitni problemi i ponašanja koja ne pridonose razvoju tržišnog natjecanja u interesu korisnika usluga, ali na žalost ti problemi nisu uvršteni i razrađeni u okviru dokumenta, niti su za eliminaciju istih predviđena efikasna rješenja“* ni sam VIPnet ne daje do znanja o kojim je konkretno problemima riječ, kao ni prijedloge rješenja istih, za što Agencija izražava žaljenje, budući da je istim promašen smisao javne rasprave. Agencija ocjenjuje kako bi priloženi argumenti od strane VIPnet-a koji upućuju na navedeno dali značajan doprinos kvaliteti analize, međutim u nedostatku istih, svaka daljnje obrazloženje Agencija smatra nepotrebnim.

U daljnjem tekstu VIPnet izražava zabrinutost da je Agencija zbog neprimjene ostalih mjerila iz članka 55. stavka 3., imala „*rezultat analize unaprijed bio zacrtan, a da je metodologija tome prilagođena*“. U svrhu otklanjanja nepotrebnih bojazni i radi lakšeg razumijevanja, a kada je riječ o ostalim mjerilima iz članka 55. stavka 3. ZEK-a, Agencija naglašava sljedeće. Spomenuta odredba ZEK-a kaže: „*Mjerila, koja se primjenjuju u procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage operatora, mogu osobito sadržavati sljedeće...*“. U skladu s navedenim, Agencija ne mora primijeniti istodobno sva mjerila iz navedene odredbe, odnosno može primijeniti onoliko (i ona) mjerila koliko je potrebno da bi zaključak koji na njima temelji bio ispravan, odnosno prikazao stvarno stanje na hrvatskom tržištu terminacije. Slijedom navedenog, Agencija nije izostavila niti jedno od mjerila iz članka 55. stavka 3. ZEK-a, nego je uzela u obzir ona mjerila za koja je ocijenila kako će najbolje pomoći u određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom i posljedično razmjernom određivanju regulatornih obveza.

Isto tako, primjena dodatnih mjerila, po mišljenju Agencije, ne bi dovela do zaključka različitog od onoga iznesenog u dokumentu analize. Skrećemo pozornost kako VIPnet nije naveo ni koja bi dodatna mjerila trebalo razmotriti, kao niti jedan (posebno ne opravdan) razlog odnosno zaključak koji bi iz istog proizišao. Uz navedeno, izostao je i bilo kakav dokaz o pogrešnom tumačenju nekog od razmatranih mjerila, a koje je Agenciju navelo na pogrešan zaključak. Nastavno na navedeno, Agencija ne vidi potrebu za bilo kakvom izmjenom u navedenom poglavlju.

Ispravan je zaključak VIPnet-a kako „*podaci o tržišnim udjelima operatora po ukupnom broju terminiranih minuta (HT-ostali operatori) govore o nesrazmjeru i izrazitoj dominaciji jednog operatora.*“ Iako bi bilo, kako VIPnet navodi „*zanimljivo dobiti informaciju u kojem odnosu je isti pokazatelj u ostalim zemljama članicama EU*“, Agencija trenutno isti smatra irelevantnim budući da je njena obveza bila na temelju prikupljenih podataka utvrditi stvarno činjenično stanje na domaćem tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenoj nepokretnoj mreži, a koju obvezu je Agencija i ispunila.

„*Uklanjanje obveze simetričnih cijena u ranoj fazi komercijalnog pružanja usluga alternativnih operatora moglo je imati izraziti pozitivan utjecaj na početni razvoj operatora, te je današnje stanje na tržištu uvelike moglo biti drugačije.*“

U, kako je naziva VIPnet „*ranoj fazi komercijalnog pružanja usluga alternativnih operatora*“ na snazi je bio ZOT, a prema istom, alternativni operatori nisu imali status operatora sa znatnijom tržišnom snagom na tržištu međusobnog povezivanja budući da nisu imali tržišni udio veći od 25%. Stupanjem na snagu ZEK-a, koji je u skladu s regulatornim okvirom iz 2003. godine i mjerodavnom preporukom o mjerodavnim tržištima, tržište međusobnog povezivanja je podijeljeno na više tržišta od kojih je jedno i tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu. Uzevši u obzir specifičnosti samog tržišta, koje su detaljno obrazložene u 5. poglavlju dokumenta analize tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, svaki operator na tom tržištu ima položaj značajne tržišne snage u vlastitu mrežu, odnosno, Agencija ima mogućnost propisati regulatorne obveze za sve operatore koji posluju na navedenom tržištu, a što je i učinila.

Vežano uz žaljenje VIPnet-a kako je prema shvaćanju istog od sveobuhvatne analize „*obrađeno samo postojanje protutežne kupovne moći i ekonomije razmjera*“ odnosno dovođenje u pitanje ispravnosti odluke o postojanju operatora sa znatnijom tržišnom snagom,

s obzirom da 100% tržišnog udjela nikako ne bi smio presudan kriterij slijedi obrazloženje Agencije. Naime, u skladu s mjerilima iz ZEK-a, Agencija je u svrhu procjene značajne tržišne snage operatora, izračunala tržišni udjel na određenom mjerodavnom tržištu te je isti tumačila u skladu sa Smjernicama Europske komisije o mjerodavnim tržištima te mjerodavnom pravnom stečevinom Europske unije iz područja tržišnog natjecanja. Isto tako, u procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage na mjerodavnom tržištu koje je predmet ove analize, Agencija je primijenila sljedeća mjerila iz članka 55. stavka 3. ZEK-a: tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu, nedostatak protutežne kupovne moći i ekonomije razmjera.

Nadalje, skrećemo pozornost na činjenicu da je Agencija u dokumentu odredila devet operatora nepokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža operatorima sa značajnom tržišnom snagom i to na način da se svaki smatra operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu. Prethodno navedeno, temelji se na specifičnostima tržišta iz poglavlja 5. dokumenta analize, odnosno na 100 % tržišnog udjela prema trajanju i prihodima u vlastitu mrežu, a kakav udio posjeduje svaki od operatora koji nude uslugu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Dakle, Agencija još jednom ističe kako tržišni udjel nije bio presudan već je isti tumačen u skladu sa Smjernicama Europske komisije o mjerodavnim tržištima te mjerodavnom pravnom stečevinom Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

U nastavku, Agencija daje osvrt na VIPnet-ov komentar kako se, *subjekti koji se ne nalaze u dominantnom položaju niti mogu provoditi bilo kakve zlouporabe, moraju osloboditi bilo kakve regulacije cijena.*

Usluga završavanja (terminacije) poziva, za razliku od nekih drugih veleprodajnih usluga, je iznimno specifična usluga. Naime, veleprodajnu uslugu završavanja (terminacije) poziva nude svi operatori nepokretnih mreža na tržištu koji imaju krajnje korisnike spojene na vlastitu mrežu, odnosno, za razliku od nekih drugih veleprodajnih usluga, uslugu završavanja (terminacije) poziva ne nude samo postojeći operator sa znatnijom tržišnom snagom, u ovom slučaju HT, već je, radi mogućnosti ostvarivanja govorne komunikacije među korisnicima različitih mreža, nude svi operatori na tržištu.

Nadalje, uzimajući u obzir zamjenjivost potražnje na maloprodajnoj razini, odnosno činjenicu kako na istoj ne postoji održiva zamjenska usluga pozivu na broj u nepokretnoj mreži, Agencija je mišljenja kako na veleprodajnoj razini također ne postoji održiva zamjenska usluga usluzi završavanja (terminacije) poziva na broj u određenoj nepokretnoj mreži. Dakle, ne postoji nikakva zapreka koja će spriječiti moguće povećanje veleprodajnih cijena operatora u nepokretnim mrežama u svrhu povećanja vlastitih prihoda i troškova konkurencije.

Na tržištu završavanja (terminacije) poziva svaka mreža predstavlja tržište za sebe. Razlog za navedeni „Jedna mreža - Jedno tržište“ model proizlazi iz činjenice da je određenog korisnika moguće kontaktirati isključivo preko mreže operatora koji mu daje pristup mreži odnosno preko operatora na kojeg je spojen. Drugim riječima, operator čiji je korisnik započeo poziv ne može ugovoriti niti platiti naknadu za uslugu završavanja (terminacije) poziva nekom drugom operatoru, već samo operatoru čijeg je korisnika nazvao. Stoga je, a temeljem gore navedenog, na veleprodajnoj razini moguće završiti poziv samo na broju na koji je poziv (od krajnjeg korisnika) i upućen, odnosno navedeni poziv može završiti samo u mreži operatora koji je pristupni operator za pozvanog korisnika.

Iz navedenog razloga, usluge završavanja (terminacije) poziva koje nude operatori na tržištu nisu međusobno zamjenske usluge. Slijedom prethodno navedenog, Agencija je zaključila da je mjerodavno tržište završavanja (terminacije) poziva posebno, za svakog operatora pokretnih mreža na tržištu odnosno svaki operator ima 100%-tni tržišni udio u vlastitoj mreži. Drugim riječima, zbog modela „Jedna mreža - Jedno tržište“ svaki operator je operator sa značajnom tržišnom snagom na svom tržištu završavanja (terminacije) poziva.

Međutim, iako prema definiciji tržišta iz 5. poglavlja ovog dokumenta svaki operator na svom tržištu ima tržišni udjel od 100%, svi operatori na ovom tržištu nisu međusobno u istom položaju. Naime, tržište završavanja (terminacije) poziva je tržište dvosmjernog pristupa (eng. *two-way access market*) odnosno tržište koje karakterizira povezanost operatora (svaki korisnik na tržištu može kontaktirati bilo kojeg drugog korisnika na tržištu).

Podsjećamo kako u skladu s člankom 56. stavkom 2. ZEK-a, Agencija mora svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrediti određene regulatorne obveze. Sukladno navedenom, a kako bi se odredile regulatorne obveze, nužno je odnos operatora koji nude uslugu završavanja (terminacije) poziva promatrati na teoretskom zajedničkom tržištu završavanja (terminacije) poziva, a što je Agencija i učinila. Temeljem promatranog odnosa, prema kojem ostali operatori imaju podjednak tržišni udio po ukupnom broju završenih (terminiranih) minuta poziva i slične karakteristike, proizašao je zaključak kako im je potrebno odrediti iste regulatorne obveze. S druge strane, u promatranom odnosu, HT je jedini operator koji ima protutežnu kupovnu moć i koji koristi prednosti ekonomija razmjera, a sve zbog, iznimno velike vlastite baze korisnika, naspram one ostalih operatora. Dakle, Agencija je odredila različite regulatorne obveze vodeći se načelom razmjernosti, a zbog spomenute neravnomjerne raspodjele snaga između HT-a i ostalih operatora.

Agencija se u nastavku očituje na komentar VIPneta „*Ne nalazimo da bi alternativni operatori mogli, na primjer, u slučaju pada maloprodajnih cijena konkurencije, zadržati vlastite cijene na nekoj višoj razini i tako negativno utjecati na korisnike usluga*“.

Naime, Agencija nije u mogućnosti pronaći razlog zbog kojeg je ovaj komentar od strane VIPnet-a uopće upućen, budući da prije svega polazi od maloprodajnih cijena, odnosno maloprodajnog tržišta, od kojih ni jedno nije predmet komentirane analize tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Ukoliko je namjera VIPnet-a bila ukazati na neravnomjernu raspodjelu snaga HT-a i ostalih operatora (iako opet na pogrešnom tržištu) tržištu, Agencija ističe kako je spomenuti nerazmjer uzela u obzir, a na što je detaljan osvrt dala u prethodnom komentaru.

Prepreke razvoju tržišnog natjecanja

Kako bi Agencija bila u mogućnosti ispuniti svoje dužnosti iz članka 56. stavka 3. ZEK-a, odnosno odrediti regulatorne obveze operatorima sa značajnom tržišnom snagom na temelju utvrđenog nedostatka na tržištu i prema načelu razmjernosti, trebala je uzeti u obzir prepreke razvoju tržišnog natjecanja i to na način da utvrdi postojeće prepreke na tržištu i predvidi koje bi se prepreke mogle dogoditi u slučaju da Agencija ne regulira tržište na kojem je utvrdila da postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom. Utvrđene prepreke na tržištu predstavljaju „*bolest*“ tržišta, a regulatorne obveze predstavljaju „*lijek*“ za utvrđene „*bolesti*“. Agencija mora osigurati da propiše samo one regulatorne obveze koje su potrebne za rješavanje utvrđenih problema na tržištu.

Starim zakonskim okvirom, operatoru sa značajnom tržišnom snagom, automatski su nametnute sve obveze definirane ZOT-om, bez da se potreba za istima dokazala. U skladu s novim zakonskim okvirom, postupak određivanja regulatornih obveza ne pretpostavlja da se iskorištavanje statusa značajne tržišne snage stvarno i dogodilo, zbog čega svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja može biti promatrana kao moguća, odnosno ona za koju se može pretpostaviti da bi se pod određenim okolnostima mogla i dogoditi.

Moguće je da prepreke razvoju tržišnog natjecanja već proizlaze iz regulatorne prakse europskih zemalja, međutim, ne smatra se da se svaka od postojećih prepreka automatski pojavljuje na svakom tržištu i u svakoj situaciji. Budući da je zadaća Agencije djelovati preventivno tj. *ex ante*, isto iziskuje (pr)ocjenu postojanja i pojavljivanja određenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja, s obzirom da se djeluje na buduća događanja, u situaciji kada je na tržištu na kojem postoji operator sa značajnom tržišnom snagom odsutna regulacija. Dodatno, napominjemo kako je trenutna regulacija takva da sprječava i ograničava pretpostavljena događanja na koja je potrebno djelovati kao i da je Agencija za potrebe navedene (pr)ocjene, osobito vodila računa o specifičnim nacionalnim okolnostima.

Prema tome, konstataciju VIPnet-a kako prepreke razvoju tržišnog natjecanja *nisu identificirane i razmatrane u potrebnoj mjeri, kako bi se iste uklonile i time potakla djelotvornost tržišnog natjecanja* kao i tvrdnja da je Agencija trebala na temelju vlastitog iskustva i konkretnih situacija na tržištu, *te vođenih sporova, ocijeniti koje su prepreke na tržištu zaista realne i temeljem toga formirati regulatorne mjere kako bi se u budućnosti izbjegle prepreke razvoju tržišnog natjecanja* Agencija ocjenjuje neutemeljenim.

Agencija napominje kako je po načelu razmjernosti i opravdanosti odredila one regulatorne obveze kojima rješava sve probleme koji su se pojavili ili bi se mogli pojaviti na tržištu. Dakle, Agencija je na temelju stvarnih podataka s tržišta provela detaljnu analizu te propisala isključivo i samo one regulatorne obveze operatorima sa značajnom tržišnom snagom koje će omogućiti daljnju liberalizaciju tržišta u ispravnom smjeru od koje će u konačnici imati koristi gospodarstvo u cijelosti.

„Činjenica da je u pojedinom tržištu, tržišni udio svakog operatora 100% ne smije biti presudna kod ocjenjivanja dominantnog položaja, već ista mora biti potisnuta da bi se na osnovu drugih kriterija prosudilo o stvarnoj tržišnoj snazi operatora.“

Nadalje, mjerila koja se primjenjuju u procjenjivanju značajne tržišne snage definirana su ZEK-om, a isti definira i obvezu Agencije da u svrhu procjene značajne tržišne snage operatora izračuna tržišni udjel. Slijedom navedenog, a uzimajući u obzir komentar VIPnet-a, nije jasno na koji način bi Agencija zanemarila, odnosno, *potisnula tržišni udjel te na osnovu drugih kriterija prosudila o stvarnoj tržišnoj snazi operatora*. Isto tako, važno je naglasiti da postojanje značajne tržišne snage ne može biti utvrđeno samo na osnovu velikih tržišnih udjela te je sukladno tome Agencija poduzela sveobuhvatnu analizu gospodarskih karakteristika mjerodavnog tržišta prije donošenja zaključka o postojanju značajne tržišne snage.

Činjenicu kako ostali operatori, iako mogu pokušati povisiti cijene završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, ne mogu u potpunosti iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage na predmetnom tržištu, VIPnet *„smatra vrlo ozbiljnim razlogom da se ostali operatori izuzmu iz regulacije cijena terminacije.“*

Kako je već ranije i konstatirano, specifičnosti tržišta terminacije su znatne i sukladno tome Agencija ne vidi niti jedan razuman i opravdan razlog da se ostali operatori *izuzmu iz regulacije cijena terminacije*. Upravo zbog razlike između HT-a i ostalih operatera na tržištu te radi dugoročnog cilja postizanja održivog i ravnopravnog tržišnog natjecanja, u bližem vremenskom razdoblju, u slučaju određivanja cijena ostali operatori trebaju biti tretirani različito od HT-a, što ne podrazumijeva da se izuzmu iz regulacije.

U nastavku VIPnet smatra mogućim da veleprodajni dio nekog operatera nudi svom maloprodajnom dijelu različite cijene u odnosu na druge konkurente, međutim prema mišljenju istog, ovakva mogućnost nije provediva u slučaju postojanja vertikalno integriranog operatera kao iste pravne osobe, zbog čega je za provjeru postojanja takvog ponašanja potrebna primjena drugih mehanizama. Unatoč uočenoj potrebi za drugim mehanizmima, VIPnet ni u ovom slučaju ne pridonosi kvaliteti analize u smislu iznošenja prijedloga potrebnih, i prema njegovom mišljenju, boljih mehanizama, zbog čega Agencija izražava žaljenje i ima potrebu naglasiti kako je, između ostalog, obvezama nediskriminacije i računovodstvenog razdvajanja, cilj i sprječavanje spomenutog ponašanja bilo kojeg vertikalno integriranog operatera uslijed čega Agencija ne vidi opravdanu potrebu da se u ovom dijelu dokumenta bilo što mijenja.

„VIPnet smatra izuzetno lošom procjenu Agencije da bi na tržištu moglo doći do uskraćivanja međupovezivanja od strane HT-a s obzirom da VIPnet smatra da postoje potpisani ugovori u kojima su jasno definirani razlozi za uskraćivanje usluga i koji ne predviđaju raskid ugovora iz neopravdanih razloga.

Međutim, u cjelokupnom okviru nije jasno kakav utjecaj na isto ima mjera regulacije cijena ostalih operatera.“

U europskoj sudskoj praksi odbijanje dogovora/uskraćivanje međupovezivanja se ne odnosi samo na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom u potpunosti odbija pružiti/ponuditi veleprodajnu uslugu, nego i na situaciju u kojoj je operator sa značajnom tržišnom snagom spreman ponuditi uslugu, ali pod nerazumnim/neopravdanim uvjetima.

Agencija ponavlja da bez obzira na to što *postoje potpisani ugovori u kojima su jasno definirani razlozi za uskraćivanje usluga i koji ne predviđaju raskid ugovora iz neopravdanih razloga* operator sa značajnom tržišnom snagom može odbiti dogovor/uskratiti međupovezivanje te na taj način spriječiti djelotvorno tržišno natjecanje. Pri tom, smatramo potrebnim istaknuti kako je, da bi Agencija bila u mogućnosti ispuniti svoje dužnosti iz članka 56. stavka 3. ZEK-a, odnosno odrediti regulatorne obveze operatorima sa značajnom tržišnom snagom na temelju utvrđenog nedostatka na tržištu i prema načelu razmjernosti, potrebno uzeti u obzir prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se na mjerodavnom tržištu mogle pojaviti u odsustvu regulacije. Naime, zadaća je Agencije djelovati preventivno tj. ex ante, što iziskuje (pr)ocjenu postojanja i pojavljivanja određenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja iz razloga što se djeluje na buduća događanja, u situaciji kada je na tržištu na kojem postoji operator sa značajnom tržišnom snagom odsutna regulacija.

Drugačije rečeno, potpisani ugovori s jasno definiranim razlozima za uskraćivanje usluga na koje se poziva VIPnet, proizlaze iz postojeće regulatorne obveze određene HT-u, odnosno iz Standardne ponude za usluge međusobnog povezivanja, a zadatak je Agencije procijeniti situaciju koja bi postojala na tržištu da ono nikada nije regulirano, odnosno da na njemu nikad

nije postojao operator sa značajnom tržišnom snagom pa prema tome niti ugovori koji bi proizlazili iz obveze koja je istom određena.

Uzimajući u obzir navedeno, Agencija nije u mogućnosti složiti se s ocjenom VIPnet-a prema kojoj je procjena o mogućem uskraćivanju međupovezivanja izuzetno loša.

Nastavno na prethodno navedenu konstataciju, VIPnet navodi kako *u cjelokupnom okviru nije jasno kakav utjecaj na isto ima mjera regulacije cijena ostalih operatora.*

U dokumentu o analizi tržišta Agencija navodi regulatorne obveze (obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže u svrhu međupovezivanja, obvezu nediskriminacije, obvezu transparentnosti uz obvezu objave minimalne ponude uvjeta međupovezivanja) koje proizlaze iz odbijanja dogovora/uskraćivanja međupovezivanja, a što je utvrđeno kao prepreka razvoju tržišnog natjecanja. Slijedom svega navedenog, nije razvidno što zapravo VIPnet želi reći, budući da Agencija ne vidi nikakvu poveznicu između navoda iznesenih od strane VIPnet-a.

Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom

Agencija je na temelju prikupljenih podataka odnosno uzevši u obzir postojeće stanje na domaćem tržištu elektroničkih komunikacija te mjerodavnu preporuku Europske komisije o mjerodavnim tržištima zaključila da tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu nepokretnu javnu komunikacijsku mrežu treba biti podložno prethodnoj regulaciji.

Nadalje, Agencija prije nego što odredi regulatorne obveze mora utvrditi prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu nepokretnu javnu komunikacijsku mrežu i to na način da utvrdi postojeće prepreke na tržištu i predvidi koje bi se prepreke mogle dogoditi u slučaju da Agencija ne regulira tržište na kojem je utvrdila da postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom.

Sukladno navedenom, Agencija je utvrdila te u dokumentu o analizi predmetnog mjerodavnog tržišta detaljno objasnila da bi se na tržištu moglo pojaviti devet različitih prepreka koje bi, svaka na svoj način, usporile ili u potpunosti zakočile daljnji razvoj tržišta elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj. Navedeno bi se dogodilo iz razloga što bi operatori sa značajnom tržišnom snagom, ovisno o snazi koju imaju na tržištu, a što je detaljno prikazano u dokumentu, mogli iskoristiti svoj dominantni položaj na tržištu.

Stoga Agencija ne vidi razlog, a niti utemeljenost tvrdnje kako je *vrlo malo vjerojatna bojazan Agencije da na tržištu dođe do uskraćivanja međupovezivanja prema i s eventualnim novim operatorima* budući da je isto utvrdila kao moguću prepreku razvoju tržišnog natjecanja i s tim u svezi propisala odgovarajuću regulatornu obvezu.

Vežano uz potrebu za pojašnjenjem „*zašto situacija kada bi npr. bila regulirana samo cijena HT-a, ne bi imalo bolje efekte na ukupno tržište...*“ Agencija se očituje kako slijedi. Naime, u situaciji kada cijene koje za uslugu završavanja (terminacije) naplaćuju ostali operatori ne bi bile predmet regulacije, postojala bi izvjesna vjerojatnost da operatori svoje cijene postave na različitu razinu za različite operatore odnosno, postojala bi izvjesna vjerojatnost da bi se jedan operator ili više njih mogli naći u povlaštenom položaju, iz razloga što bi im se mogla omogućiti niža cijena terminacije, u odnosu na drugog ili druge, a što bi u konačnici za posljedicu imalo neravnopravnu tržišnu utakmicu. Dakle, odsustvo regulacije cijena ostalih

operatora, odnosno mogućnost naplaćivanja različitih cijena za različite operatore, u značajnoj bi mjeri utjecalo na troškove i posljedično tržišni položaj pojedinog operatora. Također, prethodno navedeno ostavlja otvorenom mogućnost, da ostali operatori postave cijene na previsoku razinu prema većini (osim prema HT-u) i time iskoriste status značajne tržišne snage na „svom“ tržištu terminacije. Obje bi spomenute situacije, u konačnici za posljedicu imale neravnopravnu tržišnu utakmicu.

Točno je da *Agencija ima na raspolaganju i druge mjere kojima može kontrolirati tržišne procese i međusobne odnose operatora*, kako ne bi, u odsustvu regulacije, došlo do poremećaja tržišta, ali isto tako Agencija ima potrebu ponovno pojasniti VIPnet-u kako utvrđene prepreke na tržištu predstavljaju „bolest“ tržišta, a regulatorne obveze predstavljaju „lijek“ za utvrđene „bolesti“. Agencija mora osigurati propisivanje samo onih regulatornih obveza koje su potrebne za rješavanje utvrđenih problema na tržištu.

Nadalje, navode VIPnet-a kako obveza objave minimalne ponude predstavlja nepotrebno administrativno opterećenje, odnosno, kako nije razvidna svrha propisivanja obveze minimalne ponude budući da se mjera nadzora cijena donosi u odluci Agencije, a Agencija ima pravo nadzirati sklopljene ugovore o međusobnom povezivanju i uvjete pod koje spadaju cijene, Agencija smatra neopravdanima.

Naime, Agencija je uzela u obzir činjenicu da su ostali operatori koji imaju status značajne tržišne snage po prihodima, broju korisnika i broju zaposlenih, slabiji od HT-a te je u skladu s tim odredila da isti ne moraju objaviti cjelokupnu standardnu ponudu kao HT.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da bi objava detaljnih tehničkih specifikacija pružanja usluge završavanja (terminacije) poziva, odnosno usluge međupovezivanja, s definiranim mrežnim značajkama, uvjetima, rokovima i cijenama, bila dovoljna za zadovoljenje navedene regulatorne obveze i troškovi koji bi nastali kod ostalih operatora, kao rezultat provođenja navedene regulatorne obveze, ne bi bili veći od koristi koja bi se s određivanjem obveze postigla.

Isto tako, Agencija nametanje navedene obveze smatra neophodnom iz razloga što je moguće utvrditi sve oblike diskriminacijskog ponašanja samo kada su transparentno objavljeni uvjeti pod kojima operator sa značajnom tržišnom snagom, kojem je regulatorna obveza transparentnosti određena, i nudi predmetnu veleprodajnu uslugu, odnosno samo uz transparentno objavljene uvjete operatori bi mogli lako doći do zaključka jesu li diskriminirani rokovima, uvjetima ili cijenama prilikom pružanja predmetne usluge.

Isto tako, Vipnet predlaže da Agencija u što skorijem roku pristupi definiranju regulatornih mjera koje bi osigurale dostupnost iznajmljenih vodova svim operatorima, po povoljnim cijenama i bez obzira na namjenu istih (za međusobno povezivanja, interne potrebe, spajanje korisnika itd.)

Agencija napominje kako su u razdoblju od 01. do 03. srpnja 2008. godine održani sastanci s operatorima nepokretnih mreža na kojima je dogovoren i utvrđen raspored provođenja postupaka analize pojedinih tržišta te su isti bili upoznati s planovima Agencije vezano uz postupke analize svih sedam mjerodavnih tržišta iz Preporuke. Stoga je odlukom Vijeća

Agencije od 07. srpnja 2008. godine⁸⁷ definirano pet (od sedam) mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji na kojima se započinje postupak analize. Preostala dva tržišta, među kojima i tržište veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova, bez obzira na korištenu tehnologiju za pružanje iznajmljenog ili zakupljenog kapaciteta, bit će naknadno utvrđena odlukom Vijeća Agencije prije nego što započne provođenje postupaka analize na istima.

Nadalje, VIPnet navodi *kako nije sasvim jasno kako će se pristupiti objavi standardne ponude nakon što se donese odluka o analizi tržišta i određivanju regulatornih mjera, da li će čitav proces promjena cijena biti determiniran objavom standardne ponude ili će se regulatorne mjere primjenjivati odmah nakon objave odluke te da su do sada postupci izmjena standardnih ponuda bili dugotrajni i tromi, a rezultati netransparentno prezentirani te da je takav način rada potrebno izmijeniti.*

Do sada je postupak izmjene standardnih ponuda bio definiran Zakonom o telekomunikacijama i kao takav je bio drugačiji od istog definiranog Zakonom o elektroničkim komunikacijama. Naime, sukladno Zakonu o elektroničkim komunikacijama i Pravilniku o standardnim ponudama, ako Agencija nakon provedenog postupka analize tržišta, koji se sastoji od određivanja mjerodavnih tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom, kojim je utvrdila nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu koje je sastavni dio Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima, donese odluku o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu, Agencija može tom operatoru kao regulatornu obvezu odrediti obvezu nediskriminacije i transparentnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom.

Nadalje, Agencija može operatoru sa značajnom tržišnom snagom, kojem su određene regulatorne obveze, nediskriminacije i transparentnosti odrediti obvezu objave standardne koja osobito mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga. Postupak izmjene standardnih ponuda Agencija će provoditi jedanput godišnje, a iznimno se može provesti i više puta tijekom godine.

Dakle, postupak izmjene je, osim u obvezi transparentnosti, definiran Zakonom o elektroničkim komunikacijama i Pravilnikom o standardnim ponudama i Agencija ne može utjecati na način provođenja istog.

S obzirom na rokove za objavu standardne ponude HT-a, Vipnet navodi kako su isti neprimjereni jer standardna ponuda već postoji te predlaže da taj rok bude 15 dana.

HT je prije stupanja na snagu analiza tržišta uslugu završavanja (terminacije) poziva i uslugu završavanja (terminacije) poziva naplaćivao kroz naknadu za uspostavu poziva i naknadu za trajanje. Agencija je analizom tržišta, osim iznosa koji HT može naplaćivati za navedene usluge, promijenila i način obračuna odnosno HT više ne naplaćuje naknadu za uspostavu poziva, već isključivo naknadu za trajanje.

Nadalje, Vijeće Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije je dana 26. siječnja 2009. djelomičnim rješenjem (klasa: 344-01/08-01/03311, ur. broj: 376-11-08-5) odredilo

⁸⁷ Klasa: UP/I-344-01/08-01/1582; Ur. broj: 376-11-08-01

nove cijene završavanja (terminacije) poziva s danom implementacije 01. ožujka 2009. godine.

Uvažavajući sve pristigle komentare, te uzimajući u obzir prethodno navedeno, odnosno, kako se cijene usluge završavanja (terminacije) poziva ne bi mijenjale 2 puta u istoj kalendarskoj godini, Agencija je rok za implementaciju novih cijena odredila do dana 01. siječnja 2010. godine.

Dakle, Agencija će usklađivanje s europskim prosjekom, u svrhu sprječavanja iskorištavanja značajne tržišne snage nastaviti u 2010. godini.

Budući da navedeno usklađivanje podrazumijeva izmjenu načina obračuna usluge završavanja (terminacije) poziva na način da će se ukinuti obračun uspostave poziva po pojedinom pozivu, odnosno budući da će navedena izmjena sadržavati određene zahvate na obračunskom (eng. *billing*) sustavu HT-a, Agencija navedeni rok smatra dovoljnim za implementaciju navedenih izmjena

Nadalje, budući da HT već ima Standardnu ponudu HT-a za usluge međusobnog povezivanja, temeljenu na obvezama iz ZOT-a, Agencija je odredila rok do dana 01. listopada 2009.g. te isti smatra opravdanim da se ugrade sve izmjene i tekst i sadržaj standardne ponude međupovezivanja uskladi s regulatornim obvezama koje su određene ovim dokumentom, kao i Pravilnikom o standardnim ponudama.

Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva

Agencija može, u skladu sa Zakonom, odrediti obvezu troškovne usmjerenosti, međutim, Vipnet navodi kako *nije razvidno kako je ta obveza zaista nametnuta tvrtki HT budući da se ista eksplicitno ne spominje u prijedlogu teksta odluke koju će Agencija donositi.*

Slijedom navedenog Agencija napominje kako članak 62. Zakona o elektroničkim komunikacijama jasno propisuje mogućnost Agenciji da odredi operatorima obveze u vezi s povratom troškova i nadzorom cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena. Sukladno tome, Agencija ne vidi niti jedan opravdan razlog uključivanja iste u izrijeku odluke budući da navedeni članak podrazumijeva i obvezu troškovne usmjerenosti cijena, a na način propisan odlukom Agencije.

Isto tako, Vipnet smatra da *obveza nadzora cijena ostalih operatora nije objektivna i ne može se povezati sa bilo kakvim poremećajem tržišta koji je zabilježen ili bi se mogao desiti s realnom vjerojatnosti, te je temeljem toga obveza nepotrebna i predstavlja prekomjernu regulaciju na tržištu.*

Slijedom navedenog Agencija je, da bi bila u mogućnosti ispuniti svoje dužnosti iz članka 56. stavka 3. ZEK-a, odnosno odrediti regulatorne obveze operatorima sa značajnom tržišnom snagom na temelju utvrđenog nedostatka na tržištu i prema načelu razmjernosti, trebala uzeti u obzir prepreke razvoju tržišnog natjecanja i to na način da utvrdi postojeće prepreke na tržištu i predvidi koje bi se prepreke mogle dogoditi u slučaju da Agencija ne regulira tržište na kojem je utvrdila da postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom.

Dakle, nabranje svih mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja nije rezultiralo nametanjem svih mogućih regulatornih obveza konkretnom operatoru sa značajnom tržišnom

snagom, što upućuje na zaključak kako je Agencija ipak u potpunosti uzela u obzir stvarno činjenično stanje na svakom pojedinom mjerodavnom tržištu.

Slijedom navedenog, Agencija Vipnet-ove navode smatra u potpunosti neosnovanima i ponavlja kako je na temelju stvarnih podataka s tržišta provela detaljnu analizu te propisala isključivo, i samo, one regulatorne obveze operatorima sa značajnom tržišnom snagom koje će omogućiti daljnju liberalizaciju tržišta u ispravnom smjeru od koje će u konačnici imati koristi gospodarstvo u cijelosti.

Isto tako, Agencija smatra potrebnim osvrnuti se na metodologiju izračuna cijena završavanja (terminacije) poziva budući da, a što je očito iz Vipnet-ovih komentara, Agencija uočava određenu dozu nerazumijevanja iste.

Agencija se ne slaže s navodima Vipnet-a da Agencija metodom referentnih vrijednosti *nije zadovoljila minimalne uvjete transparentnosti*. Naime, Agencija je jasno navela izvor koji je koristila za cijene završavanja (terminacije) poziva, izvor za izračunavanje tečaja te izvor za metodu koju je koristila prilikom izračunavanje cijene završavanje (terminacije) poziva. Sukladno navedenom Agencija je mišljenja da su zadovoljeni uvjeti transparentnosti odnosno da su operatori u mogućnosti provjeriti izračun koji je Agencija u ovom dokumentu odredila.

Isto tako, a kako i sam Vipnet navodi, *primijenjena metodologija izračuna i uspoređivanja koja se primjenjuje značajno utječe na rezultate analize, te su problematika i pravilan odabir korištene metodologije iznimno važni*. Upravo je iz navedenog razloga Agencija pri izračunu cijena uzela u obzir sve vrijednosti i veličine koje utječu na konačnu cijenu usluge završavanja poziva po minuti, a na način prikazan u predmetnom dokumentu. Navedeni izračun je proveden sukladno kriterijima koji se koriste u izračunima kakvi se primjenjuju u dokumentima strukovnih tijela u području elektroničkih komunikacija (ERG i IRG). Agencija je mišljenja da je vrlo teško pronaći usporedive vrijednosti na temelju zemljopisnih značajki, postojeće mrežne strukture, ekonomskog okruženja, razine liberalizacije i još niza faktora koji bi se mogli uključiti u vrednovanje, te smatra da na navedeni način nikada ne bi bilo moguće pronaći zemlju koja će u svim značajkama biti slična ili ista Republici Hrvatskoj.

Stoga je Agencija odlučila uzeti najbolju praksu, odnosno, referentne vrijednosti predstavljaju sve zemlje Europske unije (EU27). Agencija smatra da se uzimanjem u izračun vrijednosti u svim zemljama EU uspijevaju prevladati sve razlike u zemljama te se istovremeno uzimaju u obzir svi elementi neophodni za dobivanje realne vrijednosti. Još jedan od razloga zašto su, prema mišljenju Agencije, sve članice EU uzete kao usporedive jest činjenica da su na tržištima vezanim uz međusobno povezivanje, regulatori svih članica EU, kao jednu od regulatornih obveza, odredili obvezu troškovne usmjerenosti cijena i vođenja troškovnog računovodstva. Iz navedenog proizlazi da su cijene u svim zemljama postavljene na troškovnoj razini, odnosno kako su sve varijable uzete u obzir budući da su iste kao takve proizašle iz odgovarajućih troškovnih modela, a što potvrđuje da je metodologija koju je Agencija koristila opravdana. Cilj Agencije je dakle bio utvrditi cijenu koja uključuje sve relevantne elemente.

Međutim, po mišljenju Vipnet-a domaće tržište bi trebalo *težiti uređenju i korespondirajućim cijenama završavanja (terminacije) kakva jesu tržišta „starijih“ članica EU*, odnosno tržišta koja uspješnije funkcioniraju i koja su na višem stupnju konkurentnosti i efikasnosti operatora. S druge strane navodi *kako bi bilo mjerodavnije utvrditi koja su tržišta usporediva*

sa tržištem u Republici Hrvatskoj, kako bi se moglo realnije procijeniti koje zemlje uzeti u obzir prilikom samog izračuna.

Vipnet-ove navode Agencija smatra neosnovanima i što je ključno kontradiktornima jer ne vidi nikakvu poveznicu između nečega čemu se treba *težiti* i onoga što je *usporedivo*.

Isto tako, Vipnet izražava određene rezerve jer ne postoji *objašnjenje zašto se cijena na domaćem tržištu određuje baš kao aritmetička sredina europskog mjerila*. Agencija ne vidi nikakav problem korištenja iste, a niti svrhu teoretiziranja u smislu zašto su pojedine statističke metode bolje u odnosu na neke druge. Cilj je bio dobiti cijenu koja je reprezentativna, a s obzirom da je aritmetička sredina najčešća mjera prosjeka, i u praksi se kao takva i koristi, očito je da je Agencija nije izmislila. Isto tako, eventualne probleme vezane uz određivanje iste Agencija je anulirala uklaňanjem vanjskih vrijednosti, a na način pojašnjen u dokumentu.

Nadalje, logično je da različite metode, a pri tome mislimo na odnos *medijana i aritmetičke sredine*, daju i različite rezultate, ali ne vidimo razloge zabrinutosti oko toga koliko, i koja više, metoda određivanja cijena koristi razvoju tržišta. Suprotno tome, Agencija naglasak stavlja na cijenu, a ne na utvrđivanju adekvatne mjere prosjeka budući da ne vidi problem korištenja aritmetičke sredine jer, ponavljamo, ista se u praksi najčešće koristi.

Zaključno, Agencija je pojasnila, kako u poglavlju 8.1.4. dokumenta o analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva tako i u ovim komentarima, metodologiju i opravdanost primjene iste te napominje kako je s obzirom na sve navedeno metoda prosječne vrijednosti cijena međusobnog povezivanja u svim zemljama EU, uz uklaňanje vanjskih vrijednosti, najbolji način da se dođe do odgovarajućeg rezultata.

Cijena nacionalnog završavanja (terminacije) poziva

U dijelu u kojem se obrađuje cijena terminacije nacionalnih poziva, ne navodi se prikaz cijena u ostalim europskim zemljama, koji bi mogao koristiti u analizi te cijene kao i omjer cijena lokalne/regionalne/nacionalne terminacije po pojedinim zemljama, da bi se iz istih mogao izvesti zaključak o tom parametru i eventualno izvršila dodatna korekcija cijena na domaćem tržištu.

Nadalje, a sukladno navodima VIPnet-a *temeljni razlog za snižavanje cijene nacionalnih poziva je utjecaj na troškove postojećih operatora koji nemaju ostvareno lokalno/regionalno međusobno povezivanje, odnosno manjih regionalnih operatora koji bi eventualno mogli ući na tržište a kojima visoka cijena nacionalne terminacije predstavlja barijeru za ulazak na tržište koju je potrebno ukloniti.*

Nastavno, naglasak je na specifičnostima tržišta koje je Agencija i ovdje uzela u obzir. Trenutno, na tržištu ne postoji niti jedan operator, a koji je obuhvaćen analizom, koji nema ostvareno lokalno i/ili regionalno međusobno povezivanje, kao što je Agencija u dokumentu i navela, zbog povijesnih razloga spajanja postojećih operatora s mrežom HT-a te stoga nije razvidno na koje se postojeće operatore misli.

Isto tako, cilj Agencije u ovom segmentu je stvoriti takve veleprodajne uvjete da bi operatori *koji bi eventualno mogli ući na tržište* u što kraćem vremenskom razdoblju bili motivirani prijeći na viši stupanj ljestvice ulaganja. Slijedom navedenog, Agencija smatra kako

snižavanje cijena nacionalnog međupovezivanja nije svrsishodno te stoga ne vidi razloge prikazivanja *cijena u ostalim europskim zemljama, te omjer cijena lokalne/regionalne/nacionalne terminacije po pojedinim zemljama.*

Datum početka primjene novih cijena

Uzevši u obzir činjenicu da cijena završavanja (terminacije) poziva utječe na prihode koje ostvaruju operatori odnosno indirektno i na njihova planiranja, strategije i investicije čiju korist će osjetiti gospodarstvo u cijelosti te da je Agencija u 2009. godini već odobrila novu cijenu završavanja (terminacije) poziva, Agencija će usklađivanje s europskim prosjekom, a u svrhu sprječavanja iskorištavanja značajne tržišne snage nastaviti u 2010. godini.

Temeljem navedenog, Agencija obvezuje operatore sa značajnom tržišnom snagom da cijenu koju je Agencija odredila analizom tržišta započiju primjenjivati dana 01. siječnja 2010. godine.

Asimetrična cijena završavanja (terminacije) poziva

U pogledu određivanja asimetrije, Vipnet smatra da je analiza koja je dovela do rezultata iz Tablice 13 nadasve neprimjerena zbog premalog uzorka relevantnih podataka i paušalno određenog trajanja asimetrije, a posebno zbog neopravdanog određivanja alternativnih operatora kao operatora sa znatnijom tržišnom snagom.

Agencija Vipnet-ove navode o opravdanosti postupka određivanja operatora sa značajnom tržišnom snagom smatra u potpunosti promašenima. Naime, istom očito nije jasno da je postupak analize tržišta propisan zakonom i da ga je s tim u svezi Agencija i provodila. Rezultati postupka, odnosno, činjenica da su alternativni operatori proglašeni operatorima sa značajnom tržišnom snagom, rezultat je stvarne situacije na tržištu i pokazatelj nedjelotvornosti tržišnog natjecanja.

Dakle, Agencija je uzevši u obzir specifičnosti samog tržišta, odredila da svaki operator na predmetnim tržištima ima položaj značajne tržišne snage u vlastitu mrežu odnosno Agencija ima mogućnost propisati regulatorne obveze za sve operatore koji posluju na navedenom tržištu ako isto utvrdi opravdanim. Slijedom navedenog, a opravdano potrebom da se podrži ulazak na tržište operatora koji imaju vlastitu infrastrukturu i činjenicom da ostali operatori nisu u mogućnosti realizirati iste ekonomije razmjera kao i bivši monopolist, Agencija je postavila asimetrične cijena usluge završavanja (terminacije) poziva između bivšeg monopolista i ostalih operatora na tržištu.

Točna je činjenica da strukovna tijela na području elektroničkih komunikacija predlažu da treba težiti simetričnim cijenama završavanja (terminacije) poziva. Europska komisija je dana 07. svibnja 2009. godine objavila Preporuku⁸⁸ o cijenama završavanja (terminacije) poziva u pokretnim i nepokretnim mrežama. Na temelju navedene Preporuke nacionalna regulatorna tijela bi trebala implementirati simetrične cijene završavanja (terminacije) poziva do dana 31. prosinca 2012. godine. Agencija u ovom dokumentu određuje, na temelju stanja na domaćem

⁸⁸ C (2009) 3359 final

tržištu elektroničkih komunikacija, uvođenje asimetričnih cijena završavanja (terminacije) na način da propisuje vremensko razdoblje na koje se odnosi i u kojem postotku daje mogućnost asimetričnih cijena završavanja (terminacije) poziva. Na temelju navedenog, može se zaključiti da je Agencija ovom analizom u skladu sa stavom Europske komisije da nacionalna regulatorna tijela trebaju težiti simetričnim cijenama završavanja (terminacije) poziva. Također, rok na koji Agencija određuje asimetriju u skladu je s rokom koji Europska komisija predlaže kao rok do kojeg bi asimetrične cijene završavanja (terminacije) poziva mogle biti na snazi.

Po mišljenju Agencije, asimetrična cijena mogla bi stvoriti neučinkovite operatore i slati neprikladne signale za daljnja ulaganja. Međutim, uvođenje asimetrije iz razloga što stanje na tržištu opravdava takvo uvođenje i to na određeni vremenski period koji je unaprijed određen po mišljenju Agencije neće stvoriti neučinkovite operatore. Nadalje, a suprotno navodima Vipnet-a, ponavljamo, *analiza koja je dovela do rezultata iz Tablice 13 nadasve neprimjerena zbog premalog uzorka relevantnih podataka i paušalno određenog trajanja asimetrije*, Agencija napominje kako je način na koji je Agencija uvela asimetrične cijene završavanja (terminacije) poziva odnosno na vremenski period od tri godine s jasno preciziranom asimetrijom za svaku godinu zapravo je u skladu s trenutnim europskim smjernicama i preporukama koje ne zabranjuju uvođenje asimetričnih cijena završavanja (terminacije) poziva, već preporučuju da se definira vremenski period u kojem će asimetrične cijene biti zamijenjene simetričnim cijenama.

Nastavno na komentar Vipnet-a u kojem smatra da *nije pravilo da se na strani alternativnih operatora vrši povezivanje na regionalnu razinu s njihove strane, budući postoji struktura da se alternativni operatori povezuju s jedne lokacije na regionalne (ili lokalne) razine HT-a, odnosno gledano u drugom smjeru, HT se ne povezuje regionalno na alternativnog operatora nego na nacionalnu razinu u točku koja pokriva cijelu mrežu alternativnog operatora*, odnosno traži dodatno pojašnjenje regionalne odnosno nacionalne razine povezivanja, te upute koja se cijena primjenjuje u pojedinom slučaju, Agencija pojašnjava sljedeće.

S obzirom na postojeću arhitekturu međupovezivanja, Agencija smatra da usluga završavanja (terminacije) poziva drugih operatora, odgovara usluzi završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a na regionalnoj razini (eng. *single transit*). Također, pozivi koji završavaju (terminiraju) unutar istog regionalnog pristupnog područja u kojem su predani od operatora, su pozivi istog regionalnog pristupnog područja iz perspektive međupovezivanja (regionalno terminiranje). U slučaju međupovezivanja mreža preko regionalnih pristupnih točaka pozivi se mogu terminirati u regionalno pristupno područje različito od onog u kojem se nalazi regionalna pristupna točka na kojoj su pozivi predani od operatora odnosno onog u kojem je nastao polazni promet. U tom slučaju, pozivi se smatraju pozivima drugog regionalnog pristupnog područja iz perspektive međupovezivanja (nacionalno terminiranje) te za njih operator plaća cijenu usluge nacionalnog završavanja (terminacije) poziva.

Isto tako, nisu jasni Vipnet-ovi navodi kako *ne vidi nikakvo opravdanje da se alternativne operatore ucjenjuje sa snižavanjem cijena ukoliko se ne prihvate uvjeti koje Agencija predlaže, na način da se cijene poravnavaju sa cijenama HT-a, te nije sasvim jasno zašto se tu alternativnim operatorima ostavlja tobožnje pravo (ne)prihvatanja regulirane cijene, a isto pravo zapravo ne postoji*.

Iako se Vipnet, navodno, uporno trudi i pokušava iznositi činjenično stanje, ipak ga ne navodi onakvim kakvo jest. Naime, Vipnet ne shvaća što znači nametnuti obvezu budući da istu

shvaća kao ucjenu. Agencija smatra važnim napomenuti kako obveza ne ostavlja operatoru pravo, osim ako se to izričito ne navede, već ga obvezuje da postupi u skladu s istom.

Slijedom navedenog, a kako je i pojašnjeno u dokumentu o analizi predmetnog tržišta, Agencija smatra da je postavljanje obveze nadzora cijena ostalim operatorima nepokretnih mreža na tržištu, na način da im se dopusti mogućnost postavljanja cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu na veću razinu od cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u mrežu bivšeg monopolista potrebna mjera za prepreke utvrđene u poglavlju 7.2.2. dokumenta o analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu nepokretnu javnu komunikacijsku mrežu te istu smatra u potpunosti opravdanom.

9.2.3. Komentari OT-Optima Telekom d.d. na analizu tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Str.1. odlomak 2.

Iako se regulatorne obveze određuju ovisno o stanju na pojedinim mjerodavnim tržištima, one ne bi smjele biti orijentirane samo na regulaciju pojedinog tržišta, već tržišta u cjelini. U tom smislu sve regulatorne obveze bi trebale biti uravnotežene kako bi bili ostvareni ciljevi postavljeni u regulaciji tržišta.

Agencija prije nego što odredi regulatorne obveze mora utvrditi prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu i to na način da utvrdi postojeće prepreke na tržištu i predvidi koje bi se prepreke mogle dogoditi u slučaju da Agencija ne regulira tržište na kojem je utvrdila da postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom. Agencija mora osigurati propisivanje samo onih regulatornih obveza koje su potrebne za rješavanje utvrđenih problema na tržištu što, napominjemo, Agencija nije niti propustila učiniti. Slijedom navedenog nije razvidno što Optima vidi kao sporno pri određivanju regulatornih obveza budući da je Agencija po načelu razmjernosti i opravdanosti odredila one regulatorne obveze kojima rješava sve probleme koji su se ili bi se mogli pojaviti na tržištu, odnosno, koje bi, svaka na svoj način, usporile ili u potpunosti zakočile daljnji razvoj tržišta elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj.

Dakle, kako je vidljivo iz dokumenta analize, nabrojanje svih mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja nije rezultiralo nametanjem svih mogućih regulatornih obveza što upućuje na zaključak kako je Agencija ipak u potpunosti uzela u obzir stvarno činjenično stanje na mjerodavnom tržištu u RH i na osnovu prepoznatih problema odredila regulatorne obveze, a što je sve u skladu s člankom 56. stavkom 3.ZEK-a.

Slijedom svega navedenog, Agencija navode Optime smatra neutemeljenima te upućuje istu na poglavlje 7.2. dokumenta u kojem je sve detaljno i objasnila.

Nadalje, Optima navodi, cit. „*Smatramo da bi nakon donesenih zaključaka za svako pojedino tržište HAKOM trebao napraviti analizu svih regulatornih obveza i objaviti u kojem dijelu i s kojim konkretno mjerama smatra da potiče ulaganje, u kojem dijelu i s kojim mjerama smatra opravdanim štititi izvršene investicije svakog od operatora, uključujući i HT, s kojim mjerama smatra da poduzima dovoljno u poticanju tržišnog natjecanja.*“ Uzimajući navedeno u obzir Agencija ne vidi nikakvu svrhu niti smisao Optiminih zahtjeva. Prije svega, s obzirom da

Agencija u provedbi postupaka analize tržišta, u skladu sa člankom 52. stavkom 4. ZEK-a, mora osobito voditi računa o mjerodavnim smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage te uzeti u obzir postojeće stanje na domaćem tržištu elektroničkih komunikacija, Agencija ne vidi niti pravnu utemeljenost gore navedenog. Naglašavamo kako je Agencija provela detaljnu i sveobuhvatnu analizu kako to propisuje zakon, odnosno, detaljno analizirala sva tri tržišta u nepokretnim mrežama vezana za prijašnje zajedničko tržište međusobnog povezivanja. Isto tako, Agencija je u ovom postupku analiza tržišta vodila računa o daljnjoj dinamici razvoja tržišta u nepokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama.

VAS usluge samo na regionalnoj razini

S druge strane primjerice ne uzima u obzir ograničenost arhitekture mreže HT-a koja alternativnim operatorima onemogućava potpuno korištenje prednosti lokalne interkonekcije. Naime, usluge s dodanom vrijednosti i dalje se mogu pružati samo ukoliko su operatori spojeni na regionalnim centralama, tako da niti jedan novi operator ne može u cijelosti ostvarivati prednosti povezivanja na lokalnoj razini koja je najpristupačnija cijenom, a ujedno je i znak razvijenosti tržišta.

Agencija smatra kako se operatori usluga s dodanom vrijednošću mogu, te se i spajaju na lokalne centrale, osim operatora usluga s dodanom vrijednosti za potrebe pružanja usluga telefonskog glasovanja (061), iz razloga što telefonsko glasovanje traži kapacitet koji lokalna centrala ne može podržati. Naime, kapaciteti između lokalne centrale i tranzitne centrale su dostatni za promet s uobičajenim intenzitetom poziva od lokalne do tranzitne centrale u regionalnom području, ali za vrijeme masovnog telefonskog glasovanja (npr: 100.000 poziva u 10 minuta za glasovanje na glazbenom festivalu DORA) promet bi sa svih 10 tranzitnih centrala u Republici Hrvatskoj dolazio na jednu tranzitnu centralu u regionalnom području u kojoj je davatelj usluga priključen na lokalnu centralu što bi značilo da bi između tranzitne centrale i lokalne centrale, na kojoj davatelj usluga ostvaruje pristup mreži, trebao proći znatno veći promet od onog za koji je taj kanal konstruiran što bi moglo ugroziti stabilnost i integritet mreže.

Potencijalna konkurencija

Optima navodi kako Agencija, u ovom i ostalim dokumentima, radi pogrešku u shvaćanju potencijalne konkurencije. Naime, Agencija na str. 20. dokumenta analize tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu, objašnjava razliku između potencijalne konkurencije i zamjenjivosti na strani ponude. Optima ističe kako razlika između potencijalnog konkurenta i aktivnog operatora na tržištu mora postojati, ali da se reguliranje te razlike ne bi smjelo temeljiti na tome da se postojeći operatori ne izlažu dodatnim troškovima, kojima se izlažu potencijalni operatori.

Prije svega, s obzirom da Agencija u provedbi postupaka analize tržišta, u skladu sa člankom 52. stavkom 4. ZEK-a, mora osobito voditi računa o mjerodavnim smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage, Agencija je navedeno preuzela iz članka 2.2. „Glavni kriteriji za određivanje mjerodavnog tržišta“ Smjernica Europske komisije.

Pored navedenog, Agencija želi ukazati na krivo tumačenje od strane Optime vezano za zamjenjivost na strani ponude, gdje Optima povezuje zamjenjivost na strani ponude s aktivnim operatorom na tržištu. Naime, Agencija ni u jednom dijelu nije povezala zamjenjivost na strani ponude s operatorima koji djeluju na tržištu, već je nastojala utvrditi postoje li takvi pritisci od strane konkurencije, da u slučaju hipotetskog porasta cijene u odnosu na koju se zamjenjivost utvrđuje, tu uslugu ili istovjetnu uslugu počne pružati netko drugi bez značajnih dodatnih troškova. Kada bi postojala mogućnost da netko pruži istovjetnu uslugu bez značajnih dodatnih troškova i to u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, onda bi postojala zamjenjivost na strani ponude.

HAKOM radi minimalnu razliku

Na konstataciju Optime kako HAKOM u predlaganju regulatornih obveza radi minimalnu razliku između HT-a i ostalih operatora, Agencija se očituje kako slijedi. Sukladno članku 56. stavku 3. ZEK-a, regulatorne obveze koje je Agencija dužna odrediti svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom, moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve iz članka 5. ZEK-a. Agencija smatra da je u potpunosti udovoljila spomenutim načelima razmjernosti i opravdanosti, budući da je razlika u položaju HT-a i ostalih operatora na tržištu završavanja (terminacije) poziva, utvrđena na temelju stvarnog činjeničnog stanja (odnosno podataka prikupljenih upitnicima). Smatramo potrebnim naglasiti kako smisao analize međusobnih odnosa operatora na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu nije bio utvrditi minimalnu ili maksimalnu razliku, nego stvarnu tržišnu situaciju, a što je Agencija i učinila. Slijedom navedenog, Agencija se ne slaže s ocjenom Optime i još jednom napominje kako utvrđena razlika nije niti minimalna niti maksimalna nego stvarna, realna utemeljena na stvarnom činjeničnom stanju uz uvažene sve specifičnosti tržišta završavanja (terminacije) poziva.

Iako je točno da se *nigdje u dokumentu ne spominje niti analizira i tržište najma vodova*, Agencija ovaj navod smatra neumjesnim i ima potrebu podsjetiti kako su u razdoblju od 01. do 03. srpnja 2008. godine održani sastanci s operatorima nepokretnih mreža na kojima je dogovoren i utvrđen raspored provođenja postupaka analize pojedinih tržišta te su isti bili upoznati s planovima Agencije vezano uz postupke analize svih sedam mjerodavnih tržišta iz Preporuke. Nakon navedenog i Odlukom Vijeća Agencije od 07. srpnja 2008. godine, definirano je pet (od sedam) mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji na kojima se započinje postupak analize, dok će preostala dva tržišta, među kojima i tržište veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova, bez obzira na korištenu tehnologiju za pružanje iznajmljenog ili zakupljenog kapaciteta, bit naknadno utvrđena odlukom Vijeća Agencije prije nego što započne provođenje postupaka analize na istima.

Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

Primjedbe Optime u ovom dijelu odnose se na način na koji je naslovna obveza određena te je u nastavku iznesen prijedlog da se uz predviđene načine ostvarenja obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, HT-u odredi da *ovu regulatornu obvezu ispunjava i pružanjem na veleprodajnoj razini posebnih usluga trećoj strani, a radi daljnje prodaje odnosno da se u okviru regulatornih obveza uspostavi nadzor i minimalni uvjeti za pružanje takvih usluga, kao i da HT ovom obvezom osigura otvoreni pristup tehničkim sučeljima osobito u smislu brzine, kvalitete, ažurnosti informacija* potrebnih operatorima u odnosima s HT-om. Agencija se u potpunosti slaže s Optimom u pogledu koristi što bi ih ova regulatorna

obveza trebala osigurati/omogućiti. Isto tako, Agencija smatra da je kroz određene načine obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, a koji su detaljno obrazloženi u dokumentu analize tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu, sve iz Optiminog navoda i osigurano.

Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva

Agencija napominje kako članak 62. Zakona o elektroničkim komunikacijama jasno propisuje mogućnost Agenciji da odredi operatorima obveze u vezi s povratom troškova i nadzorom cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena.

Budući da je Agencija tek u postupku izrade troškovnih modela istoj ostaje mogućnost korištenja referentnih vrijednosti (eng. *benchmark*) što predstavlja, prema mišljenju Agencije, najbolju praksu na kojoj se temelji vrednovanje. Upravo je iz navedenog razloga Agencija pri izračunu cijena uzela u obzir sve vrijednosti i veličine koje utječu na konačnu cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva po minuti, a na način prikazan u poglavlju 8.1.4. dokumenta o analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva.

Uzevši u obzir činjenicu da cijena završavanja (terminacije) poziva utječe na prihode koje ostvaruju operatori odnosno indirektno i na njihova planiranja, strategije i investicije čiju korist će osjetiti gospodarstvo u cijelosti te da je Agencija u 2009. godini već odobrila novu cijenu završavanja (terminacij) poziva, Agencija će usklađivanje s europskim prosjekom, a u svrhu sprječavanja iskorištavanja značajne tržišne snage nastaviti u 2010. godini.

Temeljem navedenog, Agencija obvezuje operatore sa značajnom tržišnom snagom da cijenu koju je Agencija odredila analizom tržišta započnu primjenjivati dana 01. siječnja 2010. godine.

Agencija smatra važnim ukazati na krive zaključke Optime te ukloniti zabrinutost iste, a vezano uz nametanje mjera koje Agencija analizom donosi te utjecaja istih. Optima navodi kako bi s *obzirom na ekonomske i gospodarske uvjete naredne tri godine biti prijelomne godine u razvoju telekom tržišta.* Agencija uvažava izneseno stajalište Optime i istovremeno smatra potrebnim istaknuti kako je nemoguće da mjere koje Agencija donese u ovom trenutku, ostanu nepromijenjene, ukoliko na mjerodavnom tržištu nastanu promjene koje imaju značajan utjecaj na regulatorne obveze. Stoga mjere koje Agencija primjenjuje u ovom trenutku definitivno neće biti otežavajuća okolnost ekonomskim i gospodarskim uvjetima u naredne tri godine već će se isti uzeti u obzir.

Dodatno, Agencija napominje kako se postupak analize tržišta, sukladno zakonu, provodi najmanje svake tri godine, a ne nužno, kako Optima to shvaća i navodi svake tri godine.

Ostali operatori sa značajnom tržišnom snagom

Radi otklanjanja primjetnog nerazumijevanja od strane Optime koje se provlači kroz cijeli komentar, Agencija u nastavku daje detaljno pojašnjenje.

Iako je dokumentu analize definirano je da je tržište završavanja (terminacije) poziva vezano uz određenu nepokretnu javnu komunikacijsku mrežu, odnosno da je tržište posebno za svakog operatora, za potrebe analize i donošenja daljnjih zaključaka i određivanja razmjernih

i regulatornih obveza, bilo je potrebno sagledati ukupne odnose operatora na zajedničkom tržištu završavanja (terminacije) poziva.

Naime, svaki je operator, neovisno o veličini korisničke baze, u svojoj mreži operator sa značajnom tržišnom snagom. Drugim riječima, i onaj operator koji bi imao samo 1 korisnika, za njega bi bio operator sa značajnom tržišnom snagom, kao što bi status operatora sa značajnom tržišnom snagom za svoje korisnike imao i onaj operator čiju korisničku bazu čini 100 000 korisnika. Budući da oba spomenuta operatora posjeduju 100% tržišnog udjela za svoga/svoje korisnike te da isti postotak ne znači i jednake tržišne mogućnosti, Agencija je uzela u obzir teoretsko tržište, ali ne da bi određivala tržišne udjele, već da bi sagledala njihove međusobne odnose. Temeljem promatranog odnosa, prema kojem ostali operatori imaju podjednak tržišni udio po ukupnom broju završenih (terminiranih) minuta poziva i slične karakteristike, proizašao je zaključak kako im je potrebno odrediti iste regulatorne obveze.

S druge strane, u promatranom odnosu, HT je jedini operator koji ima protutežnu kupovnu moć i koji koristi prednosti ekonomija razmjera, a sve zbog, iznimno velike vlastite baze korisnika, naspram one ostalih operatora. Dakle, Agencija je odredila različite regulatorne obveze vodeći se načelom razmjernosti, a zbog spomenute neravnomjerne raspodjele snaga između HT-a i ostalih operatora.

Međutim, čak ni nakon ponovnog detaljnog proučavanja dokumenta analize tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, još uvijek nije jasno na čemu Optima temelji svoj zaključak da bi se asimetrični model *nadzora cijena primjenjivao na odnos operatora sa značajnom tržišnom snagom-potencijalni operatori*, zbog čega Agencija nije bila ni u mogućnosti pronaći objašnjenje istog. S obzirom na status operatora sa značajnom tržišnom snagom koji posjeduje svaki operator koji pruža uslugu završavanja (terminacije) poziva, a kako je i prethodno objašnjeno, nerazumijevanje Optiminog shvaćanja još je izraženije. Isto tako, Agencija ne vidi nikakvu, pa ni uzročno-posljedičnu vezu u Optiminom navodu *Obzirom da su cijene terminacije u mreži HT-a regulirane i zasnivaju se ili se barem u budućnosti planiraju zasnivati na troškovnom modelu koji je nastao na osnovi već izgrađene infrastrukture, one ne mogu biti jednake za ostale operatore koji su tek počeli s izgradnjom infrastrukture*.

Ostale regulatorne mjere

Tvrđnja Optime da je neutemeljen *zaključak HAKOM-a u svezi neodređivanja regulatorne obveze/mjere kojom bi se reguliralo neopravdano korištenje informacija*, u potpunosti je promašena. Stajalište Optime da zakonska odredba, točnije članak 66. stavak 5. ZEK-a, nije valjana odnosno dovoljna osnova za postupanje operatora s podacima koje su prikupili pri pregovaranju/ugovaranju pristupa i međupovezivanja protivna je osnovnim načelima zakonodavstva. Iz ovakvog stajališta ostaje upitno što to Optima smatra „jačim“ pravnim sredstvom regulacije od zakona i podzakonskih propisa. Naime, navedena odredba prisilne je naravi stoga nepostupanje po njoj predviđa i prekršajnu odgovornost tj. smatra se teškom povredom ZEK-a te je za isto zapriječena novčana kazna u iznosu od 100.000,00 kuna do 1.000.000,00 kuna za pravnu osobu, kao i 20.000,00 kuna do 100.000,00 kuna za odgovornu osobu u toj pravnoj osobi

9.2.4. Komentari H1 Telekoma d.d. na analizu tržištu završavanja (terminaciju) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Preuranjeno određivanje svih operatora SMP operatorima

Agencija prihvaća shvaćanje H1 kako je utvrdila da u RH postoji 9 odvojenih tržišta terminacije poziva u nepokretnu mrežu, i to na način da terminacija poziva u svaku zasebnu mrežu pojedinog operatora predstavlja zasebno tržište terminacije, budući da je ovakvo shvaćanje, jedino ispravno.

Podsjećamo kako u slučaju poziva u određenu nepokretnu mrežu ne postoji niti jedna prikladna zamjenska usluga tom pozivu, osim da poziv završi na broju i u mreži koja je pozvana. Drugim riječima, operator čiji je korisnik započeo poziv ne može ugovoriti niti platiti naknadu za uslugu završavanja (terminacije) poziva nekom drugom operatoru, osim operatoru pozvanog korisnika. Dakle, uzimajući u obzir navedeno, Agencija zaključuje da usluge završavanja (terminacije) poziva koje nude operatori na tržištu nisu međusobno zamjenjive, zbog čega je mjerodavno tržište završavanja (terminacije) poziva posebno, za svakog operatora nepokretnih mreža na tržištu. Isto tako, svaki operator posjeduje u svojoj mreži 100% tržišnog udjela prema prihodima i trajanju, odnosno, s obzirom na stabilnost tržišnog udjela, značajnu tržišnu snagu. Dakle, na tržištu završavanja (terminacije) poziva svaka mreža predstavlja tržište za sebe. Razlog za navedeni „Jedna mreža- Jedno tržište“ model je nepostojanje zamjenjivosti na strani ponude na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji.

Detaljnije, svaki je operator, neovisno o veličini korisničke baze, u svojoj mreži operator sa značajnom tržišnom snagom. Drugim riječima, i onaj operator koji bi imao samo 1 korisnika, za njega bi bio operator sa značajnom tržišnom snagom, kao što bi status operatora sa značajnom tržišnom snagom za svoje korisnike imao i onaj operator čiju korisničku bazu čini 100 000 korisnika. Budući da oba spomenuta operatora posjeduju 100% tržišnog udjela za svoga/svoje korisnike te da isti postotak ne znači i jednake tržišne mogućnosti, Agencija je uzela u obzir teoretsko tržište, ali ne da bi određivala tržišne udjele, već da bi sagledala njihove međusobne odnose. Sukladno navedenom odnosu, prema kojem ostali operatori imaju podjednak tržišni udio po ukupnom broju završenih (terminiranih) minuta poziva i slične karakteristike, proizašao je zaključak kako im je potrebno odrediti iste regulatorne obveze. S druge strane, u promatranom odnosu, HT je jedini operator koji ima protutežnu kupovnu moć i koji koristi prednosti ekonomija razmjera, a sve zbog, iznimno velike vlastite baze korisnika, naspram one ostalih operatora. Dakle, zbog spomenute neravnomjerne raspodjele snaga između HT-a i ostalih operatora Agencija je odredila različite regulatorne obveze, a što je i bio smisao promatranja odnosa prisutnih operatora na mjerodavnom tržištu.

Usluga završavanja (terminacije) poziva na nacionalnoj razini (eng. double transit)

Nakon ukratko prepričanog dijela dokumenta analize tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, koji se odnosi na cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva na nacionalnoj razini, H1 ocjenjuje neadekvatnim obrazloženja Agencije za održavanje cijena iznad EU prosjeka.

Cilj je Agencije u ovom segmentu stvoriti takve veleprodajne uvjete da bi operatori *koji bi eventualno mogli ući na tržište* u što kraćem vremenskom razdoblju bili motivirani prijeći na viši stupanj ljestvice ulaganja. Naime, i ovdje je naglasak na specifičnostima tržišta, a koje je

Agencija uzela u obzir. Budući da H1 nije naveo niti jedan (posebno ne opravdan) razlog zbog kojeg obrazloženje Agencije *nije adekvatno*, kao što nije ni ukazao na eventualnu nelogičnost proizašlu iz istog, Agencija ostaje pri obrazloženjima iz predmetnog dokumenta.

Skratiti rok implementacije ponude

Uvodno, Vijeće Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije je dana 26. siječnja 2009. djelomičnim rješenjem (klasa: 344-01/08-01/03311, ur. broj: 376-11-08-5) odredilo nove cijene završavanja (terminacije) poziva s danom implementacije 01. ožujka 2009. godine.

Uvažavajući sve pristigle komentare, te uzimajući u obzir prethodno navedeno, odnosno, kako se cijene usluge završavanja (terminacije) poziva ne bi mijenjale 2 puta u istoj kalendarskoj godini, Agencija je kao rok za implementaciju novih cijena odredila do dana 01. siječnja 2010. godine.

Dakle, Agencija će usklađivanje s europskim prosjekom, u svrhu sprječavanja iskorištavanja značajne tržišne snage nastaviti u 2010. godini.

Budući da navedeno usklađivanje podrazumijeva izmjenu načina obračuna usluge završavanja (terminacije) poziva na način da će se ukinuti obračun uspostave poziva po pojedinom pozivu, odnosno budući da će navedena izmjena sadržavati određene zahvate na obračunskom (eng. *billing*) sustavu HT-a, Agencija navedeni rok smatra dovoljnim za implementaciju navedenih izmjena

Nadalje, budući da HT već ima Standardnu ponudu HT-a za usluge međusobnog povezivanja, temeljenu na obvezama iz ZOT-a, Agencija je odredila rok do dana 01. listopada 2009.g. te isti smatra dovoljnim da se ugrade sve izmjene i tekst i sadržaj standardne ponude međupovezivanja uskladi s regulatornim obvezama koje su određene ovim dokumentom, kao i Pravilnikom o standardnim ponudama.

Zaključno, ističemo kako Agencija ne nalazi uporište u kojem bi mogla temeljiti *određivanje retroaktivne primjene svih izmjena/dopuna koje se odnose na cijene na način da se iste primjenjuju od dana stupanja na snagu odluke kojom je HT određen SMP operatorom*, a kako to zahtjeva H1.

Sníženje cijena lokalnog terminiranja

Članak 62. ZEK-a jasno propisuje mogućnost Agenciji da odredi operatorima obveze u vezi s povratom troškova i nadzorom cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena. Nadalje, isti članak istog Zakona navodi kako operator kojem je određena obveza troškovne usmjerenosti cijena, a koja je propisana HT-u dokumentom „*Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo*“, snosi teret dokazivanja da cijene njegovih usluga proizlaze iz troškova, uključujući razumnu stopu povrata ulaganja. U svrhu izračuna troškova djelatnog pružanja usluga Agencija može primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator, ili metodu referentnih vrijednosti. Budući da je Agencija tek u postupku izrade troškovnih modela istoj ostaje mogućnost korištenja referentnih vrijednosti (eng. *benchmark*) što predstavlja, prema mišljenju Agencije, najbolju praksu na kojoj se temelji vrednovanje (Gačić, Milica: Englesko-hrvatski rječnik prava, „*benchmark*“ – glavni pokazatelj (služi za usporedbu).

Agencija se slaže i sa navodima VIPnet-a kako *primijenjena metodologija izračuna i uspoređivanja koja se primjenjuje značajno utječe na rezultate analize, te da je problematika i pravilan odabir korištene metodologije iznimno važan*. Upravo je iz navedenog razloga Agencija pri izračunu cijena uzela u obzir sve vrijednosti i veličine koje utječu na konačnu cijenu usluge započinjanja poziva po minuti, a na način prikazan u predmetnom dokumentu. Navedeni izračun je proveden sukladno kriterijima koji se koriste u izračunima kakvi se primjenjuju u dokumentima strukovnih tijela u području elektroničkih komunikacija (ERG i IRG). Agencija je mišljenja da je vrlo teško pronaći usporedive vrijednosti na temelju zemljopisnih značajki, postojeće mrežne strukture, ekonomskog okruženja, razine liberalizacije i još niza faktora koji bi se mogli uključiti u vrednovanje, te smatra da na navedeni način nikada ne bi bilo moguće pronaći zemlju koja će u svim značajkama biti slična ili ista Republici Hrvatskoj.

Stoga je Agencija odlučila uzeti najbolju praksu, odnosno, referentne vrijednosti predstavljaju sve zemlje Europske unije (EU27). Agencija smatra da se uzimanjem u izračun vrijednosti u svim zemljama EU uspijevaju prevladati sve razlike u zemljama te se istovremeno uzimaju u obzir svi elementi neophodni za dobivanje realne vrijednosti. Još jedan od razloga zašto su, prema mišljenju Agencije, sve članice EU uzete kao usporedive jest činjenica da su na tržištima vezanim uz međusobno povezivanje (usluge započinjanja poziva i završavanja poziva), regulatori svih članica EU, kao jednu od regulatornih obveza, odredili obvezu troškovne usmjerenosti cijena i vođenja troškovnog računovodstva. Iz navedenog proizlazi da su cijene u svim zemljama postavljene na troškovnoj razini, odnosno kako su sve varijable uzete u obzir budući da su iste kao takve proizašle iz odgovarajućih troškovnih modela, a što potvrđuje da je metodologija koju je Agencija koristila opravdana. Cilj Agencije je dakle bio utvrditi cijenu koja uključuje sve relevantne elemente.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da je metoda prosječne vrijednosti cijena međusobnog povezivanja u svim zemljama EU, uz uklanjanje vanjskih vrijednosti, najbolji način da se dođe do odgovarajućeg rezultata. Isto tako, napominjemo kako je Agencija vodila računa o transparentnosti postupka, te sukladno tome i navela sve činjenice, podatke i formule koje je koristila prilikom izračuna spornih cijena.

Određivanje vremenskog trajanja asimetrije, odnosno roka u kojem će cijene postati simetrične

Prilikom određivanja načina na koji će se cijene usluge završavanja (terminacije) poziva između HT-a i ostalih operatora izjednačiti, Agencija je koristila linearnu metodu iz razloga što ne posjeduje troškovni model po kojem bi proces izjednačavanja cijena mogla izračunati na drugačiji način. Naime, u slučaju da Agencija posjeduje troškovni model mogla bi, prateći ekonomije razmjera koje dovode do efikasnosti operatora, računati postotak asimetrije za uslugu završavanja (terminacije) poziva u mreže ostalih operatora.

U nedostatku ikakvih argumenata i obrazloženja predloženog ublažavanja pada asimetrije cijena od strane H1, a uzimajući u obzir gore navedeno, Agencija ostaje pri prijedlogu izjednačavanja cijena usluge završavanja (terminacije) poziva iz dokumenta analize tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji.

KOMENTARI KOJI SE ODOSE NA TRŽIŠTE TERMINACIJE I ORIGINACIJE*INSTITUT JAVNE RASPRAVE*

Kako bi institut javne rasprave zaživio u punom smislu riječi, nužno je sve pristigle komentare učiniti dostupnim javnosti uz mogućnost očitovanja još za vrijeme javne rasprave.

Sukladno članku 22. ZEK-a Agencija je obvezna prije donošenja odluke od znatnijeg utjecaja na mjerodavno tržište objaviti prijedlog odluke ili drugog upravnog akta u svrhu provedbe javne rasprave kako bi se svim zainteresiranim stranama omogućilo davanje mišljenja, primjedaba i prijedloga a kako je i postupila.

Agencija smatra da je ovaj komentar suvišan i definitivno upućen krivoj instituciji budući da su operatori ti koji komentare upućuju netom prije zatvaranja javne rasprave. Stoga Agencija ne vidi načina kako se očitovati na iste u preostalom vremenu.

Dakle, ono što H1 smatra ključnim kako bi institut javne rasprave zaživio isti sam ne provodi.

CIJENE LOKALNOG I REGIONALNOG MEĐUSOBNOG POVEZIVANJA

H1 Telekom d.d. navodi kako *nije jasno zašto se Agencija u konačnici opredijelila za više cijene unatoč činjenici da je još u prosincu kao opravdane i realne utvrdila niže cijene i naložila HT-u da te niže cijene ugradi u Standardnu ponudu od 31. prosinca 2008.g.*

Nove cijene lokalnog i regionalnog međusobnog povezivanja stupile su na snagu dana 01. ožujka 2009.g. Cilj određivanja nove cijene je bio spriječiti iskorištavanje položaja značajne tržišne snage koju na tržištu ima HT obzirom da je metoda referentnih vrijednosti, koju je primijenila Agencija, pokazala da HT naplaćuje cijenu lokalnog i regionalnog međusobnog povezivanja po znatno višim cijenama nego što istu uslugu naplaćuju operatori u zemljama Europske unije odnosno u zemljama koje je Agencija odredila kao referentnu vrijednost.

Iz gore navedenog od strane H1 Telekoma vidljivo je nerazumijevanje metodologije primijenjene od strane Agencije iako je Agencija jasno navela metodologiju izračuna određenih cijena. Naime, Agencija se nije opredijelila za više cijene već je u procesu izračuna cijena usluge terminacije/originacije poziva koristila istu metodologiju (kao u prosincu 2008. g.), ali najnovije podatke. Isto tako, a kako je i navedeno u dokumentima *Analiza tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji* i *Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koja se pruža na fiksnoj lokaciji* Agencija je uključila naknadu za uspostavu poziva. Dakle, razlika koju H1 telekom d.d. navodi kao nejasnu događa se zbog uključivanja, odnosno, neuključivanja naknade za uspostavu poziva, a na što se Agencija dodatno osvrnula i u ovim komentarima.

Dodatno, a uzevši u obzir činjenicu da cijene međupovezivanja utječu na prihode koje ostvaruju operatori odnosno indirektno i na njihova planiranja, strategije i investicije čiju korist će osjetiti gospodarstvo u cijelosti te da je Agencija u 2009. godini već odobrila nove cijene međupovezivanja, Agencija će usklađivanje s europskim prosjekom, a u svrhu sprječavanja iskorištavanja značajne tržišne snage nastaviti u 2010. godini. Temeljem navedenog, Agencija obvezuje operatore sa značajnom tržišnom snagom da cijenu koju je Agencija odredila analizom tržišta počnu primjenjivati s danom 01. siječnja 2010. godine.

INSTRUMENTI OSIGURANJA PLAĆANJA

H1 telekom navodi „...Prilikom Analize mjerodavnih tržišta sukladno članku 52. ZEK-a, kao i donošenja na analizi temeljnih dokumenata, Agencija mora posebnu pažnju obratiti na potrebu izmjene cjelokupne politike instrumenata osiguranja plaćanja te iste određivati jednako za sve operatore s obzirom na vrstu posla i sl.“

Trenutno, u važećoj Standardnoj ponudi za usluge međusobnog povezivanja stoji cit.: „Ukoliko u periodu od dvije godine od dana sklapanja Ugovora o međusobnom povezivanju Operator bude na vrijeme podmirivao svoje financijske obveze prema T-Com-u, obveza dostavljanja instrumenata osiguranja plaćanja se ukida. T-Com može nakon isteka perioda od dvije godine zatražiti dostavljanje zadužnice.“

Agencija smatra opravdanim da se pri sklapanju ugovora o veleprodajnoj usluzi ugovori određeni instrument osiguranja plaćanja u skladu s člankom Pravilnika o standardnim ponudama, a da po proteku od godine dana, ukoliko je operator korisnik uredno podmirivao svoje obveze, nije potrebno nametati operatoru korisniku obvezu da i dalje dostavlja instrumente osiguranja plaćanja.

Vežano uz gore navedeno Agencija napominje kako je od dana 01. travnja 2009. godine na snazi Pravilnik o standardnim ponudama u kojem je definirano da je operator sa značajnom tržišnom snagom, kojem je određena obveza nediskriminacije i transparentnosti uz obvezu objave standardne ponude, obavezan, u svim standardnim ponudama, utvrditi iste instrumente osiguranja plaćanja, a operator korisnik standardne ponude je obavezan dostaviti operatoru sa značajnom tržišnom snagom jedan od tih instrumenata osiguranja plaćanja po vlastitom izboru.

Dodatno, a s ciljem harmoniziranja standardnih ponuda te kako bi se omogućili transparentni uvjeti i rokovi naplate potraživanja iz dostavljenih sredstava osiguranja, odnosno kako bi se onemogućilo HT da iskorištava svoj položaj operatora sa značajnom tržišnom snagom, potrebno je definirati jednaki rok nakon kojeg će se ukinuti obveza dostavljanja instrumenata osiguranja plaćanja od strane operatora te je isti potrebno ugraditi u pripadajuće standardne ponude.